

131A
f
st
14

LENDI 1011A

TULIPUNAISET
RATSASTAJAT

TULIPUNAISET RATSASTAJAT

LENDI 1011A

FRANZOSIANEN KIRJASTO

EINO HOSIA

TULIPUNAISET
RATSASTAJAT

ROMAANI

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

AINO ROSIA

TULIPUNAISET
RATSASTAJAT

HELSINKI

K. F. Puromiehen Kirjapaino O.-Y.

1938

HELSINKI
KUSTANNUSKÄRKYLÄ OY

ENSIMMÄINEN LUKU

MULTAA JA TAIIVASTA ELI TALO SYKSYN HELMASSA

ENSIMMÄINEN LUKU.

Hanna rakasti metsiä, synkkiä metsiä syksyn raskaissa, hehkuissa väreissä. Käyskennellä siellä tummanloistoisten puiden alla, painavassa rauhassa, poimien helakanpunaisia marjoja — se oli hänen rakkain ja suurin huvinsa. Syyskoivujen kullasta ikäänkuin virtasi silloin hänen olemukseensa salaista onnea ja kuolevien, kellastuneitten lehtien vilpousta, hiutuvaa valoa. Ja kun tuuli kävi humisten, soivat metsässä kuin urut, joiden pauhu kaikui kyliin asti, kyliin, jotka sijaitsivat siellä jossakin vähäisten mäkien, harjujen ja avariens peltojen vaiheilla.

Enimmäkseen tasankoa se oli, yksitoikkoista ja laakeaa kuin väljä pöytä, syksyisin harmaata, ehtoovalossa mustalta hohtavaa, vavahduttavan salaperäistä ja samalla alakuloista. Kuin äänetön, kirjava matto jokilakeus levisi joka puolelle etäisyyteen, ja kuin värinuotioina kohosivat syksyn lehti-puut sen pinnasta. Talviöiden ajattomassa tähti-valossa se taas oli valkea, juhmallinen, maailman-kaikkeus sinänsä. Ja kaiken tämän keskellä vanhat kylät huokuivat omaa mykkää rauhaansa. Mutta suvisin tasankoa elävöittivät viljapeltojen heleä, häi-

lyvä kulta, siellä täällä mäkien kalteilla lehtipuiden himmeä, vihreä uhkeus, peltojen yllä tummina laumoina lentävät linnut ja kirjavat, sarvekkaat lehmät, jotka mielellään maleksivat läheisen joen savisilla rannoilla, auringon polttamalla töyräillä tai matalassa rantavedessä hamuten suuhunsa kahisevia, tummanvihreitä kiitoja, jokien karheaa, kosteaa viljaa. Ja kun tuuli kävi humisten, soivat tasangon takaisissa suurissa metsissä kuin urut, tarun jättiurut, joiden pauhu kantautui kyliin asti. — Paholainen siellä soittaa, sanoivat vanhat akat silloin varoittaen lapsille, jotka melusivat leikeissään tuvissa ja kuumilla, savisilla kujilla. Mutta Hanna rakasti metsiä, synkkiä metsiä syksyn raskaissa, tuiman hehkuvissa väreissä, jotka loimottivat silmiin villin alakuloisina, surullisina, oudosti haaveellisina.

Nytkin oli taas syksy, ja Hanna palasi metsästä kantaen marjakoppaa. Oli ilta ja auringonlaskun aika. Punertavaa, hulmuilevaa valoa virtasi auringon paahtavasta kohdusta alas maahan. Talojen ja töllien ikkunat loivilla mäillä ja alhaalla tasangolla olivat kuin tulella, leiskuavissa liekeissä. Ovien pihtipielet kuin verellä sivelty. Se oli ihmeellistä. Taivas-kin oli merkillisen painava, ahjossa kuumennetun raudan värinen, uhkaava. Ja nuo ihmisasumusten pihtipielet, jotka oli kuin verellä sivelty . . .! Äkillinen, kummallinen tunne alkoi riipoa kylää lähestyvän tytön mieltä, jota raju lahkolaisuus, uskonnollinen hurmio usein väritti. Oliko tulossa suuri ohikäyminen, Herran pääsiäinen, jolloin kaikki esikoiset

niissä taloissa lyötäisiin, joiden pihtipieliä ei ollut sivuttu karitsan verellä...? Oliko hänen poissaollessaan annettu käsky olla valmiina, kupeet vyötettyinä, kengät jalassa ja sauvat kädessä, juuri kuin he kiiruhtaisivat matkalle...?

Hanna kulki kuin unessa pitkin savista kujaa, hevosten ja lehmien edestakaisin kulkemaa, rattaitten ja vankkureitten uurtamaa. Siinäkin hohti tuo punainen väri, auringonlaskun syvä hehku, niinkuin savikin olisi muuttunut harmaasta veren puunta-vaksi. Kuivien olkien tuoksua kantautui jostakin tytön sieraimiin... pellon laitamilta sideolkien jät-teistä ja riihimäiltä. Kyntömaiden tuoksuakin, läheltä ja kaukaa, mustan, vastakäännetyn mullan hajua. Raikasta se oli. Ja kumman haikeata. Se oli syksyn tuoksua... Lehmät ammuivat laitumilla ja tarhoissa; lypsyaika oli käsissä. Kuja kumisi ontosti Hannan jalkojen alla. Oli ihmeen kantava ja kirkas ilma, vilpoinen. Auringonlaskun punertavassa valossa näki loitolle etäisyyteen, tasangon ja hiljaisten mäkien iltaan. Ikkunat ja ovien pihtipielet kuulsivat lähellä ja kaukana iltaruskon helakan-punaisessa veressä, auringon veressä, huikaisevassa hohdossa. Tuolla etäällä, mäkien ja louhikkoisten kumpujen takana, oli jo melkein hämärää, tummaa, vaalea sini sulautui siellä hitaasti taivaan välkehti-vään loimuun. Kylät odottivat saapuvan yön ohikäymistä...

Tyttö tuli kujan suusta pihaan, jota vanhat rakennukset ympäröivät. Pihassa oli rattaat aisat pystyssä.

Oli palattu kaupungista syysmarkkinoilta. Vajan ovi oli auki. Koivut leimusivat pihassa ja aittamäellä kuin kullassa ja purppurassa. Haavatkin oli niinkuin vereen kastettu; villeinä ja yksinäisinä ne seisoivat keskellä syksyä, suruisasti havisten.

Se oli Vanhatalo, ja niin kauas kuin taaksepäin muistettiin se oli ollut saman suvun hallussa. Nyt tähän aikaan talo oli jo jokseenkin rappeutunut, sen ulkonainen ja sisäinen elämä jollakin tavoin radaltaan suistunutta, villiytynyttä ja kummallisen harhailevaa. Vanhaa varallisuutta oli talossa kyllä, sillä monta saituria oli suvussa ollut, monta ahneuden kuningasta, joille raha oli välkkynyt ja kiiltänyt niinkuin tarun ihmeellinen, hohtava jalokivikruunu, mutta tästä huolimatta oli elämä talossa mennyt oudosti vinoon, suistunut kuin usvaiseen notkoon, josta sen oli vaikeata enää kohottautua. Jokin vanha sairaus ikäänkuin jäyti suvun elinjuuria, oli jäytännyt jo vuosikymmeniä, rappion ruostunut sirppi suhisi . . .

Silti oli Hannan isoisä, jota jokilakeuden kylissä oli kutsuttu Kulta-Profeetaksi, ollut merkillinen mies, eläintenparantaja ja lääkemies, ennustaja ja kumma taikuri. Paljon häntä käytettiin ja laajalle kuljetettiin näissä puuhissa, ja aina ukko hilasi taskussaan rotanverellä kirjoitettua noitakirjaa, jota hän lukea tolkkaili maantiellä, taivaan tuulien alla, noutajamiehen ratasremeleissä istuessaan. Ja noitakirjan paksut, ankarat lehdet rapisivat juhlallisesti

auringossa . . . Moni juhta ja kivuissaan ähkyvä nauti, moni sika ja lammas sai häneltä avun ja armahduksen. Mutta suuri hourija oli loppujen lopuksi Kulta-Profeetta, hourija ja unien näkijä, ja näihin näkyihinsä hän sortui. Siniseksi muuttui ukon naama ennen hänen kuolemaansa, niin kertoivat vanhat, ja hänen ennen niin musta ja kiiltävä partansa, lopulta valkea, vetäytyi vihreään homeeseen. Humalassaan joutavia remuten ja ärhennellen hän siirtyi toiseen maailmaan. Ja rotanverellä kirjoitettu noitakirja hävisi talosta ukon mukana.

Kustaa, Hannan isä, oli hänkin nuorempana vähän tavallisuudesta poikkeava, vaikka toisella tavalla kuin Kulta-Profeetta. Ei hän ollut mikään taikuri, ei ennustaja eikä kierrellyt seutua eläintenparantajana, vaan olipahan vain jonkinlainen mietiskelijä ja tyhjään katsoja, joka saattoi väliin tunnin toisensa jälkeen vaellella keskellä peltojen äänettömyyttä, pureskellen heinänkortta ja katsellen aurinkoa ja pilvien kulkua. Kirjamieskin hän oli, lueskeli, kokoili kamarinsa nurkkaan vanhoja, tomuisia kirjoja, kulku-kauppiaiden kärryissään laahaamia, risaisia ja virttyneitä. Sohi myös jousella viulunkieliä milloin sille päälle sattui. Ja työnsi vaatteet mullassa pelloilla, suviseen aikaan useimmiten paljain päin, pitkin, otsalle valuvin hiuksin. Myöhemmin hänestä tehtiin lautamies, jossa toimessa hän oli vieläkin. Istuessaan lautamiesten penkillä käräjätuvassa hän oli päässyt vilkaisemaan syvälle ihmisluontoon, kovaan, pikkumaiseen ja riidanhaluiseen. Toisinaan hän

ryypiskelikin yksinään, kunnes juopui. Silloin hän joskus pukeutui isänsä, Kulta-Profeetan, vaatteisiin, kauan ullakon orrella roikkuneisiin, ja salaa etsiskeli rotanverellä kirjoitettua noitakirjaa, jonka salaperäiset, verta puuntavat lehdet näinä hetkinä leimuisivat hänen silmissään kuten viimeisen tuomion kirjan tuliset sivut, raskaasti ja huokaillen kahisevat . . . Mutta hän ei sitä kuitenkaan löytänyt. Kylissä kerrottiin lautamiehen haeskelevan Kulta-Profeetan vanhoja rahakätköjä, joita muka piti olla talossa.

Suurten hourijain, näkijäin ja Kulta-Profeetan henki näytti yhä vallitsevan taloa. Ennenkuin Hanna oli syntynytään tähän maailmaan, oli sattunut, että hänen isänsä veli, Risto, joka siihen aikaan oli ollut nahkurinopissa, oli tullut sekapäiseksi. Kerran, vuosia sitten, eräänä ehtona auringon jo laskettua, hänet tuotiin takaisin taloon mustalla, takkukarvaisella juhalla. Niin mieletön oli Risto ja täynnä myrskyistä levottomuutta, että hänet piti köydellä seinään kahlehtia, kun ei voitu häntä kohta muuallekaan sijoittaa. Siinä hän uneksi mielettömiä, punoi päätään ja väliin karjui, kuopi jaloillaan permantolankkuja, honkaisia, jyliseviä palkkeja, sekä mylvi kuin härkä. Syöntiaikoina joku toinen tunki raukalle ruokaa suuhun, toisen taas pitäessä kitaa avoinna. Hän kuvitteli olevansa apostoli Johannes, jolle näytettiin outoja asioita, viimeisten aikojen ja viimeisten päivien tapahtumia, hän näki auringon tulevan mustaksi, surupuvun kaltaiseksi, näki kuun muuttuvan kuin vereksi, hän näki lisäksi maailmoi-

den hukkuvan tuleen, vereen ja tulikiven katkuun, hän tiesi seitsemän tähden salaisuuden, tunsii sieraimissaan koiruohon villin tuoksun ja näki Uuden Jerusalemin kohoavan pilvistä . . . Sitten hänet vietiin vaivaistaloon, jossa hän yhä vieläkin eli. Veli Kustaa maksoi leuhkan ylläpidosta kunnalle vuosittain määräsunnan. Köyhäintalossa häntä kutsuttiin Nasaretilaiseksi. Hän, Risto, oli tähän aikaan kyllä jo melkoisen rauhallinen ja hiljainen. Hannakin kävi setänsä silloin tällöin köyhäintalossa katsomassa, viipyen siellä väliin kokonaisen päivänkin. He viihtyivät hyvin toistensa seurassa.

Talon elämä oli jollakin tavoin sulkeutunutta, ahdistavaa. Hanna olikin sieltä mielellään joskus poissa . . . metsissä, kylissä, vainioilla ja sisarensa Olgan luona, joka oli naimisissa etäisessä mäkikylässä. Hänen äitinsäkin vielä eli. Tämä oli hiljainen nainen, hidasliikkeinen ja alinomaa mustissa vaatteissa kulkeva olento. Seudun naisia hän ei alunperin ollut, vaan Kustaa oli tuonut hänet emännäksi taloonsa jostain kaupungin puolesta, missä peltolakeudet olivat vielä paljon avarampia kuin näillä main, jossa sentään oli siellä täällä jokin matala, vihreä kumpu, metsäinen mäki tai harjujen jono näköalaa rajoittamassa. Jos Hannan äiti, Vanhatalon Maria, jotain vanhasta kotipaikastaan kaipasi, niin oli se ennen kaikkea virta, suuri virta, joka juhlallisesti ja äänettömästi kuljetti raskaita vesiään merta kohti. Jokin tunne, jokin etäinen, ihmeellinen aistimus veti häntä matkojenkin päästä tämän lapsuuden virran puoleen.

Se oli kuin taikaa, noituutta. Joki oli tosin täälläkin, mutta paljon pienempi ja sameampi, kuumina poutasuvina melkein ojaksi kutistuva. Lehmät sen kohajavassa uomassa silloin kolusivat, söivät märkiä, kovia kiitoja, mölysivät ja sotkivat saviset rannat sorkillaan. Mutta vesi virtaili kuitenkin alati uoman syvyydessä, milloin rajummin, milloin väsyneemmin, ja Mariaa puolestaan lohdutti se, että tämäkin vähäinen joki jossakin alajuoksussaan yhtyi hänen lapsuutensa ja nuoruutensa virtaan . . . siellä auringonlaskun suunnalla, loputtomien peltomaiden helmassa, avaran taivaankuvun alla . . .

Maria oli tuonut vanhaan taloon omalaatuisen ja villin uskonnollisen hurmahenkisyyden, joka vuosien kuluessa yhä vahvistui. Eräessä lähiseudun kylässä oli lisäksi muuan nainen saanut unissasaarnaamiskyvyn, ja hänestä oli piankin tullut hengellinen äiti kummalliselle lahkolle, jossa Mariakin nyt oli mukana. Hänen miehensä, Kustaa, ei tästä pitänyt. Siitä johtuikin alituinen ristiriita heidän välillään. Se heitti kuin tumman varjon koko talon ylitse, jonka täytti piinaviikkojen jylhä tunnelma, Golgatan henki. Hannankin oli hänen äitinsä temmannut samaan kuumaan uskoon, mustaan hurmioon, joka hallitsi ja järkytti häntä itseäänkin. Mutta vanhana, harmain rakennuksin, seisoi talo keskellä hiljaista, salaperäistä jokilakeutta, eikä kukaan tiennyt siitä myrskystä, joka ajoittain raivosi sen seinien sisäpuolella.

Kohta talon takana oli pienen matkaa kanervaa kasvavaa kangasta, jossa oli vanhoja, nurmettuneita

santakuoppia. Sitten maa kohosi vähäiseksi kummuksi, jossa kasvoi paitsi väkevästi tuoksuvia, punertavia kanervia myös joitakin koivuja ja haapoja. Sitä kutsuttiin Myllymäeksi, sillä kummulla oli ikäloppu, luhistumaisillaan oleva tuulimyly. Senpä siivet nyt kuvastuivat veristä iltaruskoa vastaan. Kuten ristiinpannut kädet nuo resuiset siivet kohosivat myllyn harmaasta, sammaloituneesta lautaruumiista, monet tuulet ja sateet kestäneestä. Vielä Kulta-Profeetan aikana se oli ollut silloin tällöin käynnissä, se oli huojunut raskaitten kivipariensa jylinässä ja sen siipien ahmiessa taivaan tuulta, raitista humua. Ankarana se oli jylissyt kuin Jehova Siinailla . . . Nyt se oli hyljätty, unohdettu. Mutta Hanna sitä kääntyi katsomaan kuistilta yli pihan, yli vajan katon. Siellä kuivalla, kanervaisella mäellä mylly oli, iltaisen mustana ja aaveellisena, siivet uponneina tuliseen ruskoon. Tyttö katsoi sitä hetken kuin uneksien ja astui sitten sisälle porstuaan. Hänen kädessään oli marjakoppa.

— Onpa kummallinen kajastus taivaalla, sanoi Hanna äidilleen, joka seisoi piisin vieressä pakarissa. — Ikkunat ja ovien pihtipielet niinkuin verellä sivelty . . . koko kylässä.

— Voi olla, että se on sanoma meille, arveli Maria. — Lähtöön kutsuvat . . . kupeet vyötettyinä, kengät jalassa ja sauvat kädessä niinkuin Israelin lapsilla heidän vapautuessaan Egyptin orjuudesta . . . Kohta kai torvet kajahtavat tuomiolle. Ja nuo onnettomat

tuolla kamarissa vain juovat sitä syntistä viinaansa. Hoilaavat . . . huutavat tuomiota ylitseen . . .

Marian silmät säihkyivät synkästi iltaisessa hämärässä. Hän tuijotti tyttärensä, joka oli laskenut marjakoppansa rahille. Hannaa ahdisti kummasti tuo palava katse, tutkiva, viipyvä äidinsilmäys, joka tunkeutui kuin hänen sielunsa pohjaan. Äiti ikäänkuin kasvoi hänen edessään peloittavasti, aina paka-rin ruskon punaamaan kattoon saakka, harmaa, luiseva olento. Sieltä korkeudesta hän katsoi niin kuin kiihkon mustasta, salamoivasta pilvestä, ja Hanna väisti hänen katsettaan. Sillä vaikka Hanna kävikin lahkolaisten luona ja heidän herätyskokouksissaan, oli äidin kiihko ollut hänelle aina liian painavaa, se nousi kuin jostain syvältä tämän olemuksen hämäristä kätköistä, sai ruumiillisia muotoja, lohjeten hänestä raskaasti ja tuskallisesti kuin syntyvä lapsi äitinsä kohdusta, verisenä ja ihmeellisenä . . .

Hiljaisuus äidin ja tyttären välillä oli äkillisen syvä ja riipaiseva, jollakin tavoin pohjaton. Syys-ehtoon tuima, punertava valo täytti vanhan keittuhuoneen. Kajastuksen siitä Hanna näki äitinsäkin kasvoissa, noissa synkeissä, uurteisissa kasvoissa, jotka ikäänkuin keinuivat tuossa valossa sanomattoman yksinäisinä. Hän tunsu tällä hetkellä omituista sääliä noita vanhoja, kärsineitä kasvoja kohtaan.

Vihdoin Hanna sanoi:

— Näin tullessani rattaat pihassa. Koska isä ja Markus palasivat kaupungista?

— Siinä ehtoon esillä tulivat, vastasi Maria hitaasti. — Luulin ukonilman käyvän, kun he ajoivat rattailla jyristen pihaan. Toivat tullessaan muitakin miehiä kylästä. Kamarissa on nyt koko roikka. Juovat siellä ja huutavat... syntisäkit... Ja aurinko laskee... He eivät tiedä, että päivä on kohta lopussa. Sen sanon sinulle, Hanna, että älä enää milloinkaan palaa heidän joukkoonsa, älä luovu, kaiha tulevaista vihaa... Jos niin kävisi, silloin olisi parempi, että myllynkivi ripustettaisiin sinun kaulaasi...

— Mitä te nyt, äiti, enhän minä... keskeytti Hanna hädissään äitinsä sanat. Hän ei tiennyt, kuinka enää jatkaa. Ja hänet valtasi surumielisyys ja haikea tietoisuus siitä, että hänen ja äidin tiet sittenkin tulisivat kerran eroamaan toisistaan. Hän ei voisi eikä jaksaisi seurata äitiään sille rajun kiihkon ja kuumen kirkastuksen vuorelle, jolle tämä ajoittain nousi, ei voisi nähdä sen tumman, raskaan hurmion lävitse, joka peitti äidin kasvoja kuin huntu. Ja Hanna kääntyi ovea kohti sanoen matalasti:

— Menen laitumelle katsomaan, joko Senja on lypsänyt lehmät.

Hanna katosi pihalle. Hän kulki yli Myllymäen kanervaisen rinteeseen ja kankaan, jota syysilta verhosi. Aurinko viipyi vielä taivaanrannalla; se oli hyvin suuri ja punainen, liekehtien hehkuva. Taivaan ehtoinen heleys oli huikaiseva, sininen, punertava ja syvän keltainen, ylempää vihreältä vivahtavakin.

Tasanko oli tumma, etäällä melkein musta. Samoin kylät. Syksyiset metsät hukkuivat hämärään.

Oli vilpoista. Hanna oli paljain päin. Hänen mustat hiuksensa kuulsivat himmeästi iltavalossa. Käsivarret olivat verhottomat. Vilppaasti ja syvään hengittäen hän kulki, heiluttaen kädessään siniruo-dullista päällinaansa. Ja häntä ympäröi ehtoon kohajava hiljaisuus.

Laitumella piika Senja lopetteli lypsyä. Hän oli kyykistyneenä kirjavan naudan kylkeä vasten, punainen lypsinkiulu jalkojen välissä, polvet paljaina. Hänen silmänsä kiilsivät hämärässä. Valkea maito putosi sohisten kiuluun. Karjanhajua tunkeutui väkevänä sieraimiin. Haavan lehtien kahinaa kantautui laidunmaan ääreltä pieneltä mäeltä; se oli hiljaista ja alakuloista, suruista. Jostakin kuului koiran haukuntaa. Muuan lehmistä kierteli ympäri kovaksi poljettua, kumisevaa tannerta nuuskien sieraimet levällään toisia lehmiä; se kaipasi härkää . . . Se täytyi viedä kotiin, jossa sonni odotti ja odottaessaan mylvi haikeasti. Hanna tarkkaili lehmää hetken ja sanoi siitä jotain Senjalle. Sitten hän sitoi päällinan hiuksiensa peitoksi ja kumartui lypsämään.

Hetkeä myöhemmin he olivat jo matkalla kotiin. Hanna työnsi aisoista edellään kolisevia maitorat-taita, ja Senja talutti lehmää. Näin he kulkivat jäljekkäin, molemmat nuoret naiset, laskevan aurin-gon häipyvässä, ohenevassa iltavalossa. Naudan kyljet vaahtosivat ja se ammui kumeasti, ääni täynnä

raskasta, vapisuttavaa häränmuistoa. Siitä lähti epämääräinen, henkeä salpaava haju, kiiman kirpeä, kutsuva tuoksu. Senja naurahti toisinaan kummallisen lyhyesti, syvältä rinnasta. Hänen hampaansa välkkyivät hämärässä, povi kohoili kiivaasti, hame oli uumille kääritty. Naiset nousivat jo ylös Myllymäen rinnettä, joka kumisi heidän askeltensa alla.

Aurinko sammui kuin liekehtivä nuotio arolla. Hämärä oli jo hyvin sankkaa. Taivas, joka vielä äsken oli levittäytynyt niinkuin värikäs raiti maailman yli, kohisi nyt mustansinisenä. Kun naiset tulivat lehmineen ja kolisevine maitorattaineen pihaan, lenteli siellä suhisten edestakaisin yölepakoita, jotka julmina ja harmaina pyydystelivät hyönteisiä. Pihamaan täytti salaperäinen humina, joka saattoi mieleen kuoleman. Kuu nousi.

Silloin tuli siihen tuparakennuksesta päin astellen Markus, taannoin isänsä kanssa kaupungista palannut, Hannan veli. Hän oli juonut, sen huomasi selvästi. Senja hymyili hänelle, mutta Hanna silmäili häntä moittien.

— Ka, terveisiä kaupungista, sisko, sanoi Markus, eipä ole vielä sen jälkeen tavattukaan, Senjan kyllä näin kohta palattuani. Kaupungintuliaisesi on tuvan penkillä, saat sen sieltä. Toin sinulle huivin, ihan mustan huivin . . . samanlaisen toin kuin on äidilläkin. Olettehan muutenkin niin samanlaiset.

Veli ja sisar katsoivat toisiaan tummin, uhmaillevin silmin läpi hämärän. Sitten Hanna käännähti ja sanoi hiljaa:

— Kiitos vain siitä huivista.

Mutta Markus huomautti jotain aidan vieressä reuhtovasta lehmästä. Senja purskahti nauramaan. He nauroivat molemmat, Markus ja Senja, mutta Hanna katsoi heihin jälleen totisena, puolittain sulkeutunein silmäluomin. Kohta hän jo lähtikin kaivolle.

Hanna näki kaivolta Markuksen huojuvan nuoruksishahmon etenevän Myllymäelle päin ja katoavan hämärään. Jotakin lämmintä valui silloin siskon mieleen, lämmintä ja suojaavaa. Mutta sitten hän muisti yht'äkkiä äidin taannoiset sanat pakarituvassa: »Älä enää palaa heidän joukkoonsa...» Ja hämmentyneenä, melkein ahdistuksen vallassa hän nosti vettä kaivosta.

Markus makasi kasteisessa kanervikossa Myllymäellä. Hän näki siihen — paitsi mustan tuulimyllyn — pimeään, kohajavan tasangon ja kuun vitkallisen nousun. Joitakin tähtiäkin oli pureutunut kiinni mustansiniseen taivaskanteen. Kuu hohti jo tuulimyllynkin resuisissa siivissä. Alempaa jokivarrelta kantautui hevosten hirnuntaa ja pihasta Hannan ja Senjan puhelua. Muuten oli hiljaista, jollakin tavoin aaveellista, peikkomaista. Punainen kuu nousi, tasanko kohisi, tuulimyllyn siivet loskahtelivat. Markus painoi päänsä kanervikkoon. Kylmä, raskas kaste valui hänen kuumille kasvoilleen. Humala alkoi hitaasti haihtua hänen ruumiistaan, joka oli matkasta uupunut. Koko päivän, aamunkoitosta

saakka, hän oli istunut isänsä rinnalla rattailta . . . vain kaksi kertaa olivat tienvarrella levähtäneet. Laajoilla pelloilla oli kynnetty, ja syksyisistä kylistä oli kantautunut isän ja pojan korviin puimakoneiden kaikuvaa humua. Joen takana olivat kulkeneet junat; mustien, välkkyvien veturien savu oli toisinaan tuulen tuomana hulvahtanut yli joen heidän kasvoilleen. Eikä Markuksen tarvinnut nytkään muuta kuin sulkea silmänsä, niin hän jo taas oli istuvinaan huojahtelevissa ratasremeleissä ja näki juhdan tuuhean, heiluvan hännän, keltaisen maantien, haalean taivaan, tasangon ja avaran jokilaakson . . . suuremman, paljon suuremman kuin oli tämä kotiseudun jokilaakso. Hitaasti virtaili väljä joki merta kohti. Ja matka jatkui . . .

Niin, matka jatkui. Markus painoi päätään yhä syvemmälle maahan. Siellä kaukana oli kaupunki, josta he olivat illansuussa palanneet, siellä ruskean valakan myyneet, oli tori, oli jyskyviä tehtaita, ulkosatama, sininen meri . . . Sinne maailmalle ikävöi Markus. Oli jo kauan kaivannut. Täällä oli vain sitä samaa päivästä päivään . . . ahtautta, rähjäilyä . . . äiti mustissa vaatteissa ja kasvoillaan synkeä hurmio, jota Markus ei ymmärtänyt, ja nyt sisko oli tulemaisillaan samanlaiseksi. Ja isä pitkine hiuksiineen . . . lautamies, lueskelee kummallisia kirjoja, joita hän ostelee kulkukauppialta, kiertelee pelloilla, metsissä . . . Nytkin hän istui kamarissa, josta Markus hetki sitten oli lähtenyt, päissään istui, kaupunkituulella, yllään mielettömän taikurin, kuolleen

Kulta-Profeetan vaatteet, nekin äsken ullakon orrelta haettu. Siellä ukko istui, puhellen parille kylän isännälle joutavia ja sekaan aina kitkutellen viulua. Mutta isä kuitenkin.

Alhaalta pihasta kuului Hannan ja Senjan keskustelua sekä sonnin katkonaista, kumeea ääntelyä. Lyhtykin niillä oli; sen valo leiskui pienenä ja himmeänä karjatarhassa ja näkyi Myllymäelle. Markuksen päässä humisi, kasvot olivat kasteesta märät. Hänen teki mieli kokonaan upota humalan tiedottomuuteen, syvään horteeseen. Korvissa kaikui vielä Senjan äskeinen nauru tuolla pihalla . . . kuun nous-
tessa. Se nauru sekaantui nyt Markuksen mielessä kiimaisen naudan tuoksuun. Häntä tympäisi oudosti. Mutta samalla hän oli näkevinään Senjan alasti siellä pihalla, lähellä aitaan sidottua eläintä, jonka kylkinahka vaahtosi ja välkkyi kuin hopea kuun väreilevässä paisteessa. Sitten nousi sisko jostain heidän väliinsä raskain silmäluomin, mustin hiuksin. Markus vaipui taas jonnekin. Ja jälleen jatkui matka. Maantie . . . loputtomat pellot . . . taivas . . . jokilaakso . . . taakse katoava kaupunki . . . kuulumattomiin häipyvät junat . . .

Kun Hanna pitkän hetken kuluttua tuli Myllymäelle etsimään veljeään, hän tapasi tämän nukku-
neena kasteisessa maassa, syystähtien alla. Markuksen kasvot näyttivät kuunvalossa omituisen kalpeilta ja syvälle uneen uponneilta. Hanna istahti veljensä viereen maahan. Hän istui siinä kauan, ja hiljaisuus oli syvä heidän ympärillään. Hannakin ikäänkuin

syöksyi uneen, hiljaisuuden ajattomuuteen. Unen verhoja repeytyi, kiihkomielisen äidin unet kukkivat hänen mielensä syvyydessä . . . kuului jylinää, näkyi elotulia, hohtavia, kultaisia valoja, hyvin etäisiä, taivaita riipovia, ylösnousseita vainajia, hautansa jättäneitä, huojui tasangolla — paljastui musta kallio ja sen kolme ristiä, avautui taivas aina tähtien salaisuutta myöten . . . Tuntui viileältä, melkein kylmältä. Hanna otti kuin unessa veljensä pään helmaansa. Tuulimyly kohosi tummana, kummitusmaisena. Vai oliko se autio paholaistemppele, jota yölepakot humisten kiertelivät . . . ?

Markus havahtui valveille ja katsoi kummastellen sisarensa, jolla oli päässä hänen kaupungista tuomansa musta huivi. Se välkkyi hauraasti kuun kelmeässä valossa. Markuksen lakki oli pudonnut maahan. Hanna etsi sen antamalla kätensä kulkea kovissa kanervissa pimeää, kosteaa maata pitkin. Sitten hän asetti sen ohuesti hymyillen veljensä päähän. Se jäi pahasti takaraivolle, ja he naurahtivat molemmat.

— Tulin sinua hakemaan, sanoi Hanna vihdoin.

— Nukuit äsken. Etkö tule jo sisälle?

— Onko siellä vielä miehiä isän luona? kysyi Markus vastaan.

— On, vastasi Hanna vain.

Ja he eivät puhuneet enää mitään. Markus nousi ja lähti raskain askelin laskeutumaan kummulta. Ja hän kuuli sisarensa seuraavan jäljessään kuutamohämärässä.

Kamarissa istuivat yhä miehet. Lamppu paloi pöydällä mustankiiltävän viinapullon vieressä. Kaikki miehet olivat hyvässä seilissä. Kustaalla oli vieläkin yllään Kulta-Profeetan takki, perin homeinen ja väriltään harmaa. Taikurin henki ikäänkuin imeytyi tuon vanhan takin välityksellä häneen, siltä juopuneesta lautamiehestä tuntui. Kylästä tulleet huojuttivat raskaasti humaltuneina päätään ja tuijottivat eteensä tyhjin silmin. Toinen heistä oli Jokelan Santeri, toinen taas Tiulun Jallu. Huone oli kuuma ja täynnä tupakansavua.

Kustaa oli kotvaksi tauonnut puhumasta kaupunginmatkasta ja markkinoista ja jaaritteli nyt puuta heinää seudun lahkolaisista, joihin hänen vaimonsakin, Maria, ja Hanna-tyttärensä olivat liittyneet, hullaantuneet, kaksi naista, jotka kulkiivat talossa tuhkantummissa vaatteissa. Kiroillen ja moittien hän heistä puhui, lahkolaisista, sapekkeasti heitä sätti siinä pöydän ääressä istuessaan ja Kulta-Profeetan haalistunut takki yllään, nauroikin ja kertoi lahkolaisten menoista joitakin yksityiskohtia. Mutta yleensä ei juttu sujunut enää yhtä luontevasti kuin vielä taannoin; se oli tankkailevaa ja hitaasti etenevää.

Markuksen paluuseen eivät viinasta uupuneet miehet kiinnittäneet huomiota. Jaarittelivat ja torkkuivat vain. Hän meni ikkunan luo ja avasi sen. Viileä ehtoo humahti häntä vastaan, syöksyi savuiseen, kuumaan kamariin, jota syyslamppu himmeästi valaisi. Kuukin näkyi, täyteläisenä ja pu-

naisena se kellui taivaalla, joka oli mustansininen. Vanhat omenapuut ikkunan alla huojuivat äänettömästi. Karjan ammuntaa kuului, lähempää ja etäämpää.

Markus heittäytyi sänkyyn vaatteet päällä ja nukui kohta huolimatta miesten turinasta. Tiulun Jallu makasi rentonaan puolittain pöydän päällä ja tankkaili käheällä korpinäänellä jotain käsittämätöntä, vanhaa tarinaa, sotkien sitä puhuessaan yhä enemmän. Lopulta hän herkesi ja jäi suu tylsästi auki katsomaan pitkin pöydän rosoista pintaa. Viimein miehet lähtivät kompuroimaan pois.

Silloin Kustaa sulki ikkunan, Markuksen äsken aukaiseman. Hän jäi vielä istumaan pöydän ääreen. Lamppu säräsi, valo hehkui. Oudoksi tunsin siinä olonsa Kustaa, kaupunkimatkinsa jälkeen, kemujen loputtua, melkein haikeaksi, kumean tyhjäksi hän tunsin mielensä. Väsymyksen ja viinan yllyttämänä hän alkoi kuvitellakin kaikenlaista, sellaistaakin, että hän luovuttaa talon, rappeutuneen moision pois — Markukselle ja rakentaa itselleen kumiseviin mäkimaihin kumman tönön, jonka ikkunoihin aurinko, kuu ja tähdet säihkyvät ja kuultavat. Sinne hän siirtyisi koirineen, pyssyineen ja vanhoine, kulukauppiaalta ostettuine kirjoineen . . . Ja sitten, hyvin pitkän tuokion kuluttua, sukeltautui lautamiehen ajatuksiin hämärä tietoisuus siitä, että seuraavalla viikolla alkavat käräjät, pitkät syyskäräjät. Sade valuu käräjätalon ikkunoihin. On tuomari, kirjuri, lautamiehet, syyttäjä ja syytetty — kaikki he ovat

siellä koolla. Ja sade valuu käräjätalon ikkunoihin, joiden ruutujen nurkkauksissa on hämähäkin seittejä . . . Tähän tietoisuuteen Kustaa nukkui, jysähti uneen, joka suhisi kuin vilja hänen aivoissaan, ruumiissaan, kaikkialla hänen ympärillään.

Mutta unen sankoista usvista kohosi humalaansa nukkuneen talonpojan silmien eteen hänen vaimonsa tumma hahmo; luonnottoman suurena ja mustana se kohosi hänen läheisyydessään, patsasmaisena. Ja se kasvoi joka hetki. Kohta Marian pää tavoitti kamarin katon ja työntyi sen lävitse taivaalle, jossa sitä ympäröivät kuu ja tähdet ja kylmä tuulen vonka. Tähdet putoilivat kuin lasiset helmet hänen tuhkanharmaille hiuksilleen, ja kuu asettui hänen olkapäälleen. Sen punainen, villi hohto valui hänen kaulalleen ja rinnoilleen kuin veri. Kustaa näki vaimonsa kokonaan peittyvän kuun viileään vereen, mutta tämä itse ei sitä havainnut, katsoi vain jonnekin pois. Kuinka Kustaa tällä hetkellä tunsikaan vihaavansa tuota naista, jonka hän näki kasvavan ylitseen, kasvavan hänestä erilleen niinkuin oudon puun! Ja hänen teki mieli ottaa käsiinsä kirves ja hakata tuo kummallinen, musta, taivaaseen nouseva ihmispuu maahan, mutta hän ei kuitenkaan sitä tehnyt. Niin unen virta tulvi yhä rajummin hänen ylitseen, kunnes hän auttamattomasti vajosi sen pohjattomuuteen, mustaan nieluun . . .

Vielä kerran aukeni kamarin ovi, ja kynnyksellä seisoi Maria. Hän katsoi isään ja poikaan, heitti kirjavan raanun Markuksen päälle, sammutti kärisevän

lampun ja hiipi pois. Vaimo kulki eteisen mustan pimeyden halki ja tuli pakarin takaiseen huoneeseen, jossa hän kohta vaipui kiivaaseen rukoukseen, koko olemusta vapisuttavaan. Hän oli siinä kauan... lattian tomussa, ja hän oli näkevinään miehensä ja poikansa lojuvan jo alhaalla helvetissä, sen kuumien liekkien keskellä, kadotettujen paahtavassa tuskassa.

TOINEN LUKU.

Syystuulien alkaessa lakaista maata, putosi Vanhatalon tuulimyllystä yksi sen lahonneista siivistä mäelle. Kummitus oli menettänyt yhden neljästä kädestään. Markus, joka päivästä toiseen oli kyntämässä pelloilla, havaitsi tämän ensimmäiseksi.

Hän puhui siitä kerran Hannalle ja tämä taas äidilleen, Vanhatalon Marialle, jolla oli sen johdosta omat luulonsa ja uskonsa. Talon koira, Jukka, huomasi ilmeisesti myös sen seikan, että tuulimylly oli menettänyt yhden siivistään, mustanharmaa kummitus yhden risaisista, taivaan tuulia ahmivista käsistään, koskapa se usein haukkui juuri myllyn suuntaan, kankaalle päin.

Eräänä tuulisena päivänä koiralla oli lisäksi aivan erikoinen syy haukkua Myllymäelle päin, sillä pitkin kuivaa, kumisevaa kangastietä, ohi vanhojen santakuoppien, lähestyi taloa kummallinen kuorma. Kujan mutkan takaa tuli ensin näkyviin musta, hallavakarvainen muuli pitkine korvineen. Sitten pienet rattaat, joiden istuinlaudalla kyyhötti harmaapartainen mies, kumarainen ukko, ajatuksissaan silloin tällöin ajokkiansa hoputtava. Harmaissa, kuluneissa

vaatteissa hän siinä kyykki ja huolimatta siitä, että oli jo syksy, joskin vielä kuiva ja kaunis, hänellä oli yhä päässään leveälierinen, keltainen, kahiseva hattu, olkipunontainen, louhuinen ja valjuja kasvoja varjoava. Oikea tropiikkihattu se oli, ja sen hän oli kerran ostanut eräältä ontuvalta äijäkaaholta, liuhuparralta, nyttemmin kuolleelta, mutta joka silloin vielä oli kierrellyt suurissa jokivarren kylissä kaupitellen nappeja, kampoja ja postikortteja sekä näytellen rahasta talojen ja tönöjen pöydillä laiskaa, somasti kopisevaa kilpikonaa. Sen oli ukolle aikoinaan toimittanut, muassaan tuonut hänen tyttärensä Hultha, joka oli kokkina laivassa ja joka tarjoili miesväelle paitsi ruokaa myös jotain muutakin, niin jokivarren kylissä kerrottiin. Sanoivathan ämmät siellä yhä vieläkin, että seulakauppias se on Koivusen Hultha . . .

Niin, mustan muulin vetämissä ratasremeleissä istui tuo tropiikkihattuinen mies, istui siellä heinien ja saviastioiden ynnä kirjojen keskellä. Sillä hänellä ei ollut kaupittavana yksinomaan saviastioita ja koritöitä, vaan myös kirjoja, kirjahuutokaupoista ja kaupunkien vanhain tavarain myymälöistä koluttuja, esille kaivettuja. Tämä olikin yksi niistä kulkukauppiasta — ja kaikkein paras niistä — jotka olivat Vanhatalon lautamiehelle kirjoja toimitelleet.

Hän oli Kalle Saarela, monet vuodet tomuisen maantien päällä elänyt mies, kulkukauppias, jolla toki oli pysyväinenkin majapaikka, punaiseksi maalattu tönö maantien laidassa, kaukana toisissa ky-

lissä. Siellä oli hänen kirjavarastonsakin, vanhojen, tomuisten kirjojen joukko, jota hän vaali ja hoiteli. Paljon hän oli itsekin lueskellut, varsinkin talvisin, jolloin hän enimmäkseen oleskeli kotosalla. Lampun ääressä lukien hän silloin lyhensi monien huimaavien tähtiöiden pituutta.

Ja paljon hän oli kierrellyt. Hänen musta, halava Kaisa-muulinsa, jonka hän jonakin syksynä, vuosia sitten, oli ostanut kaupungin puolelta eräältä posetiivinsoittajalta, Papukaijamieheksi kutsutulta, oli ehtinyt jo ottaa monta, monta askelta, ja hänen kärryjensä pyörät olivat laulaneet omaa unettavaa ja kovaa lauluaan hyvinkin etäisillä maanteillä, vieraissa kylissä. Toisin ajoin kauppa kävi huonosti, toisin ajoin taas hyvin. Samoin olivat ihmisetkin eri paikoissa erilaisia: väliin kylmiä ja ynseitä, väliin rakastavia ja ystävällisiä. Joskus hän oli matkoillaan saanut viettää yönsä metsässä, haukan salissa, kun ei ole ollut sijaa majassa. — Mutta nyt tämä vanha kauppias näki hyljätyn tuulimyllyn ohi ajaessaan Vanhatalon harmaitten, haalistuneitten rakennusten kohoavan eteensä mäen takaa sammaloituneiden kattojen peittäminä. Mustan muulin vetämänä ja vähäisten rattaitten keinahdellessa kuoppaisella tiellä hän ajoi taloon.

Hän oli talossa käynyt monta kertaa, lupaa kysymättä hän sai viedä muulinsa talliin, juottaa sen ja antaa sille heiniä. Olkien, heinien ja hevoslannan tuoksut ympäröivät häntä ja tallin lämmin, syvenevä hämärä. Hänen teki mieli heittäytyä maata heinien

päälle, kääriytyä pitkään, kuluneeseen kulkurin-takkiinsa ja viettää yönsä tallin hiljaisuudessa, kyntömailta palaavien juhtien parissa, ihmisiä kohtamatta . . . Yhdessä eläinten kanssa hän olisi silloin saanut vaipua yön pohjattomuuteen, armahtavaan uneen, jonkinlaiseen luonnon suureen alkutilaan, kaiken olevaisen kohtuun . . . Mutta sitten hän kompuroi kuitenkin ulos tallista ja näki mäellä leimuavat syksyn koivut. Kynnetyistä peltomaista kohosi vilpoista, usvantapaista höyryä, joka punersi iltapäivän auringossa. Hehkuvaa savua peltojen yllä . . . Keltaisten ja tummanpunaisten lehtipuiden takaa näkyi sininen, kaikuva taivaanranta. Kuului lintujen etäisiä huutoja, pitkävetisiä, halki sinisyyden tunkevia. Syksy oli . . .

Päivällä oli talossa kuollut hevonen, ja Kustaa oli kaivanut sille haudan kankaalle Myllymäen taakse. Tuhkanharmaa hämärä oli verhonnut jo seudun. Tuon raskaan hämärän lävitse hohti kaukainen taivas kumman lasimaisena, salaperäisenä, synkkänä. Markus viipyi yhä pellolla, jossa hän kulki huojahdellen auran jäljessä kasvavan pimeyden helmassa. Maria-emäntä oli kylässä lahkolaisten luona. Hanna oli sen sijaan kotona, mutta myöhemmin ehtoolla hänkin olisi lähtevä kylään lahkolaisten öiseen kokoukseen.

Juhdan kuolemasta ärtyneenä ja alakuloisena Kustaa istui kamarissa tuoksuen kostealta syysmullalta, oljilta ja äsken kuolleelta hevoselta. Eläimen kuolemaa se tuulimylllyn siiven putoaminen

taisi tietääkin... ehkä jotain muutakin. Pöydän ääressä hän istui raskaissa mietteissä, selkä kumarassa. Ja kulkukauppias Saarela istui häntä vastapäätä sanomalehteä lukien ja hopeanharmaat hiukset laajalle otsalle valuen. Taannoin he olivat puhuneet kaupoista ja maailmanmenosta, syksystäkin, joka värikkäänä ja rajun kauniina parhaillaan kuohui kaikkialla heidän ympärillään, leimusi kuihtuvissa puiden lehdissä, kulki noitamaisena saattona teillä ja kujilla ja laahautui jylhinä, kohisevina pilvinä yli peltolakeuksien niinkuin Ilmestyskirjan synkät, tulipunaiset ratsastajat...

Sitten he olivat keskustelleet lahkolaisista, joita Kustaa oli pahasti sättinyt. Mutta kuljeksiva kauppias oli sentään koettanut löytää heistäkin, noista kylien riivatuista, jotain hyvää. Muistaen Kristuksen ja evankeliumin nimenomaisen käskyn hän tahtoi rakastaa kaikkia lähimmäisiään. Myös Tolstoi oli ihmistä tähän kehoittanut. Ihminen eri muodoissaan olikin ukolle läheinen, jos tämä vain oli harras totuudenetsijä. Kuitenkaan lahkolaiset eivät olleet häntä milloinkaan oikein miellyttäneet. Oli hän joskus ollut heidän kokouksissaan, mutta heidän kiivautensa oli häntä kauhistuttanut, rajua meno työntänyt pois hillittömyydellään. Jumala oli kuin hukkunut kiihkon villiin mereen, jota oudot auringot, kuu ja tähdet olivat tuolloin tällöin valaisseet, ja sen sijaan oli kohotettu näkyville kuvia niinräikeitä ja tulipalohohtoisia, että hän oli ymmällä mielin katsonut niitä. Mutta kuvainpalvoja oli kyllä

muuallakin, kaikkialla, missä oli ihmisiä, ei yksinomaan lahkolaisten parissa. Ei heitä tikulla tarvinnut etsiä . . . kuvainkumartajia . . . Epäjumalanpatsaat kohosivat niinkuin suoraan maasta, monenlaisten halujen ja kiihkön väkevöittävästä mullasta, veripunaisesta savesta, ja ihmiset niitä sitten kumarisivat. Mutta voi olla, että kerran heidän yläpuolellaan olisi suhiseva suuren kuvainsärkijäin ruoska, ja niin he seisoisivat keskellä tyhjyyttä, koska kuvat oli heiltä riistetty pois . . .

Tällaisia kummallinen kulkukauppias siinä sanomalehteä lukiessaan mietiskeli. Mutta sitten tuli Hanna tuoden kahvia.

— Joko Markus on palannut pellolta? kysyi Kustaa.

— Äsken kuului tulleen pihaan, vastasi Hanna.

— Taisi saada pellon kynnetyksi, koska toi auran pois.

Hannan mustat hiukset oli sileästi kammattu, keskeltä jakauksella. Tyttö seiso lampun valokehässä, jossa hänen kasvonsa erottuivat himmeän vaaleina ja sulkeutuneina. Hän katsoi hymyillen kulkukauppias-vanhukseen, jonka lempeä ja jollakin tavoin salaperäinen olemus oli häntä aina miellyttänyt. Tuo parrakas ukko oli kuin itämaisten satujen ihmeellinen kauppias, laajalti maita ja mantereita kiertänyt. Miehet joivat kahvia. Markus kuului tulevan kolistellen porstuaan ja menevän sieltä tupaan. Silloin Kustaa kysyi:

— Menetkö äitisi jälkeen kylään?

— Kyllä aion mennä, vastasi Hanna hiljaa. — Vai olisiko täällä jotain tehtäviä, etten voisi mennä? lisäsi hän arasti.

— Mene sinä vain, murahti Kustaa synkästi.

He eivät puhuneet enää mitään. Hanna kaatoi miehille toiset kupit kahvia ja hävisi sitten huoneesta. Hän kattoi ehtoollisen tupaan. Kaikki koontuivat aterialle. Kulkukauppias istui pöydän päässä. Lampun valossa hehkuvine lempeine kasvoineen hän oli niinkuin Nasaretin mies, joka ristiinnaulitsemisensa aattoyönä antoi pettäjälleen kastetun leipäpalasen... Kuka heistä olisi oleva Juudas...? Kun ateria oli äänettöminä syöty ja ruoka-astiat pesty ja korjattu pois, Hanna sitoi päähänsä mustan liinan ja lähti ulos.

Syysillan kova tummuus levisi kaikkialle. Tähdet säihkyivät mustan, vaiteliaan maan yllä. Jossakin etäisessä talossa haukkui koira. Kovasaviselta kujalta kantautui Hannan loittonevien askeleiden kumu. Kankaan takana jokiuomassa kumisi koski. Kulkukauppias-vanhus seisoj pihassa ja katsoi tähtiin. Muulinsa hän oli jo hoitanut yötä varten. Hänen kasvonsa erottuivat valjuina ja harmaina syksyisessä tähtivalossa. Kuukin loisti.

Yli mäkien ryntäsi syksy, kuolema. Puut haiskuivat tuulessa; niiden lehdet hohtivat kuunvalossa aaveellisina. Vanhasta maasta kohosi märän mullan ja lahoavien lehtien lemua. Mutta sisältä talosta kantautui hanurin pauhua. Sinne oli tullut Nurk-

kalan Siiveri haitareineen ja soitteli sitä nyt illan kuluksi. Heleinä ja poimuilevina valuivat sävelet ulos iltaan. Ja yli mäkien ryntäsi syksy, kuolema. Tähdet säihkyivät. Puut huiskuivat mustin oksin.

Ja kuitenkin: kuinka katkeran ihanaa olisikaan ollut vaeltaa kuolevassa heinikossa noiden synkästi loimuavien puiden alla ja vetää värähteleviin sieraimiinsa maahan pudonneista helakanpunaisista lehdistä kuun ja kuoleman villiä tuoksua... Markus oli tehnyt niin aikaisemmin illalla; siksi hän oli viipynyt. Vietyään väsyneet juhdat talliin ja ruokittuaan ne hän oli mennyt vanhojen, kallistuneiden aittojen taakse ja harhailut ypöyksin mäellä, jota hämärä kattoi. Siellä hän oli tuntenut koko olemuksellaan syksyn läheisyyden, kovan, raikkaan ilman väreilyn ja aavistanut, kuinka luonto ikäänkuin hiljaa sulkeutui kuin tarun ihmeellinen aarrearkku, jossa oli suunnaton salaisuuksien paljous... Ja hänen teki mieli syöksyä tuohon kosteaan, kajastavan tummuuden mereen, joka häntä ympäröi, syöksyä siihen kuin elämän liekehtivään, sulaan alkutilaan ja huumautua siitä. Juosta, juosta hän olisi halunnut... juosta jotain tuntematonta kohti, kirpeän tuulen ja illan sivellessä hänen ruumistaan ja jäsenien kuin sulautuessa kylmään, epämääräiseen valoon... Ja kulkiessaan siinä puiden alla, ruosteisessa mäkiheinässä, hän takertui kuin hämärän pitkiin, tuoksuviin hiuksiin, jotka humisten riippuivat taivaasta alas maahan. Ja noiden hiusten lävitse

kajasti kuun ruumis heikumallisen paljaana kuin syksyn mustassa kuolemanhuumassa häntä kutsuvana.

Mutta nyt Markus istui tuvassa. Saveen tahraantuneet vaatteensa hän oli muuttanut toisiin. Hän oli vaiti, luomet olivat raskaina painuneet mustien silmien yli. Ja haitari pauhasi. Ja siinä soitossa kuvastuivat rinnan hitaasti väreillen ilo ja suru, Länsi-Suomen loputtomien peltojen ja suurien, avariensylien raskas rauha, tuuheitten metsien humu ja jokien äänetön, aaveellinen kulku... Kustaa oli tarjonnut Siiverille ryypyt ja oli itsekin ottanut. Lievästi humaltuneena hän nojautui seinään. Lamppu heitti kummallisia varjoja kattoon ja nurkkiin. Ikkunat kiilsivät mustina. Koira kierteli levottomasti tuvassa soiton kiihdyttämänä; se haukotteli silloin tällöin ja vinkui. Ja haitari pauhasi yhä.

Mutta sitten kaiken taustalta ikäänkuin nousi taas esiin se päivällä kuollut hevonen; se kulkea kähmi kuollein silmin kankaalla Myllymäen takana, huojutteli raskasta päätään ja puhalsi sieraimistaan tulista kuolemanhuurua, joka oli kuin punertavaa savua. Sen jalkojen alla kärsi ja kumisi vanha, syksyn hukkuva maa. Ja hanurin soitossa kaikui sen villi ääni, raikuva hirnunta, joka kantautui kauas toisiin kyliin.

Vanha kulkukauppias katsoi väsyneenä ympärilleen. Hän oli taannoin tullut ulkoa, jonne hän oli kuullut soiton humua; nyt hän istui tuvan penkillä

ja punoi harmaata partaansa, rauhattomana raastoi sitä. Mitä hänelle oikeastaan kuului tämä . . . tämä humu ja meteli, tämä soitto . . .? Hänen mieltään piiritti tällä hetkellä kumea, syvä tyhjiys, ja hän olisi mieluummin ollut rattaittensa pohjaheinissä maantiellä vanhojen tähtien loiston alla. Eikö hän kerran yöllä muutamassa Porin puolen vajassa ollut aisalyhdyn vipajavassa valossa lukenut Zarathust-
 raa? Eikö hän sitten myöhemmin ollut unessa nähnyt Nietzschen palaavan vainioilta, väsyneenä, sortuneena, kaikki liekehtivät haaveensa menettäneenä, saveen tahraantunein vaattein, lapio olalla . . .? Ja hän oli ajatellut, että koska kerran hän — yli-ihminen ja näkijä — menee tuossa, niin mitä sitten on väliä hänen, köyhän kulkukauppiiaan, vaikkapa hän makaisikin vajojen nurkissa heinäkasvilla . . . Toiselta oli riistetty kaikki, mutta mitä häneltä sen sijaan voitaisiin riistää? Ei mitään. Ja tämä ajatus oli silloin unessa leimahtanut hänen mieleensä ja lohduttanut kummasti häntä. — Niin, mitäpä häneltä voitaisiin riistää! Mutta tässä hän nyt kuitenkin istui tyhjää tyhjempänä, sotkien sormillaan takkuista partaansa. Ja ulkona oli maaseutu, uneen vaipuvat kylät, pimeys . . . Ja syksy. Ja puolittain lehdettömät puut, kovasti ja kuolleesti humajavat, joiden alta ei enää sateelta suojaa löytänyt kuten niin monasti ennen, suvella . . . Mutta nyt raskaat pisarat valuiivat paljaitten, mustien luuranko-oksien lomitse kuin seulasta. Minne menetkin, niin joka puolellasi oli pimeys, ahdistava ja päälle kaatuva. Koirat

ulvoivat pimeässä, luskuttivat kuonot taivasta kohti. Ovet olivat kiinni, kaikki ovet . . . Mitähän olisi, jos ottaisi hiukan viinaa; se oli markkinaviinon jäännöstä, kaupungista tuotua.

— Onko siellä pullossa enää mitään? kysyi hän käheästi.

— No, joko sinäkin sentään heräsit, ihmetteli Kustaa. — Tuossa on pullo . . . ota! Mutta hyvin tuo Siiveri soittaa. Kulauta sinäkin, Siiveri!

Ja Siiveri kulautti saatuaan kauppiaalta pullon. Sitten tarttui viisiriviseensä ja alkoi sitä tempoa taas. Hanuri välähteli hämärässä, soi ja läähätti.

Kustaa nousi seinän viereltä, käännähteli puoli-humalaisena keskilattialla, naurahteli, kyykisteli ja oli tanssivinaan pikkuryssä. Se johdatti kulku-kauppias-vanhuksen mieleen venäläiset sotamiehet, joiden hän oli nähnyt kerran ennen vallankumousta tanssivan ripaskaa eräässä talossa, minne hän oli kauppatkoillaan yöpynyt. Se oli villiä menoa levottomasti leiskuvien lamppujen alla, pakkoluovutetussa länsisuomalaisessa maalaistalossa. Sotamiehet heiluttelivat kivääreitään, huusivat ja hoilasivat jalokojen liikkuessa vinhasti. Talonpoikia he olivat, venäläisiä talonpoikia likaiset, täiset sinellit päällä . . . Ja suomalaisia naisiakin temmelsi mukana, ryssien hutsuja, ihan julkihuoriksi heittäytyneitä. Häpynsä menettäneitä olentoja ne olivat, hiukset silmillä, tehden jos mitä, kun lamput sammuiivat ja kuu vilhisti paistoi . . . Tämä sodanaikainen muisto palautui nyt vanhan kulkukauppiaan mieleen hänen katsel-

lessaan Kustaan kiertelyjä ja kyykistelyjä lattialla. Miehissä siinä vain oltiin. Piika-Senjakin oli lähtenyt jonnekin kylään. — Hih hei! huusi Kustaa ja polki jaloillaan permantoa. Palkit jyllisivät. Tomu lensi. Mutta taas hän muisti päivällä hautaamansa juhdan, ja kummallinen, karmiva murhe hulvahti kuin vesi silloin hänen mieleensä. Jostakin syystä hän muisti yht'äkkiä vaimonsakin, Marian, joka oli kylässä lahkolaisten luona. Tai oikeastaan vaimon tumma kuva oli kaiken aikaa väikkynyt hänen mielikuvissaan. Ja hänen tolkuton tanssinsa pysähtyi alkuunsa. Hetken kuluttua hän jo istui kulkukauppiaan kanssa kamarissa juotuaan sitä ennen Siiverin kanssa viinanlopun. Hän oli humaltunut. Saarela sen sijaan istui pöydän päässä jykevänä kuin mikäkin tomuisten maanteiden profeetta.

Mutta Siiveri oli tuvassa sanonut hyvästi vaite-
liaalle Markukselle ja lähtenyt. Nyt hän kulki huojahdellen yli Myllymäen kumajavan rinteen ja laskeutui notkuvin polvin kankaan kuivaan, kanervilta tuoksuvaan hämärään hanurin roikkuessa nahkai-
sesta hihnasta selässä. Hän piti silmällä edempänä välkkyvää joen uomaa, jonka haapoja kasvavalla töyräällä oli Nurkkalan talo. Kompastellen Siiveri häipyi kangastielle syksyn kuun himmeässä valossa.

Tämä Siiverin lähtö oli Markukselle mieluinen; hän halusi olla nyt yksin. Hän nousikin ylös ullakolle ja hiipi vinttikamariin. Se oli syksyisen viileä ja kolkko. Mutta tämä pimeä viileys, tämä salaperäinen, koha-

java ullakkoilma, tämä kylmä, lainehtiva tyhjiys se juuri salli hänen nähdä syvälle oman mielensä levottomuuteen. Hän oli siellä hyvän aikaa. Kuunvalo kimalteli kuin talvinen huurre mustissa ikkunanruuduissa.

Vanhan talon alakerrassa, avaran ja hataran eteisen perällä sijaitsevassa kamarissa istuivat sillä aikaa Markuksen isä ja kulkukauppias Saarela. Kustaa siinä puhui, Saarela vain kuunteli ja silloin tällöin sanoi jonkin sanan väliin. Lautamies puhui merkilliselle kulkukauppias-ystävälleen, kuinka häneltä vähitellen ikäänkuin luisuu kaikki käsistä. Vaimokin, hän kertoi karmealla, viiltävällä äänellä, vaimokin, ennen niin läheinen, oli kuin siirtynyt toiseen maailmaan, hänelle outoon. Tuskin enää koskea itseensä antaa. Uskostaan vain puhuu ja siitä elää, lahkolaiusten luona käy. Väliin yökaudet on poissa kotoa. Ja aamulla hän on kuin vieras nainen, joka on hetkeksi pysähtynyt ovesi suupuolelle, kuollut, johon et enää mitään yhteyttä löydä. Puu ilman lehteä, kukka ilman loistoa . . . Paljaaksi ne ovat hänet riistäneet ja täyttäneet sen sijaan sairaan kiihkon ylenpalttisuudella. Ja jos häntä koskettaakin, miehenä lähestyy, niin tuntuu kuin häpäisisi jotain pyhitettyä, jonka pääläella näet säteilevän kehän, raastaisi naisprofeettaa tai julkeasti pilkkaisi puista pyhimyksenkuvaa kirkossa. Ei huvita, sillä itsellekin sellaisesta koituu kärsimystä. Teitpä mitä tahansa, kaikki on toisen mielestä saastunutta, saatanan leimaamaa, tulisen pätsin ansainnutta.

Ja kuitenkin: monta vuotta sitten oli kaikki ikäänkuin toisin. Syksy oli silloinkin, kun hän toi Marian taloonsa. Kahden he siihen aikaan usein käyskentelivät kanervaisella nummella ja laskeutuivat vanhoihin, ruohottuneisiin santakuoppiin niin kuin viileisiin, ammoin hyljättyihin kaivoksiin. Kuinka olikaan silloin punainen Marian huulien juova, kuinka mustat hänen hiuksensa! Kulkivat he toisinaan myös Myllymäen kumajavalla rinteellä, tulisessa iltaruskossa. Taivas väliin kuin avautui heidän edessään, oli outo ja hehkuva, ja laskeva aurinko oli kuin liekehtivä Karitsa valtaistuimellaan. Ja tuulimylyn siivet häilähtelivät punahohtoisina heidän päittensä yllä, kuten ne olisivat syttyneet tulleen auringon liekeistä. Ehkä Maria jo niinä hetkinä näki näkyjään, ruokki sieluaan kummallisella, villillä uskolla. Hän, Kustaa, ei vain sitä tajunnut. Sokea hän oli siihen aikaan. Sillä eikö hänen jo silloin olisi pitänyt nähdä sitä etäisen synkeätä ja raskasta ilmettä, joka hulvahti joskus kuin verho Marian silmien eteen, liukui veden tavoin niiden yli. Mutta mitään hän ei nähnyt. Ja kaikki oli nyt kuten oli. Pitkin ja poikin Kustaa siinä puhui asioistaan, jopa hänen äänensä toisinaan kohosi öisessä talossa humalaisen huutavaksi, sitten jälleen sortuakseen alakuloisen valittavaksi.

Mutta mitä saattoi hänelle vastata partainen Saarelan ukko, joka kaupitteli kylissä kirjoja, pieniä vihkosia, saviastioita, värikkäiksi maalattuja kori-töitä, vieläpä hattujakin, mitä hän saattoi sanoa loh-

dutukseksi? Etäisiä hänelle olivat nämä aviolliset asiat . . . vanhallepojalle, yksinäiselle! Niinpä niin, mitä hän voisi sanoa? — jotain ylimalkaista ehkä, karsimisesta ja muusta. Mutta mieluummin hän vaiken kokonaan.

Kohta miehet jo nousivatkin ja menivät vielä käymään ulkona ennen levolle menoa. Ja siellä he saattoivat havaita, että syysyöhön, vaikka se oli ikkunasta katsoen näyttänyt mustalta, liikkumattomalta pimeydeltä, liittyikin eräänlaista himmeää valoa, kuun kumotusta ja tähtien leimahduksia. Tämä seikka tuotti heille etäistä lohtua. Tallista kuului ajoittaista kolahtelua, lattian jytinää, kun juhta hitaasti kääntyi pilttuussaan. Muuten oli hiljaista. Kustaa katsoi sinne suunnalle, missä tiesi kylän olevan; jossakin sen etäisemmässä talossa oli Maria lahkolaisten öisessä herätyskokouksessa. Ja Hannakin oli sinne illalla mennyt. Toisten joukossa siellä riehuivat naiset, hänen vaimonsa ja tyttärensä, sydentummin hiuksin.

Markus oli sillä välin tullut alas ullakolta ja makasi jo miesten palattua sisälle. Hän näytti nukkuvan. Vanha talo oli humahtanut täyteen vuoren-raskasta hiljaisuutta.

— Kolme lasta hänelle siitin, sanoi Kustaa äkkiä ja kuin jo unessa hänkin, kolme lasta, joista vanhin syntyi elokuussa. Se oli hyvä viljavuosi, tähkät olivat suuria ja raskaita, maa kuin hukkui viljan paljouteen . . . Ja lapsi oli tyttö, Olga. Sitten tuli vielä tyttö ja poika. Tämä Markus oli viimeinen, ja silloin

oli syksy, joskin kirkas ja kaunis. Pitkälti yli määräjajan Maria kantoi poikaa kohdussaan aivan kuin tahtoen pitää häntä siellä mahdollisimman kauan . . . etäisiin päiviin . . . Lopulta jo ajattelin, laskeeko hän sitä elämään lainkaan. Synkkä hän oli jo siihen aikaan, synkkä ja omissa ajatuksissaan liikkuva; maailma oli tullut hänelle vieraaksi. Mutta lapsi syntyi sentään, poika, niinkuin sanoin, tämä Markus. Maa oli silloin jo paljas ja alaston, vilja korjattu pelloilta. Sänkimaita, tyhjiä sänkimaita . . . Ja Marian kohtu muuttui sen jälkeen mahon pellon kaltaiseksi, pellon, jossa ei enää mikään kuki eikä kasva . . .

Kustaan ääni hukkuu mykkään, kumeean katkeruuteen, ja hän sulkeutui pois päivältä, jysähti uneen, jolloin tietoisuus lakkasi. Mutta tämän verkkaan kasvavan tiedottomuuden taustalta alkoi hänen silmiinsä kangastaa eräs unikuva, kerran aikaisemmin jo unessa nähty ja eletty tapahtumasarja. Maria kasvaneena läpi huoneen katon, läpi hämärän ullakon ja talon taivaalle saakka, olkapäällään kuu, jonka hurja valo valui hänen kaulalleen ja rinnoilleen — ja hän, Kustaa, työntämässä kylmässä vihan puuskassa veistään vaimonsa kylkeen, josta juoksi tulvien verta ja vettä . . . Mutta Marian kylmä, poistyöntävä ja mahoksi muuttunut ruumis ei tästä kaikesta mitään tuntenut; se oli kuin savea hänen käsissään, savea, joka hajoaa käsissä ja muuttuu tomuksi auringossa . . . — Tämä saman unikuvan toistuva näyttäytyminen saattoi Kustaan unessa ymmälle, salaperäisen, aavistuksellisen pelon valtaan,

ja hän oli heräämisillään. Sitten kuitenkin uni valui sakeana kuin multa hänen ylitseen, hänen koko ruumiinsa peittyi siihen — hän uisi, uisi sen lävitse, kunnes uusi aamu koittaisi.

Mutta Markus oli valveilla, vaikka miehet olivat luulleet hänen nukkuneen. Hän oli kuullut isänsä puheen ja äänen synkeän kaiun; merkillinen vaikutus oli säteillyt siitä häneen — poikaan, ja tämä vaikutus jatkui vielä, sillä isän kummalliset, huokaavat lauseet kaikuivat hänen korvissaan yhäti. — Äiti luonnottoman kauan kantamassa häntä kohtunsa pimeydessä ikäänkuin tahtoen säästää hänet elämältä, kantaa syntymättömänä, sikiön ajattomassa tilassa etäisiin päiviin; isä epäillen odottamassa hänen syntymisensä aikaa ja hetkeä, joka vihdoin loimahtikin esiin kuin tuskanpaahtava, verinen aurinko; hänen syntymisensä keskellä syksyä, keskellä tyhjiä sänkimaita ja maan kuolemaa, liukumisensa elämän avaraan helmaan — kaikki tuo valui hitaana virtana Markuksen tajunnan läpi . . . Ja koko vanha, öinen talo oli olevinaan niinkuin kohtu, suuren äitiemon valtaisa kohtu, johon he kaikki olivat lihansitein sidottuja, kahlittuja, pääsemättä kukaan siitä irti. Ja ympärillä kajastivat syksyiset pellot, joita Markus oli kyntänyt, kunnes mustan maan yli oli kaatunut auringonlaskun jylhä valo, syvä, ajaton hehku.

Talo nukkui maan multaisella alustalla. Samoin vanha kulkukauppiaskin kamarin ovipuolella viniltä tuodussa pukkisängyssä. Ja hänen kirjansa, korinsa ja saviastiansa nukkuivat nahkaisen peit-

teen alla vähäisillä matkarattailla vajakatoksessa. Muulikin torkkui tallissa parttaan vasten. Kuja liukui yöhön valkeana ja kuin kantaen kuuta selänsään. Ja hyljätty tuulimylly seiso i äänettömänä vanhalla mäellään yön väreilevässä valossa. Se oli aivan kuin kasvanut; suurena ja möhkälemäisenä se leikkautui himmeään sinistä, kuutamosta taivasta vastaan. Loitolta katsoen näytti siltä kuin se olisi nojanut väsynyttä, ränstynyttä lautaruumistaan avaruuden kylmään seinään. Syksy oli. Hiljaista oli kaikki, liikkumatonta. Vain rauhaton lintujen parvi öisellä taivaalla . . .

Ja vasta aamunkoitossa palasivat Maria-emäntä ja Hanna. Kuu näkyi vain hyvin vaaleana ja repaleisena taivaan laelta, jota nousevan auringon liekit polttivat. Se oli syksyisen aamunkoiton kylmän kaunis hetki. Äiti ja tytär olivat äänettöminä kulkeneet peräkkäin koko paluumatkinsa ajan, kulkeneet halki tasangon loistavan aamun, kavunneet louhikkoisille mäille, joilla lehdeettömät puut viluisesti humisivat, ja laskeutuneet sumuisiin notkoihin. Heidän edellään oli ajanut kuorma uskonsisaria ja -veljiä ratasremeleissä; he olivat veisanneet ja kohotelleet Herran toisen tulemisen kiihkossa ja odotuksessa käsiään taivasta kohti. Mutta vain lintujen kirkuvat parvet olivat ylhäältä vastanneet heidän huutoihinsa. Ja heidän veisuunsa raskas pauhu oli kaikunut vielä silloinkin, kun äiti ja tytär olivat poikenneet valtieltä eräälle syrjäkujalle oikaistakseen sitä pitkin

kotiin. Sinne päästyään he heittäytyivät lyhyeksi tuokioksi vuoteilleen, kunnes päivä jälleen alkaisi vanhan kiertonsa. Sarastus oli punainen ja rajusti hulmuileva, vielä yötä kohti suuntautuneita silmiä viiltävä. Se valui yhtämittäisenä, kylmän hehkuvana virtana yli kaikkuvien harjujen ja peltojen, yli äänettömien, aamubarhaisten kylien, joissa vasta kukot olivat valveilla. Kuu lakastui lakastumistaan, kunnes se viimein, kyllästyneenä maailmaan ja omaan kuolleeseen valoonsa, meni ja hirttäytyi aamunnousun leimuavaan, kohisevaan puuhun...

Se oli syksyä, maaseudun syksyä. Loputonta harmautta, maisemien surua. Puiden latvahuiput kurkoittuivat kirpeään ilmaan paljaina ja kuolemantummina. Pudonneita punaisia ja keltaisia lehtiä maassa, kaikkialla, tuulen yöllä puista riipimiä. Taivaan ja maan värit kylmiä, raskaita, melkein räikeitä. Harmaat pilvet laahautuivat hitaasti mäkien yli ja romahtivat jossakin sateena maahan.

Kulkukauppias-vanhuksen pienet, mustan muulin vetämät rattaat huojuivat jälleen kuoppaisella maantiellä. Mutta itse hän ei nyt istunut rattailta, vaan siellä istui Hanna, joka oli matkalla katsomaan setäänsä vaivaistaloon. Vähämielinen Risto-setä, jota köyhäintalossa sanoivat myös Nasaretilaiseksi, oli jo kauan veljentytärtään odottanut ja monta kutsua hänelle lähettänyt. Hanna oli lähtenyt kotoaan vähäistä ennen kuin sinne yöpynyt kauppias, mutta tämä oli hänet tavoittanut tiellä ja sitten myö-

hemmin pyytänyt rattailleen itse laskeutuen maantielle kävelemään. Estellyt oli tyttö, mutta viimein hymyillen taipunut. Ja nyt hän istui siellä kärryillä kirjojen, saviastioiden ja korien keskellä. Ukko kulki rattaiden jäljessä pitäen oikealla kädellään kiinni niiden perälaudasta, vasemman heiluessa vapaana sivulla.

Äsken vielä he olivat keskustelleet, kauppias oli kysynyt Hannalta yhtä ja toista sekä kertonut omista matkoistaan, mainiten muun lomassa, että hän kesällä oli muulinsa kanssa viettänyt kaksi yötä Hangon kaupungin läheisessä metsässä, jossa puiden humu ja meren kohina olivat heidät tuudittaneet unen helmoihin. Ja Hanna oli katsonut väliin vanhukseen, väliin mustaan, hallavakarvaiseen muuliin suurin, miettivin silmin. Jotakin salaperäistä, ikäänkuin peikkomaista oli hänen mielestään kummassakin, niin eläimessä kuin sen isännässäkkin, molempia ympäröi kummallinen ajattomuuden tunnelma ja maanteiden ikuinen tomu, kumpaisenkin ylitse puutoili syksyn punaisia ja keltaisia puiden lehtiä peittäen molemmat kuin kultaan ja purppuraan... Hyvin kauan sitten jossakin sadussa Hanna muisti tämän kaiken eläneensä.

KOLMAS LUKU.

Vanha Anna Haavas, köyhäintalon johtajatar, oli ulkonäöltään kuin mikäkin luostarin abbedissa. Tummat vaatteet, joita hän käytti, antoivat hänen olemukselleen kummallisen raskaan, melkein synkän leiman. Hän oli laiha ja erikoisen pitkä nainen ja väitettiin vielä, että hänellä oli naiseksi melkoiset ruumiinvoimat, jotka ilmenivät varsinkin silloin, kun tuli viedä joku niskoitteleva vähämielinen hoidokki telkien taakse rauhoittumaan. Muutoin hän kohteli hoidokkeitaan jonkinlaisella lujalla lempeydellä, jossa joku ulkopuolinen ja asiaa tuntematon saattoi helposti havaita myös tylyyden piirteitä. Kenties hänen luonteessaan olikin eräänlaista pinnallista kovuutta, ja kun hän jolloinkin näyttäytyi köyhäintalon ulkopuolella, mikä tapahtui muuten varsin harvoin, hänen kasvoillaan oli ikäänkuin katkeran ylpeyden naamio. Hän tahtoi kuin erottautua toisista omaan maailmaansa ja sanoa: »Minä tiedän enemmän kuin te, olen nähnyt enemmän...» Ja Jumala paratkoon, eikö näin ollutkin asian laita! Ainakin hän tiesi ja tunsu enemmän kuin moni noista maaseudun porvarisnaisista, joiden ahdasta, itse-

kästä ja sulkeutunutta elämää eivät mitkään myrskyt ruhjo. He vain elävät elämänsä kääriytyneinä ruumiinsa iherakerrostumiin, kunnes kuolevat pois — virrenpätkä, hautaluku, siinä kaikki! Mutta epäilemättä siihenkin sisältyy oma, joskin vaatimaton ja rajoitettu elämäntarinansa. Kukapa tietää, vaikka rouva Haavaskin olisi heidän laillaan vaipunut mittättömyyteen, jollei hänen uhrautuva työnsä olisi hänen elämälleen antanut edes jonkinmoista syvyyden ja laajuuden leimaa. Sitä paitsi ainainen, jollakin tavoin loputtomalta näyttävä oleskelu köyhien, raadollisten ja kärsivien parissa oli sallinut ja salli jatkuvasti hänen silmätä syvemmälle elämän sisään kuin mitä sellaiselle ihmiselle oli mahdollista, joka eli vain itseään varten. Inhimillisestä kurjuudesta ja sen mahdollisesta laajuudesta hänellä tosin ei ollut täyttä käsitystä, saattoipa se lisäksi olla varsin hämäräkin — hän yksinkertaisesti vain tiesi, että maailmassa ei kaikki ollut kuten kohtuuden ja oikeuden mukaan olisi pitänyt olla. Ja tämä merkittävä, synkkä, henkeäsalpaava tieto sanoi hänelle paljon, hän oli ikäänkuin kantanut sitä vuosien halki selässä olevan raskaan taakan tavoin ja sen painon alla hän oli tehnyt niinkin paljon kuin oli tehnyt.

Mutta paitsi tuo »tieto», sisäinen paino, oli toiselta puolen olemassa myös muitakin syitä, jotka olivat hänet saaneet yhteiskunnallisen huoltotyön palvelukseen ryhtymään: hänen oma toimeentulonsa. Sen lisäksi hänellä oli poikakin elätettävänä. Köyhän ja kaiken muun ohella vielä juopon maalaisvirkamie-

hen leskenä ei hänellä suurtakaan omaisuutta voinut olla. Hänen ensimmäinen toimipaikkansa leskeksi tultuaan oli ollut lastenkoti, jossa lähinnä oli hoidettu niin sanottuja sotaorpoja, ja hänen oma poikansa, Verner, oli kasvanut yhdessä noiden orpojen kanssa. Orpokodista hän oli siirtynyt köyhäintaloon, ja sen muodostama ahdas toimintapiiri oli siitä asti ollut hänen maailmansa. Alkuaikoina häntä oli täällä toisinaan painostanut, varsinkin talvisin, omi-tuinen ja syvä yksinäisyys. Laitoksen hoito vei päivisin ajan kuitenkin siinä määrin, ettei hän joutunut tätä seikkaa paljoakaan pohtimaan; vasta illan tullen, maaseudun talven ympäröidessä hänet joka puolelta ja etäisten kylien valojen himmeinä loistaessa pimeydestä, saattoi tuo yksinäisyyden tunne yllättää hänet äkillisellä voimalla, ja silloin hän johtui aprikoimaan elämänsä johdosta kaikenlaista. Tähän yksinäisyyden aavisteluun sekaantui jonkinlaista levottomuutta, joka yhä kasvoi iän mukana, pelkoa siitä, että hänen työnsä muka juoksisi hiekkaan. Vuodesta vuoteen häntä olivat ympäröineet köyhäintalon hoidokit: ikäloput, kuihtuvat vanhukset, vähämieliset, kaatumatautiset, raajarikot, sokeat, ontuvat ja alaikäiset tylsimykset, nuo joistakin jokivarren tönöistä lähtöisin olevat virnottavat vesipäät, joista ei ikänä mitään tullut. Itse Jumalan merkitseminä ne elivät elämäänsä, kunnes jonakin päivänä kuolivat kuin sairaat linnunpojat. Nuo hoidokit olivat vähitellen muodostuneet hänelle melkein pä vertauskuviksi tästä katoavasta ja pettävästä elämästä, jolla

ei mitään tarkoitusta eikä päämäärää ollut eikä voinut olla.

Jos tämä yksinäisyys, tämä mielen salaperäinen levottomuus yllätti hänet öinä, jolloin oli kesä, hän jätti usein vuoteensa ja meni vaaleansiniseen hartialiinaan kääriytyneenä köyhäntalon puutarhaan, jossa hän käveli edestakaisin kylmien, kasteessa kimaltelevien puiden alla. Tämä yksinäinen öinen kävely tuotti hänelle aina poikkeuksetta lohtua. Seudun syvä hiljaisuus, kasteessa säihkyvät puut, kirpeän puhdas yöilma, verhoutunut taivas, jonkin laitumella olevan hevosen syvän raskas hirnahdus — kaikki tuo rauhoitti kummasti häntä, sai melkein onnelliseksi. Hän kulki siellä ja haaveili kuumasti uudesta maailmasta, uudesta koittavasta ajanjaksoista, jolloin kaikki köyhyys, kaikki sairaus ja kyyneleet, kaikki ihmiskunnan ulkonaiset ja sisäiset vammat olisi jonkin ihmeen avulla pyyhkäisty pois, eikä hän näinä kuvittelun hetkinä lainkaan ajatellut sitä, että tämä kaikki ikäänkuin kuului elämän luonteeseen, tuohon niin kutsuttuun maailmanmenoon, mistä paljon on puhuttu. Mutta aamun tullen hänelle kyllä selvisi, kuinka mahdoton tämä hänen toiveunensa oli, aina uudelleen ja uudelleen tämä hänelle selvisi.

Pahinta ja oikeastaan katkerinta tässä kaikessa oli kuitenkin se, että köyhyydestä ja kaikenlaisesta raadollisuudesta ei näyttänyt loppua tulevan: aina oli köyhäntalo täynnä. Kohta kun joku kuoli ja oli viety puulaatikossa yhteishautaan, jyrisivät hie-

koitetulla tiellä jo rattaat; siellä tuotiin jotain uutta hoidokkia, joka saattoi olla vielä ankarammin köyhyyden runtelema kuin se, joka oli kuollut, ja — mikä pahinta — täynnä vaikeasti hoidettavia, löyhkääviä paiseita kuten Lasarus. Silloin hän usein nojautui jonkinlaisessa väsymyksessä ja toivotonmuuden huumauksessa seinää vasten, tuntien tällaisina hetkinä katkeruutta itse Jumalaakin kohtaan, Jumalaa, joka ei tehnyt mitään tämän asiantilan auttamiseksi, vaan antoi kaiken jatkua samanlaisena. Mutta sitten hän äkkiä havahtui kuin täyteen tietoisuuteen ja katui tätä ajoittaista tyytymättömyyttään. Samalla hän aavisti, että jos häneltä tämä kaikki yht'äkkiä otettaisiin pois, nämä köyhät, sairaat ja raajarikot, niin hän varmasti tuntisi elämänsä tyhjäksi, hän ei tietäisi mihin ryhtyä, mihin kiinni tarttua, hänen elämänsä salaiset perusteet horjuisivat. Ja kerran hänen mieleensä leimahti se totuus, joka sitten myöhemmin kokonaan määräsi hänen elämänsä suunnan: suuri ja syvä onni oli uhrautua toisten puolesta, auttaa heitä kantamaan iestään. Tämän uuden uskonsa ensi huumassa hän tunsikin merkillisen puhdasta, tyyntä alistumista, eikä hän olisi kavahtanut käsin koskettamasta edes spitalista, jos sellainenkin olisi köyhäintalossa ollut.

Köyhäintalon johtajattaren, rouva Haavaksen elämässä oli muuan jakso, jota hän jäljestäpäin tietoisesti vältti muistelemasta, ja se oli hänen avioliittonsa. Mutta kun hän joskus sitä muisteli, hän oli ensin näkevinään edessään yksinäisen maaseudun

kolkan, tasangon, etäisiä kyliä, kaivonvinttejä... Näki vuosien matavan. Sitten miehensä, juopottelevan maalaisvirkamiehen, jonka elämä päättyi juoppoparantolassa. Jokin portti ikäänkuin sulkeutui... Sumua... Eräänlainen katkeruus miehiä kohtaan oli jäänyt hänen mieleensä tältä ajalta; se oli kuin tajunnan pohjalle pysähtynyt katkeruuden virta, joka ei päässyt milloinkaan valumaan pois, hän ei voinut sitä voittaa. Hänen sielunsa oli kuin liian täysinäinen astia, muistoista raskas.

Toisaalta rouva Haavas oli lujasti kiintynyt poikaansa, joka oli jo ylioppilas ja opiskeli teologiaa yliopistossa. Hän oli valmistumaisillaan papiksi. Vaikka olikin myöhäinen syksy, ei Verner ollut vielä lähtenyt pääkaupunkiin, vaan oli jäänyt maaseudulle viimeistelemään tutkielmaansa. Se koski Johanneksen ilmestyskirjaa, ja tähän työhön hän oli joutunut aivan merkillistä tietä. Kesälomiensa aikana Verner oli äitinsä johtamassa huoltolaitoksessa tutustunut moniinkin hoidokkeihin, mutta läheisemmin kuitenkin Risto Vanhataloon, jota kutsuttiin Nasaretilaiseksi. Tämä kummallinen, partainen vanhus ja hourija, jonka seurassa hän oli väliin viettänyt päiväkausia köyhäntalon puutarhassa tai alhaalla joen uomassa vanhojen, havisevien haapojen juurella, oli itse siitä tietämättään kiinnittänyt hänen huomionsa juuri Ilmestyskirjaan. Siitä se alkoi. Ukko ikäänkuin loihti hänen silmiensä eteen outoja näkyjä, vertatihkuvia houreita, jotka kaikki olivat Ilmestyskirjan synnyttämiä mielikuvia. Aikoi-

naan kylissä kerrottiin hänen tulleen hulluksi paljosta raamatun lukemisesta, lähinnä juuri Johanneksen ilmestyskirjan vuoksi, jonka hurjat näyt olivat kerran syöksyneet hänen ylitseen niinkuin tulvavesi, syöksyneet hänen yksinkertaiseen mieleensä, eikä hän voinut niitä unohtaa, ei voinut.

Kummallisissa mietteissä oli entinen nahkurinoppilas, Kulta-Profeetan vanhin poika, elämänsä viettänyt. Tämän lisäksi hänellä oli, sen Vernerkin oli havainnut, aina ollut taipumusta usvaiseen ihmisvihaan ja elämänkaunaan. Se raivoisa hävityksen henki, joka kohisi halki Ilmestyskirjan, oli jo siis tämänkin vuoksi hänelle läheinen. Hän vihasi maailmaa ja sen mielettömyyttä. Ja ihmiskuku — se oli parantumaton. Todellakin: hänen puolestaan saisi jo koittaa vihan suuri, palava päivä; saisi lentää humistaa hehkuvalla keskitaivaalla pikimusta kotka ja huutaa kaikuvalla äänellä: »Voi, voi!» Seitsemän enkeliä saisi pasunoida tuhoa ja kuolemaa, saisi ukkonen jyristä, maa järistä, kalliot halkeilla, virrat ja meret muuttua vereksi . . . Juhlivat kaupungit saisivat hävitä, miten sitten olisivatkaan koristautuneet kultaan ja purppuraan, tuli ja kiljuva nälkä tappaa, heinäsiikat saapua, verellä sekoitetut rakeet pudota humisten maahan ja helakanpunaiset ratsastajat ravata esiin kaikissa kuumanraskaissa tuulissa . . . Kuninkaallisella otsakoristeella varustettu peto saisi kohota jo merestä täynnä herjausnimiä ja kantaen selässään Baabelin porttoa, jonka kanssa maan sortuvat valtiat haureutta harjottaisivat, ja

ahnaat kauppiaat rikastuisivat hänen hekumansa yltäkyläisyydestä . . . Saisivat, todella saisivat välkkyvät tähdetkin pudota maahan niinkuin tuulen karistamat viikunapuun raakilaat, sininen taivas saisi kääriytyä kokoon, vuoret ja saaret siirtyä sijoiltaan, itse maakin muuttua poltetun aron kaltaiseksi . . . Hän ei mitään pelkäisi, ei kammoaisi, sillä Karitsan viha ei suinkaan tulisi tarkoittamaan häntä. Hänhän kuuluisi niihin valittuihin, jotka saisivat Karitsan veressä vaatteensa pestä ja valkaista ja joiden silmiin taivaan ja taivaitten taivaan kerran auetessa liiton pyhä arkki hohtaisi . . . Mitä hän siis pelkäisi! Ja suuri rauha ja lepo kajasti vähämielisen ukon kasvoista; hän oli mies, jolle Jumala oli itsensä ilmaisut ja jolle seitsemän tähden salaisuus oli paljastunut. Mutta näkyjensä hetkellä hän saattoi olla rajukin ja vääntelettiä kuin kouristuksissa. Hän uhoi yht'aikaa syvää lempeyttä ja vihaa. Verner katsoi häntä joskus ihmeissään. Ja väliin hän suistui merkilliseen henkiseen tilaan tämän vanhan miehen seurassa ollessaan.

Köyhäintalo oli vähitellen muodostunut Verne-rille jollakin tavoin kodiksi hänen viettäessään siellä monet loma-aikansa. Kuitenkin hänet siellä sai toisinaan valtaansa omituinen levottomuus ja raskasmielisyys, jolloin koko talo ja kuihtuvien vanhusten ja kaikenlaisten sairaitten, vähämielisten, kaatumatautisten ja ontuvien ainainen läsnäolo rasitti hänen mieltään suunnattomasti. Ja tällaisina aikoina hän oli usein hävinnyt talosta, siitä ensin äidilleen ilmoi-

tettuaan, teille tietymättömille, ollut milloin kirjurina ja maanmittarin apulaisena, milloin taas tavallisena lotjamiehenä ja lastaustöissä. Näin hän oli tutustunut elämään, nähnyt sitä vähän joka puolelta. Aurinko, joka loisti hänelle vieraitten seutujen yllä, oli ollut niinkuin uusi, tiet, puut, maisemat uusia. Ja junien sauhua taivaanrannalla sekä kaupungin kangastus. Kaukana hänestä oli silloin ollut koti, joka itse asiassa ei muuta ollut kuin yhteiskunnallinen huoltolaitos, köyhäintalo. Kaukana kirjat, luvut, yliopisto... Mutta joskus illoin, kun aurinko oli laskenut, hanuri raikunut ja suuret, mustat nostoraanat kohonneet korkealle laajan satama-alueen ylle, hän oli tuntenut syvää, ahdistavaa vierautta, joka oli täyttänyt väliin koko hänen olemuksensa. Ja ikäänkuin kaikkeen väsyneenä ja katkeroituneena, kulttuuriinkin uupuneena hän oli juonut itsensä joskus näinä iltoina sameaan, pistävään humalaan kuten jätkä. Toisinaan taas hän oli seurailut jotakin naista kujien punertavaan hämärään. Yleensä häntä oli näinä harhailun aikoina vaivannut suuri ja selittämätön maailmanpaino; hän oli kuin laskeutunut syvälle uumeniin, elämän kuiluun... Ja vaikka nuo ajat olivat jo menneet, kokonaan menneet, hän ei ollut vieläkaan täysin tuosta merkillisestä maailmanpainosta vapautunut. Se saattoi olla raskasmielisen, juoppoutteen vajonneen isän verenperintöä, mutta myös jotain muuta, aivan muuta. Nuorempana hän väliin tällaisina hetkinä oli painanut kasvonsa seinää vasten,

sillä sen kylmä kovuus oli oudosti rauhoittanut häntä. Kerran äiti oli yllättänyt hänet tästä kummallisesta asennosta ja säikähtänyt oudosti, äkillisen kovasti. Vernerin isä oli toisinaan myös tehnyt niin, seisonut lähellä seinää ja painanut kasvojaan siihen kuin etsien hajoavan kotinsa helmaa, talonsa kumeeaa sydäntä sen hirsiruumiista, vanhasta ja toukkien kalvamasta . . . Se rouva Haavasta juuri oli säikähtänytkin, että poika, Verner, itsetiedottomasti oli näin ikäänkuin jäljitellyt kuollutta isäänsä. Muuten äiti ja poika eivät isästä koskaan montakaan sanaa puhuneet; tämän muisto oli heidän mielessään omituisesti verhoutunut, hämärtynyt kuin yöksi muuttuva ilta . . .

Viimeksi kuluneen kesän Verner oli ollut papin-apulaisena. Kysymys papiksi antautumisesta oli ollut hänelle vaikea. Kauan hän oli arvellut, vaapunut sinne tänne, mutta toisaalta monet uskonnolliset kysymykset eivät olleet jättäneet häntä milloinkaan rauhaan. Jokin ääni oli kuin alati puhunut hänelle palavasta pensaasta. Ja vihdoin hän oli taipunut, laskenut aseensa. Silti hän ei kuitenkaan tuntenut olevansa mikään kutsuttu, mikään valittu tai Herran voideltu, kaukana siitä, mutta hän odotti, että jotain hänessä itsessään vielä tapahtuisi, uudistuisi ja kasvaisi, kunnes hän olisi valmis . . . Hän kuin tunsu itsessään, omassa sisäisessä elämässään ihmiskunnan epämääräisen kohtalon, sen kärsimykset, erehdykset lankeemukset ja voitot; ikäänkuin liekkien halki kulki sen tie lunastusta kohti.

NELJÄS LUKU.

Hanna nousi hitaasti ylämäkeä köyhäintaloon, joka sijaitsi vähäisellä kummulla; sen suuri, puinen rakennus näkyi keltaisena puutarhan syksyisten, mustien puitten lomitse alas harmaalle maantielle, missä vanhan kulkukauppiaan kärryt kevyesti kolisten vierivät. Niissä Hanna oli äsken istunut kauppatavaroiden keskellä. Nyt hän kulki ylös santaista tietä, jota orapihlajat reunustivat, kohti köyhäintaloo, kohdatakseen siellä setänsä.

Köyhäintalon syksyinen puutarha ja avara piha loisti ruosteenpunaisena. Hanna oli kokonaan tuon värjäjän hohdon ympäröimä, hänen mustat hiuksensa kiilsivät. Mutta kärsimyskukkien tuskalliset värit olivat jo sammuneet. Puiden alta kantautui kuoleman sirppiä odottavien vanhusten laimeita ääniä. Pihan laidalla olevalla kaivolla seisoi joitakuita nauravia naisia; vesi suihkusi pumpusta kylmänä, syysauringossa välkkyvänä.

Hanna astui sisälle köyhäintalon suureen eteiseen, jossa oli kolme ovea. Erään niistä avattuaan hän kohtasi johtajattaren, rouva Haavaksen. Tämä seisoi ikkunanpielessä ja katsoi ulos kuolleeseen, ruosteen-

punaiseen puutarhaan. Hannan tullessa huoneeseen hän käännähti ja alkoi hymyillä. Tulijahan oli hänelle tuttu; hän oli vähitellen oppinut pitämään tuosta hiljaisesta työstä tämän käyntien aikana talossa. Hanna tiedusteli setäänsä ja sai kuulla hänen olevan Vernerin luona ullakkokamarissa. Johtajatar kehoitti Hannaa menemään sinne, luvaten itse tulla pian jäljessä kahvitarjotin mukanaan.

Hanna lähti epäröiden nousemaan ullakon portaita. Merkillinen ujous, melkein arkuus hiipi hänen mieleensä. Hän oli tosin nähnyt Vernerin jo aikaisemminkin, vieläpä monta kertaa, mutta tämä tietoisuus ei häntä rauhoittanut. Vernerin kasvat alkoi-ivat ikäänkuin uida tytön edessä ullakon arvoituksellisessa hämärässä, ja äkillisesti huumaantuneena hän pysähtyi nojautuen erääseen kattopaalua kannattavaan pylvääseen. Päätyikkunasta tulvi ullakolle syksyn kylmää, surumielistä hohdetta, jota koko maailma oli tällä hetkellä täynnä. Hanna näki ikkunasta kaistan taivasta, joka häipyi ohueen, sinipunervaani ihanuuteen. Oli hiljaista kuin kirkossa. Jostakin alhaalta vain kuului etäisiä ääniä. Hetken hän jo ajatteli palata takaisin alas, mutta kääntyessään hän hämmennyksissään kompastui aiheuttaen lievää kolinaa.

Silloin avautui ullakkohuoneen ovi, ja Verner näyttäytyi kynnyksellä.

— Sinäkö siellä, äiti? kysyi hän matalasti, mutta huomasi samalla Hannan ja naurahti. — Tekö se olittekin, joka äsken tuolla portaissa kompasteli!

Tulitte varmaan katsomaan setääne. Hän onkin täällä. Käykää sisään! — Vernerin ääni oli rauhallinen, ja se kaikui ullakolla kuten jossakin kalliolla. Punehtuen Hanna ojensi hänelle kätensä. Ullakkokamarin ovelta katsoi onneton setä lempeästi häneen.

Pöytä oli täynnä kirjoja ja papereita. Puusohvallakin, missä Hanna ja hänen setänsä istuivat, niitä oli. Kun Hannan setä ei ollut mikään hoidokki siinä mielessä, että yhteiskunta olisi häntä elättänyt, vaan päinvastoin hänen hoidostaan maksettiin, niin tästä johtuen hänellä oli köyhäintalossa sellaisia erikoisvapauksia, joita ei muilla hoidokeilla ollut. Nytkin hän oli istunut Vernerin huoneessa pitkän hetken keskustelemassa. Vernerin tutkielma Ilmestyskirjasta oli nyt valmis, ja hän hankkiutui lähtemään pääkaupunkiin. Mutta jokin seikka oli häntä vielä ikäänkuin pidättänyt täällä. Se oli tuo maaseudun kylmän kaunis, värejä uhkuva syksy, joka oli hänelle nyt kumman rakas, haikean läheinen. Eikä köyhäintalokaan ja sen elämä ollut häntä tänä syksynä siinä määrin tympäissyt kuin jolloinkin aikaisemmin; siihenkin hän oli alkanut tottua.

Oikeastaan häntä oli koko syksyn painanut omituinen väsymys, joka oli tulvan tavoin peittänyt hänen olemuksensa, ja sekin oli osaltaan ollut syynä siihen, että hän näinkin kauan oli ollut täällä. Hannan tulo häntä kieltämättä virkistyi. Hän oli aina eräänlaisella uteliaisuudella ja mieltymyksellä kat-

sonut tuota hiljaista, mustahiuksista tyttöä, jonka hän tiesi olevan seudun lahkolaisia. Mutta hän ei ollut koskaan pysähtynyt erittelemään tämän tunteen laatua. Sen tähden hän joskus Helsingissä vuokrahuoneessaan olikin kummastunut, kun tytön kuva, tämän mustien hiusten reunustamat nuoret kasvot, olivat leimahduksen tavoin näyttäytyneet hänelle tajunnan taustalta; ne olivat olleet niinkuin osa kotiseudun maisemasta ja olivatkin ilmestyneet hänelle sen tavoin, kuten monet muutkin kotiseudun asiat ja seikat. Sitten oli kaikki kadonnut kuin kaaokseen, eikä hän ollut kesällä tyttöä nähnytäkään.

Hanna puhui setänsä kanssa. Ukko hymyili, hänen partajouhensa kiilsivät. Verner istui pöytänsä ääressä ja sanoi silloin tällöin muutaman sanan joukkoon. Mutta enimmäkseen hän oli vaiti, katsoen mietteissään noita kahta — nuorta, tervettä, kaunista tyttöä ja harmaata, höperöä vanhusta . . . Tuo ukko, jota köyhäintalossa sanottiin Nasaretilaiseksi, tuo ikuinen nahkurinoppilas . . . hän se juuri oli ollut siltana heidän välillään; muuten he eivät olisi toisiaan tavanneet senkään vertaa. Setänsä vuoksi tyttö oli vuosien aikana käynyt tässä talossa ja yhä edelleen kävisi. Ja Hannan äänen tumma, pehmeä sävy humisi Vernerin korvissa. Hänen raskas, mieltivä katseensa suuntautui yhä useammin tytön kasvoihin, noihin rauhallisiin, puhtaisiin kasvoihin, ja hän ihmetteli, kuinka hän oli näin kauan saattanut olla niitä huomaamatta. Tai oikeastaan hän näki ne tällä hetkellä jollakin uudella tavalla, näki sisäisessä,

syvän hellässä valaistuksessa, joka oli hänelle aivan odottamatonta. Hänen koko olemuksensa ikäänkuin jännittyi tämän uuden, kummallisen havainnon ja tunteen edessä. Yht'äkkiä hän olisi tahtonut ottaa nuo kasvot käsiensä väliin, painaa ne omiaan vasten, antaa niiden huokua mieleen, miehentajunnan pohjaan saakka suloista rauhaansa, auringonpaahtaman tytonihon unohdusta. Hanna katsahti häneen toisinaan arasti, jollakin tavoin verhotusti.

Mutta sitten Vernerin äiti kapusi ullakkokamariin tuoden kahvia. Sitä juodessaan he puhuivat seudun asioista, pikkutapahtumista, Vernerin nytkin enimmäkseen kuunnellessa. Hän oli kuin kääriytynyt omaan yksinäisyyteensä, tarkkaillen sieltä käsin itseään ja muita, mutta varsinkin äskensyntynyttä tunnettaan, joka ei vielääkään ollut lakannut hänelle puhumasta omaa ihmeellistä kieltään, ei ollut tauonnut hänelle toistamasta: Se on hän, jota olet odottanut; kerran tämän piti sinulle selvästi tiedoksi kirjastua... Mutta hän ei vielääkään tahtonut sitä uskoa. Kuitenkin hänen taannoinen sisäinen tyhjyytensä, joka mielen pohjalla yhä jatkui, salli hänen nähdä ja tuntea kaiken omituisen selvästi ja paljaasti, ja unen kaltainen varmuus täytti hänen mielensä.

Aavistamatta mitään Vernerin tämänhetkisestä mielentilasta hänen äitinsä jatkoi sillä välin keskustelua. Hanna puhui hillityllä, hiukan aralla äänellä. Setä oli vaipunut jälleen omaan maailmaansa; hänen suuri, raskas päänsä huojui kahdenpuolen.

Hän ikäänkuin pohti jotain eikä kuitenkaan sitä tehnyt. Mitäpä pohtimista hänellä oli! Hän oli pääsyt hulluuden suunnattoman selvyyden asteelle; ei ollut enää olemassa mitään ratkaisemattomia arvoituksia. Vain viimeisen tuomion odotus, sen merkillisen, tulenpalavan päivän ja hetken odotus, jolloin hän lopullisesti olisi pääsevä eroon tästä hänelle arvottomasta olotilasta, jolloin torvet kaikuisivat yli liekehtivän maailman, maan äärestä maan ääreen, ja jolloin tähtien outo salaisuus kaikille paljastettaisiin. Hannan tulosta hän kaikesta huolimatta iloitsi, se valoi hänen mieleensä omalaatuista maista lohtua ja vahvisti häntä tietoisuudessa, että häntä ei oltu vielä kokonaan unohdettu eikä jätetty oman onnensa varaan tänne yhteiskunnan kaatopaikalle, vaivaitaloon . . . Toisinaan ukko höristi korviaan niinkuin tahtoen toisten keskustelusta päästä tolkulle, sitten taas vaipuakseen syvälle itseensä, syvälle ajatustensa ja mielikuviansa viidakkoon.

Köyhäintalon johtajatar valitti juuri, kuinka täytyi koettaa elää vaatimattomasti ja supistaa menonsa mahdollisimman pieneen, kun palkka oli vähäinen. Siihen puuttui vihdoin Verner selittäen ensin hymyillen, mutta sitten vakavaksi käyden, kuinka monet ihmiskunnan suuristakin miehistä ovat aikoinaan eläneet yhtä vaatimattomasti kuin he, elleivät nauttineet vaivaishoitoa . . . Toiset heistä ovat suorastaan pyrkinet jonkinlaiseen köyhyyden nöyryyteen. Kuten esimerkiksi Tolstoi, joka olisi tahtonut jakaa omaisuutensa köyhille ja elää talonpojan tavoin.

Ettei hän tässä pyrkimyksessään ulkonaisesti onnistunut, johtui hänen perhesuhteistaan. Hänen oli pakko jäädä Jasnaja Poljanaan. Meillä, joilla on ollut ja vastaisuudessa tulee olemaan sangen kyseenalainen onni syntyä kaikinpuolisesti köyhinä ja jotka jauhamme oman elämämme ahtaassa, puolipimeässä myllyssä, murehdimme ja tuskailemme kaikesta pienestä ja vähäarvoisesta, meillä sen sijaan ei voi olla näin valtavia ristiriitoja. Sillä kun me itse olemme köyhiä, niin emme me myöskään voi tuntea tuskaa siitä, että olemme jättäneet toiset pelastamatta. Eihän meillä ole tällaiseen pelastustyöhön tilaisuutta. Kaikki mahdollisuudet puuttuvat. Saamme kiittää, kun edes yhteiskunnan avuin ja turvin, vieläpä pientä palkkaa vastaan voimme auttaa niitä, jotka ovat vielä huonommassa asemassa kuin me olemme milloinkaan olleet.

— En puhunut äsken nureksiakseni kohtaloani ja elämänosaani, sanoi rouva Haavas. — Olen tyytyväinen kohtalooni ja joskaan en ole henkilökohtaisesti voinut aineellisesti auttaa huonompiosaisia, niin olen joka tapauksessa kuluttanut suurimman osan elämästäni köyhäinhoidon palveluksessa. On kai sekin jonkin arvoista?

— Voi, äiti, huudahti Verner nauraen, älähän nyt pahastu! En suinkaan halunnut moittia sinua. Tiedän sinun tehneen sen, minkä olet voinut. Siitähän on tämä talo todistuksena. Monet tällä seudulla kyllä tietävät, minkälaisessa kunnossa otit sen käsiisi ja minkälainen se on nyt. Johduin äskeisiin

mietteisiini vain välillistä tietä sinun taannoisten sanojesi vuoksi.

Vernerin äiti hymyili pojalleen omituisen ohutta, etäistä hymyä. Oltiin hetken vaiti. Ulkoa kantautui tuulen humua. Jokin nauti ammui köyhäintalon pihassa. Pilvet vaelsivat taivaanrannoilla.

Sitten Hannan setä alkoi puhua jotain sekavaa, mutisten puolittain partaansa:

— Koko päivän liottelin naudannahkoja joessa, ja vesi tuli mustaksi, ihan mustaksi. Se oli kuin Tuonelan joki... Sitten kannoin vuodat taloon.

— Setä muistelee niitä aikoja, kun hän oli nahkurinopissa, selitti Hanna, laskien kätensä hetkeksi tämän olalle. Ukko katsoi häneen kuin lapsi.

— Parkkitiinussa niitä puulla sekoittelin, mustaa, lämmintä lientä hämmentelin, jatkoi hän kertomustaan. — Oli siinä nahkurin pihassa monenlaisia kukkasia. Ja niitä oli paljon, piha täynnä. Pitkiäkin ne olivat, pitkiä kuin miekat... kinttuihin löivät, kun kulki pihan poikki vajaan tai joelle. Mutta pihan laidassa, ajotien sivussa kasvoi nokkosia... tomun peittämiä. Kuinka monta kertaa minäkin ne ruokkosin pois, aina ne vain uudelleen kasvoivat...!

— Miten kauan te olittekaan nahkurinopissa? kysäisi Verner.

Mutta ukko pudisteli päätään ja murisi jotain itsekseen. Hän ei muistanut sitä enää. Monta muuta asiaa ja tapahtumaa palautui aaveellisessa valossa silloin tällöin hänen mieleensä, samean tajunsa piiri-

riin, mutta Vernerin kysymää seikkaa hän ei muistanut, eikä sitä muistanut kukaan toinenkaan aivan varmasti. Siellä nahkuri Lateenin luona vanhemmat ihmiset tiesivät Vanhatalon Riston vain olleen nuoruutensa päivinä, siellä parkkeja kuivaille, liotelleen vuotia joessa ja sekoitelleen nahkoja suurissa tiinuissa, joiden vieressä hän sekoituskanki käsissä hiljaisena seiso, ajatuksiinsa vaipuneena, kuten aina, pää riipuksissa ja pahkapolvisena. Tuli siihen joskus nahkuri itsekkin, se Lateenin äijä, huiskien hetken kuin noita vanhojen, mustuneitten tiinujen vaiheilla, takkuinen parta rinnalle valuen ja musta nahkaesiiliä päällä.

Tämän miehen opissa oli Risto, Vanhatalon taikurin ja eläintenparantajan poika, joka alunperin oli kummallinen ja niinkuin päästään vialla, sairas ja kiihkomielinen, jollakin tavoin katkera. Johanneksen ilmestyskirja oli hänen jokapäiväistä henkistä ravintoaan. Nahkurilla oli tytär, Riitta nimeltään. Ilmestyskirjan näyt sekaantuivat nahkurin oppipojan tajunnassa piankin Riitan lihallisiin muotoihin, herättäen hänen mielessään jatkuvan ja kalvavan ristiriitaisuuden tunteen. Hän tunsu olevansa kuin ristiinnaulittu. Usein hän seiso nahkurin talon pihassa vanhojen puiden alla tai nahkatiinujen ääressä pää humisten kuumana, polvet raskaina, eikä hän tietänyt, mitä olisi tilastaan ajatellut. Ja eräänä päivänä maailma loimahti hänen silmissään täyteen ikäänkuin tulenkarvaista, synkästi kipinöivää valoa, nahkuri mustine nahkaesiliinoineen sai

sarvipäisen perkeleen muodon ja hänen tyttärensä pukeutui Baabelin porton inhoittavaan hahmoon. Hulluus oli alkanut. Kun Risto sitten oli väkipuukolla viiltänyt siekaleiksi muutamia härännahkoja, jotka hänelle oli kaltattavaksi luovutettu, hänet köytettiin miesvoimalla kärryihin, ja hullua lähdettiin viemään kotiin.

Se oli todella mieletön matka, jota kauan seudulla muisteltiin. Rattaitten pohjaheinissä makasi sidotuna taikurin ja eläintenparantajan poika, Vanhatalon Risto, mutta istuinlaudalla kyykkivät vierekkin Lateenin vanhan nahkuriliikkeen apumies Hulvin Seeveri ja itse nahkuri, Lateenin ukko, jonka takkuista partaa tuuli riuhtoi. Juhdan kaviot kopsuivat, ja silojen messinkiosat välkähtelivät sen selässä kullan tavoin. Ja aurinko laski. Sen valo huojui syvän purppuraisena taivaalla, soihdun lailla hulmuten ja verisenä säkenöiden kuin Jehovan ahjo. Mutta rattaiden pohjalla makaava Vanhatalon Risto uskoi tulipunaisten ratsastajien laukkaavan pauhaten esiin auringonlaskusta ja pilvien usvatomusta, ja hän huusi kaikuvalla, oudosti vingahtelevalla äänellä: »Loppu tulee... maailmanloppu...!» Halki jokirantakylien kulki viiltäen tuo ääni. Ihmiset pysähtyivät töissään. Vinttikaivojen vivut seisahtuivat naisten katsoessa maantielle, jossa santa hehkui kuumana ja keltaisena. Koiratkin taukosivat haukkumasta. Karjalaumojen kohua kantautui joen molemmilta rannoilta; siellä myös tuuli soitti ja kahisutti kaislojen vihreitä ja tankeita peikonhiuksia, jotka häilyivät kuin vereen

tahraantuneina iltaruskon punassa . . . Ja tuulen hurja soitto kaikui jokilaaksossa niinkuin ontossa jättiläistorvessa. Metsät humisivat mustina ja raskasmielisinä. Mäet ja harjut, joiden ylle oli kuin vedetty ruskon häikäisevät hameet, kääriytyivät vähitellen ehtoon sinisiin usviin. Mutta taivaanrannat oli kuin viilletty auki ja niiden punainen, kiehuva sisusta tullut näkyviin. Ja yhä kaikui tuo mieletön ääni: »Loppu tulee, maailmanloppu!»

Kuljettiin yli joen. Siltapalkit kumisivat kavioiden ja pyörien alla. Virta välkkyi alhaalla tummassa uomassaan aaveellisesti. Liikuttiin hourenäkyjen ilmapiirissä . . . Vasta myöhemmin ehtoolla päästiin Vanhatalon lähetyville. Kumajava kangas, vanhat santakuopat, tuulimylly mäellä siivet uponneina taivaan mereen . . . Aurinko oli laskenut. Elokuun lopun syvä ja lämmin hämärä makasi kaiken yllä. Viljan ja olkien etäistä, ohutta tuoksua kantautui pelloilta ja kylien riihistä. Kuunsirppi keinui taivaanrannalla. Se oli kuin kirpeä, pistelevä kaktus taivaan sinisessä, suunnattomassa ruukussa . . . Pihassa kulki veli Kustaa. Hän katsoi rattaiden pohjalla makaavan veljensä vääristyneisiin ja houreisiin kasvoihin halki kovan äänettömyyden, ja hän ymmärsi heti, mitä oli tapahtunut. Ja niinkuin Job, joka on juuri saanut sanoman onnettomuudestansa, hän äkkiä väistyi syrjään ja peitti käsillään kasvonsa. Kulta-Profeetta, joka siihen aikaan vielä eli, tuli huojahdellen talosta nojautuen paksuun, kyhmyiseen keppiin, raskaaseen kuin korento. Hänen partansa

loisti valkeana hämärässä kuten lumi. Nahkuri, hänkin vanha ja ääneltään sortunut, kertoi ukolle kaiken Ristoa koskevan. Ja juuri silloin tämä sai uuden kohtauksen. Hänet vietiin tupaan ja sidottiin köydellä seinään, jota ikäänkuin huuhtelivat kauhun ja hurmion laineet, mustat aallot.

Yö tuli. Voimallisesti kasvoi tuulen vinka. Talossa valvottiin. Vaahtopartainen Kulta-Profeetta vetäytyi rauhattomana ja synkkänä tuulimyllyyn, jossa hän kaatoi toriin säkillisen uusia rukiita kivi-parin jauhattaviksi. Jossakin hänen yläpuolellaan tuulimyllyn siivet ahmivat tuulta, vilpoista, öistä pyörrettä, joka tuntui syöksyvän syvältä itse taivaan kohdusta, palavasta alkuhämärästä . . . Ja mylly jylysi yössä kumeasti niinkuin Jehova Siinailla . . . Tähtiä tuikki taivaanlaella, myöhäisen elokuun tähtiä, syksyä enteilevinä. Mutta myllyn katossa heilui himmeä, tomuinen lyhty, ja sen valossa Kulta-Profeetta hitaasti tyhjensi myllyyn mukanaan tuomansa viinapullon, jonka sisältö ikäänkuin valui hänen sydämensä senhetkiseen murheeseen kirpaisevana peittäen sen . . . Ja mylly kävi, raskaat siivet jauhoivat yössä, siivet kolisivat ja loskuivat korkeudessa, ikäänkuin ne vinhasti pyöriessään olisivat lyöneet taivaan peliin. Niinkuin tarun jättiläinen hääräili sisällä jauhoisessa myllyssä Kulta-Profeetta, taikuri ja eläintenparantaja, Vanhatalon taatto, jonka vanhemman pojan järki oli sinä päivänä valunut kuin pellolle; täyttä kurkkua laulaen ja parta kauttaaltaan jauhoissa sekä viinansekaisessa vaahdossa

tämä eriskummainen ukko siinä reuhtoen hääräili, synkeänä tuuhersi ja touhusi, ja hänen varjonsa lankeksi mustana ja suunnattomana vanhan, ahtaan myllyn seinille, samalla kun hänen rämeä, karhea hoilotuksensa kantautui kauas yöhön . . . Toisinaan hän vaikenä ja kumartui ottamaan torista kouraansa jyviä, jotka hän yrmeänä viskaili suuhunsa ja mursi harvoilla, vahvoilla hampaillaan. Ukon rohtiminen paita oli edestä auki, niin että leveä, karvainen rinta paistoi paljaana. Takkia hänellä ei ollut yllään.

Yön hetket kuuluivat, jyvät muuttuivat jauhoiksi, mutta yhä kävi kivipari kumeasti kolisten, tyhjiltään kävi. Tuulimylly huojui ja narisi liitoksissaan, sen siivet loskuivat ja humisivat laajoissa, huokaavissa kierroksissa, ilma kohisi, kunnes tuuli lakkasi ja tuli aivan tyyni. Mylly pysähtyi itsestään. Silloin Kultra-Profeetta laskeutui huojuen öiseltä mäeltä alas pihaan ja kulkeutui kompuroiden talon avaraan porstuaan ja sieltä tupaan, jossa hän raskaasti istahti seinään sidotun poikansa viereen penkille. Risto oli nyt hiljaa, vain silloin tällöin syvä, voimakas vavahdus kulki kuin tuulen humaus hänen ruumiinsa lävitse. Isä ja poika istuivat yön helmassa ikäänkuin noidutussa maailmassa, jonka yli kaatuivat nousevan auringon ja Jumalan varjot . . . Kaikki oli nyt aivan tyyntä, äänetöntä. Taivas hehkui kylmänä ja himmeän kirkkaana . . . pellot hukkuivat sinertävään usvaan . . . kylät heräilivät . . . tuulikin aamunkoiton mukana uudelleen valveutui ja kahisutti vainioilla vielä leikkaamattoman viljan vahvoja

korsia . . . suuri, punainen aurinko . . . — Ja muutama päivän kuluttua Risto sitten vietiin, ensin edemmäksi hulluinhuoneeseen, joka ei ollut muuta kuin jonkinlaiseksi hospitaaliksi muodostettu entinen olut-pyryki, ja sieltä hänet tuotiin parantumattomana pitäjän vaivaistaloon, jossa hän siitä asti oli asustellut. Näin vietiin ja tuotiin Vanhatalon Risto, jota sanottiin myös Nasaretilaiseksi, sillä olihan hänkin kerran lyöty seinään kuin ristinpuuhun . . .

Mutta vielä joskus, tälläkin hetkellä, jolloin Hanna oli tullut häntä katsomaan köyhäintaloon, hän eli uudelleen tuon kummallisen matkan vaiheet, matkan, jonka aikana aurinko oli hänelle loistanut tuomionpäivän oudolla, kauhistavalla hehkulla . . . Hän oli nähnyt sellaista, jota muut eivät olleet nähneet. Ja nyt hän oli jo vanha mies, ja hänen tukkansa oli harmaa, aivan harmaa.

Syysilma väreili kylmänä ja puolisinisenä ikkuna-ruutujen takana. Verner etääntyi taas jonnekin. Hänen äitinsä ja Hanna joivat kahvia, puhuen siinä ohessa jotain pellavista, joita oli tullut tänä vuonna hyvin. Köyhäintalossakin pellavia oli saatu paremmin kuin moneen vuoteen. Hannan ääni oli lämmin ja syvä; Verner kuunteli ihmetellen näitä yksinkertaisia asioita. Hän oli yht'äkkiä näkevinään Hannan keskellä kullankeltaista pellavapeltoa kumaraisena nyhtämässä niitä maasta. Aurinko paistaa hänen hiuksiinsa, kasvoihinsa ja paljaisiin käsivarsiinsa.

Pellavan kulkut helisevät vienosti, ja kuidut kulkevat hänen käsiensä lomitse . . .

Setä näytti Hannalle uusia saappaitaan, sillä niidenkin vuoksi hän oli odottanut veljensä tytärtä. Tämä vilkaisi niihin hymyillen. Rouva Haavaskin hymyili. Ja Verner. Näytti kuin vanhuskin olisi hetkeksi vapautunut raskaista, puumaisista, usein myös ylen vaihtuvista ja synkän välkkyivistä mielikuvistaan.

Ja nyt Hanna oli paluumatkalla. Hän lähestyi jo syksyistä jokea, pysähtyen sillalle. Vesi virtasi äänettömänä, harmaana, himmeästi välkkyilevänä. Rannan puut törröttivät siellä täällä mustina ja lehdettöminä. Joissakin puissa kuitenkin oli vielä lehtiä jäljellä, punaisia lehtiä, syksyn puremia. Omituinen, melkein sietämätön surumielisyys ympäröi samassa tytön. Hän seiso i yksin siinä ja kuunteli syksyn ääniä, noita onttoja, alakuloisia, syvän kaikuva ääniä, joita saapui hänen korviinsa taivaasta ja maasta, kaikkialta. Siinä oli muuttolintujen kaukaisia ääniä, tuulen humua, maahan pudonneitten mätänevien lehtien kahinaa, varstojen tahdikasta jyskettä, puimakoneiden kumeea käyntiä ja etäämpää mäkikylistä kantautuvaa pellavaloukkujen katkonaista losketta. Kaikki tuntui merkillisen irralliselta, aaveelliselta. Isä, äiti ja Markus ikäänkuin kulkivat etäältä hänen ohitse, varjomaisina. Muistot viimeöisestä lahkolaiskokouksestakin tulvivat hänen mieleensä; ne painostivat nyt oudosti häntä,

täyttivät mielen kummallisilla aavistuksilla, repivällä tunteella, joka ilmeni melkein ruumiillisena. Tuntui kuin ruosteiset naulat olisivat tunkeutuneet ihoon . . . Mutta äkkiä Hanna muisti myös Vernerin ja tämän katseet, ja kuuma rauhattomuus hulvahti silloin hänen olemuksensa yli, tunkeutui syvälle sieluun asti. Ja se painoi häntä koko matkan, kun hän kulki kotiin.

VIIDES LUKU.

Seuraavana päivänä, aamusta asti, Hanna oli toisten joukossa puimassa viljaa, ensin vehnää, sitten ohria. Hän antoi viljaa, vahvaa, kahisevaa eloa pöydälle isälleen, joka puolestaan syötti sitä tappurin vonkuvaan kitaan. Oljet välkkyivät himmeästi niinkuin savun lävitse. Tähtkääpät riippuivat täysinä ja painavina. Joku kylänmies kantoi puidut rehut riittaan, jonka päällä sotki Senja. Usein vilahtivat tomun keskeltä Markuksen tummat, hiestyneet nuorukaiskasvot; hän siirsi viskurista valuvan viljan sivuun. Puimakone jyskyi raskaasti. Tomu aaltoili kuin harmaa pilvi kaiken yllä. Sen helmassa työkenneltiin, olkia puistelevat kohlijat humisivat uuvuttavasti, ihmisten kasvot olivat harmaat, tomun tahraamat, jollakin tavoin kummitusmaiset. Mutta ulkona paljaan syystaivaan alla narisi hevoskierto, joka siirsi juhtien voiman puimakoneeseen. Veto-
puomit, joihin hevoset oli valjain kiinnitetty, kiersivät alati samaan suuntaan. Ja juhtien yläpuolella kiersi vetopuomien mukana suuri valurautainen hammasratas. Alhaalta kivialustaan nojaten ja tukevilla puusaksilla riihenseinään yläpäästään kiinnitet-

tynä hevoskierto pysyi pystyssä; se narisi ja huojui hitaasti, vetojuhdat kiersivät jylhinä ja vakavina, niinkuin ne olisivat kiertäneet aikojen alusta asti. Ajajat, keskenkasvuiset pojat, huutelivat yksitoikkoisesti, kähein äänin. Lakkaamaton kierto jatkui harmaasta tunnista toiseen. Variksia lenteli parvissa sinne tänne vaakkuen kuin korpit. Ilma oli kylmä ja syksyinen.

Tuli puolipäivä. Juhdat päästettiin vetopuomien orjuudesta ja niille annettiin tallissa vettä ja silppua. Väkikin meni syömään hätäisesti pestyin käsin ja kasvoin. Maria-emäntä liikkui vaiteliaana askareillaan kuten aina. Kummallinen, itseensävaipunut nainen! Tunnin kuluttua oltiin jälleen työssä; puimakone kävi kumeasti jyskyen, hevoskierto narisi, juhdat kiersivät, tomu lensi, oljet kahisivat, jyvät irroittuivat nirskuen tähkäpäistä, ja kaikkea tätä kesti ehtooseen asti. Silloin vasta hevoskierto pysäytettiin, puimakoneen humu lakkasi kuulumasta, ajajatkin vaikenivat ja koko päivän samaa, ahdasta kehää kiertäneet, huumaantuneet ja väsyneet juhdat päästettiin taas valjaistaan.

Aurinko, suuri aurinko laski, vaipui kuin humah- taen taivaan syvyyteen. Tuulimyllyn riutuneet siivet punersivat verenkarvaisessa ehtooruskossa. Loitolta kylästä kantautui kukon laulua ja pelloilta mätänevien perunanvarsien lemua. Kosteaa, tympeä tuuli puhalsi. Korvat humisivat vielä kokonaan täynnä puintipäivän raskaita ja kumeita ääniä. Naiset olivat jo menneet; Senja jo aikaisemmin leh-

miä lypsämään, Hanna vähän myöhemmin, karistaen kulkiessaan väsyneenä ja surumielisenä tomun mustista hiuksistaan, ristiruudullisesta pääliinastaan ja vaatteistaan. Miehet sen sijaan puuhailivat vielä jotain kujalla ja sisällä riihiluvassa. Hämärä tiheni ja vahveni vitkaan. Mutta juuri silloin kun miehet ja hevoset hitaasti kulkivat riiheltä taloa kohti, kuului humua hämäreiseltä taivaalta, kaikuvia toivotuksia ja väkevien siipien suhinaa. Siellä syöksyi kurkien viiltävä aura etelää kohti. Markus katsoi sinne ylös . . . kurkia ja taivaanrannan himmenevää kumotusta päin tummalla, ahmivalla katseella. Ja sitten kurjet katosivat pois ihanan kaukaisia reittejään myöten; kaikki oli taas kuten ennenkin. Hämärä muuttui vähitellen mustaksi ja painavaksi. Tuuli puhalsi.

Ja seuraavana päivänä Kustaa lähti käräjille lautamiehen tehtävissä, ja hän viipyi sillä matkalla kolme päivää.

Vanhatalo oli vuosien mataessa ja vuodenaikojen vaihdellessa tullut Marialle kummallisen vieraaksi, jopa siinä määrässä, että hän ajoittain ei tuntenut sitä edes kodikseen, vaan jonkinlaiseksi majataloksi, johon hänen henkiruumiillinen olemuksensa oli ikuisessa, rauhattomassa kulussaan hetkeksi pysähtynyt. Ei yksin talon elämä ja sen sisäinen henki ollut tullut hänelle vieraaksi, vaan lisäksi sen lähiympäristökin ja rakennukset. Varsinkin tuparakennus, tuo vanha, osittain kaksikerroksinen, sammaloitunut, Kulta-

Profeetan jykevästä korpihirsistä rakennuttama — se varsinkin oli tullut hänelle vieraaksi, vieläpä jonkinlaiseksi synnin ja maallistumisen vertauskuvaksi. Paholaisen temppelin tavoin se kohosi multaiselta, kumisevalta perustaltaan mustin, synkästi kimaltelevin ikkunoin. Pitkänokkainen tikkakin tuli joskus ylen äänettöminä, hiukenevina iltoina takomaan lyhyin, enteilevin iskuin talon haalistuneisiin, myrskyn ja sateen piiskaamiin, tuulen syömiin ja aurin gon polttamiin seiniin, joissa toukat olivat alkaneet elää ja kaivaa . . . Olihan ennen talossa juhlistu, vuosia, vuosia sitten, sen tiesi Maria, joka oli monta tarinaa näistä juhlista ja talon aikaisemmasta elämästä kuullut. Kiertelihän seudulla vieläkin noita tarinoita. Se Kustaan isä, Kultra-Profeetta, taikuri ja eläintenparantaja, oli ollut monessa suhteessa kumma mies, valtava kooltaan, lihava ja partainen, kerrassaan jumalaton ukko, joka vielä kuolinpäivänäänkin oli juonut ja nauranut ja puhunut hoilaten, suu vaahdossa mielettömiä. Ja jo hengen paetessa ruumiista hän oli haukkunut erästä mustalaista, joka kerran syysmarkkinain aikaan Porissa oli varastanut häneltä uudet ruomat, hevosensilat ja ohjaket . . . Sellainen mies oli ollut Kultra-Profeetta. Hänenpä henkensä hallitsi kuin yhä vieläkin taloa, hänen jättimäinen naurunsa ikäänkuin kaikui sen huoneissa, ja sitä Maria vihasi. Sen hävittämiseksi hän oli vuosien kuluessa paljon työtä tehnyt, sitä innokkaammin kuta syvemmälle hän oli itse vaipunut lahkolaisuuden synkkään, villiin maailmaan.

Ja näyttikin melkein siltä, että hän oli tässä suhteessa onnistunut, sillä hiljaiseksi, niinkuin kuolleeksi oli vähitellen muuttunut elämä talossa. Kulta-Profeetan sitkas, väkevä henki näytti siirtyneen pois — ehkä vanhaan, hyljättyyn tuulimyllyyn, joka riutunein siivin leksotti mäellä, seisoen siellä kuin jokin menneisyyden kummitus, humisten tuulisina päivinä aamusta ehtooseen ja koettaen epätoivoisesti ahmia viallisiin, lahoaviin siipiinsä tuulta. Mutta se ei siinä enää onnistunut, korkeintaan sen siivet toisinaan vain koleasti loskahtelivat, ylen ruostunut akseli äänteli, ikäänkuin itki, ja sen harmaa, lauta-ainen ruumis, joka hämärässä, jauhoisessa syvyydessään kantoi kivistä, liikkumatonta sydäntä, vapisi kuin kouristuksissa . . .

Maria vihasi tuota myllyäkin, koska hän siinäkin oli näkevinään jonkinlaisen kajastuksen niiltä ajoilta, jolloin talossa oli vietetty kemuja ja jolloin mylly oli jauhanut viljaa hekumoitsijoiden tarpeisiin. Eikä se ollut ainoastaan jauhanut viljaa, vaan se oli myös ollut juoppolallien temmellyspaikka, jossa väliin oli reuhattu läpi yön aamun koittoon saakka, kunnes miehet olivat lopulta uupuneina torkahtaneet kuka minnekin nurkkaan — tuulien kapakassa . . . Sellaista kerrottiin. Senpä vuoksi mylly Marian mielestä olikin kuin kaiken menneen vertauskuva, menneen ja iäti palaamattoman — se oli suvun syntien ja pahuuden vertauskuva, vuosi vuodelta riutuva. Tästä Maria iloitsi; hän iloitsi oikeastaan kaikesta, mikä vain joudutti talon sisäisen elämän

suistumista siihen tilaan, jossa hän itsekin oli. Hän näki jo ikäänkuin kärsimyksen liekkeinä nuolevan talon seiiniä, läheistensä kasvoja, ruumista ja sielua, näki kaiken entisen haihtuvan kuin savu ja uuden elämän koittavan. Tätä odottaessaan hän toisinaan tunsu merkillistä, synkkää huumausta ja riemua.

Kerran unessa Maria näki Myllymäen kumajavan, kanervista ruskean rinteeseen, jonne tuulimyllyn viereen oli pystytetty neljä ristiä. Niihin oli naulattu Kustaa, Olga, Hanna ja Markus aivan vierekkäin, kaikki arkivaatteissaan, mutta paljain jaloin. Ja vuorotellen nousivat lehmät, Omena, Mansikki ja Ruskas, Myllymäelle ja nuolivat karheilla kielillään ristiinnaulittujen verisiä jalkoja. Niiden sarvet säkenöivät luunkovina helteisessä auringossa ja utareet riippuivat raskaina lähellä maata. Sitten ne astelivat kummuilta alas peräkanaa ammuen ja huojutellen häntiään. Maria kulkeutui nyt lähemmäksi unen auringon viiltävässä ja oudossa pais-teessa, johon talojen ja tölliin kaivonvintit syöksyivät vanhoina ja harmaina kuin hurmioituneiden lahkolaisvaimojen kohotetut kädet... Mutta ristinpuiden tummuus painosti raskaasti hänen silmiään. Hän kulki niiden ohitse kuin varjo, ristinpuissa riippuville omaisilleenkin vieraana. Siinä he roikkuivat vasten puita, arkivaatteissaan, paljain jaloin, tuomion ylitsensä vetäeinä, Kustaa ja hänen poikansa lisäksi saveen tahraantuneina, kääriytyneinä kuin multaverhoon, pellon vaippaan... Harmaaseen...

Ja hän, Maria, seiso i Myllymäellä katsoen tuomiten heihin, tylynä ja armahtamattomana. Kustaa katsoi jonnekin pois, Hannan ja hänen sisarensa kasvoja peittivät hiukset ja Markuksen nuorukaispää oli vaipunut rinnalle. Kaikki oli hiljaista, jylhää. Yht'äkkiä paahtava aurinko poistui taivaalta, sammui suhisten kuin punainen soihtu. Seudun ylle laskeutui humahtaen kummallinen, kahiseva hämärä; mustat mäet ja harjut hukkuivat kuin mereen. Hämärän mukana tuli joukko haaskalintuja, jotka alkoivat nokkia ristiinnaulittuja luullen näiden olevan jo kuolleita. Silloin Marian sielussa leimahti palamaan äkillinen sääli; hänessä tapahtunut muutos oli niin jyrkkä, että häntä hetken oudosti huimasi. Sitten hän kumartui ottamaan maasta ammoin pudonneen, kuivuneen koivun oksan, jolla hän alkoi torjua lintuja, hätistää niitä kiivaasti pois ristinpuissa riippuvien lastensa ja miehensä päältä. Hän oli siinä mäellä, tumman hämärän helmassa, niinkuin raamatun vaimo Rispa, joka suojeli paaluihin lävistettyjen poikainsa ruumiita ketojen eläimiltä ja petolinnuilta elonleikkuun alusta siihen asti, kunnes vesi valui taivaasta heidän päälleen . . . Kuten Rispakin olisi hänkin, Maria, jos se olisi ollut tarpeellista, levittänyt säkin vuoteekseen kalliolle ja torjunut öisin haaskalintujen kirkuvat laumat loitolle rakkaimpiensa äärestä. Sillä unen lävitse poltti rakkaus läheisiinsä kaikesta huolimatta hänen mieltään, varsinkin Markukseen ja Hannaan. Ja kuumassa hädässä hän torjui unen mustia lintuja paalujen ympäriltä, torjui,

kunnes havahtui todellisuuteen ja noiden unen taikaisten siipien myrskyinen suhina lakkasi.

Maria näki paljon unia, kuumia, raskaita uni-sarjoja, jotka heittäytyivät öisin hänen ylitseen väliin rajusti kuin tulvavesi, väliin taas hiljaa kuin kuun hyinen, aaveellinen valo, viileästi liukuva hohto... — Hän kulkee unissa merkillisten maisemien keskellä, tuntee pilvien putoavan pehmeästi humahtaen kämmenilleen ja näkee rukiintähkien ulottuvan syvän keltaisina taivaaseen asti, aineettomuuden piiriin. Toisinaan hän näissä unissaan palaa kauaksi nuoruuteensa, sen suruihin ja iloihin, sen salaisuuksiin, ja häntä painaa raskas pelko jostakin edessä olevasta, jostakin välttämättä tapahtuvasta. Ja hän näkee kullassa hehkuvan ja loistavan arkin kangastuvan kuumien viljapeltojen ylle, näkee maailmanlopun synkeän, kajastuksenomaisen valon, kauhistavan loimun, niin väkevän ja häikäisevän, etteivät ihmisen silmät sellaista värien ja leimuavan valon runsautta kestä; kuten villit hevoset syöksyvät nämä valosaitot huikaisten kautta avaruuden, viiltäen kuin timantit taivaan sinisenhohtavia ikkunanruutuja, sen lakeaa kantta... Ja valitut laulavat, mutta tuomittujen tietä valaisevat jo helvetin lieskat, hornan punaiset, tuliset lyhdyt, suuret kuin elolyhteet...

Mariaa vaivasi jokin asia, jokin vanha salaisuus vuosien takaa, kalvava synnin muisto, josta hän oli tahtonut monasti puhua Kustaalle, mutta ei ollut

saanut siihen vielä rohkeutta. Kuitenkin se joskus tulisi päivänvaloon, sen hän tiesi, vanha tapaus, vanha synty paljastuisi niinkuin ammoin haudattu ruumis maasta, luurangoksi muuttunut, rehevän heinän alta . . . Ja Maria jo edeltäkäsin pelkäsi sitä päivää, tulista tuomion päivää, joka olisi vyöryvä hänen ylitseen kuin kuuma laava vuorilta. Kustaa oli rauhallinen, raskasverinen talonpoika, mutta levottomuuden vallatessa mielen hän oli monasti ohjaton ja vihastuessaan raju; Maria ei tietänyt eikä voinut arvata, mitä silloin tapahtuisi, kun kaikki tulisi ilmi, paljastuisi heidän avioliittonsa todellinen luonne, sen sisäinen onttous ja se huokuva pohja, jolle heidän liittonsa alunperin rakentui monta vuotta sitten. Hän tahtoisikin kerran Kustaaalle puhua, tunnustaa tehneensä väärin ja sitten nöyrästi odottaa, mitä tämä sanoisi ja tekisi. Vaikka toinen kirveen seinältä ottaisi, niin sittenkin hän odottaisi kuin Herran ilmestystä . . . Uskonsa turviin hän oli aina paennut; se levittäytyi hänen ylitseen kuin suojaava katos, joka suojeli tuulelta, myrskyltä ja liian ankaralta paahteelta.

Mutta ehkä Maria joskus oli ollut toisenlainen — silloin vuosia sitten, jolloin Kustaa ei ollut häntä vielä tuonut taloonsa, ehkä Hannan kaltainen, nuori, mustahiuksinen, uneksiva, omalla raskaalla tavallaan iloinenkin. Marian silmien tummuudessa oli kuitenkin jo siihen aikaan, kun Kustaa oli hänet ensi kerran nähnyt eräissä häissä viulujen viiltävässä, huikai-sevassa humussa, virrannut jotain läpikuultavan mus-

taa ja hiljalleen kiihtyvää. Niinkuin luonnossakin myrskyn edellä kaikki on hiljaista, äänetöntä, samoin oli myös ollut Marian olemuksen syvyydessä. Kustaa vain ei ollut sitä vielä silloin vaistonnut; hän oli syöksynyt aivan kuin silmät kiinni omaan kohtaloonsa kuten mustaan lampeen. Ja vuosien kuluessa oli kaikki muuttunut. Kauaksi, huimaavan kauaksi oli jo jäänyt niiden hääviulujen ääni, jotka villisti olivat säestäneet heidän ensi tapaamiseensa liittyneitä hetkiä, kumeasti soineet tuon kohtalokkaan, aavistuksista raskaan ja helteisen päivän taustalla . . . Vuosia, vuosia oli kulunut siitä — — —.

Kerran he olivat lähteneet ulos pauhaavan häähumun keskeltä. Silloin oli jo ilta. Kuokkavieraita tungeksi pihamaalla, aittojen välissä ja koivujen alla mäellä; jotkut miehet huutelivat humalassa. Mutta he kiersivät ympäri talon ja tulivat puutarhaan. Siellä tuoksui väkevästi, ruoho, kukat ja omenanraakilat vanhoissa, käkkyräisissä puissa. He kulkivat halki puutarhan, joka hehkui auringonlaskun ruusunkarvaisessa valossa, kirpaisevassa loisteessa. Kapea polku vei suoraan joen rantaan, ja he vaelsivat sitä pitkin. Molemmiin puolin polkua kasvoi pellavaa; sekin punersi ja hehkui auringonlaskun syvässä valossa. Mutta se oli Marialle niinkuin orjantappuratie, tuskallinen kulkea. Hänellä oli silloin jo syvällinen tunto omasta kohtalostaan, ja melkein laahustaen hän asteli Kustaan rinnalla joelle päin. Se oli Marian kotiseutua, jota leveä virta halkoi, mereen laskeva. Tasankoa se oli; kuten moniväri-

nen matto se levittäytyi heidän eteensä peltosarkoihin jakautuneena, jatkuen kauas, kauas . . . Siellä näköpiirin rajalla oli kaupunki ja rauhattomien junien ja tehtaiden sauhua. Heidän takaansa kantautui hääviulujen ääniä, iloisen vihlovaa humua, josta pitivät huolta puolittain juopuneet mustalaiset. Kylissä ääntelivät kaivot; iltalypsyn aika oli jo ohi. Maria näki kaiken aivan kuin verhon lävitse. Pellavan ruskoinen punerrus ja joen siniharmaus sekaantuivat hänen silmissään oudosti yhteen. Kustaa puhui toisinaan hänen lähellään jotain, mutta miehen ääni kuului Mariasta kummallisen loitolta, niin kuin he olisivat olleet hyvin etäällä toisistaan. Maria kuitenkin jo tällöin tiesi, mitä heidän välillään tulisi tapahtumaan, heidän kohtalonsa ja elämänsä liittyisivät yhteen kaikesta huolimatta. Hän ei sitä sisimmässään halunnut eikä tahtonut, mutta kaikki tapahtuisi hänen voimatta mitään sanoa tai joksikin toiseksi muuttaa. Ja he kiersivät rannan kautta eräälle mäelle, jossa kasvoi haapoja. Niiden kahisevissa lehdissä oli jo syksyn ohut, kellahtava kajo. Silloin Maria muisti, kuinka hän kerran erään toisen miehen kanssa oli kulkenut noiden vanhojen haapojen alla. Oli ollut täysi syksy. Sadonkorjuu oli päättynyt; pellot olivat alastomiksi riisuttuja, keltaisia sänkimaita. Varisseita kaurankorsia hohti himmeästi tiellä. Kaikuvassa ilmassa henkäili syksyn, olkien ja mätänevien perunanvarsien lemua. Ja lehtipuiden kosteat verhot valuivat maahan kuin veri . . . Hän ja Albertti kulkivat siellä syksyisellä

mäellä, jota lainehtiva hämärä kattoi, kulkivat siellä ja kerran heittäytyivät maahan, puiden alle, variseiden lehtien päälle. Ja puiden kulta valui heidän ylleen kuin rikkaan kalifin rahat . . . Kaikki tuo oli silloin jo ollutta ja mennyttä, kuten suvi ja sen loisto. Jotain muuta oli tulossa . . . Ja kun hän ja Kustaa palasivat takaisin häätaloon, kaikki oli ikäänkuin peruuttamattomasti sovittu, vaikka mitään varsinaisesti ei oltu puhuttu. Hiukan myöhemmin se tapahtui. Muut järjestivät asian hänen puolestaan, panivat monet sisäiset ja ulkonaiset tapaukset vyörymään. Maria irroitettiin kuin puu juuriltaan, kuljetettiin kolisevilla rattailta pois . . . Mutta ennen sitä hän kohtasi vielä kerran Albertin, ja tähän heidän viimeiseen tapaamiseensa liittyi Marian salaisuus, se, joka häntä painoi. Monet vuodet ja vuodenaajat olivat sen jälkeen vyöryneet hänen ylitseen. Hän oli kärsinyt hiljaisuudessa, laahannut muistojaan, salaisuuttaan, hän oli hätääntynyt, sielu oli vähitellen kuin syytynyt synkkään paloon . . . Maria oli nyt kuin kulon polttama puu, lehdetön, paljas puu, jonka oksat haroittavat aina yhtä mustina kuun aavemaisessa valossa tai päivän sokaisevassa kirkkaudessa suuren auringon alla . . .

KUUDES LUKU.

Niinpä vanhaa taloa vallitsivat ainainen sisäisen rajuilman uhka, salaperäinen hiljaisuus, unet, katumukset, hengen ja lihan kamppailut, uskonhoureet ja -voitot, mutta sen ulkopuolella levittäytyivät hedelmälliset pellot, tummat metsät, yht'aikaa surullinen ja iloinen maailma, joka nyt näyttäytyi syksyn kylmässä, sinisessä valossa.

Se oli myöhäissyksyä. Puut lehdettömiä, paljain oksin. Maa aamuisin roudassa. Siniharmaata huurua etäisten soitten yllä. Tienvarren alastomissa puissa kuormista varisseita olkia menneen elonkorjuun muistoina. Ilmat kylmiä, kirkkaita, sinisiä. Korkealla taivaalla levottomia lintuja talven airuina. Harjut ja mäet tummia, siniseltä kajastavia. Pellot kynnettyjä, mustia. Luskuttavia, yhteenkokoontuneita koiria teillä. Pellavaloukkujen losketta. Keskustelevia naisia piholla.

Markus oli merkillisessä mielentilassa. Raskas rauhattomuus kuohui hänen olemuksessaan, velloi hänen mieltään kuin myrsky. Syksyn jo vallitessa kaikkialla hän olisi tahtonut heittäytyä elämän virtaan ja häipyä sen mukana — samantekevää

minne . . . Joskus iltaisin ja pyhäisinä päivinä hän harhaili kauaksi pitkin joen uomaa. Avarien, syksysten peltojen tuuli löi häntä kasvoihin. Vesi joessa lainehti harmaana. Syksyn aurinko oli suuri ja katkera. Hän kulki kuolleessa heinässä, joka kankeana kahisi rannan mullassa. Joitakin verenpunaisia lehtiä kuului vielä hänen silmiinsä haapojen oksilta.

Kerran hän joi itsensä lievästi humalaan muutamassa kylässä joen varrella. Ja maaten erään talon vajakatoksessa vankkureilla puolittain heiniin uppoutuneena Markus katseli tummin silmin pihalle. Sitten siihen tuli muuan tyttö muka povatakseen hänelle korteista, jotka hänellä oli kädessään. Tytön pikimusta tukka kiili vajan hämärissä, häilähtelevissä valovirroissa, ja hänen silmänsä katsoivat uteliaina vuoroin nuorukaiseen, vuoroin korttien merkkeihin. Seelia oli tytön nimi, Viitalan Seelia. Markus veti hänet vajassa nauraen viereensä. Siinä elovankkureilla alkoi jonkinlainen villi kisailu heinien kahistessa. Kortit sotkeutuivat heiniin, ja Seelian mustat hiukset putosivat Markuksen kuumille kasvoille. Tämä kumartui ja pureutui huulin kiinni tytön kaulaan, jonka iho oli ruskeaa kuin pähkinän kuori. Tyttö kiemurteli nauraen makealta tuoksuvissa heinissä, hänen harmaa hameensa kietoutui tiukasti jalkojen ympärille, mutta pusero, joka peitti naurusta hypähtelevän korkean rinnan, oli väriltään vihreä. Ja ulkona mäellä, jonka taakse aurinko pakanallisen liekehtivänä putosi kuin sula vaski, kohisivat myöhäissyksyn paljaat haavat.

Pää kummallisesti humisten Markus nousi vankureilta ja vetäytyi huojuen pois vajakatoksen alta. Tyttö, jonka hän äsken oli niin äkkiä päästänyt irti, nousi myös ja alkoi etsiä kortteja heinistä. Markus oli jo kaukana, kun tyttö vielä penkoi kuumiin käsin apilalta lemahtavia heiniä. Mutta Markus kulki kuin unessa pitkin joen vartta ja tuli vihdoinkin suvelliselle tanssipaikalle. Punertava ehtoovalo hulmuili kaiken yllä.

Hän kulki kumollaan olevien penkkien lomitse ja nousi tanssilavalle. Nuorukaisen askeleet kaikuivat omituisen ontosti ja koleasti tyhjällä lavalla, ja hänet valtasi äkkiä raskas alakuloisuus. Hän tunsu kiivaasti kaipaavansa kesää, samalla jostakin ikäänkuin tulvi hänen korviinsa hyvin etäisiä valssin tahteja; hän oli näkevinään tyttöjä raukeina ja hiestyneinä nousevan tanssittajiinsa nojaten lavalla ja aloittavan villin, kuumen tanssin . . . Todellakin: kerran oli ollut taas suvi, ja hän oli täällä. Se oli humiseva, kuumuutta tulviva yö. Taivas oli himmeän sinertävä, samoin virta sen alla, öinen, liikkumaton joki. Vihreät alkukesän vainiot nukkuivat kahden puolen virtaa. Mutta lähellä oli ruispelto, jonka yllä aaltoilivat vienosti punertavat siitepölypilvet. Hedelmöityvien tähkien helakka hohde hukkuu siitepölyyn, joka hulmusi kuin savu viljan yllä. Kun meni lähelle peltoa, huokui siitä kuin kuumaa lämpöä, joka vaikutti ihanan uuvuttavasti. Markus makasi loitompana heinäpellossa, nuoruuden äärettömässä ja syvässä yksinäisyydessä. Hän kuuli

etäisen humun tanssilavalta, lankkujen jytinän, kuuli viulun ja hanurin soivan. Ja kerran hän näki erään parin kulkevan ohitse ja katoavan ruispeltoon . . . Niin hänkin olisi tahtonut tehdä juuri tänä yönä, tällä hetkellä, paiskautua koko painolaan heilimöivään, ihanasti kahisevaan viljaan, syleillä maata ja vieressä lojuvaa toista ihmistä luonnon suuressa, kuumassa vuoteessa helakanpunervan siitepölyn tarttuessa huojuviin tähkiin ja heidän käsiinsä ja kasvoihinsa . . . Mutta hän vain makasi selälään heinämaassa, makeasti tuoksuvassa apilassa, tanssin jyly, villin pyörteen humu ja soiton pauhu korvissaan sekä ympärillään nuoruuden suunnaton, kajastava yksinäisyys — — —.

Kaiken tämän Markus muisti harhaillessaan autiolla tanssilavalla. Mieltä kirvelevä humala alkoi haihtua ja sen mukana muisto taannoisesta kohtauksesta vajakatoksessa, jonka hämärässä heinät olivat kahisseet kahden nuoren ruumiin alla. Uudet muistot ja mielikuvat tunkivat sen pois tieltään. Hän laskeutui alas tanssilavalta ja istahti eräälle penkille. Kuinka surullista onkaan katsoa kesäaikaista huvittelupaikkaa myöhäissyksyn riutuvassa valossa, kuinka synkältä ja hyljätyltä se silloin vaikuttaa-kaan! Markus aisti aivan kuin koko ruumiillaan tämän seikan, tämän kaiken ihmisilon ohimenevyyden, syvän haikeuden, hän aisti sen kuin raa'an syystuulen kosketuksen, tuulen, jossa oli katoavaisuuden, lakastuvien kukkien, syksyisten lehtimetsien, kullanhoidtoisten, kylmien puutarhojen ja mätäne-

vien lehtien pettämätön, huumaava tuoksu, kuoleman tuoksu . . . Niin, kaiken tämän Markuskin nyt tunsu ja aisti. Mutta haluten kummallisesti kiduttaa itseään, haluten sairaasti nauttia tästä vahvasta autiuden vaikutelmasta, joka huokui häntä vastaan tummien rantojen alastomista puista ja pensaista, läikkyvästä virrasta ja koko maailmasta, hän vain istui siinä vilun puistattaessa olemusta.

Toiselta puolen jokea, ehtoon tummenevasta helmasta, kuului koiran haukunna. Aurinko oli jo laskenut punaiseen lieskaan, mutta sen heijastus näkyi vielä himmeänä kajona taivaalla, joka vähitellen muuttui äärettömän tummaksi. Mutta samalla avautui hiljaa tähtien ovet ja niistä valui maahan himmeää valoa, kylmää hohtoa. Ja kaukana idässä kuu kimposi kuin kaikuen taivaalle, haalea syksyn kuu. Tuuli kävi, se soitti rannan pajuissa niinkuin viulu ja valitti huilun tavoin kovissa, syksyn kangistamissa kaisloissa ja korsissa. Puut humisivat, maassa kahisivat lehdet. Se oli syksyn musiikkia, ajatonta ja raskaasti kaikuvaa, taivaaseen asti kajahtelevaa. Markus kuunteli sitä, ja hänestä tuntui kuin kaikkialla hänen ympärillään olisi riehunut kuolemantanssi, tuulen säestämä. Mätänevillä lehdillä koristellut olennot kapusivat tanssilavalle ja aloittivat hullun karkelon, mustan tanssin. Ja tuuli soitti puissa ja pensaissa ja lakastuneissa korsissa. Tähtien timantit hohtivat vaaleina. Kylissä syttyivät valot molemmin puolin jokea.

Markus oikaisi kajastavassa hämärässä joelta yli savisten kyntöpeltojen ja tuli kujalle, jota pitkin hän lähti kulkemaan. Joskus hänen saappaisiinsa tarttui kujalle elonkorjuunaikana kuormista pudonneita vehnän- ja kaurankorsia, kangistuneita ja haalistuneita olkia. Hän kumartui ottamaan niitä käsiinsä, kooten mitään ajattelematta kouransa täyteen, ja ehtoon hiljaisuus riippui raskaana ja kylmänä hänen yllään. Myllymäen musta, harittava kummitus leikkautui muodottomana taivasta vastaan. Senja seisoi kaivon kannella hänen kulkiessaan siitä ohi; tytön vahva ruumis tuoksui karjalta, navetalta. Pihassa oli vankkurit. Ja taampaa aittamäeltä Markus erotti himmeässä kuutamossa pellavariukuja. Tasanko henkäili mustana ja kuin ratkaisemattomia arvoituksia täynnä, rannattomana. Kylistä ei kuulunut ääniä. Painava, suunnaton hiljaisuus riippui hänen yllään, salaperäinen, tyly äänettömyys, joka levittäytyi yli seudun . . . kauaksi, kauaksi yli jäätyvien kyntömaiden . . . Markus tunsu sydämensä suureksi ja raskaaksi; kuten hehkuvassa auringonvalossa nopeasti kypsynyt hedelmä se riippui hänen nuoren ruumiinsa elämäntäydessä, kohisevassa puussa . . .

Hanna seurasi toisinaan myötätuntoisin katsein veljeään; hän aavisti Markuksen mielentilan, vaitosi hänen levottomuutensa. Mutta tyttöä itseäänkin oli jäänyt tietty levottomuus kalvamaan siitä asti, kun hän aikaisemmin syksyllä oli tavannut

Vernerin käydessään köyhäintalossa katsomassa setäänsä. Hanna ei tuntenut itseään enää samaksi. Jotakin oli kuin muuttunut, alkanut elää hänessä; monet sisäiset tapahtumat tuntuivat hänen olemuksessaan ikäänkuin odottavan aikaansa, toteutumisensa päivää. Siihen asti hän virvoittautuisi tässä sisäisen muuttumisensa paisuvassa virrassa olematta kuitenkaan itsekään selvillä uudesta mielialastaan, joka saattoi hänet toisinaan kumman hajamieliseksi ja miettelijäksi. Joskus hän oli näkevinään edessään Vernerin tarkkaavat silmät, ja ne synnyttivät hänessä aina merkillisen rauhattomuuden ja suloisen ahdistuksen tunteen. Veli ja sisar välttivät omituisesti toisiaan tässä levottomuuden tilassaan. Kohdatessaan toisensa jossakin kahden kesken he olivat kuin hämillään ja katsoivat vakavina toisiinsa. Heistä olisi tuntunut nyt aivan mahdottomalta näyttäytyä alasti toistensa seurassa, kuten he olivat aikaisemmin tehneet ollessaan yhteisillä uintimatkoilla. Monasti he olivat maanneet vierekkäin rannan heinässä, ja kuumasti oli paistanut suven aurinko heidän ylitseen. Mutta nyt he ikäänkuin tiesivät toistensa salaisuuden, ja se juuri teki heidät aroiksi ja vältteleviksi.

Sillä välin syksy kului; se muuttui yhä kylmemmäksi, sinisemmäksi. Joki kankaan takana oli usein kokonaan siniharmaan usvan peitossa. Taivaalla oli teräksinen hohde. Savut kohosivat kylistä suoraan ilmaan hauraana, punertavana patsaana, ja savussa oli vahva honkainen tuoksu — ei enää kuivien risu-

jen tuoksu kuten suvella... Kaivot kirahtelivat. Talvi oli tulossa.

Naimisissa oleva sisar Olgakin tuli näinä päivinä käymään tuossa vanhassa talossa. Hän tuli varsinkin Markuksen vuoksi, joka olisi pian lähtevä sotaväkeen. Tuo vielä nuori ja elinvoimainen vaimo sileäksi kammattuine hiuksineen erosi Markuksesta ja Hannasta suuresti, jopa jyrkällä tavalla, jo ulkomuotonsa perusteella. Hänessä oli silmiinpistävää aistillista verevyyttä, jota tehostivat voimakas ruumis, terveet kasvot ja huulten vahva, veripunainen juova. Hän puhui syvältä rinnasta nousevalla äänellä ja nauroi paljon, mikä seikka yhä enemmän erotti hänet talon yleisestä hengestä, sen mielialojen raskaasta virrasta. Ja kuitenkin oli tämä talo, josta ensiksi näkyi kauaksi maantielle ikäloppu tuulimylly kumisevalla mäellä, hänen syntymäkotinsa! Mutta jo nuoresta tytöstä alkaen Olga oli ollut samanlainen; mikään ei voinut hänen mieltään muuttaa, ei hänen ehtymätöntä, lainehtivaa iloisuuttaan lannistaa — ei talon kummallisen äänetön, ajoittaisin kuin sisäänpainunut elämä, eivät äidin oudot näyt ja kiihtyvä, synkkä uskonnollinen hurmio. Suvisin hän kävi usein tansseissa, varsinkin rukiinleikkuun aikoihin, jolloin tanssittiin melkein joka ilta jossakin kylässä. Hyvinkin etäisiin kyliin, missä vain tiedettiin viulujen ja hanurien soivan, silloin saatettiin mennä ja palattiin vasta auringon noustessa. Silti hän oli ensimmäisten joukossa vainiolla, jossa hän muiden joukossa leikkasi kumarruksissa raskastähkäistä ruista

paahtuneen poven kohoillessa kiivaasti. Kaunis ja vahva oli Olga, kun hän kohosi suhisevan ja läikkyvän viljan keskeltä niinkuin suoraan maasta, tai kun hän kulki kajakasti ammuvien lehmien edellä laidunmaille hiusten tuulessa hulmutessa ja paljaiden polvien hohtaessa uumille käärityn kirjavan hameen alta . . . Se oli silloin, mutta nyt hän istui keskustelemassa Hannan ja Markuksen kanssa kasvoillaan ikäänkuin niiden mäkien ja peltojen raskas heijastus, joiden keskellä hän emäntänä ahersi.

Olgan äitiä liitti tähän vanhempaan lapseensa oudon ristiriitainen suhde. Toisaalta Maria tuns salaista kiintymystä häneen, toisaalta taas Olgan koko olemus, hänen puheensa ja naurunsa vieroittivat vanhaa, omiin näkyihinsä vaipunutta naista. Olgan olemus, kasvot saattoivat hänen mieleensä vanhoja, repaleisia muistoja, jotka hän olisi halunnut unohtaa, ennen kaikkea unohtaa, mutta hän ei sitä voinut. Hän näki Olgassa heijastuksen eräästä toisesta henkilöstä, ihmisestä, joka oli ollut hänelle kerran hyvin rakas. Joskus hän tuns vanhemman tyttärensä läheisyydessä suorastaan pelkoa, nimenomaan pelkoa ja ahdistusta, joka hänen täytyi muiden silmiltä salata, etteivät toiset siitä vain mitään tietäisi. Tämä tunne ei suinkaan johtunut Olgan läheisyydestä sinänsä, vaan jostakin aivan muusta, jonka hän pelkäsi kaikille kerran paljastuvan. Tänäkin päivänä, jolloin Olga pitkän poissaolon jälkeen oli ilmestynyt taloon, hänet oli vallannut kohta merkillinen jännitys, joka yhä vahvistui, kun Kustaa vih-

doin ilmestyi joukkoon. Musta, kuuma virta ikäänkuin kulki hänen lävitseen kaiken aikaa, ja hän tunsikäpeänsekaista nöyryyttä. Mutta äänettömästi liikkuen askareillaan Maria salasi muilta sisäisen tilansa. Hän näytti päässeen siihen vaiheeseen elämässä, jolloin ihmisen saattaa vallata kaiken selittämisen tuskallinen ja kuumeinen pakko. Vain se seikka, että hän pelkää tulevansa lopullisesti väärin ymmärretyksi, hänet estää usein sitä tekemästä. Niinpä Mariakin liikkui omaistensa keskellä kuin vieras, virkkaen kuitenkin silloin tällöin sanan, pari. Mutta jonakin hetkenä aitassa, jonne hän oli mennyt joitakin ruokatarpeita noutamaan, hän äkkiä peitti vaistomaisesti kasvonsa. Hän muisti unensa, jossa hän oli nähnyt omaistensa roikkuvan ristinpuita vasten Myllymäen rinteellä, muisti taivaanrantojen silloisen tuskallisen hehkun, muisti haaskalinnut, joita hän oli puun kuivuneella oksalla torjunut pois kuten raamatun vaimo Rispa . . . Samalla hän tiesi, että jotain ratkaisevaa oli kaikesta huolimatta tulossa sanoipa hän mitään tai oli sanomatta. Ja merkittävä tyhjiys ympäröi hänet. Hänen sielunsa oli tällä hetkellä niinkuin myöhäissyksyinen puutarha, yhtä kylmä, paljas ja tumma kuin se . . .

Päivän ollessa jo lähellä iltaa Olga ja Hanna kävelivät ulkona, ensin vanhan talon takaisessa puutarhassa, jossa mustat, lehdettömät omenapuut töröttivät puolittain jäätyneessä maassa, sitten he kiersivät tallin ja kallistuneet aitat ja tulivat Mylly-

mäelle. Kanervainen, lunta odottava kangas katosi kuin autio aro heidän edestään kasvavaan hämääseen. Taivas oli vahvojen pilvien peitossa. Laajoilla pelto-
mailla kohisi tuuli. Mutta kankaalla, santakuoppien takaisen pajan piipusta kohosi välkkyviä säkeniä. Siellä oli alkanut uusi seppä takoa, sillä vanha oli syksyllä kuollut. Ja tuulimyllyn siivet nytkähtelivät ja loskahtelivat tuulessa.

Olga puhui sisarelleen äidistä, joka näytti kerta kerran jälkeen muuttuvan yhä omituisemmaksi ja vaiteliaammaksi. Häntä painaa jokin asia, se on varma, valitti Olga; ei hänen hiljaisuutensa johdu yksinomaan uskonnollisista asioista ja näyistä, vaan jostakin muusta lisäksi — ja se juuri tekee hänet kummalliseksi, jollakin tavoin aaveelliseksi. Ihan mieltä viiltää, kun häneen katsoo. Isäkin on tullut jurommaksi, vaipuu tuon tuosta mietteisinsä, on kuin poissa tolaltaan. Äiti näyttää siirtyneen kokonaan omaan maailmaansa, vetäytyneen loitolle kaikista muista — isästäkin. Koko talon ilma ahdistaa, on kuin rajuilman edellä. Aikaisemmin ei ollut aina näin. Hyvä kun edes Markus pääsee joksi-
kin aikaa pois — toiseen ympäristöön, hengittämään maailman ilmaa . . . vaikkapa vain sotilaskasarmilta käsin . . . Se tulee tekemään hänelle hyvää. — Näistä puhuessaan Olga tuli vähitellen surumieliseksi. Syys-
tuuli viskoi hänen tuuheita hiuksiaan, niin että hänen kasvonsakin väliin puolittain peittyivät niiden alle. Hiukan kiihtynein sormin hän työnsi ne sitten sivuun.

— Älä anna äidin kokonaan vetää itseäsi omaan maailmaansa, sanoi hän äkkiä Hannalle. — Sinä et kuulu sinne; se on sinulle liian ahdistava maailma.

Hanna hätkähti ja katsoi sisarensa.

— Mistä tiedät? kysyi hän sitten hiljaa.

— Minä tiedän sen ja paljon muuta lisäksi, vastasi Olga. — Sinä olet nuori, kaunis ja hyvä tyttö. Kuulehan, sinun pitäisi rakastua, mennä naimisiin, tulla äidiksi . . . Ehkäpä oletkin jo rakastunut . . . ? Sinä punastut. Voi, miten kasvosi hehkuvatkaan!

Olga alkoi nauraa. He seisoivat silloin vanhan tuulimyllyn seinustalla kovassa, puolijäätäneessä kanervikossa. Tuulimylly kohosi kuin musta kummitus heidän takanaan; sisarukset nojautuivat sen lahoavaan seinään. Syksystä huolimatta heidän oli siinä lämmin olla.

— Älä hulluttele, kielsi Hanna yhtyen kuitenkin Olgan nauruun.

Tuo ihmeen lämmin olo, joka äsken oli vallannut heidät, jatkui vielä. Ja sen helmassa Olgan mielessä heräsi äkkiä suuri hellyys nuorta sisartaan kohtaan, ja hän syleili tätä kiivaasti ja yhä nauraen. Ja vaikka hämärtyvä, syksyinen kangas levittäytyi kuin autio aro heidän jalkainsa juuressa, se ei peloittanut heitä tällä hetkellä. Pieninä tyttöinä he olivat usein kirmanneet niinkuin huolettomat varsat tuolla kuivalla, kumajavalla nummella suven heleinä päivinä, ja hehkuva aurinko oli polttanut kuin liekki heidän paljaita lapsenjäsensä. Sitten he olivat menneet pelloille ja kätkeytyneet toisiltaan suhisevan viljan sekaan

keltaisten tähkien heiluessa kuin kultaiset kruunut heidän päittensä yllä . . . He olivat joskus leikeistään väsyneinä nukahtaneetkin kuumalle pellolle; he olivat nukkuneet siellä laajassa, multaisessa kehdoissa, ja kaukaa oli kuulunut kylien ääniä: koiran haukuntaa, lehmien ammuntaa, miesten huutoja ja vankkurien kolinaa tomuavilla teillä . . . Väliin heitä oli etsittykin ja vihdoin löydetty viljan keskeltä. Kuinka onnellista olikaan ollut herätä paahtavaan päivään, äidin läheisyyden tuntoon, viljan ja koivun lehtien kahinaan! — Nämä muutamit muistot lapsuudesta humisivat Olgan tajunnassa siellä Myllymäellä illansuussa. Mutta sitten kuului alhaalta pihasta Markuksen ääni huutavan heitä sisälle.

Päivä oli tummumistaan tummunut. Oli taas kylmä ja syksy, myöhäissyksy. Taivaan pilvissä oli kellahtava väri; ne olivat lähestyvän talven pilviä, lumesta raskaita. Navetassa syttyi lamppu, samoin tuparakennuksessa pihan perällä. Talon yläkerta vain oli pimeänä. Sen ikkunoitakaan ei erottanut mustasta seinästä. Mutta myöhemmin, kun loiston kuu valjusti paloi taivaalla, yläkerran ikkunatkin kimaltelivat tyhjinä ja outoina kuin vanhassa, autiossa kummitustalossa, missä vain peikot pitävät peliään.

— Katsokaahan, kun äiti nauraa! huudahti Markus yht'äkkiä ehtoollispöydässä.

Kaikki katsoivat Mariaan, tuohon vanhaan naiseen, joka aterioi vastapäätä miestänsä. Hänen har-

maat, alati niinkuin kuumeiset kasvonsa olivat tosiaan jostakin syystä vääntyneet kummalliseen hymyyn, mutta se sammui kohta, kun toisten huomio siihen kiintyi. Maria katsahti etäältä poikaansa. Markus vaikenä ja jäi katsomaan syyllisesti alas lautaseensa.

— Niinpä niin, äiti nauroi todellakin, murahti lautamieskin, katsoen uhitellen vaimoonsa. — Ehkä ei naurua lueta synniksi, lisäsi hän sitten karmealla ivalla.

Silloin Maria nousi pöydästä, sillä hän oli ateriansa lopettanut. Tämä pieni tapaus jäi omituisesti kaikkien mieliin.

Olga ja Hanna keskustelivat pitkälti ohi puoliyön lapsuutensa pimeässä kamarissa. Tähdet välkyivät kellahtelevien pilvien lomitse. Myöhäissyksyinen seutu oli hyvin äänetön. Lunta ei kumminkaan satanut koko yönä. Hyljätty tuulimylly seisoi tummana ja möhkälemäisenä mäellään, valjusti kuun valaisemana, lepakoiden kotona.

Markus ei saanut unta. Ennentuntematon, kumea lähdön tunnelma, kaiken tulevan ikävä oli saanut hänet illalla valtaansa. Jo silloin, kun hän ehtoollispöydässä oli kömpelösti huomauttanut äitinsä merkillisestä hymystä, hän oli tuntenut tuota riipaisevaa ikävää, mielen rauhatonta aaltoilua. Ja illan kuluessa se oli yhä vahvistunut hänen seisoesaan ulkona tähtitaivaan alla. Koko avaruus oli tuntunut kohisevan ja kumisevan hänen yllään kuin

suunnaton jättiläisrumpu, sininen rumpu, jota Jumala soitti . . . Hän oli silloin muistanut mustaliinaisen äitinsä ja sisarensa, muistanut myös isänsä, ja hän olisi tahtonut kutsua heitäkin kuulemaan tätä ihmeellistä, syvää kuminaa ja soittoa, joka oli täyttänyt ja yhä täytti koko öisen maailman. Kädestä kiinni pitäen hän olisi halunnut heidät tuoda paljaan, jäänsinisen taivaan alle. Mutta yöksi kasvava ilta oli ollut kova hänen ympärillään — ja jostakin etäältä, etäältä oli kaikunut koiran haukunta. Ja hän oli tullut takaisin sisälle, paneutuen kohta sen jälkeen jurona maata.

Loppuyönä, lähellä aamunkoittoa, Markus vaipui horrokseen, jolloin sekavat unikuvat alkoivat keinua tajunnan syvyudessa. — Unien levottomat junat huojuvat kiskoilla . . . Hän kantaa olkapäillään kivääreitä, satoja kivääreitä, ja hän on nääntyä sen taakkansa alla. Kiväärit sojottavat kuin ristit hänen päänsä päällä . . . Hevoset juoksevat, väkevät hevoset, kumisuttaen maata. Talonpoikia huojuu kiroilun pelloillaan, kasvoillaan kaasunaamarit . . . Mutta äiti seisoo kuin patsas ja hokee: »Jeesus Kristus, Jeesus Kristus . . .» Kasarmit nousevat maasta, kohottelevat tiilisiä harjojaan . . . Kuului humua, kuin tuulen pauhua. Se saapui ulkoa ja kaikui hänen horroksensa lävitse. Kaikki katosi niinkuin palavaan kaaokseen. Hän havahtui valveille. Suuri, tulipunainen pallo riippui loputtomien kyntömaiden yllä idän taivaalla. Se oli aurinko. Kohta loimahtaisi päivä täyteen valoonsa.

Olga nojautui seinään ja puhui jotain isälleen, joka istui kamarin pöydän ääressä nojaten puolestaan kasvoja käsiinsä. Kummankin asennossa oli ikäänkuin jotain turvaa etsivää, itsetiedotonta hapuilua. Olgan vahvat hiukset läikkyivät aamuvalossa. Hänen ruumiinsakin oli vahva, mutta silti joustava; valmiin kypsyneen naisen henkäys aaltoili heräävää Markusta kohti hänen vanhemmasta sisarestaan. He hymyilivät toisilleen. Markuksen rinta hohti paljaana. Hän löi siihen äkkiä nyrkillään, puhjeten samalla nauruun, joka kaikui porstuaan asti.

Ja myöhemmin aamulla Olga lähti. Lautamies meni häntä hevosella viemään. Hanna ja Markus seisoivat pihassa. Talo oli hiljainen kuten aina. Juuri lähdön hetkellä Maria tuli ulos ja ojensi Olgalle jotain. Se oli mustakantinen raamattu. Äiti ja tytär katsoivat toisiinsa pitkän hetken. Sitten Olgan kasvot peittyivät kuin verhon taakse, ja rattaat lähtivät liikkeelle. Mutta kun he olivat jo loitolla talosta, Olga sattui huomaamaan, että äidin antaman raamatun välissä oli jokin paperi, johon oli kankealla käsialalla jotain kirjoitettu. Olga kumartui sitä salaviihkaa lukemaan, hän hätkähti ja hengitys salpautui oudosti. Ja aivan mykkänä hän jäi tuijottamaan isäänsä ja kuin vieraaseen mieheen . . .

Tuuli humisi maantiellä; puhelinlangat vonkuivat. Joitakin lintuja keinui noiden lankojen päällä. Varpusia. Aikoja sitten olivat pääskyselä ja kottaraiset menneet menojaan. Myöhäinen syksy oli. Talvi, talvi oli tulossa. Isä ja tytär ajoivat aivan äänettö-

minä. Olga nojautui rattaiden istuinlautaan. Maa alkoi vähitellen nousta mäkiä ja harjuja kohti. Taivas aukeni täällä, kylien ja peltojen yläpuolella, koko valtavassa, huikaisevassa laajuudessaan. Mutta Olgaista näytti kuin taivaalle olisi kajahtaen ilmestynyt Pedon salaperäinen merkki, josta hänen äitinsä oli niin paljon puhunut . . . Tuo peloittava merkki, joka näkyisi kaikkiin kyliin ja kaikkiin kaupunkeihin ja joka ennakoisi syvyyden myrskyä, sotaa, nälänhätää ja tulipunaisia ratsastajia . . . Kohta se merkki painettaisiin ihmisten otsaan tai oikeaan käteen. »Jolla on älyä, laskekoon pedon luvun; sillä se on ihmisen luku», sanoo ilmestyskirja.

TULIPUNAISET RATSASTAJAT

ENSIMMÄINEN LUKU.

Lamppu, joka oli levittänyt ympärilleen keltaisen-punervaa, häilähtelevää valoa, oli heilunut katossa sinne tänne kuin hullu kuu. Ilma tuvassa oli ollut raskasta, vahvaa, täynnä rajun tanssin ja suuren uunin paahdetta, maltaisen kiljun ja viinan hajua, ihmisruumiitten tuoksua, nuoren, elävän lihan kirpeää tuoksua . . . Tanssin suihke oli käynyt rosoisella lattialla, seinänvierupenkeillä oli istunut poikia ja tyttöjä, hanuri oli soinut ja läähättänyt, kumahdellut toisinaan tomun helmassa kuin rumpu, harmaan tomun, jota oli kirvoittunut lattiasta niinkuin kivistä, savisesta pellostä. Se oli ollut sotaväkeen lähtevien läksiäishumua, ja Markuskin oli ollut siinä mukana. Koko illan hän oli joko seisonut seinää vasten tai tanssinut, ja aina hänen ympärillään oli lainehtinut tuo sama kumea lähdön tunnelma kuin sinäkin iltana, jolloin Olga oli ollut käymässä vanhassa talossa. Hän, Markus, oli silloin mennyt ulos kylmän, jääsinisen taivaan alle . . . Mutta nyt hän oli tanssinut, huojuen muiden mukana sekavassa pyörteessä painautuneena kiinni nuoreen tytönruumiiseen. Kaiken tämän savuisen, kuuman tuvanilman taustalla oli kuin välkähdellyt jotain uutta, jotain

tulevaa. Ja tanssin kiertävässä humussa, tytönruumis lähellään, hän oli tuntenut viiltävää levottomuutta, joka oli kasvanut hetki hetkeltä. Huudot ja läksiäisten tolkuton meno olivat etääntyneet hänestä, tulleet vieraisiksi ja kaukaisiksi. Viimein hän oli lähtenyt ulos tytön kanssa, joka oli riippunut raukeana, tanssin ja kuumuuden uuvuttamana hänen käsivarressaan. — He kulkivat nyt pitkin tietä. Taivas oli hyvin korkealla. Yö heidän ympärillään oli kuin musta, liikkumaton patsas, joka kannatteli avaruuden synkän hehkuvaa kantta. Ilmassa tuntui kyntömaiden ja kylmän, jäätyvän veden tuoksua. Joki oli jossakin lähellä pimeydessä, jota kuukaan ei valaissut.

Markuksen ajatukset velloivat tajunnan syvyydessä. Vieläkin huojui kuin lamppu katossa, haapeavaloinen lamppu . . . Sinertävää savua, kuumuutta, tanssin humua, hiestyneitä kasvoja, huutoja, tomua, viinaa . . . Ja jossakin lähestyi jo juna, odotti kassarmi, punertava, tiilinen . . . Uusi maailma lähestyi. Mutta nyt levisivät vielä mustat, autiot kyntömaat joka puolella; kylät olivat pimeitä. Harjuilta päin puhalsi kylmä tuulen henki, joka oli kuin kaiken tulevan henkäys. Markus katsoi tyttöön, joka kulki hänen rinnallaan; tämänkin hän yht'äkkiä näki jollakin tavoin uudessa valaistuksessa, vaikka tyttö oli hänelle ollut lapsuudesta asti tuttu. Hän muisti, kuinka Martan ruumis oli tanssin aikana painautunut häneen, aaltoillut häntä kohti; se oli kuin itsetiedottomasti etsinyt häntä ja myös löytänyt.

He kulkivat tieltä alas rantaan. Vaivoin he erotivat rantaleppien välistä mustana läikkyvän joen uoman. Siitä nousi myöhäissyksyistä kylmyyttä, joka vaikutti melkein jäiseltä. Mutta nyt, tanssin jälkeen, sen vaikutus oli melkein huumaava, jäisen huumaava. Markus kumartui ottamaan joesta käteensä vettä ja sipaisi sitä Martan kuumille kasvoille. Tyttö kirkaisi pehmeästi pimeässä. Markus painoi kasvonsa hänen kasvojaan vasten, suuteli hänen märkää otsaansa, huuliaan. Taas hän tunsi tuon ruumiin syvän aaltoilun kuin äsken tanssin ainaisessa humussa, tunsi raikkaitten huulien ja nuorien tytönrintojen kosketuksen. Heidän ruumiinsa ikäänkuin yhtyivät mustan joen syvän raskaaseen, ajattomaan virtailuun, ajelehtivat sitä myöten jonnekin pois . . .

Kun he nousivat joen uomasta ylemmäksi rannalle, löivät rantaleppien lehdettömät oksat heitä pimeässä kipeästi kasvoihin. He astuivat karjan suvellisiin jälkiin ja tulivat kyntöpellolle, löytämättä kohta takaisin tielle. Harhaillessaan he kerran tulivat takaisin rannalle ja tavoittivat jaloillaan jälleen nuo kovettuneet sorkkien jäljet, joita lehmät olivat suven heleinä päivinä painaneet rannan multa. Silloin he palasivat kyntöpellolle. Kompastellen koviin, jäätyneisiin vakoihin he kulkivat eteenpäin, etsien tietä. Vanha, hyvä maa lepäsi turvallisena ja lujana heidän jalkainsa alla, se kumisi syvästi, raskaasti. Vahva, musta pimeys lainehti niinkuin meri kaikkialla. He takertuivat toistensa käsiin, kulkivat hetken käsi kädessä, ja pimeyden läpi kantautui hei-

dän korviinsa tanssin vaimenevaa humua, soiton pauhua. Tuuli puhalsi yhä harjuilta päin yli peltojen. Se tuntui kovalta, kylmältä. Hyvin himmeästi he erottivat allaan vakojen mustan, laineilevan multameren, joka hävisi äänettömänä pimeyteen. Heitä melkein huimasi.

Samassa he pääsivät tielle. Kylä, jossa tyttö asui, oli vähäisen matkan päässä. Kohmettuneita olkia tarttui maasta heidän jalkoihinsa. Kerran he pysähtyivät tielle; soiton ja tanssin humua ei enää kuulunut, äkillinen hiljaisuus yllätti heidät. Markus katsoi pimeyteen . . . harjuille päin. Jossakin hyvin kaukana hän oli näkevinään äidin mustan liinan väikkyvän, näki Hannan salaperäisen tytönolemuksen ikäänkuin huojuvan tuolla harjujen laella sanomattoman yksinäisenä ja ympärillään kohiseva tuuli. Ja sitten hän muisti lähtönsä, muisti taannoiset rajut lähtötanssit, oli kuulevinaan permantolankkujen jyttinän, hanurin hurjan soiton . . . Mutta silloin tytön ruumis läheni häntä jälleen, Martan nuori ruumis, niinkuin se olisi uinut halki pimeyden hänen luokseen . . .

Kahden päivän kuluttua Markus lähti sotaväkeen. Hän istui kuten Olga taannoin isänsä vieressä ratailla. Raskaat pyörät kolisivat kuten vankkureitten alla; tie oli kovaa, kohmettunutta. Hänen äitinsä ja Hanna-sisko saattoivat heitä kujalla pitkälle ohi Myllymäen. Kunnes kohta jäähän peittyvä joki aukeni heidän eteensä. Silloin äiti ja tytär kulkivat

vielä yli sillan ja pysähtyivät vasta toisella puolen virtaa. Tuuli riuhtoi naisten hiuksia; he huojuttivat kättään kylmässä, sinisessä ilmassa siksi, kunnes tie tuli aivan tyhjäksi heidän edessään . . . Ja he lähtivät paluumatkalle.

Mutta kun naiset olivat kulkeneet taas yli sillan ja lähestyivät vanhoja, hyljätyitä santakuoppia, sattui pieni tapaus. Pajalta päin juoksi irtiriistäytynyt hevonen hurjaa vauhtia; se oli punaisenruskea, tähtiotsainen, valtoin. Seppä ja joku toinen mies, juhdan omistaja, juoksivat kiroillen sen jäljessä. Mutta säikähtynyt hevonen kiiti eteenpäin, sen kaviot kopsuivat vinhassa laukassa, tuuhea harja hulmusi, lavat välkkyivät, lujat, väkevät jalat polkivat maata. Naiset olivat pysähtyneet tiepuoleen. Miehet juoksivat ohi heihin katsomatta. Joen takaa . . . etäältä, etäältä . . . kantautui nelistävän hevosen kavioiden kopsu — — —

Tämä vähäpätöinen tapaus kasvoi merkillisesti Maria-emännän mielessä, sai laajat, omituisen kuvitteelliset mittasuhteet. Tuo loittoneva kavioiden kopsu kaikui kuin taivaasta, kumean, kylmän sinisyyden rajalta, keskeltä avaruuden rajatonta syksyä. Se oli kuin lähestyvien tulipunaisten ratsastajien synkeää alkukohua, etäistä, huumaavaa jylinää . . . Ja poika, Markus, kulki pois, oli jo loitolla hänestä. Taivas oli verenkarvainen, painostava. Äiti ja tytär vaelsivat ohi Myllymäen; vanha tuulimylly kummulla oli liikkumaton, harmaa, aivan kuin syksyn vinoon kallistama. Kaikki oli hiljaista, odottavaa. Kohta

sataisi lunta, joka peittäisi mustan, kuolleen maan. Oli niin kirkas ilma, että kirkon suippo tornikin näkyi selvästi jokilakeuden takaa, kaukaa. Ristiä sen huipulta ei silmä erottanut, mutta Maria tiesi senkin siellä olevan. Kuin unessa, kuin kangastuksena näkyi tuo torni hänen silmiinsä.

Poika oli lähtenyt. Ja äsken oli juossut punaisenruskea, valtoin hevonen jäätyneellä tiellä.

Kohta olisi satava lunta . . .

TOINEN LUKU.

Ei Hanna rakastanut yksin syksyn metsiä syvän raskaissa väreissä, vaan myös talvisia metsiä, valkeita saloja, jotka huurteisina säihkyivät öisin ajattomassa tähtivalossa ja nousivat louhikkoisina mäkinä ylös tasangon äärillä. Ja noilta mäiltä kantautui öisin kyliin ketun valittava ulvonta, samoin kuin syksyisin niiltä kaikui räikän kehräävä ääni, jolla peloiteltiin jäniksiä pois pensaista kuulien lävistettäväiksi. Valkeat olivat nyt pellot ja metsät, valkeat kylissä katot, valkeat rattaitten ja vankkureitten uurtamat tiet, valkeat myös kauniit, jäiset puutarhat; vavahtamaton rauha oli laskeutunut kaiken yli. Ja Hanna vaistosi tuon ikäänkuin kaukaa kylien takaa tulvivan hiljaisuuden, joka otti hänet valtaansa. Se aivan kuin siirsi hänet talveen, sen kylmään piiriin, joka kiersi kyliä kuin huimaava aita. Jonnekin etäälle olivat häipyneet suvi ja syksy, nuo toisiinsa liittyneet vuodenajat, ja kulkiessaan pihalla tai kahlatessaan puutarhan lumessa Hanna tiesi, että jotain muuta oli tulossa.

Eräänä iltana hän vaelsi äitinsä kanssa kylään. He kulkivat peräkanaa lumista mäkitietä, joka väliin

painui notkoon, väliin taas nousi toiselle mäelle, siitä kadotakseen talvi-illan kuuraiseen, punertavaan hämärään, äänettömien harjujen helmaan. Kuu loisti mustien kuusten lomitse oudon aaveellisena; se riippui kuin noihin puihin keihästettynä, verisenä ja yksinäisenä, viileästi hehkuvana. Äiti ja tytär kulkivat sen valossa louhikkoista, tummaa harju-tietä, ja hiljaisena levisi peltolakeus kahden puolen, valkeana ja ankarana. Hanna tunsii olevansa kuin sidottu tuohon edellä kulkevaan harmaaseen olen-toon, äitiinsä, joka ikäänkuin johdatti häntä jotain tuntematonta kohti. Hän oli ajelehtivinaan jo uusien sielullisten kokemusten virrassa, kovassa pyörteessä, jossa oma voima ja apu ei merkinnyt mitään. Kummallinen, usvainen hämäryyskin näytti häntä ympäröivän, hämäryys, jossa kuitenkin lie-kehti valoja ja värejä, epämääräisiä kuvia, muistoja, haaveita.

He olivat jälleen matkalla lahkolaisten öiseen kokoukseen, jota tällä kertaa pidettiin Hautalan talossa. Hanna ei olisi sinne nyt mielellään lähtenyt, oma halu häneltä tyystin puuttui, mutta äidin sanat ja katseet ja niistä kuvastunut tulinen vaatimus olivat saaneet hänet lähtemään tälle matkalle. Äiti oli kuin kohtalo, tumma kohtalo, joka vei häntä hel-massaan kohden outoa maata. Mikä häntä siellä odotti, sitä hän ei tiennyt, mutta merkillinen hätä täytti hänen mielensä.

Kuu kumotti matalalla valjuna ja vertyneenä, kuin puiden jäisiin latvaoksiin haavoittuneena. Tie

kierteli yhä äänettömällä harjuilla peltoaukeiden keskellä. Kerran, vuosia sitten, oli näiden mäkien vaiheilla ollut kaikki toisin. Silloin niiden kupeilla olivat humisseet monien tuulimyllyjen vilppaat siivet, mutta nyt noista myllyistä ei ollut enää jälkeäkään näkyvissä. Kaikki olivat hajonneet, vaipuneet maahan ja menneet sen tuulen teitä. Ikuinen tuuli oli jäljellä; se soitteli mäkien vanhoissa kuusissa ja haavoissa ja valkeissa koivuissa, joka kevät aina uudelleen lehteen puhkeavissa. Mutta nyt oli kaikki hiljaista, harjujen raskas rauha sulautui talvi-iltaisten peltujen äänettömyyteen. Punainen kuu paistoi. Jossakin etäällä haukkui koira.

Äiti ja tytär olivat vaiti; koko matkan aikana he eivät olleet mitään puhuneet. Salaperäinen hiljaisuus lepäsi kuin vuori seudun yllä, vuori, jonka huippu kohosi välkkyvien tähtien piiriin. Vanhatalon Marian musta liina säihkyi kuun hopeisessa valossa. Tuo sysimusta pääliina kasvoi sitten matkan varrella omituisesti Hannan silmissä. Se ikäänkuin peitti häneltä maailman, kuun ja tähtien valon. Tai hän näki ne juuri tuon liinan lävitse tummina ja varjomaisina, kuin veden lävitse virran pohjalta. Kuinka paljon äiti olikaan peittänyt häneltä maailman valoa, tämän synkästi hulmuileva liina oli kuin kietonut hänen nuoruutensakin mustiin poimuihinsa! Hän oli kuin vanki, kuin ristillä roikkuva, jota valaisi villisti leimuavien soihtujen rauhaton valo. Nuoruus oli häneltä otettu pois ja siirretty sen sijaan johonkin toiseen elämänasteeseen, jossa ihmissielu-

jen kuuma viima tunkeutui polttavana luihin ja ytimiin.

Tie syöksyi nyt alas harjulta, ammuin hävinneiden myllyjen ristittömältä hautausmaalta, jossa suvisin lehmät ja lampaat kiertelivät kuumassa, helteen polttamassa mäkiruohossa, kohisevien puiden alla. Heidän edessään oli peltoaukea, luminen tasanko; joki oli jäänyt oikealle, kadonnut tummien mäkien taakse. Kylien valoja tuikki peltojen takana. Koirat yhä haukkuivat etäällä. Ja äkkiä, keskellä lumen peittämiä peltoja, joita jääkylmä kuu valaisi, Hannan valtasi merkillinen, syvä katkeruus äitiään, tuota edellä kulkevaa mustaliinaista olentoa kohtaan. Hän ei tahtonut tätä enää seurata, ei kulkea askeltakaan enää hänen jäljessään. Sillä hän tahtoi vihdoin jättäytyä oman elämänsä huomaan, siirtyä loitolle tuosta kaikesta, joka ympäröi hänen sieluaan ja ruumistaan niinkuin maailmanlopun kiivas valo; Hanna tunsu jo olevansa kypsytynyt ottamaan vastaan oman elämänsä — hän tunsu olevansa valmis... Ja hänet täytti äkillisellä voimalla saman tapainen tunne kuin joskus joen rannassa, kun vaatteet oli heitetty yltä: se oli alastomuuden huumaa, vapauden kirpeää riemua keskellä väkevää, läpituokevaa aurin-gonvaloa...

— Minä en tule sinne, palaan takaisin, sanoi Hanna kumeasti, syvältä rinnasta. — Hänen äänensä oli täynnä kuumaa vimmaa.

Maria tajusi sen, ja hän kääntyi hämmästyen katsomaan tyttärtään kasvoihin, jotka kajastivat

hänen edessään kuun hauraassa, kylmässä valossa. Sitten hän tarttui molemmin käsin Hannaa olkapäihin ja veti hänet lähelle itseään, lähelle sitä ruumista, josta tämä oli kerran irroittautunut. Vasten tahtoaan Hanna joutui katsomaan äitiään suoraan silmiin, joista kokonainen kiihkon maailma liekehti häntä vastaan, ja outo voimattomuus valui hänen olemukseensa kuin kylmä vesi. Äiti ja tytär seisovivat hetken näin, ajattoman hetken, lumisella peltouukealla. Vihdoin sanoi Maria:

— Sinä t u l e t mukaan; et palaa tältä tieltä . . .

Ja Maria kääntyi jälleen menosuuntaan. Katso-matta enää taakseen hän lähti jatkamaan matkaansa. Ja Hanna seurasi äitiään halki lumisen peltolakeuden jääkylmässä kuutamossa, eivätkä he puhuneet enää mitään. Mutta tuo äsken alkanut voimattomuuden tunne jatkui Hannassa hänen lähtiessään uudelleen äitinsä jälkeen, omituinen, epätodellinen tila, joka painosti koko olemusta. Hetkittäin hän ajatteli, että tämä kaikki oli unta ja harhaa. Talvikin hänen ympärillään saattoi kuin menettää ajoittain mahtinsa, äkisti vaihtaa muotoaan: lumi katosi, haihtui kuin uni; maa viheriöi; puut humisivat suvisesti tuoksua-vissa lehtiverhoissaan; vilja hehkui vainioilla kuin kulta; karja käyskenteli laitumilla . . . härkiä, kirja-via lehtiä . . . ja aurinko, se paahtoi kuin ahjo, villi, säihkyvä aurinko, jonka valo loisti niinkuin kuuma tuli viljan korsissa ja lehmien käyrissä sarvissa . . . Hän itse oli pieni tyttö, lapsi, joka näki tämän kai-ken. Juostessaan kumisevilla harjuilla, tuulimylly-

jen hautausmailla, hän lauloi ja huimaisi heinällä auringon kasvoja kohti . . . — — — Mutta sitten repesi kuin verho Hannan silmien edestä, ja hän näki taas lumisen, talvi-iltaisen tasangon, kylien tuikkivat valot, painavan, tummansinisen ehtootaivaan, kuun, tähdet ja äitinsä mustan pääliinan . . . Ja samalla hän tunsi, että jotain tulisi hänelle kohta tapahtumaan — juuri tänä iltana, jolloin tähtitaivas levittäytyi mitattomana ja pakkasselkeänä maailman ylle. Hän tunsi olevansa hyljätty ja yksin maailmassa; tuo yksinäisyys väreili kaikkialla hänen ympärillään, se kasvoi, laajeni, pauhasi vihdoin kuin soitto, joka valittaen häipyi vitkaan rajattomaan, kylmänhohtavaan avaruuteen tähtien helmaan. Ja kummallinen, synkkä katkeruus alkoi samassa itää hänen mielensä pohjalla.

Vanhatalo tuulimylyineen oli jäänyt kauaksi taakse. Toisten kylien valot tulivat yhä lähemmäksi. Jossakin parkaisi kaivonvintti. Koirat olivat vaienneet.

Hautalan talo, joka oli seudun lahkolaisten keskuspaikka, oli kylän laitimmaisista. Se oli yksi noita maanteiden varsilla sijaitsevia taloja, joiden ulkoseiniin ohivierivät rattaat ja vankkurit heittävät syksyisin aina uudelleen ja uudelleen savisen ryöpyn maanteiden lokaa. Harmaa rakennus se oli, ja sen ikkunatkin olivat sameat, vihreäkuultoiset, vanhat. Kaikilta puolilta sitä ympäröi peltolakeus, tasanko, joka vaihtoi väriään vuodenaikojen mu-

kaan: suvisin, viljan kypsyttyä, se oli kuin kullankeltainen, pehmeästi suhiseva meri; syksyisin kellanharmaa, törröttävin sängin; ja talvisin hohtavan valkea kuin paariliina. Auringon kuumuus tuntui siellä selvemmin ja paljaammin kuin metsien ja mäkien varjoissa. Samoin kylmyys. Myrsky temmelsi siellä vapaasti, ilman rajaa ja määrää; se syöksyi kumeasti yli tasangon mustia metsiä kohti niin kuin korskuvien, säikähtyneiden hevosten joukko, jota saattoi kuin kaikkien hornan henkien ja pirujen kuoro. Mutta kun ilma tyyntyi, vallitsi siellä kohta sen jälkeen niin ihana rauha kuin vain on mahdollista väljillä pelloilla — se oli viljavan jokilakeuden hiiskumatonta rauhaa. Oli niitä, jotka sanoivat, että Herran henki liikkui silloin suurien peltojen yllä. Auringonnousujen ja auringonlaskujen ajaton valo, riipaiseva hehku, idän ja lännen toistuva ihme näyttäytyi täällä avarana, ikäänkuin kaiken täyttävänä. Aurinko oli kuin uuni, jonka hehku saattoi pelot loistamaan, sytyttäen ne kuin tuleen. Se oli aivan kuin etäistä kajastusta siitä valosta, joka ylösnousemuksen aamuna on leviävä maailman yli. Mutta kalpeina, myöhäisinä syysiltoina, jolloin aurinko oli vetäytynyt pois, kietoutunut kuin säkkiin, lankesi pimeys sitäkin sankempana, pimeys, joka oli täällä mustaa ja raskasta, seinämäistä. Ihminen tunsii silloin kahlaavansa todella pohjattomassa pimeyden meressä, yksinäisyyden surun tummilla riutoilla, joita vallitsivat aavemaiset äänet, suhina ja humina, ja ne tuntuivat tulevan jostakin toisesta maailmasta.

Koko tämä mustien metsien saartama tasanko oli vastakohtia täynnä: se oli täynnä valoa ja pimeyttä, elämää ja kuolemaa, ja ihmiset, jotka siellä elivät, imivät siitä väkevyyttä ja merkillisiä tunteja ja aistimuksia niinkuin valtamerestä tai kuin jostakin alkuluonnosta, joka oli ollut mittaamattomia aikoja ja tulisi olemaan maailman loppuun. Ja niissä kylissä, jotka joen savisilta töyräiltä levittäytyivät yli tasangon mustia metsiä kohti, eli myös lahkolaisuus omaa villiä, kummallista elämäänsä, lahkolaisuus, joka lainasi arvoituksellisen, sisäisen valonsa tuonpuoleisista maailmoista.

Juuri täällä oli Hautalan talo, tasangon helmassa. Se oli talo, jolla oli monta nimeä: lahkoon kuulumattomat kutsuivat sitä milloin Haudaksi, milloin Taivaaksi, milloin taas Arkiksi. Enimmäkseen sitä sanottiin kuitenkin Haudaksi. Kumma talo se vain oli, ja tuulien syömä, jonka seinien sisällä olivat kuumien houreitten ja monenlaisten tuntejen liekit saaneet vapaasti riehua. Sen kuisti oli laho, portaat vinoon vääntyneet. Katto moneen kertaan päreillä paikattu. Lahoamisen ja vanhuuden leima vallitsi kaikkialla talossa, tuo maatunut, omituinen tuoksu, joka on usein havaittavissa vanhoissa puurakennuksissa. Se on lahoavien hirsien, ikäkulujen huonekalujen ja kadonneiden sukupolvien jälkeensä jättämää tuoksua, kuoleman ja perikadon lemua . . . Mutta lahkolaisten mielestä talo oli temppeli, Herralle pyhitetty paikka, jopa suuremmassa määrässä kuin etäällä peltojen takana näkyvä kirkko, jonne he eivät milloinkaan menneet.

Ja jonkinlainen villi temppeleli olikin tämä vanha, eriskummallinen talo, joka kerran maailmassa oli ollut majatalo. Siihen aikaan siellä oli sattunut outo tapaus. Eräänä sateisena syyskesän iltana, elonkorjuun aikana, ilmestyi taloon muuan kiertävä kauppias, jolla oli mukanaan papukaija. Hän pyysi huonetta, joka hänelle annettiin. Maksettuaan sen etukäteen kauppias vetäytyi lintuineen ja kauppatavaroineen huoneeseensa, jossa hän alkoi pöydän ääressä yksinään juoda jostakin hankkimaansa kiljua, kirpaisevaa ja kiivaasti tukkaan nousevaa. Pian hän oli aivan päissään, itki ja puhui yksin huoneessaan. Ulkona satoi. Haavat kahisivat pihassa. Kai-vonvintit parkuivat ja valittivat kylissä. Yksinäinen koira ulvoi tasangolla, tyhjillä, keltaisilla sänki-mailla. Pilvet laahautuivat kumeasti pauhaten mä-kien yli. Aamulla tavattiin juopunut kauppias hirt-täytyneenä sängyn tolpassa. Nuora oli kalvanut hänen kaulansa kumman kaidaksi; se törrötti pitkänä ja ohuena kuin koiranputki pään ja olkapäiden vä-lissä. Hänen musta partansa oli märkä ja vanukkei-nen. Ja papukaija räkätti ja sadatteli sen saman sängyn tolpan päässä, johon sen isäntä oli yöllä hirt-täytynyt... Kohtalon irvokas asetelma! Papu-kaija eli talossa muutaman viikon sietämättä lähel-lään ketään ihmistä. Aina, kun joku lähestyi, tuo merkillinen lintu nosti hirveän, aaveellisen rähäkän, villin kirkunan, joka kammotti kaikkia. Syksyn tultua ja tasangon puiden loimahtaessa synkkään punaan, veriseen hehkuun, se katosi jonakin päivänä,

niinkuin se olisi lentänyt hornaan. Myöhemmin se löydettiin kuolleena vajasta elovankkureitten alta, jossa se makasi siivet levällään ja kynnet koukussa . . .

Niin, temppeleli oli todella tuo vanha talo. Se oli monta vuotta ollut seudun lahkolaisten kokoontumispaikka. Monta kummallista iltaa ja yötä sen katon alla oli vietetty, päivästä toiseenkin rukoiltu ja saarnailtu. Taivaitten valo ja hornan polttava hehku olivat yhtäaikaan täyttäneet niinä päivinä ja öinä talon multahirsistä aina ullakkoa, lepakoiden hämää kotoa myöten. Ja avaruus sen yllä oli kohissut ikäänkuin taivaallisten sotajoukkojen läsnäolosta. Saattoi joinakin öinä sattua, että kuu sammui ja aurinko heräsi loistossaan, ennenkuin lattian tomuun vaipuneet ihmiset havahtuivat todellisuuden tuntuun.

Ja kaiken tämän keskellä eli ja vaikutti merkilinen olento, naisprofeetta, joka kasvoi esiin oudosta, lainehtivasta hämärästä niinkuin suuri, lehtevä puu väkevästä maasta, puu, joka oksillaan haroi taivaan ilmaa ja juurillaan kosketti läpi mustan mullan helvetin portaita . . . Suuri nainen, kookas kuin mies, lihava, ruumiikas, jonkinlainen hedelmällisyyden perikuva esiintyöntyvine rintoineen ja lanteineen — todella kummallinen, vastakohtainen olento. Henki paloi kiihkeänä tässä naisessa, jonka lihaa ikäänkuin sisältäpäin tulevat liekit nuolivat. Hän kulki aina kuin tulen keskellä, ja kun hän puhui, nousi hänen äänensä niinkuin savusta, raskaana ja verhoittuna. Toisinaan hän vaipui jonkinlaiseen horrokseen, uni-

tilaan; hetken tempoiltuaan hänen jäsenensä asettuivat aloilleen, ruumis saavutti eriskummaisen levon asteen, kuolemankaltaisen tyyneyden ja liikkumattomuuden, vain suu avautui sanojen valuessa sumeana, ehtymättömänä virtana kuin unen portista, sanojen, jotka tuntuivat tulevan vuoroin hyvin loitolta, vuoroin säpsähdyttävän läheltä, toisena hetkenä kuin korkealta mäeltä etäisenä kaikuna, toisena taas kuin syvältä notkosta tai sitäkin alemmaa, maan alta . . . Pää, jota verhosivat oljenväriset hiukset, huojahteli silloin tällöin puoleen ja toiseen, silmät etsivät aivan kuin suuntaa, samalla kuin sielu hapuili unen takaisia päämääriä kohti, jotka nousivat esiin tajunnan syvyydestä leimahtelevina näkyinä. Hän saarnasi väliin tunnin toisensa jälkeen. Toisinaan hänet tässä tilassa valtasi outo hurmioituminen, joka sisältäpäin poltti häntä kuin tuli. Taivas oli silloin avautunut hänelle koko kuumassa loistossaan; hän näki pyhien saaton, Uuden Jerusalemin ja itse Jumalan valtaistuimellaan. Ja hän kumarsi Jumalalle ja kumarsi Karitsalle, joka istui Isänsä oikealla puolella, kumarsi myös Pyhälle Hengelle. Suuri kirkkaus sokaisi hänen silmänsä, värien ja valovirtojen loimut riipaisivat kuin tulenliekit. Mutta joskus hän näki myös helvetin ja sarvipäisen Perkeleen saastassaan, näki kadotettujen piinan ja kärsimyskuilujen verisen savun . . . Ja kaiken aikaa hän etäisellä äänellä kertoi, mitä hänelle oli näytetty, kertoi noille ihmisille, miehille ja naisille, jotka ahtautuneina tiuhaan joukkoon kuumassa, hämärässä tuvassa kuuntelivat häntä ja vähi-

tellen syöksyivät riivauksen villeihin, mustiin laineisiin kuten hullaantuneet hevoset arojen nuotioihin . . . Siinä joukossa näkyi vääntyneitä, hikisiä, kasvoja, nuoria ja vanhoja, miesten ja naisten, mutta enemmistönä olivat louhaiset akankasvot, jotka oli kuin kirveellä veistetty. Tästä kasvojen sekasorrosta, aaveellisten ihmisnaamojen ryttöisestä kaaoksesta nousi esiin myös käsiä, toisiinsa takertuvia, nousi jalkoja, jotka kiivaasti sätkyttelevinä näyttivät kuin eroavan vääntelevistä ruumiista. Ja kaiken yllä jättimäisen naisen hahmo, naisprofeetan huojahteleva pää, hulmuavat, oljenkarvaiset hiukset . . .

Tämä nainen oli Anna Hautala, entinen majatalon emäntä, joka jo aikaisemmin oli potenut jonkinlaista hermosairautta. Kerran pitkäperjantaina, vuosia sitten, hän oli matkoillaan tavannut erään kiihkomielisen lahkolaissaarnaajan, savolaisen horrospuhujan. Tämä antoi hänelle taivaallisen kutsumuksen julistaa parannusta ja pikaista maailmanloppua. Siitä asti hänellä ei enää mielen rauhaa ollut. Niin voimakkaan vaikutuksen häneen teki pitkäperjantai-illan tuskallisessa valossa puoliuunessa pidetty merkillinen tuomion saarna. Hänen jo ennestäänkin uskonnollisesti sairaaloinen mielensä ammensi siitä uutta voimaa ja väriä, uutta kiihkoa. Pian tämän jälkeen alettiin tasangon ja jokivarren kylissä pitää hengellisiä kokouksia, kummallisia lahkolaisten menoja, jotka toisinaan kestivät taukoamatta yötäpäivää monta vuorokautta. Talojen ja matalien, harmaitten tölliien ikkunat kimaltelivat ja

läikkyivät mustina ja salaperäisinä äärettömällä jokilakeudella; yön pitkinä, hiljaisina tunteina saattoi niiden takana tapahtua jotain sellaista, josta muu maailma ei mitään tietänyt ja joka ei kuulunut tähän aikaan, vaan johonkin toiseen, hämärään ja alkukantaiseen. Se oli kuin siirtymistä syvälle menneisyyteen, soutamista takaisin kohti ihmiskehityksen alkumerta — se oli mieletöntä juontia taikauskon mustista, liikkumattomista lähteistä . . . Pimeys sai tällöin lisää voimaa ja väkevyyttä, tuulen vinhaan kohinaan ja huokailuun liittyi salamyhkäisiä, noitamaisia sivuääniä ja uninäyt sekaantuivat todellisuuden tai kasvoivat kokonaan uudeksi todellisuudeksi.

Haudasta, joksi Hautalan taloa useimmiten sanottiin, kun ei tahdottu kutsua sitä Arkiksi tai Taivaaksi, muodostui vähitellen näiden villien, huumavien menojen keskuspaikka. Entinen majatalo oli näin kokenut uuden muodonvaihdoksen: siitä oli tullut temppeli, eriskummallinen kirkko — harmaa, hirsinen, rappeutunut temppeli, jonka katosta päre toisensa jälkeen lensi suhisten tuuleen . . . Ja tuosta merkillisestä, isosta naisesta, Anna Hautalasta, jolla oli oljenkarvaiset hiukset, tuli lahkon hengellinen äiti — hedelmällinen äiti, joka jatkuvasti synnytti uutta kiihkoa, uutta uskoa, uusia näkyjä. Ennen pitkää hänen rinnalleen kohosi toinen nainen, ontuva, kirkasääninen Samarin Sigrid, joka hänkin sai toisinaan kummallisia kohtauksia, saarnasi unissaan, joskin hyvin harvoin, mutta sitä useimmin vaipui kaatumataudin salaperäiseen tuskannieluun. Hänellä oli

laihat, omituisen aineettomilta vaikuttavat kasvot, silmien ilme viiltävä, syvälle tunkeva. Suvisin hänen huojahteleva, tumma hahmonsa nähtiin usein vaeltavan viljapelloilla, sillä hän rakasti kuulla olkien kahinaa, tähkien suhinaa ja tuulen hyminää avarilla, keltaisilla vainioilla. Siellä hän näki outoja näkyjään, välkähteleviä valveuniaan, jotka eivät olleet kotoisin tästä maailmasta. Pelotkin saivat hänen silmissään usein ihmeellisen, himmeän hohteen, ne kasvoivat suunnattomasti, maa ja taivas ikäänkuin yhtyivät, ja huouessaan tuulessa tähkät hivelivät kevyesti sinisiä taivaanrantoja . . . Hui-
maavan etäällä kaikui Jumalan puhe . . .

Lempeä ja hiljainen oli Samarin Sigrid, uneksivakin, täydellinen vastakohta Anna Hautalalle, jonka kylmä, tyly ja armahtamaton uskonvimma yhdistyi Sigridin syvään lempeyteen ja anteeksiantavaisuuteen. Sigridiä sanottiinkin lahkon keskuudessa Auringoksi, kun taas Anna Hautalaa kutsuttiin Myrskyksi; molemmat nämä niin erilaiset naiset toimivat tässä uskonnollisessa liikkeessä, jonka johtajan tehtävät olivat vähitellen siirtyneet heidän huostaansa. Anna Hautalan toimiessa sen hengellisenä äitinä, ontuva Sigrid oli jonkinlainen Kristuksen sijainen, välittäjä, joka kunakin päivänä tiedusteli Jumalalta milloin mitäkin, toisen naisen antaessa näin saadut tiedot ja määräykset muille liikkeen jäsenille. Sigrid oli myös se, joka antoi kaikille lahkoon kuuluville ilmoituksen kautta saadut raamantulliset nimet, kunkin hengellistä tasoa vastaavat,

sekä ilmoitti ajan, jolloin Herra tarkasti siioninsa. Vielä hän piti huolta paastoamisesta ja rukoilemisesta.

Ontuvan Sigridin tehtävänä oli lähinnä toimia välittäjänä Jumalan ja ihmisten välillä; hän oli Kristuksen sijainen maan päällä. Sillä Kristus ei ollut milloinkaan tullut lihaksi eikä siis myöskään kärsinyt ristinkuolemaa Golgatalla; milloinkaan ei Hänen käsiinsä ja jalkoihinsa oltu lyöty nauvoja, eikä Hänen kylkeään keihäällä puhkaistu. Hän oli henkiolento kirkkaudessa, olento, joka ei koskaan ollut tuntenut jaloissaan mullan suloista kosketusta . . . Ilman Kristuksen lihaantuloa olivat lunastus, sovitus ja anteeksianto mahdolliset, kun vain tunnusti syntinsä lahkoon johtajalle öisissä kokouksissa. Ja näitä tunnustuksia säestivät tavallisesti kumeat äänet ja nyrkiniskut raamattuun, voihe ja meteli, tomun noustessa niinkuin raskas pilvi permannosta. Että sielunpelastus oli nyt täysin varma, siitä oli syntinsä tunnustanut vakuuttunut, eikä Herran Ehtoollisellekaan tarvinnut enää mennä. Leipä oli murrettu toisaalla, ja Kristuksen vuodattamaton veri juotiin puhtaana lähdevetenä. Ristinpuu oli verestä puhdas, eikä sitä ollut kärsimyksen mäelle edes pystytetty . . . Näin uskottiin, sillä olihan synnit tunnustettu lahkokunnan johtajalle, jonka tahtoon ja tuomioon muutenkin kuuliaisina alistettiin. Alaistensa yksityisen elämänkin tämä tarkoin määräsi. Taloaan ei kukaan saanut myydä, ei myöskään metsäänsä eikä karjaansa ilman hänen lupaansa.

Jos teurastaja tuli taloon ja mullikaupasta tai lampaan myynnistä oli sovittava, tehtiin siitakin ilmoitus. Muita kirjoja kuin raamattua ei saanut lukea eikä sanomalehtiä tilata. Vaaleissa ei saanut käydä, ja jos joku oli henkiparkansa rahalla vakuuttanut tai kuului osakkaana johonkin yhtiöön, hänen otsalaaan oli Pedon merkki . . . Lahkokunnan köyhiä jäseniä oli autettava ja tuettava; saarnamatkoista koituvat kulut suoritettiin yhteisesti. Ken oli penseä ja hengelliseltä palavuudeltaan kylmä sekä erillään toisista kulkeva, hänet määrättiin ankaraan paastorangaistukseen, jota saattoi kestää neljäkymmentä vuorokautta yhteen menoon. Kovan, ylpeän, horjuvan ja epäuskoisen mielen ojentamiseksi ja masentamiseksi saatettiin ihmistä myös ruoskia, olipa hän sitten mies tai nainen. Penkkiin köydellä sidottuna synnin orja sai ruoskimisen jälkeen virua yön synkässä pimeydessä ja naisprofeetan maatessa Jumalan kivenä hänen päällään ja saarnatessa kolealla äänellä parannusta. Sillä Sana ei voi tulla lihaksi, ellei liha tule ihmisen päälle . . .

Samarin Sigridin tumma, lempeä hahmo jäi kuitenkin tässä kaikessa enemmän taustalle Anna Hautalan esiintyessä sitäkin selvempänä räikeässä valaistuksessa. Tämä jättimäinen, aaveellinen nainen huojui hurjissa, öisissä kokouksissa kuin jonkinlainen naisjumala, kaikkialla. Jokaiselle neljälle seinälle näytti kaatuvan hänen musta varjonsa yhtäaikaan. Jos oli kuutamoinen yö, sammutettiin toisinaan lamput, ja hän saarnasi epämaisellisen kumeasti ja raskaasti

halki kuunvalon, jota aaltoili huoneessa. Mutta kuun villiä valoa tarvittiin muuhunkin tarkoitukseen. Silloin kun kuu oli täysirinnillään, suuri ja punainen, ikäänkuin vereen kastettu, otettiin siunattavaksi joku mies tai nainen, jonka luonnollisten sukupuolisten halujen kuolettaminen oli osoittautunut tarpeelliseksi. Nuoret joutuivat kaikissa mahdollisissa tapauksissa alistettaviksi tähän siunaamismenoon. Tämän ihmeellisen siunauksen uhriksi joutuva riisuttiin aivan alastomaksi huoneessa, jonka ovi oli visusti suljettu. Sitten hänet lyötiin sänkyyn niinkuin kidutuspenkkiin, ja näytti kuin kuu olisi raivoisasti heittäytynyt yli hänen alastoman ruumiinsa, jonka jäsenet himmeästi kuulsivat sen valossa. Ontuva Sigrid luki nyt kaksikymmentäneljä siunausta raamatusta, kun taas toinen nainen asettui vuoteeseen siunattavan viereen, alkaen sivellä häntä kuun oudossa paisteessa ja pannen kätensä niiden jäsenten ja ruumiinosien päälle, jotka kulloinkin olivat siunattavina. Ja siunattava nuutui vähitellen raskaan rukouksen, saarnatulvan ja karmivien vaimon käsien alla; hän unohti oman lihansa, taukosi kuuntelemasta verensä kohinaa valtasuonien virroissa, voipui kuunvaloon kuin väsynyt eläin, ajatuksia vailla. Mutta toisinaan saattoi sattua, ettei vielä tästäkään ollut apua, vaan liha kutsui yhä houkutellen maisiin, ohimeneviin aisti-iloihin. Ja niin annettiin ikäänkuin virran tulvia hänen ylitseen: hänen oli puhdistauduttava ylenpalttisen sukupuoliyhteyden avulla, voivuttava omassa himossaan, jotta hän nääntymyk-

sen tulesa kasvaksi kelmolliseksi Uuden Jerusalemin, uuden, pilvistä kohoavan maan asukkaaksi, tuon pyhän kaupungin asukkaaksi, jonka Johannes näki näyssä laskeutuvan alas taivaasta, valmistettuna kuten miehelleen kaunistettu morsian . . .

Nämä kylien riivatut pitivät yleensäkin suvun jatkamista onnettomuutena, sillä sanoohan raa-mattu: »Voi raskaita vaimoja ja lapsensynnyttäjiä niinä päivinä!» Kun lahkokuntaan kuuluvatkin vaimot tästä huolimatta tulivat jokilakeuden kylissä raskaiksi, se todisti vain sitä, että ihminen ei voi muuttua eikä lopullisesti puhdistua ennenkuin maailmanlopun tulisena aamuna, jolloin aukenevat haudat syöksevät sisältönsä ylösnousemuksen auringon liekkeihin . . . Kaikesta huolimatta he kuitenkin tunsivat olevansa muita ihmisiä ylempänä oleva autuaiden joukko, ja he olivat varmoja siitä, että odotetun tuomiopäivän kerran leimahtaessa verenpalavana maailman ylle he yksin saisivat nousta pelastuksen vuorelle, kun taas muut kuolevaiset syöksyisivät ikipäiviksi helvetin kuiluihin.

Tällainen oli tämä jokilakeuden suurissa kylissä toimiva salaperäinen lahkokunta, riivattujen joukko, jonka öiseen kokoukseen Vanhatalon Maria ja hänen tyttärensä jälleen olivat matkalla. Äiti ja tytär kulkivat vaiti. Musta varis lentää louhutti kotvan heidän yläpuolellaan tummalla taivaalla ja hävisi sitten tasangon iltaan. He kulkivat nyt lumisella maantiellä, ja kohta heidän edessään oli jo Hautalan

talo, harmaa, himmeästi valaistu. Sen nähtyään Hannan mielen täytti epätoivoinen nöyryys; hänellä oli merkillinen varmuus siitä, että jotain ratkaisevaa hänelle tänä yönä tapahtuisi noiden vanhojen seinien sisäpuolella. Jääkylmä kuu riippui harjujen yläpuolella niinkuin taivaankanteen kiinninaulittuna. Tie hävisi lumen peittämänä hämärään. Ja kaiken ylle levittäytyi taivaan äänetön tähtimatto.

KOLMAS LUKU.

Ontuva Sigrid oli saarnannut ensimmäisenä; hän oli puhunut valveilla ja lyhyesti. Hänen saarnansa olikin vain ollut jonkinlainen herätyskokouksen avaus vinhan virrenveisuun jälkeen. Se oli todella hiljainen alku kaikelle sille, mikä tuleman piti, kuin aineeton, etäinen tuulen suhina villissä puutarhassa ennen myrskyn alkua... Nyt Samarin Sigrid istui tuolilla hiukan erillään muista, kumarrassa istui ja omituiset, palavat silmät puolittain raskaitten luomien varjossa. Hän oli kuin suuri, tumma lintu siinä ääneti istuessaan. Pirtti oli täynnä väkeä, miehiä ja naisia. Paitsi seinustoilla penkkejä oli myös keskellä lattiaa. Hotakammat akat ja ukot, ikäänkuin omasta autuudestaan varmimmat, istuivat etupenkeissä kuin hiiden asujamet louhuisin kasvoin; nuorempi väki oli taampana ja molemmin puolin seinustalla, sulkien kuin elävään, lämpimään piiriinsä nuo tuvan keskellä värjöttelevät haudanharmaat olijot, nuo ihmislumput. Pirtissä lainehti kummallinen, punertava puolihämärä. Ulkona oli talviyö, sen karmea äänettömyys, jonka lävitse vanhat tähdet uivat. Kuu paistoi yli kylien, yli mäkien ja suuren jokilakeuden.

Vaikka saarnatointa hoitivat enimmäkseen naiset, jopa joskus lapsetkin, koska saarnapakko ei ollut miehiin nähden juuri tuottanut tuloksia, oli tänä yönä kuitenkin mies saarnaamassa. Mutta hän olikin paljon kierrellyt saarnamies Toissilmä-Samuli. Hän oli laiha, pitkäkaulainen mies, kumaraselkäinen, kasvot harmaat, uurteiset, leuassa punaisenruskea partaviuhka, vasen silmä kiilsi kuolleena, liikkumattomana syvällä kuopassaan, mutta oikea silmä paloi kuin kekäle. Neljä tuntia sitten hän oli saarnansa aloittanut, mutta yhä hän vain puhui; hänen oikea kätensä oli taivasta päin kohotettuna vasemman puristaessa kuin kouristuksessa raamattua. Hiki valui saarnaajan kelmeitä, ryppyisiä kasvoja pitkin, hampaattomasta suusta tippui vaahtoa ja ruumis vääntelehti kuin rovion liekeissä. Hänen taivasta kohti kohotettu puutunut kätensä huojui uupumuksesta ja pyhää kirjaa puristava käsi vapisi kuin horkassa, mutta tästä huolimatta hän seisoi samoilla jalansijoilla hetkeksikään asentoaan muuttamatta. Ja katkeamattomana, raskaana virtana valuivat sanat hänen suustaan. Hänen äänensä oli vuoroin huokaileva ja käheä, vuoroin kova ja kiivas, ontosti rämähtelevä; toisinaan se etäisesti muistutti vanhan variksen vaakumista tai myös ikälopun juhdan väsynyttä hirnumista, toisinaan taas suuren eläimen kumeeaa murinaa tai syvää, maanalaista jyminää. Kuta enemmän saarnaaja kiihtyi, sitä palavammin leimusi hänen ainoa silmänsä, värähdellen polttavana kuin liekki, joka syöpyi kuulijain sieluihin

asti. Hän oli kuin poppamies — sielujen poppamies, ihmeidentekijä. Ja hänen sanansa paloivat yhä synkemmällä liekillä, taivas hehkui raskaankuumana ja läpätunkevan kirkkaana helvetin kääriytyessä verenpunaiseen usvaan. Jumala ja Saatana, taivas ja helvetti — siinä ne lähtökohdat, suuret kiintopisteet, joita hän puhuessaan alati kiersi ja joihin hän lakkaamatta palasi. Siunaus ja tuomio, taivas ja ikuinen piina tuntuivat yhtäaikaan purkautuvan hänen suunsa kautta. Sanankuulijoiden keskuuteen syttyi kuin rovioita, jotka paloivat kauhealla vertauskuvallisella liekillä, maailmanlopun liekillä, ja avara, matala huone loimahti täyteen alkeellisinta ihmistuskan savua mitä ajatella saattaa ja kuvitella voi. Kuului hyrskettä kuin satojen rukkiin hyrinä, kuului voihketta, laulavaa yksitoikkoista valitusta ja käsivarsien vääntelyistä aiheutunutta lihasnatinaa. Miehet nouseskelivät ylös tai painuivat kuin teurastettavat härät polvilleen; naisten hameet kahisivat kuin siivet . . . Se myrsky, jota ontuvan Sigridin hiljaisen äänen hyminä oli ennakoinnut, oli nyt alkanut temmeltää tässä villissä ihmistarhassa. Ihmiset huojuivat kuin puut tuulessa, takertuivat toisiinsa ja syleilivät synnin ja kuoleman hädässä. Joku akka tehdä töhnäsi polvilleen laskeutuen tunnustusta. Kerran nuorena piikatyttönä hän oli Karikkalan talon heinäparvella antautunut peräkkäin kahdelle miehelle, joista toinen oli odottanut sillä välin alhaalla navetansillalla elokuun kuutamossa, kun toinen temmelsi hänen kanssaan heinissä ja suuteli hänen vartavasten

sokeroituja, makeita, lujia huuliaan. Tämän lisäksi hän oli toivonut avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsensa kuolemaa, mikä myös oli eräänä syksynä tapahtunut... Hän sai synninpäästön. Ja muuan toinen vaimo, hiljattain synnyttänyt, veti esille pakottavat rintansa, antaen maidon valua nisistä lattialle ja polvistuneiden päälle hedelmällisyyden lauhkeana, väkevänä vaahtona... Eräs nuori, hermotautinen tyttö pyörtyi; hänet kannettiin pois. Joku ryömi kuin koira pitkin lattiaa ulos tarpeilleen. Tomu hulmuili ihmisjoukon ympärillä ja hekumallinen kuumuus, joka huumasi aistit. Nurkassa muuan järjiltään säikähtänyt, villatukkainen poika, Pekolan Timo, takoi silloin tällöin nyrkillään kuin rumpua, joka ei muuta ollut kuin katajaisen kaaren väliin kireälle pingoitettu häränrakko. Sen takomisesta syntyvä ääni hukkuu yleiseen menoon ja voihkeeseen. Riivattujen yllä vaappui yhä saarnaajan taivasta kohti ojennettu käsi niinkuin puun lehdetön, töröttävä oksa...

Puhuttuaan kaikkiaan lähes kuusi tuntia yhteen menoon hurjistunut saarnaaja taukosi, hänen sanatolvansa katkesi ylen äkisti kuin veitsellä leikaten, ja hän vaipui itkien penkille. Hän oli aivan lopussa, henki oli täksi kerraksi lakannut puhumasta hänen suunsa kautta, hän oli tyhjä, jäljellä oli vain sanomaton levontarve ja itkun katkera autuus. Ja hän kohotti raamatun mustan puukannen kasvojensa peitoksi ja itki.

»Ja niinä päivinä ihmiset etsivät kuolemaa, eivätkä sitä löydä; he haluavat kuolla, mutta kuolema pakenee heitä.

»Ja heinäsiirkat olivat sotaan varustettujen hevosten kaltaiset, ja niiden päässä oli ikäänkuin seppeleitä, kullan näköisiä, ja niiden kasvot olivat ikäänkuin ihmisten kasvot, ja niillä oli hiukset niinkuin naisten hiukset, ja niiden hampaat olivat niinkuin jalopeurain hampaat.

»Ja niillä oli haarniskat ikäänkuin rautahaarniskat, ja niiden siipien kohina oli kuin sotavaunujen jyminä, kuin monien hevosten, jotka taisteluun kiitävät.»

Nyt oli alkanut itse Anna Hautala saarnata. Käyttäen hyväkseen syntynyttä myrskyä ja kuu-meisten sielujen jännitystilaa tuo eriskummallinen naisprofeetta nousi tuvan pöydälle ja aloitti sieltä julistuksensa. Ensiksi hän luki kohtia Johanneksen ilmestyskirjasta. Pöytä, jolla hän seiso, oli hämärässä nurkassa ja loitolla valosta. Sen tähden nousi pöydälle lukemisen ajaksi myös pieni tyttö ja näytti hänelle lyhdyllä valoa. Kun hän oli lukemisensa päättänyt, tyttö laskeutui lyhtyineen jälleen lattialle. Lapsi oli syvässä, haaveellisessa haltioitumisen tilassa: hän oli näyttänyt lyhdyllä profeetalle valoa — hän oli käynyt kuin Siinain vuorella Jumalan tykönä. Ja suuret silmät loistaen luonnotonta kirkkautta hän hiipi yksin yli tuvan lattian, pitäen sytytettyä lyhtyä yhä pienessä kädessään.

Naisprofeetan tumma, kookas hahmo kuvastui suurena, ikäänkuin venyneenä hirsistä seinää vasten. Hänen hiuksensa törröttivät sekaisina ja vanukkeisina ja hermostuneet kädet vääntelevät ja sojottivat milloin ilmassa kuin ruumiista irrallaan, milloin taas nykien kupeilla. Kasvoille oli valahtanut niin kuin naamio, villi naamio, joka ei voinut olla tehoamatta. Koko hänen ruumiinsa lainehti ja ajelehti kuin salaperäisen hurmion ja vimman meressä, jolla ei ollut rajaa eikä pohjaa. Nojaten seinään hän vaipui toisinaan kuin uneen. Pimeyttä ja suuren valon välkettä. Luonto kohisee; puut nousevat sen kamarasta kuin patsaat, jotka kurkoittuvat outoja tähtiä kohti. Kasvot näkyvät; ne ovat Jumalan kasvot. Toisetkin kasvot näkyvät; ne ovat Saatanan kasvot. Taivas hehkuu. Kadotus liekehtii. Purppuraa ja helakan punaista ja mustaa... Kaukana valmistaudutaan jo puhaltamaan torviin, tuomion torviin. Tulipunaisten ratsastajien kohu lähestyy — lähestyvät hevoset, joiden voima on niiden suussa ja hännässä. Peto nousee esiin merestä kantaen selässään ilettävyyksien salaisuutta, helakanpunaista naista, joka on juovuksissa pyhien verestä ja Jeesuksen todistajain verestä. Monenlaisten hävitysten aallot lyövät yli maan. Ruoho palaa, talot romahtavat raunioiksi, tähdet putoavat kuin kypsät hedelmät maahan, aurinko pimenee ja kuu kadottaa valonsa. Maasta, joka on kasvattanut viljan, purkautuu verta, tulta ja savupatsaita, ja outojen, suurien heinäsiirkkojen tuliset hiukset polttavat kuin liekit

ihmisten kasvoja . . . Ihmiset pakenevat vuorten rotkoihin, mutta kuitenkin viha ja julma hävitys tapaa heidät. Olkaa valmiit ja valvokaa, sillä se päivä on totisesti lähellä, jolloin Herra saapuu tulessa ja Hänen rattaansa tuulispäänä. Silloin lakkautetaan röyhkeiden kopeus ja nöyryytetään ihmisten ylpeys, jumalattomat saavat tuomionsa ja pakanat lyödään Josafatin laaksossa. Pilkkaaajien silmät surkastuvat kuopissaan ja syntisten ruumiit mätänevät paikoillaan. Kaupungit ovat Herran käsissä kuin kasa akanoita, jotka heitetään tuleen kapakoineen ja riettaine porttoineen. Sato on kypsynyt . . . Tämä suurena vihan päivänä Herran liekki palaa kirkkaana maailman yllä, siunaavana ja tuhoavana; kukaan ei voi välttää sen polttavaa kosketusta, joka on tulta väkevämpi ja voimallisempi erämaan myrskyä . . . Paatuneiden lävitse se syöksyy kuin miekka, mutta autuaat se kantaa kuin kotka siivillään ikuiseen rauhaan pyhään kaupunkiin, joka ei tarvitse valoksensä aurinkoa, kuuta eikä tähtiä, sillä Jumalan huikaiseva kirkkaus leviää sen yli, ja sen kynttilä on Karitsa.

Naisprofeetta nojautui taas seinään. Hänen silmänsä olivat luonnottoman avoimet, kuumeisen kirkkaat. Verensekainen hiki virtaili hänen kasvoiltaan. Povi nousi ja laski kiivaasti, hengitys oli kuin salpaannuksissa. Hän oli ilmestyksen kaltainen; hän kohosi niinkuin punertavasta usvasta riivattujen ylle. Jotkut miehet ja naiset viskautuivat selälleen penkkien yli, kasvot tuvan hämärää lakea kohden,

ja takoivat molemmilla nyrkeillään otsaansa. Auki-
revähtänein silmin he olivat näkevinään valon niin
leimuavan ja kirkkaan, että se häikäisi silmiä sokeu-
teen asti. Enkeli syöksyi, kädessään syvyyden portin
avain, humahtaen läpi tuvan jättäen jälkeensä
kultaisen, säkenöivän vanan, silmiä viiltävän. Muu-
tammat tulivat äkisti pyhitetyiksi ja saivat päänsä
ympärille hohtavan kehän. Eräs nainen heittäytyi
kasvoilleen lattialle ja voihki äärettömän pelon ja
ihmettelyn tähden: Josafatin laakso ja sen kauheudet
olivat leimahtaneet kaukaisena tuomionäkynä hänen
silmiinsä. Kuului kumeeaa jylinää niinkuin ukkosen
käydessä tai sotavaunujen kiitäessä taisteluun. Jylinä
kasvoi, täytti maan ja taivaan ja vavahdutti hornan
pilareita, joihin oli kirjoitettu herjauksia ja piirretty
inhoittavimpien syntien tunnuskuvia... Jehovan
kasvot näyttäytyivät äkkiä, mutta katosivat sa-
massa; niiden muoto ja näkö jäivät monille epäsel-
viksi. Naisjumala puhui korkeudesta; hänen sanansa
olivat väliin polttavia kuin tulenlieskat, väliin taas
raskaita ja jähmeitä kuin savikokkareet pellossa.
Pirtissä oli helteistä ja kuumaa niinkuin heinäkuun
auringossa.

— Jumala on pannut kätensä meidän päällemme;
me olemme pyhien joukko, kaikui naisprofeetan ääni
ikäänkuin jostakin etäältä. — Arkki on meidän,
taivas on kotomme. Mitä me siis pelkäisimme!
Antakaamme päivien kulua loppuun — levollisina suo-
rittakaamme askareemme, leikatkaamme viljamme
ja korjatkaamme satomme, sillä Herra on meidän

kanssamme, eikä meiltä puutu mitään. Mutta kaikki nuo muut, jotka ovat meidän lammashuoneemme ulkopuolella, nuo syntiset, rikoksentekijät, saastaiset pilkkaajat, murhaajat, huorintekijät, epäuskoiset, ilkimykset ja valehtelijat, heidän osansa on kerran oleva siinä järvessä, joka palaa tulta ja tulikiveä, ja se on toinen kuolema. Älköön kukaan teistä luopuko joukostamme; joka niin tekee, hänen osansa on oleva vielä kauheampi kuin muiden syntisten. Hänet sidotaan helvetissä häväistyksen patsaaseen, jossa hän saa kokea kaikki kidutuksen ja häpeän vaiheet, kunnes hän kuolemalla kuolee, eikä hänestä ole muuta jäljellä kuin verinen läiskä iäti savuavassa tulijärvessä . . . Mutta joka kilvoituksen ja vainon kestää, hänen osansa on oleva ihana ja suuri taivaassa, Uudessa Jerusalemissa.

Yht'äkkiä naisprofeetta vaipui pitkälleen pöydälle, väänteledi siinä kuin rovion päällä, huojutti käsiään, horisi jotain epäselvää, käsittämätöntä, mutta ei kuitenkaan vaipunut tällä kertaa uneen. Vaahdon tippuessa suusta hän nousi ylös, seisoi hetken kuin patsas ja laskeutui sitten pöydältä alas juhlallisesti kuin vuorelta, jossa hän oli käynyt rukoilemassa . . . Jännitys ja riivaus oli muuttanut muotoaan, se ei ollut enää niin repivää ja leimahtelevaa kuin taannoin — se kulki nyt nautinnollisena väreilynä ja hurmauksena läpi olemusten, vaikuttaen jo kuuman ruumiillisesti. Naiset huojuttelivat ruumistaan, päättään, puristelivat molemmin käsin rintojaan, kokien näinä palavina, repaleisina, omituisen paljaina hetkinä

ikäänkuin sukupuolisen nautinnon ja purkauksen eri asteet, alkaen jaksoittaisesta kiihtymyksestä ja päätyen huippuhurmion kautta kirpaisevaan, melkein surumieliseen jälkitunteeseen. Jotkut heistä olivat vielä siinä asennossa, mihin olivat riivauksen ohimentyä jääneet, olivat siinä merkillisessä, ikäänkuin kuuntelevassa ja äärimmäisen tarkkaavassa asennossa, johon ihminen toisinaan äänettöminä öinä vaipuu, kun hän on poikkeuksellisessa ja ylikiihoittuneessa sielutilassa. Kenellä olivat kasvot kattoon suunnattuina, kaulalihakset jännittyneinä, kenellä taas ruumis taaksepäin longallaan ja jalat levällään, kuten hän olisi odottanut pyhää, saastatonta yhtymistä — Hengen laskeutumista päälleen... Joku kämäleukainen ämmä oli vetänyt risaisen hameensa harmaan pänsä yli, istuen penkinsyrjällä kuin kirjava, huppupäinen kummitus tai ruumiillistunut painajaisnäky. Miehet istuivat kuin penkkeihin jäätyneinä, kasvolihakset värähdellen, kädet nyrkissä, jännittyneinä. Nämä eriskummalliset, yhteen kokoontuneet ihmiset olivat tällä hetkellä niinkuin joukko haaksirikkoisia — kuin myrskyn rannalle heittämiä ruumiita, jotka viruvat maassa mitä erilaisimpiin asentoihin jäykistyneinä. Äkillinen hiljaisuus oli vallannut tuvan, odotukseen jähmettynyt aaveellinen äänettömyys. Muodottomana, möhkälemäisenä, harmaana odotti tämä ihmisjoukko, josta erottui valjuja, karuja naamoja, käsiä, jalkoja, jäykkiä ruumiita. Oli tullut Pyhän Hengen vuodattamisen hetki, veisuun ja rukouksen hetki.

Halpaantuneet suut avautuivat veisuun raskaan poljennon mukaan. Ja vähitellen tuo kummallinen jäykistyminenkin sulii, katosi pois jäsenten ikäänkuin palautuessa paikoilleen. Polvistuttiin rukoilemaan.

Hanna, joka oli koko ajan istunut äitinsä vieressä penkillä ovensuuhämärässä, oli seurannut tätä kaikkea niinkuin painajaisunen villiä näkysarjaa. Kuinka vieraaksi se olikaan hänelle käynyt — tuo meno, kuinka etäältä se vyöryi hänen ohitse! Hän ei tällä hetkellä ymmärtänyt, mikä kumma voima hänet oli sitonut ja kahlehtinut noihin ihmisiin, noihin riivattuihin, jotka tässä kuumassa tuvassa melusivat, voihkivat ja temmelsivät, viettivät kummallista, synkkää juhlaansa, pitivät kokoustaan, palvelivat Jumalaa merkillisellä, toisista poikkeavalla tavalla. Nyt hänellä ei kuitenkaan enää mitään yhteistä heihin ollut — henkinen silta oli poissa. Kauan se olikin huojunut ja notkunut syvyyden yllä, mutta viimein se oli romahtanut alas... Tuntui niinkuin suuri kuilu olisi yht'äkkiä ilmestynyt hänen ja tämän joukon välille, ja se kuilu oli kuin Josafatin laakso, jonka pohjalla oli pääkalloja ja kuolleitten luita ja joka kietoutui tuomionpunaiseen valoon... Hän oli etääntynyt näistä ihmisistä, kulkenut jo kauan heistä salaisesti erilleen. Mutta sittenkin hänen elämänsä oli kuin yhdellä iskulla muuttunut — siltä hänestä tuntui — ja kenties Vernerilläkin oli tähän muutokseen jotain sisäistä osuutta. Kaikki oli muuttunut ikäänkuin uudeksi, saanut väriä, hehkua, lisää voimaa ja väkevyyttä — vanha maa ja multa olivat

tulleet hänelle aivan uudella tavalla rakkaiksi. Mutta mitä oikeastaan hänelle oli tapahtunut, sitä hän ei itsekään tiennyt. Hänen ajatuksensa aaltoilivat sinne tänne, mielikuvia syntyi ja kuoli tajunnan syvyyksissä. Äiti hänen vieressään istui ääneti, hartioillaan musta liina. Ja vaikka he istuivat aivan lähetysten muiden puristuksessa, vaikka heidän ruumiinsa joka hetki koskettivat toisiaan, he olivat sitenkin toisistaan kumman loitolla, järkyttävän kaukana, kuin eri maailmassa — tämän Hanna vaistosi. Ihmiset voihkivat ja valittivat hänen ympärillään, heittäytyivät kasvoilleen ja laskeutuivat polvilleen. Yksisilmäinen saarnaaja puhui, huusi suu vaahdossa. Mikään sana ei koskettanut häntä. Hän oli merkillisen kuollut tälle menolle. Liikkumattomana hän istui äitinsä vieressä penkillä, liikkumattomana, kylmänä, hiljaisena ja niinkuin vaipuneena omaan salaperäiseen nuoruuteensa, elämäänsä.

Maria katsahti joskus tutkivasti tyttärensä syvälle pään sisään vajonneilla silmillään. Ja samassa katkera, jylhä totuus valkeni vanhalle naiselle, hänen väsyneelle sielulle: Hanna oli luopio, hän oli jo luopunut heistä — häneen oli tarttunut maailman rutto . . . Hän olisi joutuva vainon alaiseksi jo täällä ajassa, kun asia tulisi muiden uskonsisarien ja -veljien tietoon, ja kerran kuoltuaan hänet sidottaisiin tulisilla nuorilla häväistyksen paaluun . . . Ja lopulta helvetin tulijärvi vetäisi hänet nieluunsa, savuavaan syvyyteensä. Mitä olisi tehtävä hänen pelastamiseksi? Vanhatalon Maria mietti kumaraisena ja

synkkänä. Vihdoin hän kohoutui puolittain ja katsoi yli tuvan pöydällä seisovaan profeettaan; hän oli tehnyt päätöksensä. Hän puhuisi tyttärestään profeetalle, ja tämä sai menetellä Hannan suhteen kuinka parhaaksi näkisi. Jumalan kivenkin hän antaisi laskeutua tyttärensä päälle, jos tämä vain tulisi sillä pelastetuksi. Ja sillä hetkellä Maria muisti myös muitakin asioita ja seikkoja, muisti esimerkiksi Hannan uhman tulomatkalla tänne; se oli saatava kitketyksi hänestä, ennenkuin synti tytön sielussa kasvaisi suureksi puuksi, johon kaikki kadotuksen linnut pesänsä tekisivät.

Mutta Mariankin uskossa oli muuan kohta, joka jyrkästi poikkesi toisten uskonsisarien ja -veljien uskosta, ja se oli hänen Kristus-uskonsa. Päinvastoin kuin muut hän uskoi, että Jeesus oli kerran maailmassa tullut lihaksi ja että Hän oli kärsinyt ristin-kuoleman Golgatalla ja noussut kolmantena päivänä ylös kuolleista, astuen sitten myöhemmin taivaaseen, kun hetki oli tullut. Maria rakasti ristiä ja rakasti Kristusta ja salaa muilta nautti Hänen pyhää ruumistaan ja vertaan, jonka maku oli suloinen suussa ja virvoitti sielua kuin tuuli toukokuun väkevinä päivinä. Hän halasi kerran päästä Kristuksen morsiameksi yläilmoissa. Vuosi vuodelta yhä kiihkeämmin hän odotti sitä päivää ja hetkeä, jolloin Kristus — ilmestyen kaikkien pyhiensä kanssa — jälleen painaisi jalkansa Öljymäen hehkuvaan rinteeseen. Tämä toivo piti häntä yllä, vei yli päivien ja öiden tummien ulappain, soi hänelle lohtua ja voimaa.

Mutta tästä kaikesta hän ei puhunut täällä, vaan kätki sen sielunsa sisimpään.

Kun naisprofeetta oli kaatunut pöydälle ja jylhä jähmettyminen levinnyt yli lahkolaisten, kuten he olisivat olleet salaperäisten muumioiden joukko, Hanna ei enää kestänyt, vaan hiipi hiljaa porstuaan. Kuinka raikas yöilma tekikään hyvää kuuman, tunkkaisen tuvanilman jälkeen! Se ihan huumasi. Hän seisautui ulko-ovelle. Yö oli hyvin hiljainen, tienoot valkeat, lumiset. Kuu ei enää loistanut harjujen yläpuolelta, vaan oli jo siirtynyt loitolle niistä. Hanna katsoi sen valossa pihaa, peltoja, mäkiä, ja suuri haikeus valtasi hänet, haikeus ja pelko jostakin, vaaran epämääräinen aavistus. Hän olisi tahtonut mennä pois, jättää tämän kaiken, ypöyksin kuutamoisten harjujen kautta. Mutta sitten hän muisti äitinsä ja päätti odottaa häntä. Hanna tunsu kasvonsa kuumiksi, ja hän meni ulos ja vilvoitti niitä pihan lumessa. Talo kohosi hänen edessään uhkaavana, harmaana. Se oli lahkolaistemppei.

Hannan palatessa tupaan oltiin polvistuttu rukoukseen. Polvistuva ihmisjoukko levisi kuin raskas aallokko hänen eteensä. Hanna etsi silmillään äitiään, mutta ei löytänyt häntä. Silloin hänkin polvistui, ettei erottuisi toisista. Samassa ilmestyi siihen äitikin jostain hämärästä, ehkä viereisestä huoneesta. Vanhatalon Maria katsoi pitkään ja merkitsevästi tyttärensä, joka tuli siitä omituisen levottomaksi. Sitten vaimo polvistui rukoukseen, painaen kasvonsa melkein lattiaan kiinni. Molemmat naisjohtajat

kulkivat polvistuneitten keskellä, kumartuen tämän tästä tarkastamaan heidän jalkapohjiaan, oliko niissä vielä synnin tomua jäljellä. Silmistä piti silloin virrata katumuksen kyynelten puhdistava virta, jos tomua oli. Ontuva Sigrid laahusti ympäri laajaa tupaa, kierteli kahnustaen harmaata, hirsiseinäistä temppeliä, jonka katossa heilui savuttunut lamppu, ja hän katsoi vaisuin silmin polvistuneiden jalkapohjia lamppurämän kellahtavassa valossa. Väliin hän tuokioksi pysähtyi puhuttelemaan jotakuta, sitten taas nilkutti eteenpäin kuin haamu. Näin teki myös toinen naisprofeetta, Anna Hautala, jonka kookkaan hahmon varjo huojui mustana seinältä toiselle, häilähdellen kuin kurjen siivet syyskuun taivaalla. Hitaasti hän vaelsi laumansa keskellä, pysähtyen yht'äkkiä Hannan taakse. Hän oli sillä hetkellä niinkuin alkuasukas-velho, joka villillä, soihtujen valaisemalla noitakierroksellaan on tavannut uhrinsa, syyllisen ja osoittaa tätä peloittavalla vitsallaan... Profetta kumartui ja pani sormensa tytön korviin ja sively tunnustellen käsillään hänen silmiään, havaiten ne kuiviksi. Silloin hän sanoi:

— Kyyneleitä, katumuksen kyyneleitä, enemmän kyyneleitä! Jalkapohjasi ovat täynnä synnin tomua... Eikö paastokaan ole sinua auttanut?

Mutta Hannan silmien lähteet eivät alkaneet vuotaa. Hiljaisena ja liikkumattomana hän oli polvillaan lattialla, ja äkillinen, syvä kylmyys ja yksinäisyys vavahdutti häntä tässä nöyryyden ikivan-

hassa asennossa. Sitä paitsi profeetan nihkeiden käsien kosketus tuntui hänestä vastenmieliseltä. Mutta naisprofeetan haaleanpunaiset ikenet vääntyivät kuin nurin, ja hän katsahti merkitsevästi Hannan äitiin. Tämä nyökäytti päätään ja painautui sitten jälleen rukoukseen, vetäen vielä mustan liinansakin kasvojensa verhoksi. Anna Hautala lähti jatkamaan kierrostaan. Rukoushetki jatkui yhä. Tuvan toisella laidalla vyöryivät taas uuden kiihtymyksen laineet. Uskonkiihkoisimmat ja hotakimmat äijät ja ämmät siellä jälleen reuhasivat kuin riiviöt, mölysivät ja työnsivät itsestään ulos hajua ja pyhää henkeä. Mutta tällä kertaa toinen naisprofeetoista, Samarin Sigrid, asetti myrskyn alkuunsa, sammutti kyteväen lieskan. Hän kehoitti heitä vain rukoilemaan, vuodattamaan katumuksen kyyneleitä ja puhdistautumaan synnin likaisuudesta, sen tukahduttavasta tomusta.

Hanna oli kuin unessa, häntä huimasi, ja koko tupa pyöri hänen silmissään. Se kasvoi äärettömän suureksi, niin että ihmisjoukko, joka oli polvistuneena sen harmaan, loputtoman katon alla, näytti jylhältä, jähmettyneeltä alkumereltä. Taivaanranta kuului sen takana, sininen, hehkuva, kylmä. Ja Hanna ojensi kätensä sitä kohti yli polvistuvien ihmisten, yli kumarruksissa olevien päiden, mutta se näytti väistyvän yhä etäämmälle, sen syvä sini häipyi pois, kultainen hohto himmeni, purppura paloi loppuun auringon liekeissä. Tupa kutistui vanhoihin mittoihinsa — lahkolaistemppelein harmaat seinät

vetäytyivät äänettömästi takaisin niinkuin meren raskaat aallot laskuveden aikana... Siellä täällä joku jo nousi. Miehet kohentelivat housujaan, ähkyivät uupumuksesta. Naiset suorivat huokaillen hameitaan. Yö oli jo pitkälle kulunut. Seurat olivat lopussa. Lähdön hetki oli koittanut. Hannakin nousi, samoin hänen äitinsä. He seisoivat hetken aivan rinnakkain. Sitten vanha vaimo väistyi tyttärensä rinnalta ikäänkuin antaakseen toisille tietä. Hannan silmien edessä häilyi niinkuin punertavaa sumua... äidin kasvotkin toisinaan hukkuivat tuohon outoon usvaan, jossa tuvasta poistuvat ihmiset näyttivät huojuvan ja keinuvan haamuina, kummituksina, riiviöinä, epämuotoisina olioina ja haaveellisina menninkäisinä.

Silloin se tapahtui. Hannan kietoessa mustaa liinaa päänsä verhoksi hän äkkiä tunsi ruumiiseensa takaapäin tartuttavan. Hänet kohotettiin ylös lattiasta väkivaltaisain käsin ja kannettiin läpi tuvan toiseen huoneeseen, missä naisprofeetta odotti muodottomana, taipumattomana, raskasta ruumis- taan seinään nojaten. Hän oli Anna Hautala; ontuvaa Sigridiä ei näkynyt ei kuulunut. Lamppua ei huoneessa palanut, mutta kuu sen sijaan paistoi ikkunan lävitse, jääkylmä kuu. Yksisilmäinen saarnaaja seiso i taustalla, hämärässä. Hän oli pannut kätensä ristiin rinnalleen, ja pää oli kumarruksissa. Vielä oli huoneessa neljä miestä, jotka kaikki kuuluivat lahkon salaiseen iskujoukkoon, profettain tueksi muodostettuun. Nämä asettivat Hannan penkille istu-

maan naisprofeetan viereen. Tämä otti tytön päästä kiinni ja huusi samalla miehille:

— Jalat poikki!

Silloin miehet kävivät Hannaan jälleen käsiksi ja iskivät hänet permantoon. Hanna näki vain kuunvalosta esiin työntyviä karvan peittämiä, luisevia käsiä, jotka raastoivat häntä ja painoivat puuta vasten, pitivät kiinni hänen käsistään ja jaloistaan. Hän tunsi hirvittävän painon laskeutuvan päälleen: Sana oli tullut lihaksi . . . Jumalan voima oli hänet varjonnut . . . Sitten hän vaipui kuin horrokseen, jonkinlaiseen tainnostilaan. Kuu paistoi ikkunasta, jääkylmä kuu. Yksisilmäisen saarnaajan oikea silmä loisti ja liekehti niinkuin kekäle. Mutta hänen vasen silmänsä oli aivan eloton ja liikkumaton syvällä kuopassaan.

NELJÄS LUKU.

Hanna ei myöhemmin saanut tajunnassaan muodostetuksi tämän yön kummallisista lopputapauksista minkäänlaista selvää kuvaa. Koko yö ikäänkuin hajosi hänen mielessään yhdeksi ainoaksi pitkäksi hourenäkyjen saatoksi, kuohuvaksi kaaokseksi. Se oli pyörrettä, joka heitteli häntä puoleen ja toiseen, noitatanssia, villiä ja kummitusmaista. Jumalan kivi — niinkuin lahkokunnan keskuudessa salaperäisesti sanottiin — oli tullut hänen päälleen. Hän tunsi todella suuren painon yllään ja tahtoi siitä vapautua, mutta hän ei voinut. Kädet ja jalat olivat kuin piinapenkissä, niistä säteili tuskaa, vihlovaa kipua kautta hänen ruumiinsa. Samalla aivan hänen kasvojensa tasalta, inhasta läheisyydestä tulvi parannussaarnan ehtymätön, raskas virta hänen korviinsa naisprofeetan kuumen hengityksen löyhkän säestämänä. Hän turtui vähitellen, nuutui, kaikki sekosi hänen tajunnassaan. Kaaos kuohui ja poreili. Jotakin muodotonta, aaveellista tunkeutui hänen mieleensä ruumiillisen turtumuksen ja painostuksen ohella. Lihaaksi tullut Sana lepäsi yhä hänen päällään — lämmin, tukahduttava, allensa uuvuttava vuori lihaa,

luita, suonia, verta ja levottomia, kiihkomielisiä aivoja, joiden kuumeinen polte tuntui niinkuin sydämen kumea sykintä . . . Noiden aivojen synnyttämä lieska paloi kuumana ja mielettömänä hänen kasvojaan vasten. Kuunvalo aaltoili ikäänkuin hänen lävitseen. Epätodellinen tila vahveni joka hetki; äkillinen ruumiin ja sielun kuume oli hänet yllättänyt. Hän ei hetkittäin tiennyt missä oli. Kuu näkyi ikkunasta, suuri, jääkylmä kuu; se nousi kuin hohtava saari tummansinisestä merestä, kantaen hartioillaan ikivanhoja kaisloja ja kuolleita kaloja, joiden suomukset vielä himmeästi välkähtelivät . . . Ja ikäänkuin kuun läpi kajasti hänen silmiinsä muuan näky herpaisevan nääntymyksen helmasta. Se oli suuri olento, joka nousi esiin niinkuin maasta, pellon valtavasta kohdusta. Olento kasvoi sitä mukaa, kuta lähemmäksi se tuli. Se oli nainen, jättimäinen nainen — naisjumala, jota seurasi ensin pieni tyttö kantaen valkoista karitsaa, sitten joukko muita ihmisiä, miehiä ja naisia. Alaston naisjumala lähestyi, kasvaen mittasuhteiltaan joka hetki. Hänen kuivat, raskaat hiuksensa humisivat tuulessa kuin honkametsät, ja hänen suurista rinnoistaan juoksi, jopa virtaamalla virtasi maitoa kuin mahlaa, jota jäljessä tulevat ihmiset joivat, päihtyen siitä kuin väkevästä viinasta tai kuin Pedon selässä ratsastavan helakanpunaisen naisen hekumasta . . . Samassa hän oli aivan Hannan edessä, ja tämä tunsu sieraimissaan hänen lihansa tuoksun, sen kirpeän maun. Hannan valtasi selittämätön huimaus, ja hän luhistui maahan

kuin talo maanjäristyksessä. Ja hänestä tuntui kuin itse luonto olisi kaatunut hänen päälleen puineen kaikkineen. Multaa tunkeutui hänen suuhunsa ja sieraimiinsa; häntä tukehdutti. Mutta kaiken aikaa hän näki kuun, joka suunnattoman suurena riippui maan yllä niinkuin hedelmä. Hän makasi vaieten ja kuin maan multaiseen pintaan ristiinnaulittuna. Saviristiin . . .

Yksisilmäinen saarnaaja seiso i kädet ristissä rinnalla. Harmaa pää oli kumarruksissa. Oikea silmä paloi kuin kekäle, mutta vasen oli kuollut ja liikku-maton. Iskujoukkoihin kuuluvat miehet pitivät kiinni rangaistavan tytön käsistä ja jaloista nais-profeetan maatessa hänen päällään ja saarnatessa parannusta. Kuu paistoi. Mutta tuvan puolella sei-soi Vanhatalon Maria kasvot seinää vasten painet-tuina, ja häntä ympäröi harmaa lahkolaistemppe-li, joka äkisti oli tullut oudon hiljaiseksi. Maria kamp-paili aamunkoitossa itsensä kanssa, kävi äänetöntä taistelua. Hän kysyi taukoamatta itseltään, oliko hän menetellyt oikein antaessaan lapsensa luopiona ilmi profeetalle ojennettavaksi ja rangaistavaksi, vai olisiko hänen ollut vielä odotettava, että tyttö itse kääntyisi, unohtaisi uhman, nöyrtyisi. Mutta hän oli tehnyt, mitä tunto käski. Ja olihan Aabrahamikin luovuttanut poikansa Iisakin uhrattavaksi, vieläpä hän olisi itse uhrin toimittanut . . . Jehova oli kuiten-kin lähettänyt karitsan pensaaseen, eikä hänen ollut tarvinnut poikaansa koskea. Tämä tietoisuus, tämä

vanha raamatullinen muisto Mariaa jossakin määrin rauhoitti. Mutta sitten alkoivat itesoimaukset jälleen. Sielu paloi ja kärsi vankilassaan. Ehkä hän nyt kadottaisi lapsensa kokonaan, ehkä hän nyt luopuisi äidistään sekä uskonsisaristaan ja -veljistään, luopuisi kaikesta siitä, mihin äiti, Maria, oli hänet opastanut. Ja äkkiä Marian sielun täytti syvän katkeruuden ja pettymyksen viima. Olisipa Herra viime hetkellä lähettänyt hänellekin karitsan pensaaseen, ettei hänen olisi tarvinnut lastaan uhrata. Aivan kuin poissa tolaltaan Maria lyntysti ulos kuun ja tähtien alle. Puolittain itsetiedottomasti hän suuntasi kulkunsa kuutamon valkeudessa hohtavia lumisia, hiljaisia harjuja kohti. Hanna saisi tulla hänen jäljessään sitten, kun hänen koetuksensa hetki oli mennyt ohitse — kun kalkki olisi häneltä otettu pois . . .

Kun Hanna vihdoin havahtui todellisuuteen, nousten ikäänkuin pinnalle houreitten virrasta, hän havaitsi makaavansa penkillä, johon hänet oli köydellä sidottu. Mutta hirvittävä paino oli poissa hänen päältään; hän hengitti taas. Jumalan kivi oli vierinyt pois . . . Huoneessa oli hyvin hämärä, melkein pimeä. Kuuta ei enää ikkunaan näkynyt, mutta sen valo kumotti kuitenkin etäisenä mustien ruutujen takana. Pitkä, pitkä yö — se oli hänen nuoruutensa Getsemane ilman öistä puutarhaa, sen tummaa loistoa, vain kylmät, harmaat seinät ympärillä, penkkiin kytkeytynä, köytettynä . . . Hetket lainehtivat hänen ohitseen kuumana, tuskallisena saattona. Viereisestä

huoneesta, jonka ovi oli suljettu, kuului ääniä, kolinaa, läähättävää hengitystä — ja taas tuo kammottava, särkynyt huuto: »Jalat poikki!» Kuului raskas mätkähdys, kun joku lyötiin jälleen permantoon. Siellä oli toinen nöyryytettävä, jonka päälle laskeutuisi Jumalan kivi. Hannaa värisytti. Kylmä hiki valui hänen kasvojaan pitkin. Hän yritti nousta, mutta köydet kiristivät hänen ruumistaan joka puolelta. Jokin raskas muisto painosti häntä. Hän muisti kerran ennenkin olleensa saman tapaisessa tilassa kuin nyt. Huonekin oli sama. Se oli tapahtunut silloin, kun hänet oli siunattu kestäämään lihan kiusauksia, kun hänen ruumiinsa oli pyhitetty, tehty aution talon kaltaiseksi. Hänen jokainen jäsenensä ja ruumiinsa osa oli erikseen siunattu, hänen kätensä ja jalkansa, päänsä ja silmänsä, siunattu myös hänen raskaitten huuliensa punainen juova, vieläpä hänen nuoret tytönrintansakin, hänen lanteensa ja kohtunsa ovi . . . Kuuma, kipeä häpeä oli silloin täyttänyt hänen mielensä. Alastomaksi riisuttuna hän oli maannut lavitsalla yllään riettaasti siunaavat kädet ja kuun punertava hohto. Ja hänen ympärillään oli ikäänkuin lainehtinut lihansyntien painostava aavistus, eikä ainoastaan aavistus, vaan hirvittävänä todellisuutena ne oli loihdittu hänen eteensä leimuavien sanoin ja törkein, saatanallisin vertauskuvin. Kuumat liekit olivat kuin nuolleet ja polttaneet hänen ruumistaan joka puolelta, kasvoista aina varpaitten päihin, ne olivat kiertäneet lanteet tulikuumin vantein, polttaneet rinnat karrelle ja tunkeutuneet sähis-

ten kohtuun, tehneet hänen nuoren ruumiinsa hyljätiksi ja autioksi . . . Todellinen piinapenkki se oli ollut, tuskallinen, häpeällinen ja lihaa viiltävä. Mutta hänen äitinsä oli sitten jälkeenpäin sanonut, että tuo kaikki oli ollut välttämätöntä, tuo ruumiin palava kirkastus, jotta hän olisi Jumalalle kelvollinen.

Niin, äiti, missä hän oli nyt, oliko hän jo lähtenyt? Hanna muisti iltaisen kohtauksensa äidin kanssa tulomatalla ja tämän kummallisen katseen myöhemmin rukoiltaessa tuvan lattialla, polvistuneina, nöyrytyneinä, ja ensi kerran tämän yön rajuissa vaiheissa hänen mielensä lävitse leimahti epäily äitiään kohtaan. Oliko tällä jotain osuutta tyttärensä alentamisessa ja siinä tapauksessa, joka oli häntä niin syvästi nöyryyttänyt, kauhistanut ja yhä kauhisti . . . ? Varmasti oli, hän tiesi sen. Ja maatessaan siinä penkillä köyden puristuksessa hulvahti hänen mielensä täyteen kummaa, tummaa katkeruutta sekä äitiään että koko sitä väkivaltaista väärään suuntautunutta uskoa ja henkeä kohtaan, jonka voimasta ja mielettömän kiihkon ansiosta hän nyt oli tässä kytkettynä ja nöyryytettynä, jotta Jumala muka tulisi ylennetyksi ja Hänen kirkkautensa ynnä voimansa ja väkevyytensä kävisivät kaikille entistäkin ilmeisemmiksi. Tämä katkeruus, jota hän tällä hetkellä tunsi, oli vahvasti surunsekaista — se oli kuin huurretta, vilpoista lunta sielun pohjalla . . .

Samassa kuului laahustavia, linkkaavia askeleita pimeän huoneen perältä; ne olivat askeleita, jotka

syntyivät vain silloin, kun ontuva ihminen kulki yli huoneen lattian. Että noiden salaperäisesti laahustavien, kuivasti kahisevien ja kummallisesti töksähtelevien askeleitten aiheuttaja todella oli ontuva, siitä penkillä makaava Hannakin oli kohta vakuutettu. Tyttö säikähti omituisesti, peläten uutta vaaraa, uusia sisäisiä ja ruumiillisia kärsimyksiä, uutta nöyryytystä, kaiken tuon toistumista, jonka alaisena hän taannoin oli saanut olla ja yhä edelleenkin sai, juuri sitä hän pelkäsi. Mutta yht'äkkiä leimahti pimeydessä tulitikun hauras tuike, ja sen valossa Hanna näki ontuvan Sigridin sisäänpäin kääntyneet ja vaisusti kajastavat kasvot. Ja nuo kasvot hymyilivät hänelle. Kynttilä syttyi. Sitten tulivat kädet, lempeät kädet, jotka etäisesti muistuttivat kuihtuneita, kellastuneita syyslehtiä. Nuo kädet päästivät köyden hänen ympäriltään. Hanna oli vapaa, ja hän nousi ylös vitkaan, tuntien ihmeellisesti olevansa sen Jairuksen tyttären kaltainen, jonka Kristus oli kerran herättänyt kuolleista. Jotain hänessäkin oli herännyt tällä hetkellä, siltä hänestä tuntui; niinkuin tuima myrsky olisi riistänyt hänen kasvoiltaan sysimustan harson, joka oli niitä jo kauan verhonnut, estäen hänet paljain kasvoin kohtaamasta elämää... Mutta äkkiä hänet valtasi jälleen sanomaton heikkous, kuumellinen tila; hänen teki mieli uudelleen nöyrytyä, laskeutua polvilleen ontuvan Sigridin jalkojen juureen. Ja purskahtaen itkuun hän teki kin näin.

— Kiitos, sopersi Hanna, hyväillen tuon kummallisen, hiljaisen naisen käsiä, jolloin tämä sanoi:

— Älä minua kiitä, kiitä Jumalaa, sillä minä olen vain halpa ase Herran kädessä. Mutta mene nyt rauhaasi, lapseni.

Silloin Hanna nousi huumaantuneena ylös ja lähti huoneesta. Tyttö huojui arasti halki porstuan, ja jostakin vanhan talon toisesta päästä kantautui parannussaarnaajan raskas pauhu vieläkin hänen korviinsa. Ontuva Sigrid seurasi tyttöä ulko-ovelle. Katsoen Hannan jälkeen kuun kalpenevassa valossa hän sanoi itsekseen:

— Herra, koska sinä lasket palvelijasi rauhaan?

Sigrid nojautui väsyneesti oven pihtipieleen. Hän seisoi kauan näin, suljetuin silmin, ollen siinä värjötellössään todella kuin vanha harppu, jolla Jumala oli kauan soittanut . . .

Sillä välin Hanna kulki eteenpäin pitkin lumista tietä, tullen vihdoin harjuille, joiden yli hän vaelsi kuin unessa. Kuu oli jo hyvin vaalea. Aurinko nousi rajun punaisena yli aamun valkean ja sinisen kylmyyden. Tuuli kohisi harjun tuuheissa, huurteisissa puissa. Mutta kaikki menneen yön näyt ahdistivat Hannan mieltä, kiusasivat ja piinasivat, eikä hän voinut kuulla eikä nähdä muuta. Avara jokilakeus levisi hänen kuumeisten silmiensä eteen. Näkyi etäisiä valoja. Sitten tuli eteen laaja notkelma, jolloin tasanko peltoineen ja kylvineen hävisi osittain näkyvistä. Hanna tunsu joutuneensa kuin toiseen maail-

maan, jossa hän sai olla aivan yksin. Se oli mäkiharjanteiden välinen syvä ura, jonka halki kulki tie.

Hannaa puistatti kylmyys. Kuinka monet kerrot hän olikaan kulkenut tätä samaa tietä äitinsä jäljessä joko kylään lahkolaisten herätyskokouksiin tai sieltä pois! Väliin häntä tällaisilla matkoilla oli ahdistanut talven kylmyys, väliin taas uuvuttanut suven lämpö, väliin suloinen viileyys oli houkuttellut heittäytymään maahan. Mutta milloinkaan häntä ei ollut kylmyys siinä määrin puistattanut kuin nyt tällä myöhäisellä paluumatkalla. Hän pelkäsi menehtyvänsä sen kouriin. Merkillinen, kylmä aamu! Hanna kulki valkoista notkotietä, joka ikäänkuin vei häntä yhä syvemmälle kylmyyteen — jäänsiniseen maailmaan. Menneen yön synnyttämiä houereisia ajatuskuvia ajelehti repaleisina tajunnan meressä. Hän, Hanna, roikkui ristiinnaulittuna jossakin harjun puussa . . . Häntä ruoskittiin luopiona, sidottiin köydellä kiinni penkkiin . . . Ja hänen päälleen laskeutui vuorenraskas paino — Jumalan kivi . . .

Mutta taas hän nousi mäelle, jossa hän näki nousevan auringon. Hänen hiuksensa olivat huurteessa, ja hänen kuumeessa hehkuvaa päätään ympäröi harjujen tuima raikkaus. Se oli aamunkoittoa. Lumi, puut, tasanko, koko maailma punersi ja hohti. Hän kulki kuin noidutussa maailmassa. Taivaan leimutessa kylmänä hänen päänsä yllä, hän jatkoi aaveenomaista kulkuaan. Ja vihdoinkin hän näki edessään Vanhatalon tuulimyllyn. Se seiso lumeen painuneena mäellään, ikäänkuin jauhaen kiviensä välissä talvi-

aamun kylmiä hetkiä. Myllyn siivet leimusivat jäätyneinä aurinkoa vastaan.

Talon pihassa oli hevonen ja reki. Juhta oli valkeana huurteesta, jota oli tarttunut sen karvoihin. Lähestyvä Hanna näki isänsä juuri päästävän sitä aisoista. Mutta sitten Kustaa, heittäen aisan käsistään lumeen, jäi tuijottamaan liikkumattomana eteensä. Hanna tiesi isänsä palanneen talvikäräjiltä, mutta miksi hän oli viipynyt matkallaan näin kauan — aamunkoittoon? Mitä hänelle oli tapahtunut? Silloin Hanna huomasi isänsä olevan juovuksissa. Vanhan miehen kasvot olivat kummallisesti vääntyneet. Kun hän huomasi tyttärensä, hän mutisi jotain epäselvää ja alkoi taluttaa juhtaa talliin. Hän huojui ja kompasteli hevosensa edessä, olkapäät kyyryssä. Kärsivällinen eläin pysähtyi, kun sen isäntäkin pysähtyi, ja se jatkoi matkaa isännän ottaessa jälleen muutaman hoippuvan askeleen. Näin kulki ihminen ja eläin katosivat sisälle tallin ovesta. Huurteinen ovi läiskähti itsestään kiinni menijöiden jälkeen.

VIIDES LUKU.

Sille miehelle, joka juhtansa edellä katosi tallin ovesta sisälle, oli todella jotain tapahtunut. Samaan aikaan, kun Hanna kylien riivattujen, lahkolaisten öisissä seuroissa eli omalla tavallaan jotain ratkaisevaa, hänen isänsäkin joutui eräänlaisten sisäisten tapausten virtaan. Kummankin, niin isän kuin tyttärenkin, kokemuksilla oli yhteistä se, että ne eräässä ratkaisevassa käännteessään sivusivat sitä vaiteliasta ja arvoituksellista naista, joka eli talossa. Ja näiden kokemustensa valossa he tekivät omat johtopäätöksensä ja ratkaisunsa, kumpikin päätyen ensi aluksi katkeruuteen. Mitä sen jälkeen tulisi tapahtumaan, sitä he eivät vielä tienneet. Näin isä ja tytär kokemuksineen ja ajatuksineen muodostivat kuin kaksi tietä, jotka kulkivat erillään, mutta yhtyivät jossakin etäällä taivaanrannalla. Ja siellä teiden yhtymäkohdassa seisoj merkillisenä ihmispaaluna tumma, kummallinen olento: vaimo, äiti, jota he molemmat kehässä kiersivät. Molemmille tuo liikku-maton ihmispaalu viittasi tietä pois elämästä; molemmille se oli muodostunut kohtalokkaaksi. Kaikki Ilmestyskirjan synkästi kohisevat myrskyt tuntuivat

raivoavan tuon ihmispaalun ympärillä. Mutta sen yllä häilyi myös valkeus niin väkevä ja kuumasti hehkuva, että silmät olivat sokaistua . . .

Kolme päivää Kustaa oli viipynyt matkallaan, ja matkan lopussa hänelle sitten sattui se, mitä sattui. Sen päivän iltapuolella, jolloin käräjät päättyivät ja Kustaa siten vapautui lautamiehen tehtävistään, hän meni erään miehen, erään toisen talonpojan, Ehkolan Aukustin kanssa käräjätalon lähistöllä, aivan jokitörmällä olevaan vanhaan talorähhjään, jossa oli jonkinlainen kahvila tai oikeammin kapakka. Seutukunnan miehiä kokoontui sinne tämän tästä juopottelemaan, naukkailemaan puolikuppisia. Korttilehtiäkin talossa joskus vinhasti läiskyteltiin, puhumattakaan jokivarren asioista ja kuulumisista, jotka siellä tulivat moneen kertaan jauhetuiksi. Talo oli, niinkuin sanottu, vanha, ja se oli siirtynyt kuin ikäloppu koni kädestä toiseen. Niin tuimasti se oli vaihtanut omistajaa. Kauemmin tuossa haapojen ympäröimässä talorähhjässä oli asunut muuan päästään seonnut tuomari, jota seudulla kutsuttiin yksinomaan Holperiksi. Tämä mies oli suvisin usein jalkaisin kierrellyt jokivarren kylissä, kanniskellen kainalossaan paksua, mustaa, pahoin kulunutta salkkua, joka muka sisälsi tärkeitä protokollia, asiakirjoja, korkeimman oikeuden päätöksiä ja ensiarvoista todistusaineistoa milloin mitäkin henkilöä vastaan. Näitä hän sitten taloissa levitteli kaikkien nähtäviksi, selostellen niitä laajasti puoleen

ja toiseen. Ja hänen ilmeensä oli kaiken aikaa ankara, sulkeutunut ja juhlallinen, kuten ainakin tuomarilla; sen talon yllä, jonne hän oli matkallaan hetkeksi pysähtynyt, lepäsi todella ikäänkuin oikeuden majesteetti. Nämä hänen selostuksensa usein kuitenkin hukkuivat valtaviin naurunpurskahduksiin. Paitsi joillekin yksityisille oli hänestä harmia myös paikalliselle oikeudelle, jota hän alituisen häiritsi sättimisellään ja neuvoillaan, jopa siinä määrin, että käräjäherrat alkoivat vihdoin vakavasti harkita hänen sulkemistaan johonkin hulluinhoitolaan päästäkseen hänestä rauhaan. Kuitenkaan tästä toimenpiteestä ei milloinkaan mitään tullut. Sitä paitsi hän tämän tästä kirjoitteli pitkiä kirjelmiä ja mielettömiä selostuksia hovioikeuteen kaivaakseen jo edeltäkäsien pohjan alta kihlakunnanoikeuden tuomioilta, päätöksiltä ja ratkaisuilta. Mutta näille kirjeille vain naurettiin, eikä niitä koskaan postitettu, vaikka kuoren yläkulmaan olikin suurilla, koukertelevilla kirjaimilla kirjoitettu sana: Virkakirje. Juuri tämä sana ne kavalsikin; se oli aina kirjoitettu samalla tapaa, vinoon ja salaisesti mahtaillen. Hullun tuomarin »virkakirjeitten» numerot nousivat poikkeuksetta aina miljooniin . . . Monta juttua hänellä oli yhtäaikaan vireillä, ja näihin juttuihinsa hän lopulta takertui kuin karpänen hämähäkin seittiin. Eräänä päivänä löysi emännöitsijä, jonka kanssa hullun tuomarin kerrottiin pitäneen yhtä, hänet asiakirjojensa ja papereittensa keskeltä hirttäytyneenä. Emilia Vilenius, tuomarin emännöitsijä, eli vielä, tosin köy-

häintalossa, jossa häntä sanottiin Tuomarin Rouvaksi. Tämä ikivanha, hassahtava ämmä ei milloinkaan myöntänyt tuomarivainajaa hulluksi, väittipä hänen olleen muita viisaammankin, joka ei ainoastaan tuntenut lakipykälää, vaan myös kuun ja tähtien radat . . . Hullun tuomarin jälkeen talo siirtyi erälle kaupungista maalle muuttaneelle, vararikon tehneelle kauppiaille, joka perusti siihen kahvilan eli kapakan ja matkustajakodin. Sinnepä juuri jokivarren miehiä kokoontui joka päivä turisemaan, varsinkin viinamäen miehet. Mutta hullun tuomarin emännöitsijä oli köyhäintalossa ennustanut, että tuo vanha talo tulisi kerran jäämään tulvan alle — semmoiset olivat muka merkit. Ja läheltäpä jo kerran häilähti tulvan vaahtoinen pyrstö. Naapuritalossa, joka oli nimismiehen puustelli, oli eräänä keväänä ollut hätä käsissä; vallesmannillekin oli tullut kiire siirtää kansliassa paperinsa alahyllyltä ylahyllylle, koska vesi jo lainehti lattialla, niin jokivarrella kerrottiin. Mutta vallesmannin talo olikin rannemmalla, ja joen ranta oli sillä kohdalla alavaa, kun taas hullun tuomarin talon kohdalla rantatörmä kohosi jyrkänä, vahvana ja multaisena, vanhoja haapoja kasvavana, suviseen aikaan lisäksi villisti heinäisenä.

Kun käräjiltä tulleet miehet saapuivat kolistellen talossa olevaan kahvilaan, ei siellä istunut ketään. Likaisenharmaat seinät, haalistuneet pöydät, kolhitut tuolit, katto matalalla louhaisen lattian yllä — siinä se ympäristö, jossa Kustaa koki omat sisäiset tapahtumansa. Jokirantakapakka, jossa monet juomingit

oli pidetty. Ehkolan Aukusti oli kaupungin puolen talonpoikia, samalta seudulta kotoisin kuin Kustaan vaimokin, Maria, jonka Aukusti oli vuosia sitten hyvin tuntenut. Tämä mies oli vähitellen suuresti rikastunut nahkiaisten pyynnillä. Joki olikin yksi hänen varallisuutensa lähteitä. Nahkiaisia, noita kummallisia kaloja, jotka ankerioiden tavoin takertuvat hukkuneiden ruumiisiin ja elävät ajoittaisin niistä — niin, noita kaloja juuri hän tynnyreihin pantuina lähetti pitkienkin matkojen päähän. Ja hänellä oli omat varastosuojansa, kala-aittansa ja laiturinsa joen alajuoksun varrella. Hän teki kauppaa ja viljeli maata samalla kertaa. Kaiken tämän lisäksi hänellä oli vielä mylly, joka sekkin vuoden mittaan tuotti sievoiset rahat, sillä Ehkolan mylly oli laajalti tunnettu. Musta partaviuhka peitti Aukustin kasvojen alaosan, nenä oli suuri ja kiverä kuin puolikuun selkä, silmät mustat, nopeakatseiset ja välähtelevät.

Hän oli tullut käräjille todistamaan eräessä pahoinpitelyjutussa. Tapaus oli sattunut kaupungissa markkina-aikaan, ja se oli päättynyt myöhemmin kuolemaan. Tähän liittyi vielä muuan vanha, selvittämätön hevosvarkausjuttu, joka oli tuon pahoinpitelyn markkinoilla aiheuttanut. Syytettynä oli ollut eräs karjakauppias, Siltalan Mikael, joka oli tuomittu vankilaan. Paitsi Aukustia oli todistamassa ollut myös Riutalan Svante, jonka Kustaakin hyvin tunsi ja vanhastaan muisti. Pahamaineisen rähjätalon isäntä, vetelys ja viinakurri — sellainen oli Svante.

Saatuaan kahvinsa miehet sekoittivat siihen vahvasti viinaa joukkoon. He jaarittelivat sitä juodesaan kaikenlaista, sekä paikkakunnan että kaupungin puolen asioista. Suunnitellusta joen paikoittaisesta perkauksestakin he puhuivat. Mutta sitä mukaa kun he juopuivat, muuttui myös keskustelun luonne. Ehkolan Aukusti alkoi siinä ensin jahkailla siitä kuolemaan päättäneestä pahoinpitelyjutusta, tuosta syksyisestä markkinatapauksesta, jota käräjillä oli pariinkin otteeseen selvitelty. Hän väitti moneen kertaan ja aina yhä äänekkäämmin puhuneensa oikeudessa totta. Mutta ristiriita hänen ja Riutalan Svanten todistajalausunnon välillä aiheutui siitä, että Svante valehteli kuin perkele — hän ei puhunut sanaakaan totta. Silloinkin hän valehteli, kun hän tuomarin perässä toisti valan kaavan; hän ei aikonutkaan puhua totta, ei yhtään luotua sanaa. Mutta hän, Aukusti, puhui kuten asia oli. Siitä vanhasta hevosvarkaudestakin hän tiesi ja oli kuullut yhtä ja toista. Riutalan Svantella taisikin olla oma sika kaivossa siinä jutussa, siksi hän koetti sotkea koko asian. Mutta eipäs onnistunut. Ja nyt Ehkolan Aukusti kysyi kovaäänisesti Kustaalta, uskoiko tämä hänen puhuneen oikeudessa silkkää totta. Silloin Kustaa vakuutti uskovansa ja saadakseen juomatoverinsa ajatukset suuntautumaan toisaalle kertoi tälle erään joutavan lapsenruokkojutun. Aukusti räjähti ensin nauramaan, mutta synkkeni kohta ja alkoi jälleen märehtiä taannoista raskasta markkinamuistoa. Hän puhui siitä puolin ja poikin, musta

parta vaahdossa ja käsiään heilutellen. Mutta Kustaa, joka käräjillä lautamiesten penkillä istuessaan oli saanut jutusta jo tarpeekseen, ei jaksanut enää siitä kuulla. — Lakkaa toki, huusi hän koleasti, lakkaa toki jo siitä puhumasta . . . yhdestä ja samasta . . . — Ja Aukusti vaikeni, jääden katsomaan alas pöytään. He istuivat kotvan mitään puhumatta. Syntyi eräs noita äänettämiä, liikkumattomia tuokioita, joita juopuneidenkin kesken joskus sattuu, jolloin ei mitään puhuta, tuijotetaan vain pulloon, pöydänkanteen tai mistä kulloinkin satutaan silmille kiinne-kohta löytämään.

Mutta, kuten niin usein ennenkin, Kustaa sotki taas keskusteluun vaimonsa alkaessaan vihdoon puhua. Tämän hän sanoi pilanneen elämänsä. Hän puhui elämästään puoleen ja toiseen, tarpoen sitä edestakaisin niinkuin harmaata, kovaa, savista peltoa, mutta aina hän tästä huolimatta palasi vaimoonsa ja lahkolaisiin, kylien riivattuihin. Aukusti kuunteli häntä vaieten, pää kallellaan, silmät puoli-umnessa. Vihdoin hän kohotti päänsä, ryyppäsi kulauksen viinansekaista kahvia ja pyyhki kädellään partaansa sen näköisenä kuin hän olisi herkeämättä jotain muistellut. Sitten hän viimein hitaasti arveli, tokko Kustaa sentään kaikkea vaimostaan tietää. Silloin Kustaa aivan kuin havahtui valveille, äkillinen, riipaiseva sävähdys kulki hänen lävitseen, samalla kuin hänet valtasi merkillinen ennakko-aavistus. Ja kun hän kysyi, mitä hänen sitten vielä lisäksi pitäisi tietää, hänen äänensä oli kumea, mel-

kein karmea. Mutta Aukusti oli välttelevä, hän ikäänkuin katui äsken sanomaansa; kannattaako kaivella enää vanhoja asioita, hän arveli, kannattaako kaivella... Kustaa kuitenkin vaati häntä kertomaan, suonenedontapaisesti yli pöydän toista kättään ojentaen. Tuo luonnottomasti jäykistynyt miehenkäsi oli Aukustista yht'äkkiä niinkuin ristipuun haara, ja hänet valtasi ahdistus, joka ei ollut mitään humalaisen surumielisyyttä, hetkellistä ja tolkutonta raskasmielisyyttä, vaan jotain aivan muuta. Voittaakseen aikaa hän täytti vitkaan piippunsa ja sytytti sen. Sitten hän veti muutamia savuja, silmäillen kaiken aikaa salaa Kustaata. Tämä nojasi päätään käsiinsä ja odotti.

Vihdoin Aukusti alkoi kertoa, hitaasti ja aina tuokioksi pysähdellen:

— Se nyt on sillä tavalla, että niistä naisista ei aina tiedä... varmaan näetkös. Saattaa myöhemmin tulla uskovaiseksi, pyhitetyksi, kuten ne lahkolaiset sanovat, mutta heilläkin on silti usein yhtä ja toista takanapäin — niinkuin nyt sinunkin vaimollasi. Katsos, minä tiedän nämä asiat. Tunsin hänet siihen aikaan, naapureina elettiin, melkein joka päivä hänet näin. Mitäs, hyvä tyttö, mutta omat vaiheensa oli hänelläkin, ennenkuin hän joutui sinulle. — Ei voi kieltää, etteikö Maria olisi ollut kaunis tyttö. Minkälainen hän on nyt, sitä en tiedä... vanhentunut tietysti on niinkuin me muutkin. Mutta silloin hän kyllä veti katseet puoleensa kuin piki ja

terva. Olen minä nähnyt tyttöjä, sekä kaupungissa että maalla, mutta sellaisia hiuksia — niin mustia, pitkiä ja kiiltäviä — en ole nähnyt kenelläkään toisella. Ja hänen tummaveriset kasvonsa, kaulansa, ruumiinsa ja jalkansa — ne muistan, hitto soikoon, elävästi vielä tälläkin hetkellä. Veljeni Albertti rakastui häneen auttamattomasti ja Maria häneen. Jonakin suvena he leimahtivat toisilleen kuin kulo. Minä olin jo sitä ennen rakastunut Mariaan, mutta toivottomasti; hän ei välittänyt minusta vähääkään. En tahdo kieltää, että tämän jälkeen vakoilin heitä milloin missäkin, väliin lähellä jokea rantaleppien alla tai pitkään heinään kätkeytyneenä, väliin viljapelloilla, väliin taas myllyssä, vajassa tai heinäparvella. Kaikkialle kulkeuduin ovelasti heidän perässään, eivätkä he koskaan nähneet minua. Makasin jossakin läheisyydessä ja purin joskus tuskissani oljenkortta. Heidän halailunsa ja kuiskailunsa saattoivat minut suunniltani — ruumiini kuin paloi lähellä maata. Sillä vaikka Maria jo siihenkin aikaan oli toisinaan surullinen ja raskasmielinen, hän oli siitä huolimatta monasti myös iloinen ja villi, riehuen tansseissakin ylinnä muita. Sellaiset ihmiset menevätkin usein äärimmäisyyteen puoleen ja toiseen. He olivat antaneet toisilleen lempinimetkin. En enää muista, mikä oli Albertin lempinimi, mutta Marian oli Kenguru, sen muistan. Tuo nimi saapui veljeni sanomana kerran korviini suolaisessa heinikossa ja herätti minussa monenlaisia ajatuksia. Toistelin sitä, selälläni maaten, loppumattomiin.

Aukusti otti välillä siemauksen kupistaan ja jatkoi sitten:

— En milloinkaan saanut tietää, mitä heidän välilleen lopulta tuli tai kuka heidän välinsä sotki. Että Marian vanhemmat olivat jostakin syystä heidän seurusteluaan vastaan, sen tiesin kyllä. Kerran he tekivät salaa yhdessä kaupunkimatkan. Järjestin niin, että jouduin samana päivänä kaupunkiin. Heiluin vankkureilla perunakuorman päällä, ja tuuli toi silmiini maantien tomua. Kun olin sitten perillä myynyt perunat, aloin kierrellä kujilla heitä etsien. Mutta en nähnyt heistä ja tammasta vilahdustakaan. Kuljin kerran laitakaupungille asti ja sieltä takaisin . . . hevostorin kautta, seisoskelin kauppojen ja matkustajakotien lähetyvillä, toivoen heidän tulevan ulos jostakin niistä. Mutta mitään en nähnyt; he olivat kadonneet juhtineen kuin maan alle. Viimein illan suussa lähdin ajamaan kotiin päin. Pääni oli painava kuin kivi. Vankkurit tärisivät ja kolisivat tiellä. Kuulin junien tulevan ja menevän. Auringon jo laskiessa veljeni ajoi maantiellä yht'äkkiä ohitseni. Hän oli lähestynyt takaapäin minun huomaamattani ja ajoi ohi leveällä valtatiellä. Emme sanoneet toisillemme yhtään ainoata sanaa. Veljeni istui rattailta yksin, ja hänen kasvonsa olivat surusta mykät. Hän häipyi hevosineen tomuun. Ja vasta seuraavana ehtoonä näin Marian palaavan kaupungista. Hän tuli jalkaisin ja väsyneenä, kengät maantien tomusta harmaina. Mitä heille oli kaupungissa tapahtunut, sitä en tiedä vielä tänäkään päivänä. Sen vain tie-

dän, että pian tämän jälkeen tulivat sitten ne häät, joihin sinäkin, Vanhatalo, saavuit, ja kun kolme päivää oli kulunut loppuun, muut olivat päättäneet, että Maria tulee sinulle emännäksi. No niin, piru vieköön, saitpa mitä sait.

Aukusti purskahti äkkiä käheään nauruun. Hän iski Kustalle silmää ja jatkoi jälleen:

— Ehkä olisit äsken tehnyt viisaammin, jos olisit antanut minun puhua vain siitä pahoinpitelyjutusta. Nyt sait minut puhumaan kaikesta tästä. No, hyvä on. Kerronpa toki loppuun, mitä minulla on kerrottavaa. — Marian avioliitto sinun kanssasi oli päätetty asia. Kummallinen on nainen! Maria oli kenties päättänyt antautua veljelleni ennen sinulle tuloasi . . . mistäpä minä sen tietäisin. Ehkä kaikki tapahtui luonnon pakosta, niinkuin keväisin puu käy lehteen, nurmi alkaa vihoittaa ja pelto kasvattaa viljaa, kun siihen on siemen kylvetty . . . Ja kuten suven jälkeen tulee syksy. — Eräänä ehtona, siinä syksyn alussa, viivyin myöhään joella. Aurinko oli aikoja sitten laskenut, kun minä vielä kolusin levottomana rannalla muka järjestellen tulevaa nahkiaisten pyyntiä. Monta lotjaa kulki sillä aikaa ohitseni kaupungin ja meren suuntaan. Muutamissa lotjissa oli halkoja, toisissa propsia. Eräessä lotjassa soi hanuri. Tanssivatkin . . . saatanat, vanhanaikaista rytkypolkkua menivät höyrylotjassa . . . Rantaheinä suhisi ja kahisi. Vihdoin lotjat menivät menojaan, ja minä lähdin palaamaan takaisin. Mutta ranta-aittojen luona äkkiä pysähdyin. Luulin kuulleeni jotain

ääniä, ihmishengitystä, kuin voihkinaa. Ylempänä rannalla kolusi hevosia; ne kuvastuivat suurina taivasta vastaan. Viitalan suolta päin kantautui kurkien kirkunaa. Mutta nuo hiljaiset äänet ranta-aitasta vetivät minua vastustamattomasti puoleensa. Heittäydyin maahan ja häpeällisesti ryömien hivutauduin hitaasti eteenpäin. Viimein olin ranta-aitan seinustalla ja silloin näin, etteivät he olleet edes sulkeneet ovea. Näin muutakin . . . lattialla, keskellä verkkojen sekamelskaa — niin, siellä makasivat Albertti ja Maria. Tämä tieto riitti minulle. Kiiruhdin pois . . . takaisin joelle, painoin pääni veteen ja olin pitkän kotvan näin. Sitten nousin rantatöyräälle, menin hevosten luokse ja puhelin niille kuin ihmisille. Kuulin vanhan isäni laahustavan keppinsä varassa ylös myllyn siltaa. Häntä vaivasi luuvalo, ja unoh-taakseen ruumiilliset tuskansa hän usein öisinkin meni myllyyn ja pani sen käyntiin, antaen kivi-parien yön hiljaisuudessa jauhaa pieneksi päivällä jääneen rästin. Minä menin myllyn taakse ja heittäydyin maata lähelle vesirajaa. Mutta kaiken aikaa näin silmieni edessä tuon yhtyneen ihmisparin, näin Marian ruumiin vavahtelevan niinkuin maan, jonka yli irtipäässeet hevoset ravaavat, näin hänen hiuksensa, jotka olivat kietoutuneet mustana, läikkyvänä vanteena ympäri veljeni auringonpaahtaman niskan . . . Tiesin luonnon tekevän työtään kaikkialla ympärilläni, hengitin raskaasti, olin kuin pakahtumaisillani. Koko yön makasin siinä; en tiedä, mahdoinko nukkua. Aurinko nousi, ja ranta-

heinään ilmestyi verenpunainen väri. Taivaanrannalla, kaupungissa alkoivat tehtaitten piiput purkaa savuaan ilmaan. Sinne päin ratsasti maantiellä parvi kasakoita. Kuulin heidän hevostensa kavioiden vinhan kopseen myllylle asti. Se oli siihen aikaan . . . Mutta miksikä jatkaa! Kaikki meni, kuten meni. Sinä, joka olit aivan vieras, veit Marian. Albertti lähti myöhemmin Amerikkaan ja kuoli San Franciscossa auringonpistokseen eräänä poutakesänä, jolloin paljon ihmisiä siellä sortui kuumuuteen. Aurinko suorastaan nytki hänet paljaaksi, niinkuin minulle kertoi muuan valloista palannut kivityömies parisen vuotta jälkeenpäin täällä vanhassa maassa. Se oli hänen kohtalonsa. Mutta meidän kohtalomme eivät ole vielä täyttyneet. Kärsi nyt sinäkin, Vanhatalo, sillä mekin olemme kärsineet. Ehkä kysyt Marialta ennen hänen kuolemaansa, olenko minä puhunut tässä totta. Ja ehkä kysyt häneltä vielä, onko ensimmäinen lapsi sinun. Voi olla, että Maria ei ole sinua koskaan rakastanut, ja nyt hän on etsinyt lohdutusta uskonnosta, lahkolaisuudesta. Sillä toivo päästä kerran Kristuksen morsiameksi lohduttaa muutamia yksinäisiä ja hyljättyitä naisia.

Aukusti nojasi raskaasti seinään ja katsoi Kustaata yli louhaisen pöydän suoraan silmiin. Tämä ei puhunut mitään. Nojaten päätään käsiinsä hän näytti pöydän ääreen nukkuneelta mieheltä, niin äänetön hän oli. Mutta sitten Kustaa nousi hitaasti ja meni kompuroiden ulkoportaille. Ilta oli jo tullut.

Huurteisen hämärän helmasta erottui luminen, jäätynyt joki, joka oli suurempi kuin hänen kotipaikallaan virtaava joki. Ja tämäkin joki liittyi vielä suurempaan, vielä väljempään jokeen, joka vuorostaan laski mereen. Hän eli virtojen maassa, äänettömien, sinertävien virtojen maassa, peltojen maassa. Vanhoja kyliä, peltoja ja mustia, tuuheita metsiä hitaasti virtaavien jokien varsilla. Kun Kristus toistamiseen tulee maan päälle häikäisevässä kunniansaan, tällä seudulla on silloin oleva ääntä ja pauhua, kun kaikki virrat — niinkuin sanassa sanotaan — paukuttavat käsiään ja kaikki vuoret riemuitsevat ja jylisevät Hänen edessään.

Kustaan olemusta ympäröi äkkiä suuri autius, ja hänen teki mieli istahtaa portaille ja itkeä. Joen takana syttyi siellä täällä valoja. Taivas peittyi pimeään leimutukseen kohta tähtien kylmässä valosateessa. Kuu teki nousua. Hän katsoi kauaksi talvi-illan hämärään, tuntien halua lähteä sinne . . . joen taakse, jättää kaikki, kadota pois tähtien vaisussa valossa . . . Jossakin lähistöllä jokivarren tönössä narisi vinttikaivo vihlovasti. Koira haukahti. Mutta talviset haavat olivat ääneti. Kustaa meni katsomaan hevostaan vajakatokseen, korjasi lointa ja antoi sille lisää heiniä. Portailla seiso joku mies, kun hän palasi. Se oli Riutalan Svante, joka oli ollut käräjillä todistamassa. Miehet seisoivat hetken portailla Svanten pyytäessä Kustaalta kyytiä Riutalan taloon asti. Kustaa lupasi ottaa hänet rekeensä, ja he menivät yhdessä sisälle.

Aukusti retkotti pöydän ääressä ja joi Svanten kanssa. Samalla he kinastelivat taannoisesta kärjäasiasta. Heidän keskusteluunsa tuli nopeasti riidan sivumaku, kun Aukusti viittasi Svanten mahdolliseen osallisuuteen siihen vanhaan hevostarkauteen, jota pahoinpitelyjutun yhteydessä oli oikeudessa käsitelty. Nyt Svante vuorostaan sanoi joen alajuoksun kylissä syksyllä puhutun, että Ehkolan Aukusti varasteli pimeinä syysöinä ruumiita hautausmailta nahkiaisten syöteiksi. Monasti oli muka nähty Aukustin lyhdyn tuike milloin miltäkin hautausmaalta. Jo sodan aikana, kertoi Svante lisäksi kuulleensa, Ehkolan Aukusti oli samaa peliä pitänyt, mutta silloin hän oli kuljettanut ruumiita rintamalta kolmella hevosella.

— Että minäkö . . . ruumiita? soperteli Aukusti, joka humaltui yhä enemmän. — Ja vielä kolmella hevosella!

Mutta sitten hän räjähti kaikuvaan nauruun, joka sai hänen mustan partansa tärisemään, ja hän lisäsi:

— Kymmenellä juhalla minä niitä ruumiita vedätin. Ja viisikymmentä ryssää tapoin omin käsin, ja ne kaikki joutuivat nahkiaisten syöteiksi . . . perkele viekoon!

Juopunut Svante katsoi Ehkolan Aukustia silmät selällään eikä tiennyt, mitä uskoa. Tuli lisää miehiä ja viinaa. Humu ja meteli nousi. Oltiin kuin ainakin kapakassa. Pomppareuhkat päällä siinä vain istuttiin paitsi Riutalan Svante, jolla oli yllään ikäkulu,

vihreänhailakka palttoo. Mutta Kustaa eristäytyi yhä syvempään yksinäisyyteen. Hänen päässään humisi. Toisinaan hän luuli ryypiskelevänsä yhdessä hullun tuomarin kanssa talon yläkerrassa. Tuomari rämpytteli mahansa päällä viallista mandoliinia kellastuneitten papereittensa ja tomuisten asiakirjojensa keskellä, ja elättivaris raakkui heidän päänsä yllä. Mutta sitten toi emännöitsijä, se Vileniuksen ämmä, joka nyt oli köyhäntalossa, heille tuoreita maamansikoita ja lättyjä. He söivät niitä ja joivat pääkalloviinaa palan paineeksi Vileniuksen ämmän torjuessa loitommalle röyhkeätä elättivarista, joka alituisen lentää kahisteli heidän päittänsä päällä käheästi vaakkuen, nokkien ja sontien... Mutta yht'äkkiä Kustaan sekavaan tajuntaan piirtyi sana: Kenguru. Paholainenko sen hänen korviinsa kuis-kasi, paholainen, joka nyt oli verhoutunut puolittain kauppiaan, puolittain talonpojan hahmoon. Kenguru! Tuo sana ei jättänyt häntä rauhaan. Se piinasi häntä alati. Joku löi häntä olalle ja huusi hoilaten: Älä sure, lautamies, anna hevosen surra, sillä on suurempi pää! — Silloin Kustaa murahti jotain epäselvää ja otti siemauksen kupista. Mitä se Ehkolan Aukusti oli hänelle taannoin oikein kertonut? Hän muisteli otsa kurtussa. Se kaikki lainehti jossakin tajunnan taustalla yhtämittäisena, raskaana virtana, humisi päässä, jyskytti ohimoissa. Jospa pääsisi tästä merkkillisestä painosta. Hän näki kuin riipaisevan salaman valossa vaimonsa kasvot, mutta etäisinä, vieraina. Kerran Ehkolan Aukusti katsoi häntä aivan

läheltä. Kaikki humala, kaikki sekava päihtymys näytti Aukustin silmistä hetkeksi paenneen; hänen silmänsä olivat kirkkaat, vihamieliset ja läpitunkevat. Ja samassa tuo kookas mies nousi ja sanoi Kustalle:

— No, hyvästi, Vanhatalo! Minä lähden tästä kapuamaan tuonne yläkertaan. Jään sinne yöksi johonkin huoneeseen. Vasta aamulla lähden kotiin päin. Jäätkö sinä kylään yöksi?

— En jää, pois menen. Kohta lähden ajaa vetkuttelemaan, vastasi Kustaa ja vaipui sitten kuin mietteisiinsä. Äkkiä hän kysyi Aukustilta melkein kuis-kaavalla äänellä:

— Sanoitko sä äsken veljesi kuolleen Amerikassa auringonpistokseen . . . sen Albertin?

— Kyllä sanoin kuolleen, murahti Aukusti hiukan vastahakoisesti, katsahtaen samalla omituisesti Kustaaseen.

Sitten he eivät puhuneet enää mitään. Ehkolan Aukusti lähti meluavasta joukosta, ja Kustaa kuuli hänen askeleittensa kaiun yläkertaan johtavilta portailta. Sillä hetkellä hän toivoi, että kaikki se, mitä tuo joukosta poistunut ja nyt talon yläkertaan katoava mies oli hänelle taannoin kertonut, olisi ollut vain unta, painajaisunta, joka päivän tullen hälvениsi mielestä. Mutta hän tiesi, että se oli liiankin totta. Ja karmiva suru sai hänet valtaansa.

Kaupungista muuttanut, vararikon tehnyt kauppiaskin siinä kierteli jalkojaan laahaten ja punerta-

via, tylsäilmeisiä, mutta samalla viekkaita silmiään räpytellen. Kustaa maksoi laskunsa, kaikesta siitä, mitä hän ja Aukusti olivat illan kuluessa nauttineet, hän maksoi. Ja viitaten kädellään Riutalan Svantelle hän kulki raskaasti astellen ulos. Kun hän oli saanut hevosensa ja rekensä pois pimeästä vajakatoksesta, juopunut Svantekin siihen lopulta ilmestyi palttoonroike päällä. Ja paluumatka alkoi. Svante lörpötteli sitten koko matkan kaikenlaista, mutta Kustaa ei puhunut montakaan sanaa.

Siinä he istuivat pöydän ääressä, Vanhatalon Kustaa, Riutalan Svante ja hänen vaimonsa Pertta. Kustaakin oli vielä poikennut Riutalaan, tuohon Harakkakallion vaiheilla olevaan talopahaseen, josta seudulla oli kaikenlaisia puheita ja juttuja liikkeellä. Kerrottiin, että Svante oli oikea viinakurri ja vihoviimeinen vätys ja viekastelija; hän myyskenteli viinaa ja harjoitti väärinpelaamista. Kerrankin hänen sanottiin syöneen pataässän, oikein mahaansa saakka nielleen, kun muuten olisi pelissä ollut häviö varma. Kävi hän myös kaupungin puolessa, rantamaailmassa, hakemassa silakkoita kuorman silloin, toisen tällöin ja myyskenteli niitäkin sitten kylissä, kaupitteli kuormansa päällä hajareisin istuen. Svanten luona istui lisäksi hänen lähes satavuotias isoäitinsä. Talo, joka nojasi kallioon kuin vanha akka, oli muuten aikamoinen rätiskö rikkonaisine ikkunoineen ja lahonneine seinineen sekä portaineen. Syksyisin pitivät harakat ja varikset sen yläpuolella samma-

leisella kalliolla kokouksiaan. Silloin siellä oli aamusta iltaan naurua ja räkätystä pilvisen taivaan alla.

Pöydällä paloi savuttunut lyhty, jonka Svante oli jonakin syksynä varastanut erään kaupungin puolen majatalon tallista. Pirtti oli hyvin hämärä. Muurilla makasi puolisokea, musta kissa. Pertan silmät välähtelivät lyhdyn valossa, hänen mustat hiuksensa kiilsivät. Muori huojutti harmaata päätänsä muurin kupeella ja puhua pärisi:

— Minä tiesin jo ennen sinun paluutasi, kuinka käräjillä kävi. Tuhkasta katsoin. Et pysynyt, et pysynyt, poika, puheittesi takana. Siltalan Mikaelin linnaan toimititte . . . hyvän miehen, hyvän miehen toimititte linnaan. Minullekin, vanhalle klähjälle, antoi mennä syksynä lampaanreiden.

— Piruakos minä huolin sun lampaanreisistäsi senkin vanha harppu, vingahti Svante. — Mitä reisiin tulee, niin minulle riittää kyllä tuon Pertan reidet aisoiksi . . . Vai linnaan toimitimme mullikauppiaan! Ja enkö muka pysynyt sanojeni takana? Saatana sentään. Minä kun en kärsi semmoisia puheita. Loppuun asti puhuin käräjillä niinkuin oli määräkin, mutta se Ehkolan Aukusti sotki pelin heti alunperin. Puhui kuten olisi ollut herrojen palkkaama. Vielä hullun tuomarin talossa kävi päälleni kuin vietävä.

— Olitteko te sitten sielläkin? vaakkui muori.

— No, siellähän sitä istuttiin ja juotiin ja tultiin lujasti känniin, leveili jo Svante. — Kumma, ettei

tuhka tätä sulle paljastanut. Tukin siellä Ehkolan Aukustin suun, kun sanoin hänen ryöstävän ruumiita hautausmailta nahkiaisten syöteiksi. Mutta otahan ryyppy, Vanhatalo!

Kustaa oli istunut vaiti. Hän oli itsekseen pahoitellut, miksi hän oli ollenkaan poikennut tänne. Ehkä hän oli tahtonut lykätä kotiintulonsa hetken tuonnemmaksi. Ehkä hänen sekavassa tajunnassaan oli aikaisemmin tiellä myös väikkynyt jonkinlainen muistikuva rehevästä, kauniista Pertasta ja sen vuoksi poikennut. Mutta tämäkin häntä nyt tympäisi. Tuossa hän istui hiukset kiiltäen, povi kohoillen ja hartioillaan kirjava saali, jonka värit välkehtivät räikeinä lyhdyn valossa. Hän nauroi jollekin miehensä kanssa hampaat hohtaen, sakeaa naurua hän nauroi, paksua kuin taikina. Svante puhui puuta heinäpäissään, laulaakin hoilotti.

Mutta harmaa, hampaaton muori oli huokaisten paneutunut pitkälle penkille ja vetänyt iänikuisen hurstin päänsä yli kuin aaveita peläten. Musta kissa venytteli itseään muurilla. Samea lyhty paloi pöydällä. Kaikessa tässä oli jotakin taikamaista, painajaisomaista. Hullun tuomarin talossa alkaneen sisäisen tuskansa kulussa Kustaa oli joutunut kummalliin noitapiiriin, jossa hänen ympärillään kierteli merkillisiä olentoja, punaisen kuun ja varastetun lyhdyn valaisemia. Näiden olentojen kirjavaan saattoon liittyi puolisokea, musta kissa, joka naukui alituisen. Ja syvä, pistävä hätä ja suru valtasivat hänet. Yö oli jo pitkälle kulunut, ja yhä hän vain

istui siinä kuin noiduttuna, suussa yltyvä viinanmaku, mielessä kasvava ahdistus. — Minulla ei ole enää vaimoa, ajatteli hän, ei ole koskaan ollutkaan . . . Olen saanut iskun, kuin puukon suoraan rintaani . . . Ja hänen päänsä vaipui käsien varaan.

Taas Kustaa oli maantiellä ja nyt yksin huurteisine hevosineen aamuksi valkenevassa talviyössä. Hän ajoi hiljalleen eteenpäin. Harakkakallio oli jo kaukana hänen selkensä takana; hän ajoi tasangolla, jota kuu valjusti valaisi. Hänen väsähtäneiden silmiensä eteen levittäytyi vanhoja peltoja, lukemattomia kertoja kynnettyjä, nyt lumen alle jääneitä, peltoja, joiden ensimmäiset kyntäjät olivat jo aikoja sitten maatuneet haudoissaan. Tuo vanhojen peltojen näky ei tuottanut nyt Kustalle lohtua. Päinvastoin se saattoi hänet entistä alakuloisemmaksi, melkein synkäksi. Hän tunsu itsensä nyt kummallisen vieraaksi kaikelle. Olivatko pelotkin hänet pettäneet, niinkuin hänen vaimonsakin oli hänet pettänyt? Olivatko nekin hänet hyljänneet? Hän ei ollut siitä varma. Seutu levisi kylmänä ja sinisenä kaikkialla hänen ympärillään. Kyliä liukui hänen ohitse. Tuossa meni Hohkala, tuossa Jallila, tuossa taas Kiirasmäki. Vilu puistatti häntä. Ja hän kumartui kaivamaan heinistä viinapullon. Juotuaan pitkän kulauksen hän pani pullon takaisin heiniin.

Jokilakeus, tasanko jäi sekin vihdoin Kustaan selän taakse. Mäkiä tulvi kuin jättiläisaaaltoja, kovia, lumisia hyökyaaltoja häntä vastaan. Hän kamppaili

juhtansa kanssa niitä vastaan ja aina pääsivät lopulta huipulle, jolta alkoi lasku alas notkoon. Kunnes tuli eteen taas uusi mäki. Hän istui niinkuin natisevassa, huojuvassa paatissa tässä mäkien, harjujen ja tasan-gon meressä; koko maailma keinui hänen silmissään, kylmä, sininen maailma. Pellot nousivat niinkuin harmaat, jylhät saviolennot pystyyn ja löivät häntä kiroten kasvoihin. Ja mustat, lumiset, huurteessa kimaltelevat metsät lakaisivat luutien tavoin taivaan-kantta. Tähtiä putoili kilisten ja kalisten maahan. Kuu pyöri kuin hullu itsensä ympäri, tavoitti kuin koira häntäänsä. Sitten hän taas muisti vaimonsa, Marian, muisti sanan Kenguru, ja hän alkoi nauraa hohottaa niinkuin yksinäinen peikko. Hän nauroi itseksensä harjuille asti, mutta siellä hän vaikenä. Maailman keinunta lakkasi; hän ikäänkuin putosi suuren, huurteisen tyyneyden helmaan. Seutu oli kuolemanhiljainen. Humala kuin irroittui hänestä sillä hetkellä, pää tuli kylmäksi ja raskaaksi.

Sinisyys hänen ympärillään oli loimahtanut täyteen punertavaa, vilpoista hehkua. Aurinko oli noussut; se loisti suoraan hänen edessään taivaan-rannalla punaisena pallona. Kajastuksen tavoin hän näki etäällä tuota äsken syntyneitä valoa vastaan Vanhatalon tuulimyllyn ja mäen lumisen, vaisusti sinertävän rinteen kietoutuneina kuin kaukaisuuden sinipunervaan savuun. Hän katsoi sitä kuin jotain näkyä, joka äkkiä loimahti esiin taivaan seinästä. Ja niin kävi, että Kustaa ajoi vähää ennen poikki äänettömien harjujen, kun Hanna lähestyi toi-

saalta huurteisin hiuksin ja kuumeisin kasvoin, nähden tuon saman näyn talvisen aamunkoiton kylmässä valossa. Mutta vasta pihassa isä ja tytär näkivät toisensa . . .

KUUDES LUKU.

Hanna makasi kuumeessa monta päivää tuon merkillisen yön jälkeen. Jo silloin, kun hän aamun-koitossa oli lähtenyt Hautalasta, kylien riivattujen kokouspaikasta, hän oli ollut kuumeessa, jonka kourissa ruumis kuin paloi, syttyi lieskaan. Kuten kuollut hän toisinaan virui vuoteessa. Ajoittaisin hän houri ja menetti tajuntansa, nähden silloin outoja näkyjä. Väliin hän tällaisina hetkinä oli kulkevinaan niinkuin jossakin laaksossa, joka oli täynnä ihmisiä ja johon tulvimalla tulvi jostakin tulenpalavaa valoa. Se oli Josafatin laakso ja valo, joka vahvana painautui sen ylle, oli maailmanlopun valoa, tulta siitä tulesta, joka ei milloinkaan sammuu. Kuten miekka se tunkeutui ihmisten lävitse, polttaen lihan luitten päältä, ja heidän oli pakko juoda hullaantumiseen asti Jumalan vihan maljasta, sillä sato oli kypsynyt leikattavaksi. Tuo kauhea, paahtava valo häilyi usein Hannan silmissä, toisinaan hetkeksi vetäytyen syrjään kuin kahiseva esivaate, sitten jälleen palaten humisten takaisin. Yhtä usein hän myös näki itsensä alastomaksi riisuttuna ja penkkiin sidottuna; häntä ruoskittiin, ja hänen päälleen laskeutui

hirvittävä paino. Ja jossakin loitolla seiso i musta-pukuinen äiti eikä tehnyt mitään häntä auttaakseen. Kaiken täytyi näin tapahtua. Äidin kädet, koko ole-mus olivat painajaisomaisesti venyneet; Hannan täy-tyi sulkea silmänsä päästäkseen näkemästä häntä. Väliin häntä ympäröi huurteinen kylmyys — hän oli yksin sen helmassa eikä tiennyt, mihin mennä. Mutta jostakin lainehtivasta hämäryydestä, alkeellisten tuntojen ja riivattujen näkyjen alkumerestä syöksyi näkyville tulipunaisten ratsastajien hurja saatto; ratsastajien tulikivenkeltaiset haarniskat hohtivat pilvissä kuin tuhannet auringot, ja hevosten sierai-mista tuprusi tulta ja savua . . . Korskuen ne syök-syivät hänen ylitseen, ryntäsivät eteenpäin kuten ainakin suuret hävittäjät, muuttaen hänet tomuksi ja tuhkaksi niinkuin kaiken muunkin maan päällä —. Todellisuuskin tunkeutui ajoittaisin hänen luokseen tuttujen äänten hyminänä, tempasi hänet mukaansa, sitten taas viskasi luotaan kuin musta, alati liikehtivä, rauhaton meri . . .

Hannan houreisista puheista oli hänen äidilleen selvinnyt monta asiaa, muun muassa sekin, että hän oli ainaiseksi jollakin tavoin menettänyt tyttä-rensä. Tästä lähtien he tulisivat kulkemaan eri teitä. Hanna unohtaisi uskonsisarensa ja -veljensä, tempautuisi lopullisesti erilleen heistä ja heidän uskostaan ja näkymaailmastaan. Maailma olisi oleva hänen kotonsa. Jo öisessä herätyskokouksessa Hau-talassa Maria oli tämän luopumisen vaistonnut, mutta ei näin järkyttävän paljaasti kuin nyt noiden

kuumeisten huutojen ja sanojen yhteydessä. Kenties Hannankin otsaan ilmestyisi Pedon merkki, kuten Maria näki sen jo ilmestyneen miehensä otsaan... Tämä oli kummallisesti muuttunut käräjiltä paluunsa jälkeen, muuttunut tavalla, jota Maria ei käsittänyt. Kustaaseen oli ilmaantunut jotain vaanivaa, salaperäistä, melkein uhkaavaa. Hän murjotteli päivät päästään, kävi työssä, ehtoisin ei viihtynyt paikallaan. Joskus hän pistäytyi Hannan luonakin, jopa toisinaan istui siellä tuntikausia kuunnellen houereisia puheita, jotka hän painoi mieleensä sana sanalta. Kustaallekin vähitellen tällöin paljastui se asia, että Hanna oli vieraantunut äidistään ja hänen mukanaan lahkolaisista, kylien riivatuista. Vihlova, katkera ilo virtasi silloin Kustaan mieleen, ja kun hän sitten palasi Hannan luota, hän katsoi merkittävästi Mariaan, joka tuli siitä yhä levottomammaksi. Jotakin tavallisuudesta poikkeavaa virtaili nyt jossakin syvällä tässä miehessä, sen todella havaitsi. Hän oli kyllä aikaisemminkin murjotellut kuin eläin vaimolleen, koska hän ei voinut sulattaa tämän suhdetta lahkolaisiin eikä hänen etääntymistään elämästä, mutta nyt hänessä oli, niinkuin sanottu, jotakin aivan erikoista, jotakin sellaista, joka hämmensi Marian ajatukset.

Ja yhä kummallisempaa oli tulossa.

Jonakin päivänä Kustaa itse lämmitti erään pihanpuoleisen huoneen talon yläkerrassa. Tässä huoneessa ei koskaan oltu asuttu, mutta siellä oli kuitenkin pöytä, muutama tuoli ja sänky. Sinne

Kustaa nyt siirtyi asumaan, riistäytyen eroon vaimostaan, eroon muista, ikäänkuin eroon koko talon elämästä. Talon alakerrassa hän kävi vain aterioilla. Sitä paitsi hän joskus teki töitä kuten ennenkin ja määräsi aamuisin työt päiväläiselle ja rengille, jonka hän oli kylästä pestannut Markuksen lähdettyä sotaväkeen. Hannan jo vähitellen toipuessa kuumeestaan, Kustaa alkoi juoda. Oli hän tosin juonut ennenkin silloin tällöin, vieläpä päivän ja yön yhteen menoon kun sille päälle tuli, mutta nyt hänet näytti siinä suhteessa kaikki holtti kadonneen. Hän oli väliin juovuksissa aamusta iltaan, reuhaten yläkerran huoneessa yllään ammoiden kuolleen isänsä hailakka takki. Kustaa oli silloin kuin Kulta-Profeetan turmeltunut toisinto, haamu menneiltä vuosikymmeniltä, kadonneiden päivien räikeä kajastus, kuin tomuinen riihitonttu, joka oli ilmestynyt kujalle keskellä kirkasta päivää. Vanhojen santakuoppien takana nummella pajassaan kalkutteleva seppä oli hänen ainainen ryyppytoverinsa.

Tämä seppä, Vikluntin Sipi, oli paljon kierrellyt mies, kaupunkien konepajoissakin työntänyt. Sittemmin hän oli kyllästynyt kaupunkeihin ja niiden elämään, kierrellen sen jälkeen maaseudulla milloin missäkin. Monessa pitäjässä hän oli vuosien mittaan jo ehtinyt takoa rautaa ja kengitellä hevosia. Lopulta hän oli muuttanut Vanhatalon naapuriksi, alkaen takoa kankaan pajassa edellisen sepän kuoltua. Syksyllä tämä uusi seppä oli ilmaantunut seudulle tavarakuormineen ja nuoremman tyttärensä Miljan

kanssa; vanhempi tytär Saara oli sitä vastoin kulkeutunut Helsinkiin ja liittynyt Pelastusarmeijaan. Vaimoa sepällä ei enää ollut. Kyllästyneenä miehensä alinomaisiin muuttoihin ja varsinkin elämiseen maaseudun kylissä tämä oli kerran syksyllä lyöttäytynyt yhteen jonkun maalarin kanssa, eläen nyt jossakin kaupungin puolessa. Seppä ei totisesti häntä liikaa surrut, sillä elämä sen naisen kanssa ei koskaan ollut leikintekoa. Semmoinen akka Sikri oli, kärttyinen, turhan hienosteleva, kurppakaula. Parasta oli elää erossa. Seppä, joka oli paljon nähnyt maailmaa, oli omalla tavallaan valistunut mies, mutta myöhemminä vuosinaan kovin perso viinalle. Tuskin meni päivääkään niin, ettei hän ryyppyä tai paria ottanut karkaistakseen itsensä, niinkuin hän sitä selitti, taas kestävänsä ahjon kuumuutta ja alasimen pauketta. Niinpä hän nytkin oli kohta altis heittäytymään Kustaan toveriksi, kun tälle tuli eteen kummallinen juopotteluvaihe, jolla ei näyttänyt olevan alkua eikä loppua. Väliin he ryyppäsivät sepän luona suurien, hyljättyjen santakuoppien takana, mutta useimmiten kuitenkin Vanhatalon yläkerrassa siinä pienessä kamarissa, jonne Kustaa oli siirtynyt asumaan. Siellä he joivat ja puhuivat puuta heinää, katsellen joskus ulos ikkunasta yli pihan, yli Myllymäen kauaksi joen varsille, jossa vanhat pellot lepäsivät lumipeitteessään odottaen kevättä, joka ikäänkuin jo humisi harjujen ja mäkien takana. Muuttaessaan talon yläkerran asumattomana olleeseen huoneeseen Kustaa sanoi nousseensa vain

lähemmäksi taivasta; siellä sitä muka kelpasi odotella viimeistä tuomiota ja maailmanloppua, jota riivatut kylissä ehtimiseen ennustivat ja odottivat.

Kerran ilmestyi taloon Samarin Sigrid. Hän nousi portaat ontuen, mutta muuten hiljaa hyyper-täen, ja hänen kasvoillaan paistoi se ilo, jota uskovai-set ovat kaikkialla tottuneet kutsumaan iankaikki-seksi. Ontuva Sigrid tuli katsomaan Hannaa, mutta ennenkuin hän ehti livahtaa tytön luokse, Maria veti hänet syrjään ja kertoi hänelle huolensa tyttärensä suhteen. Sigrid kuunteli tarkkaavasti ja päättään huojutellen. Tämän merkillisen naisen silmät olivat ilmeiltään etäiset ja ikäänkuin harson peittämät, mutta joskus niiden ilme saattoi odottamatta teräs-tyä, syventyä, muuttua läpätunkevaksi. Niin tapah-tui nytkin. Maria tunsu itsessään tuon tarkkaavan katseen painon ja hätääntyi yhä enemmän sen polttavasta vaikutuksesta. Tokko hänkään, Hannan äiti, oli tyttärensä luopumiseen aivan syytön, arveli ontuva Sigrid. Ei olisi pitänyt tytön suhteen vielä tässä vaiheessa ryhtyä siihen, mihin Hautalassa silloin yöllä oli ryhdytty; hän, Sigrid, sanoi sitä vastustaneensa jo lahkoon sisärenkaan yhteisessä neuvonpidossa Hautalan peräkamarissa, jossa Maria-kin oli ollut läsnä. Hän sanoi pelänneensä, että se vieroittaisi Hannan laatuksen tytön heistä lopulli-sesti. Ja niin näytti nyt käyneen.

— Vahinko, todella vahinko, toisti ontuva Sigrid

päätään huojutellen. — Pidin työstä ja toivoin hänestä paljon.

Maria katsoi häneen silmät luonnottomasti avoinna ja oudosti hehkuen. Hän ei ollut korviaan uskoa.

— Uhma ja uppiniskaisuus on meidän uskovais-
ten parissa aina saanut palkkansa, sanoi hän sitten
käheästi. — Luulin menetelleeni Jumalan todistajien
hengen mukaisesti, kun annoin tyttäreni ilmi tästä
synnistä kyllin ajoissa, ennenkuin hänelle ennättäisi
mitään pahempaa tapahtua ja synty hänessä juurtua.

Ontuva Sigrid nojautui seinään ja katsoi jon-
kin pois. Vihdoin hän sanoi:

— Niin, ehkä menettelit oikein, en sitä kiellä,
mutta pakotteluissa ja rangaistuksissa on meidän
keskuudessamme menty jo liian pitkälle. Puhutaan
siitä sitten tuonnempana enemmän. Mutta missä
on tyttäresi? Haluan hänet nähdä. Sillä usko minua,
Maria, kun sanon, että tyttäresi tulee kaikesta huoli-
matta kasvamaan meitä paremmaksi. Hän tulee
nousemaan Öljymäelle . . .

Samarin Sigridin sanat vaikuttivat kuin ennus-
tukselta, ja Maria tunsu äkkiä kummallista huimausta.
Eikö siis hänen tyttärensä otsassa ollutkaan Pedon
merkkiä, eikö hän ollut kadotettu . . .? Tämä kysy-
mys tunkeutui salaman tavoin hänen mielensä
lävitse, mutta sitten eräs toinen ja laajempi kysymys
varjosti sen. Oliko jo hajaannusta ja erimielisyyttä
olemassa lahkoon tukihenkilöidenkin keskuudessa?

Mitä sitten muiden parissa, kun tällaista tapahtuu tuoreissakin puissa...! Alkavatko, alkavatko kuivua Jumalan viinimäen puut...! Niin ei saa tapahtua.

— Saatan sinut kyllä hänen luokseen, mutisi Maria.

Hannan silmät loistivat suurina ja kirkkaina. Hän kulki jälleen kuin henkiäänien ja mielikuvien syvästi kaikuvalla tiellä. Maria näki hänen hymyilevän Samarin Sigridille, mitä hän ei ollut tehnyt äidilleen koko sairautensa aikana. Ja jossakin Marian äidinolemuksen syvyydessä riipaisi äkisti kuin miekalla viiltäen. Ontuva Sigrid pyysi saada jäädä yksin Hannan luokse. Silloin Maria vetäytyi pois, eikä hän koskaan saanut tietää, mitä heidän välillään tapahtui tai mitä he puhuivat. Mutta kesti lähes kaksi tuntia ennenkuin Samarin Sigrid tuli ulos siitä huoneesta, jossa Hanna makasi. Hän kulki hiljaa halki porstuan ja laskeutui hitaasti portaat Marian luokse enää menemättä. Tämä katsoi pakarin lasista hänen menoaan. Ontuen, pienenä ja kumaraisena Samarin Sigrid — Kristuksen sijainen maan päällä — häipyi Myllymäelle päin. Marian teki mieli juosta hänen jälkeensä, kysyä häneltä hänen suuren rauhansa salaisuutta, ottaa häntä kädestä ja nousta yhdessä hänen kanssaan puhtaalle, lumessa hohtavalle Myllymäelle kuin Öljymäen huipulle — suomalaisen Öljymäen, jossa valkeat koivut ja suruisat haavat ajasta aikaan hymisevät... Mutta jokin Mariaa pidätti, hän tunsu, että hänen aikansa ei ollut vielä tullut, kalkkia ei häneltä vielä otettaisi pois...

Toinenkin vierailu kylien lahkolaisten taholta tapahtui sitten jonakin lähipäivänä, mutta se muodostui aivan toisenlaiseksi kuin ontuvan Sigridin tekemä vierailu. Tulija oli tällä kerralla itse Anna Hautala, tuo rajua naisprofeetta, jonka osuus Hannan taannoisissa, salaperäisen kuumeisissa yökokemuksissa oli muodostunut niin raskaaksi ja kohtalokkaaksi. Ilmeisesti hän nyt tuli kutsumaankin eksynyttä lammasta takaisin tarhaansa . . . Hanna, joka oli jo vähäsen liikkeellä, näki ikkunasta oudosti kauhistuen tuon suuren naisen tulon, naisen, joka taaskin ikäänkuin kantoi jäljessään painajaisunen mustaa laahusta, sai naisjumalan koon ja mitat . . . Mutta hänen tulonsa näki talossa eräs toinenkin, ja tämä oli Hannan isä, joka jälleen istuskeli sepän kanssa tuossa hänelle jo tutuksi käyneessä yläkerran huoneessa, vähäisessä kamarissa, jonka ilmassa väreili tomun mukana epämääräinen viinan haju ja henki. Kustaa tunsikin kohta Ison Annan, joksi Anna Hautalaa kylissä sanottiin, ja tiesi myös, mikä asema tällä oli kylien riivattujen parissa ja mikä hänen osuutensa Marian elämässä. Hänessä nousi äkillinen viha tulijaa kohtaan, ja tätä vihaa vielä sepän kanssa nautittu viina vahvisti. Ja niin kävi, että Kustaa ja seppä kompuroivat yhdessä alas ja olivat jo porstuassa, kun profetta saapui. He antoivat hänen astua yli kynnyksen, mutta sitten sanoi Kustaa:

— So, so, tämän edemmäksi ei tulla, ettäs sen tiedätte.

Profeetta pysähtyi hämmästyneenä, nojautui ulko-oven pihtipieleen ja jäi katsomaan miehiä.

— Tekö sen estätte? kysyi hän vihdoin.

— Me juuri, vastasi Kustaa. — Hautalan profeetalla ei ole tähän taloon enää asiaa. Hanna saa kiittää sairaudestaan juuri teitä, helvetin riivatut, ja Marian laita on niinkuin on. Pois talostani sanon minä!

— Ettekö sitten pelkää tulevaista vihaa? kysyi taas Anna Hautala, katsoen yhä miehiä synkin, epämääräisin silmin. Ja hänen kasvonsa, joihin sattui talvinen valohäivä, ikäänkuin laajenivat ja paisuivat sitä mukaa, kuta suurempi kiihko sai niissä valtaa.

— Emme pelkää, huusi nyt vuorostaan seppä, joka oli aika lailla hutikassa. — Emme nykyistä emmekä tulevaista, sen sanon, saatana.

— Ja kuitenkin te kuulutte molemmat niihin onnettomiin, joita kerran kohtaa Herran koko kiivaus ja viha ja jotka viimeisenä päivänä lyödään ja tuomitaan Josafatin laaksossa, eikä armoa ole enää oleva. Tämäkin hetki palajaa silloin kauhistavana päänne päälle. — Anna Hautala puhui saarnavalla äänellä, ja hänen silmänsä hehkuivat mielettömästi.

— Täällä ei saarnata, kielsi Kustaa.

Mutta nyt tapahtui jotakin kummallista ja odottamatonta. Naisprofeetta Anna Hautalan seisossa tummana, kookkaana hahmona Vanhatalon

väljässä porstuassa miesten edessä, Maria tuli äkkiä paikalle niinkuin tuulispään kantamana.

— Kustaa, mitä sinä teet, onneton, saatatko päällemme Herran vihan, Jehovan tuomion? huusi hän merkillisen hysterian vallassa. — Ajatko pois Herran todistajan ja voidellun...?

— Ajan kuin ajankin, jankkasi Kustaa. — Kas, näin se tapahtuu.

Hän lähestyi rajusti kiroten Anna Hautalaa, mutta silloin tämä kohotti varoittaen oikean kätensä ja sanoi kumealla, ikäänkuin syvältä hänen olemuksensa uumenista virtaavalla äänellä, joka pysähdytti Kustaan:

— Älä koske minuun, onneton! Minä väistyn väkivallan edestä. Mutta Herran kosto kohtaa sinut jonakin päivänä...

Samassa Hautalan naisprofeetta kääntyi ja laskeutui alas porstuan portaat Marian syösteissä hänen jälkeensä pihalle. Ovi läiskähti kiinni. Kun miehet olivat kavunneet takaisin yläkertaan ja istuivat jälleen pöydän ääressä, he näkivät ikkunasta molempien naisten kulkevan vitkaan Myllymäelle päin. Tuulimylly nousi lumisesta kamarastaan kuin musta kummitus. Koira haukkui pihassa.

Maria ei myöhemmin oikein muistanut, mitä hän oli puhunut Anna Hautalan kanssa, niin kiihdyksissä hän oli silloin ollut. Mutta villin katkeruutensa Kustaata kohtaan hän muisti hyvin selvästi ja paljaasti. Kaiken mentyä ohi hän muisti ensimmäisen

ajatuksensa olleen, että hänen oli lähdeittävä Vanhatalosta, koottava tavaransa ja vielä vanhoilla päivillään muutettava kokonaan uskonsisariensa ja uskonveljiensä keskuuteen johonkin jokilakeuden monista kylistä. Ja sitten alkaa julistaa Herran tuloa hänkin, olla hänen piinattu todistajansa loppuun asti. Sillä jatkaa entistä elämäänsä talossa, sitä hän ei enää tuntenut jaksavansa. Mutta kun hän vähitellen taas rauhoittui, hän samalla päätti myös jatkaa ristinsä kantamista siinä toivossa, että hänen elämänsä Golgata olisi oleva jo lähellä. Tänä aikana hän ikäänkuin vaipui syvälle oman olemuksensa uumeeniin, virvoittautui sisäisen uskonsa alati liikehtivässä virrassa, etsi siitä uutta halua ja voimaa.

Kustaakin jätti moniksi viikoiksi viinan, alkaen käydä töissä taas ja liikuskella asioillaan jokivarren kylissä. Ja seppä kalkutteli aamusta iltaan kankaan pajassa rästiin jääneitä töitään suoritellen. Hanna parantui kuumeestaan ja toipui entiselleen. Talon elämä näytti ulkonaisesti palautuneen vanhoihin uomiinsa, mutta pohjalla kuitenkin liikkui ja poreili. Salaperäinen, tyly uhka näytti makaavan alati talon yllä; se oli kuin ukkospilvi, joka uhkasi jylistä ja salamoida.

Talvi kului. Kevät lähestyi ja Pääsiäisjuhla. Kustaan raskasmielisyys, joka oli hetkittäin lientynyt työssä, alkoi jälleen etsiä ulospääsytieta kirpaisevan viinan avulla. Ja kiirastorstain tullessa hän jo istui vanhaan tapaansa sepän kanssa yläkerran huoneessa viinapullon ääressä. Myöhemmin päivällä sinne oli

ilmaantunut myös Riutalan Svante. Sieltä heidän äänensä kantautuivat talon alakertaan, heidän puheensa, laulunsa ja naurunsa rähäkkä. Mariakin kuuli sen, ja hän vaipui yhä syvemmälle omaan itseensä, omaan maailmaansa, unohtaakseen tuon kaiken, joka oli niin räikeässä ristiriidassa hänen oman, hetki hetkeltä vahvenevan lunastustunnelmansa kanssa. Jonakin tuokiona hän otti käteensä raamatun ja alkoi sitä lukea hiljaisessa, laakeassa tuvassa, jossa hän sillä hetkellä oli ihan yksin. Hannakin oli jossain ulkona. Ihmeellisen tunteen vallassa hän luki Kristuksen kärsimisestä ja ristin-kuolemasta, joka kasvoi ylen suureksi tapahtumaksi hänen silmissään. Golgatan etäisestä ristinpuusta tulvahti hänen sieraimiinsa kuin kärsimysveren tuoksu, ja hän hurmioitui siitä yhä enemmän.

Mutta yht'äkkiä raamattu putosi hänen käsistään helmaan. Hän jäi kummallisen jännittyneenä kuuntelemaan. Vanhan talon yläkerrassa miehet jatkoivat mekastustaan. Mutta yli muiden äänien ja melun kaikui käheä, repaleinen, aaveellinen huuto, joka toistui toistumistaan:

— K e n g u r u . . . ! K e n g u r u . . . ! K e n -
g u r u u u . . . !

Se oli Kustaan ääni, Maria tiesi sen; se kohosi ilmoille niinkuin jostakin vihan, katkeruuden ja syvän pettymyksen virrasta, jatkui loppumattomiin pitkäveteisenä voihtkeena, muunteli itseään lakkamatta, oli väliin kuin eläimen murinaa, väliin taas kuin huuhkaimen huutoa tuuheassa, pakahtuvassa

korvessa . . . Se oli kuitenkin ihmisen ääni, ja Maria oli sen takaa kaukaa erottavinaan toisen äänen, toisen soinnin, syvemmän, miehekkäämmän, kauan unohduksissa olleen. Murtautuen esille kuin vuosien raskaan painon alta toisteli sekin, mutta ei huutaen, vaan syvän kumealla hellyydellä:

— Kenguru . . . Kenguru . . . Kenguru . . .

Silloin Maria kohotti raamatun kasvoilleen ja purskahti itkuun. Hänestä tuntui kuin vaatteetkin olisivat liukuneet hänen yltään sillä hetkellä ja paljastaneet ruumiin, jota vuodet olivat runnelleet. Etäinen henkäys vaistojen maailmasta humauti kuumen tuulen tavoin tunnustellen hänen lävitseen. Albertti . . . Tämän hahmo kohosi esiin muistojen merestä ja kallistui hänen ja raamatun yli kiirastorstai-illan väkevässä, punertavassa hohteessa. Ja hän otti sen vastaan pakanallisen hekuman vielä kerran värisyttäessä hänen koko ruumistaan kii-reestä kantaan. Mutta hänen sielustaan kohosi huuto: Jeesus Kristus, älä hylkää minua . . . ! Ja jostakin alitajunnan syvyydestä kirvoittui varmana tieto: Kustaa tuntee hänen vuosien takaisen salaisuutensa. Hän oli kuin alaston miehensä edessä.

Talon yläkerrassa miehet puhuivat taas puuta heinää, nauroivatkin ja lauloivat rämein, kumahtelevin äänin. Ulkona kohahteli. Taivas oli raskas ja harmaa, rannoilta kellahtava tai syvän sinertävä. Oli kiirastorstai. Ehtoo.

PÄÄSIÄINEN —
HERRAN OHIKÄYMINEN

ENSIMMÄINEN LUKU.

Verner oli ollut muutaman päivän kotona jätettyään taas pääkaupungin. Pääsiäinen oli tulossa. Köyhäintaloa ympäröi maaseudun kevät. Puut tosin kohosivat vielä mustina ja paljaina maankamarasta, mutta kuitenkin niistä tuntui jo kuin uuden elämän humina, kevät. Lumi oli paikoin poissa maasta, joka mustana ja kosteana paljastui sen alta, ikäänkuin odottavana. Vanha, väkevä maa riisutui kuin kylmistä lumivaatteistaan ottaakseen alastomana vastaan kevään. Taivas oli päivästä päivään kummallisen uhkuva ja sininen. Verner kierteli tämän maaseudun kevään helmassa merkillisessä mielentilassa; hän ei tahtonut saada mistään kiinni, hän kierteli kuin keskellä sinistä sumua, johon koko maailma verhoutui. Levottomana ja rauhaa vailla hän väliin kuljeskeli ulkona tuntien kasvoillaan kevään ja raikkaan tuulen hivelyn, väliin hän taas sulkeutui vinttihuoneeseensa. Jokin Tolstoin teos saattoi hänellä olla pöydällään esillä, mutta hän luki nyt vain tuokioittain. Hän tunsu aivonsa paljosta työstä väsyneiksi. Enimmäkseen hän tuijotteli ulos yli tumman, keväisen puutarhan katseen harhaillessa jossakin joen usvissa. Sieltä kuului ajoittaista

ryskettä ja kohahtelua, sillä jäät olivat alkaneet jo repeillä ja liikehtiä.

Kylissä valmistauduttiin viettämään pääsiäistä. Samoin köyhäintalossa. Huoneitten lattiat oli pesty ja valkaistu, ja hienoinen havujen tuoksu häilyi kautta talon. Verner kierteli sisällä talossakin niinkuin jotain etsien, tutkisteli miettien niitä harmaita ihmiskasvoja, joita hän kohtasi huoneissa, portaissa ja pihoilla, keskusteli äitinsä ja köyhäintalon hoitokeitten kanssa. Varsinkin hän vanhaan tapaan vietti aikaansa Vanhatalon Riston seurassa. Ukko palautti hänen mieleensä jälleen veljensä tyttären Hannan, jonka Verner oli viimeksi tavannut syksyllä tytön käydessä talossa setäänsä katsomassa. Tuo hiljainen talonpoikaistyttö oli jättänyt hänen mieleensä ihmisen syvän, kirpaisevan ja elävän muiston, joka entistä läheisempänä, entistä hehkuvampana palasi nyt hänen tajuntaansa, kun hän taas oli kotiseudullaan. Ja hänet valtasi halu nähdä Hanna uudelleen, puhua hänen kanssaan, käyskennellä keväisen joen rannoilla ja katsella jäiden lähtöä sinertävän pääsiäistaivaan alla. Tämä ajatus saattoi hänet melkein kuumeellisen rauhattomuuden valtaan, ja tässä mielentilassa hän kahlasi läpi kiirastorstain ja tumman, painostavan pitkäperjantain, jolloin hän kävi äitinsä kanssa kirkossa. Hänen pääsiäisen aikaisiin mielikuviinsa ja ajatuksiinsa sotkeutui oudosti Hannan olemus, jota ikäänkuin ympäröi lunastuksen ja maisten vaistojen jyrkkä ristivalaistus.

Sitten tuli pääsiäinen. Toisena pääsiäispäivänä, illansuussa, Verner kulki tiellä, jossa kimalteli ja valjusti välkkyi sameita vesilätäköitä. Hän suuntasi kulkunsa joelle. Jäät olivat jo liikkeessä, kumisten ja pauhaten ne ajautuivat eteenpäin virran paisu-neessa uomassa. Siltakin vavahteli niiden väkevässä paineessa. Verner nojautui hetken sillan kaidepuuhun. Kumartuen sen yli hän katsoi alas jäihin ja veteen. Hänen päänsä tuli äkkiä kuumaksi ja raskaaksi; häntä melkein huimasi. Siellä täällä joen molemmilla rannoilla huiskuivat vielä alastomat, mustat puut niinkuin kuolevat poppelit. Pilviä vyöryi halki sinisen pääsiäistaivaan. Vanhojen peltojen multa kajasti sekin kumman siniseltä kevään aaltoilevassa valossa.

Verner jatkoi matkaansa, tullen Vanhatalon lähistöllä olevalle kankaalle. Hän näki santakuopat ja hyljätyn tuulimyllyn, jonka lahonneelta katolta oli lumi jo sulanut auringon vahvenelevassa paisteessa. Hitaasti hän nousi Myllymäelle, kierrellen siellä lehdettömien puiden alla varjostoissa, joissa oli vielä lunta. Hän katsoi alas talon pihaan. Siellä ei liikku-nut ketään. Vanhana ja yksinäisenä talo seiso i peltojen keskellä; se oli kuin humautanut täyteen pää-siäistä. Verner tuijotti talon mustiin, jylhästi väl-kähteleviin ikkunoihin ikäänkuin tahtoen tunkeutua noiden ruutujen takaisten kohtaloiden sisään. — Siellä on Hanna, ajatteli hän ja lähti laskeutumaan alas pihaan. Koivut törröttivät aittamäellä him-meinä ja tyhjin oksin.

Talossa ei ollut muita kotona kuin Hanna ja piikatyttö Senja. Maria-emäntä oli lähtenyt lahko-laisten suureen pääsiäisjuhlaan johonkin jokivarren kylään, ja Kustaa vietti aikaansa sepän seurassa. Hanna hämmästyi, kun Verner äkkiä ilmestyi talon porstuaan, jossa hän sillä hetkellä sattui olemaan. Hetkisen he katsoivat toisiaan mitään puhumatta, ja porstuan hämärä valo ympäröi heidät. Koko talo huokui hiljaisuutta, pääsiäistä. Sitten Verner hymyili ja sanoi terveisiä Helsingistä sekä Hannan sedältä köyhäintalosta. Ja yht'äkkiä Hannasta tuntui kaikki hyvin luonnolliselta, sekin, että Verner oli tullut. Hänkin hymyili ja ojensi Vernerille kätensä. Tämä ehdotti, että he lähtisivät yhdessä katsomaan jäiden lähtöä joelle, ja Hanna suostui. Sipaistuaan liinan päänsä ympäri tyttö seurasi Verneriä ulos, jossa heitä vastaan tulvahti lähenevän pääsiäisehtoon kohajava ilma.

He kulkivat lumesta paljastuneella rannalla, viivähtivät vilpoisten kevätpuiden alla ja katsoivat jäiden menoa virrassa, jäiden, jotka kumisten ja auringonlaskun punaamina lohkareina vyöryivät rajusti eteenpäin lainehtivassa tulvavedessä. Rannoilla seisoskeli siellä täällä ihmisiä, väistyen sitä mukaa loitommalle kuta korkeammalle tulva joessa nousi. Pauhua, kohinaa, veden ja jäälohkareiden välkettä, tuulen huminaa virran yllä. Talojen ja tölliien ikkunat leimusivat pitkin jokivartta. Pääsiäispäivän aurinko teki laskuaan. Taivaassakin oli kuin

tulva — värien ja valovirtojen tulva, joka heitti hohtavan kajonsa joen, havahtuvien puiden, sinertävien peltojen ja koko luonnon yli. Tässä viiltävässä valossa he katsoivat toisiinsa.

Hannan mustat hiukset kiilsivät ja läikkyivät, Vernerin kasvot olivat sulkeutuneet. Kevät ilma huokui väkevänä yli heidän päänsä, ja pääsiäisehtoon kirpaiseva valo väreili heidän kasvoillaan kuin raikas vesi. Taas Verner näki Hannan omituisen jyrkässä ristivalaistuksessa; tytön kasvot leikkautuivat puhtaina ja selvinä tulvaisen joen muodostamaa taustaa vastaan.

Verner vetäytyi viimein lähellä olevaan rantakojuun ja istahti jonkin laudan päälle. Hanna seurasi häntä sinne. Avonaisesta ovesta ja seinän raoista tunkeutui sisälle kojuun punertavaa valoa, joka häilähteli kuin harso. Kojun seinät vavahtelivat läheisen joen pauhussa ja jäiden ryskeessä. Mutta sisältä kojusta kuultuina nuo tulvaäänät kantautuivat niinkuin etäämpää, vaikka he olivat niitä yhtä lähellä kuin taannoinkin. He puhuivat jotain pääsiäisestä, tulvasta ja keväästä Vernerin kuunnelllessa Hannan äänen totista sointia ja hänen lyhyitä, hiukan ujoja vastauksiaan. Ja vähitellen hänen mielessään alkoi herätä aivan uusia tunteja, jotka purkautuivat esiin henkisen väsymyksen alta. Matalalla äänellä, jota joen kohina ja jäiden ryske säestivät, Verner puhui elämästään, opinnoistaan Helsingissä, monistakin sellaisista asioista hän puhui, jotka Hannalle olivat ennestään vieraita ja etäisiä, mutta

jotka Verner teki hänelle läheisiksi ja melkein tutuiksi. Kummallinen, jollakin tavoin synkkä ja risti-riitainen oli Verner, synkkä, mutta toisaalta kuitenkin kumman valoisa. Hän kertoi lapsuudestaan, nuoruusvuosistaan ja köyhäintalosta, johon hänellä äitinsä toimen vuoksi aina oli ollut läheinen suhde. Kauaksi pois hän nyt kuitenkin sanoi kaipaavansa; hän sanoi kaipaavansa Itämaille ja tahtovansa nähdä Jerusalemin, Öljymäen vihreän, hehkuvan kunnaan ja tomun kohoavan Damaskon tieltä — syvälle, syvälle Itämaille hän kaipasi, kuuman hiekan, seetripuiden ja kaukaisten, välkkyvien kupoolien jylhään rauhaan, sillä väsynyt hän tunsii olevansa omaan maanosaansa ja sen riitoihin. Mutta oliko rauhaa sielläkään — Itämailla? Eivätkö sanomalehdet alituisen kertoneet verisistä mellakoista juuri Jerusalemissa, kahakoista Damaskon tiellä? Missään ei ollut rauhaa, ei lepoa — samaa kuohuntaa ja kaaosta kaikkialla. Ikäänkuin maailmanlopun tulinen hämärä olisi levinnyt jo maailman ylle.

Merkillisesti valveutuen Hanna kuunteli Vernerin sanoja ja ääntä. Mutta yht'äkkiä hän jäi kuuntelemaan. Yli jäiden ryskeen ja tulvaveden pauhun hän oli kuulevinaan huojuvan puusillan suunnalta kulkevan joukon kohua ja raskasta virrenveisuuta. Nyt kuuli sen Vernerkin, hän nousi ja meni ulos katsomaan. Niin teki myös Hanna. Ja silloin he näkivät hehkuvan pääsiäistaivaan alla harmaan, hitaasti eteenpäin vaeltavan joukon, josta erottui käsi kä-

dessä kulkevia ihmisiä, virren poljennon mukaan huojuvia. Yli joen he kulkivat kohti Myllymäkeä, ollen kuin se joukko, joka seurasi Kristusta hänen vaeltaessaan ristiänsä kantaen Golgatalle. He olivat kuitenkin lahkolaisia, kylien riivatuita, jotka ehkä olivat matkalla peltojen takaisiin vanhoihin metsäkyliin. Ainakin he sinne päin kulkivat.

Verner ja Hanna nousivat ylemmäksi rannalle nähdäkseen vitkaan etenevän joukon. Se vaelsi sohjoisella, keväisellä tiellä laulaen ja käsiään kohotellen pääsiäisehtoon syvässä valossa. Sitten se katosi kankaalla kujan mutkan taakse kohotakseen vielä kerran näkyville Myllymäellä, joka nousi maan-kamarasta niinkuin kärsimyksen yksinäinen ja outo kukkula. Ikivanhan, hyljätyn tuulimyllyn murtuneet siivet ahmivat jylhästi kaukaisten taivaanrantojen sinihohtoa. Se käänteli edestakaisin, edestakaisin silpoutuneita siipiään, jotka ikäänkuin uppoutuivat avaruuden liekkimereen... Sinisiä mäkiä väikkyy kaukana tasangon takana. Kaikki oli kumman avaraa, jollakin tavoin juhlallista. Virrenveisuun hyminäkin oli häipynyt kuulumattomiin, he eivät sitä enää erottaneet. Se oli häipynyt tuulen huminaan ja tulvaisen virran pauhuun. Mutta Verner ja Hanna tiesivät, että se joukko, joka kiersi mäellä ja sitten lähti laskeutumaan sieltä alas, jatkoi yhä lauluaan. Kummallista se oli.

He seisoivat joen töyräällä pitkän aikaa mitään puhumatta. Mutta sitten he jälleen ikäänkuin vaistosivat toistensa läheisyyden, ja he palasivat alem-

maksi rannalle. Ja pääsiäisehtoon muuttuessa sini-seksi heidän ympärillään, he yhä kulkivat rannalla, tulvaisen joen partaalla, tuntien sieraimissaan veden ja tuoreen, keväisen mullan tuoksun. Niinkuin huumiossa he kulkivat. Pellot, mäet ja kylät väikkyivät heidän silmiinsä pääsiäisehtoon tuimassa valokajossa, sinisessä hohteessa. Tästä vaeltelusta jäi heille kummallekin mielestä haihtumaton muisto.

Mutta vihdoin Hanna tahtoi mennä kotiin, ja niin Verner lähti häntä saattamaan. He olivat tuskin päässeet santakuoppien ja Myllymäen välimaille, kun he jälleen kuulivat virrenveisuuta, joka lainehti heitä vastaan niinkuin raskas aalto. Se oli lähtöisin talosta, Hanna tiesi sen jo. Lahkolaiset olivat siis menneet sisälle Vanhataloon. Ja Hanna tunsu äkillistä hätää, melkein pelkoa. Mitä tekivät kylien riivatut talossa, jonka isäntä oli heitä siinä määrin vastaan, että oli heidän profeettansakin ajanut sieltä ulos Hannan sairauden aikana, ja jonka tytärkin oli eronnut heistä? Ehkä tähän kaikkeen kätkeytyi jonkinlaista kosta, sillä rangaistusta nuo riivatut ja uskonkiihkoiset olennot olivat huutaneet kylissä koko talven ajan talon ylle.

He nousivat ulkoportaita myöten talon pors-tuaan, jonka oven pihtipielet oli tahrittu punaisiksi, verisiksi. Tuvan ovikin oli auki. Verner ja Hanna seisautuivat kynnykselle. Ja he näkivät tuvan olevan täynnä väkeä, miehiä ja naisia. Niitä istui penkeillä ja tuoleilla; toisia oli polvistuneina lattialla. Mutta yli joukon kohosi taustalle kaksi hahmoa,

jotka seisoivat seinän vieressä kädet jäykästi sivuille ojennettuina kuin ristiinnaulituilla. Jotkut lahkolaisista häpäisivät heitä.

Nämä seinän vierellä eriskummallisessa asennossa kyyristelevät olennot olivat Hannan isä ja seppä.

TOINEN LUKU.

Vanhatalon Kustaa ja seppä olivat viettäneet omalla tavallaan pääsiäistä. Santakuoppien takaisessa sepän talorähjässä he jaarittelivat viinapullon ääressä kaikenlaista. Mutta sitten Kustaa paljasti sepälle pääsiäispäivän viiltävässä valossa elämänsä salaisen haavan, suhteensa vaimoonsa, Mariaan. Oli hän tosin jo aikaisemminkin viittaillut sepälle yhtä ja toista, mutta nyt hän kertoi siinä viinan ja oman kipeän mielensä yllyttämänä kaiken — senkin, mitä hän oli käräjien päätyttyä kuullut hullun tuomarin talossa. Pettänyt oli vaimo häntä, pettänyt ja vetänyt nenästä, valitteli Kustaa katkerana sepälle. Jumalalle vihkiytynyt huora oli Maria. Mutta seppä sanoi, että kärsimyksensä oli kullakin, hänelläkin. Ei ollut hänenkään, sepän, avioliitto onnistunut; vaimo oli mennyt menojaan, häipynyt toisen kanssa. Ja sai mennä, hän ei kaivannut, sillä siihen ei ollut syytä eikä aihetta. He eivät olleet sopineet.

— Se siinä onkin pirua, sanoi lopuksi seppä, ettei edeltäpäin tiedä, minkälaisen akan sattuu saamaan. Joutuu väliin ottamaan kuin sian säkissä . . . Ja jos vielä on hullaantunut ottamaan häneltä ennakkoa,

niin kohta istut kiinni kuin tervassa. Kyllä minullekin pian valkeni Sikrin suhteen monta seikkaa; hän oli kärttyinen ja tyhmä, liian hienostelevakin sepän muijaksi. Maaseudulla hän ei viihtynyt. Minä taas olin kyllästynyt kaupunkeihin ja konepajoihin. Vihdoin hän hoksasi erään maalarin, ja he alkoivat tästä puolin pitää yhtä. Aluksi heitä vakoilin, tietysti vain päissäni ollessani, sillä selvänä en olisi viittänyt panna kortta ristiin sen asian vuoksi. Sittemmin annoinkin kaiken olla oloillaan. Ja lopulta he hävisivät näkyvistäni kaupungin puoleen. Mutta minä muutin Miljan kanssa näille maille. Ja kuitenkin: olisipa sentään mukavaa, jos kaikki olisi toisin. Mutta kaikki muuttuu, kaikki muuttuu, vain viinalla on sama maku kuin entisinäkin vuosina . . .

— Minun laitani on toisin, mutisi Kustaa, ihan toisin. — Ja sitten hän alkoi sepälle selittää, kuinka hänen laitansa oli. Hänen päänsä painui vähitellen käsien varaan liki pöydän kantta, silmät olivat puolittain ummessa ja leuka vapisi. — Että hän tekikin minulle niin, valitti hän kerta toisensa jälkeen. — Ja vielä häiden aattona! Antautui toiselle miehelle, sille Albertille, Ehkolan Aukustin veljelle. Kas, se juuri tekeekin Marian huoraksi minun silmissäni, olkoon hän nyt kuinka pyhä ja Jumalalle vihkiytynyt tahansa. Ensimmäinen lapsi, joka hänestä sitten syntyi, ei ollut minun, sen tiedän nyt. Mutta hän ei mitään puhunut, ja petos kasvoi vuosi vuodelta, sillä kaiken aikaa hän on rakastanut sitä Ameri-

kassa kuollutta Ehkolan Alberttia, jonka aurinko nylki paljaaksi suurena poutakesänä. Nahka keli miehen päältä, niinkuin hänet olisi roviolla poltettu ...

— Niinpä niin, sanoi seppä, se oli hänen rangais-
tuksensa. Tarvitsiko mennä kähmimään toisen omaa! Mutta kovasti se sinun muijasi nyt on kiinni niissä uskonasioissa, raamatullisissa. Harva on se päivä, ettei hän tästä laappisi ohitse virsikirja kädessä tuonne rantakyltiin päin. Ja mejän Miljalle hän oli sanonut maailmanlopun tulevan pian. Niin on ollut muka outo kajastus taivaalla menneinä öinä.

— Sitä hän on hokenut jo monta vuotta, murahti Kustaa. — Kyllä se alituinen paasaaminen alkaa jo niin pirusti kyllästyttää, että tekisi mieli ottaa häntä tukasta kiinni ja heittää pellolle odottamaan niitä taivaallisia sotajoukkoja ja Uutta Jerusalemiä, joista hän lakkaamatta puhuu. Pari kertaa olen tappanut hänet unissani, sysännyt puukon kylkeen ...

— Ne ovat pahoja unia semmoiset, arveli seppä ja pudisteli päätään. — Kaupungin puolessa tutustuin erääseen karjakauppiaseen, johonkin Nyymanniin. Hänkin näki samanlaisia unia vaimostaan, jonka tiedettiin pitävän toista miestä. Lopulta hän uneksi vaimonsa tappamisesta jo päivälläkin. Ja sitten muutamana syysehtoonä hän hioi puukkoansa, koetteli aina välillä sormellaan sen terää ja taas hioi, antoi kovasimen suhista. Sitten kun puukko oli kyllin terävä, hän työnsi sen itkien kolme kertaa

mitään pahaa aavistamattoman vaimonsa rintaan. Ja vaimo kuoli siihen paikkaan, mutta karjakauppias heräsi kuin unesta ja lähti ilmoittautumaan poliisille. Niin että koita karkoittaa semmoiset unet mielestäsi.

— Koitanhan minä, koitan, koitan, hoki Kustaa niinkuin epätoivoissaan.

Näin he kumpikin kaivelivat muistojaan, pettymyksiään, yrmeinä joivat ja murahtelivat. Mutta kesken kaiken he kuulivat ääniä ja kulkevan joukon kohua ulkoa. Miehet katsoivat ikkunasta tielle päin yli santakuoppien. Ja he näkivät sen saman näyn, jonka Verner ja Hanna olivat nähneet sitä ennen heidän seisoessaan rannan töyräällä: käsi kädessä tiellä vaeltavat lahkolaiset. Kustaa ja seppä näkivät tuon kummallisen, laulavan joukon nousevan Myllymäelle, kiertävän vinhassa uskonhuumiossa vanhaa, rähjäistä tuulimyllyä ja sitten laskeutuvan alas kummulta.

Mariankin oli Kustaa nähnyt siinä joukossa. Tumma liina päässä hulmuten hänkin oli kiertänyt huumaantuneena mäellä. Kustaa oli hetkittäin nähnyt hänen kuvastuvan huikaisevan selvästi ehtoovastavasta vastaan ikäänkuin muista erillään, yksinäisenä. Marian mustat vaatteet olivat kuin syttyneet tuleen pääsiäistaivaan liekeissä ja purppurassa... Kustaa oli katsonut vaimoan niinkuin jotain ilmeystystä.

Mutta samassa hänelle selvisi lahkolaisten matkan määrä. Ja hänessä syttyi viha.

— Ne menivät meille, sanoi Kustaa äkkiä sepälle.
 — Minä arvaan sen. Ne riivatut on ajettava pois talosta, vaikka sitten ottaisi piru.

— Se on selvä, vahvasti seppäkin.

Ja he lähtivät ohi santakuoppien ja tuulimyllyn kulkemaan taloon. Mutta jo loitolle he näkivät, että talon ulko-oven pihtipielet hohtivat oudon punaisilta. Niihin oli sivelty karitsan verta, kuten Egyptissä kerran sinä suurena vihan ja vapahduksen yönä, jolloin Israelin lapset lähtivät vaeltamaan orjuuden maasta kohti Siinaita . . .

Koko tupa lainehti täynnä riivattuja, kylien lahkolaisia. Saarnan ääntä, virren veisuuta, polvistuvia ihmisiä. Meluten, ärhennellen ja käsiään hui-toen Vanhatalon Kustaa ja seppä tulivat tähän kummaan joukkoon, alkaen häätää sitä ulos. Mutta silloin heihin tarttuivat monet kädet. Syntyi tappelu. Iskujoukkoon kuuluvat miehet kaatoivat heidät lattiaan, painoivat alleen. Kerran Kustaa tunki häivähtävän kasvoilleen naisen kuivat, tuuheat hiukset, ja avatessaan silmänsä hän näki edessään naisprofeetta Anna Hautalan vääntyneet kasvot. Ja tuo riivattu nainen, jonka hän aikaisemmin talvella oli ajanut pois talostaan, huusi lakkaamatta hänen korviinsa rangaistuksen kuumia sanoja.

Kustaa ja seppä kamppailivat vastaan, mutta lopulta heidän oli taivuttava ylivoiman alle. Sitten heidät nostettiin miehissä pystyyn seinää vasten

kuten kirkon vaivaisukot. Lyönnein ja uhkauksin miehet pakotettiin pysymään siinä asennossa, johon heidät jätettiin veisuun ja saarnan taas alkaessa. Kädet sivuille ojennettuina kuin ristiinnaulituilla, päät syvälle hartioiden väliin painuneina, hampaitaan nirskutellen ja juovuksissa — tällaisina Kustaa ja seppä seisoivat uskonkiihkoisten kiduttajiensa edessä. Ja tästä asennosta ja tilasta Verner ja Hanna heidät tapasivat palatessaan joelta.

Hanna tiesi heti, mitä talossa oli tapahtunut, tiesi niin tarkoin kuin joku läsnäolevista olisi sen hänelle kertonut. Kuten hirsiseinästä ulos astuneina seisoivat Hannan isä ja seppä tuvan perällä. Isä oli kerran auttanut häntä naisprofeetta Anna Hautalan tullessa taloon hänen sairautensa aikana; nyt hän, Hanna, auttaisi vuorostaan isäänsä pääsemään irti riivatuista.

Ja Hanna meni tupaan Vernerin jäädessä seisomaan ovelle. Kukaan ei aluksi huomannut tytön saapumista. Verner silmäili lahkolaisia uteliain katsein ja valmiina kohta rientämään Hannan avuksi, jos kärsimysjuhlan kiihdyttämät lahkolaiset kävisivät tyttöön käsiksi tai jotenkin häntä estäisivät. Mutta kun Hanna hitaasti kulki, ikäänkuin liukui läpi kuuman tuvan, vaikenen veisuu vitkaan ja lahkolaiset jäivät katsomaan tyttöön kuin äkisti esiin loimahtaneeseen näkyyn. Kukaan ei liikahtanutkaan. Hanna astui isänsä luokse, laski kätensä hänen olalleen ja sanoi hiljaa:

— Tule pois, isä, ja tekin, seppä! Lähtekää molemmat.

Sillä hetkellä miehissä sammui se merkillinen lumous, jonka vallassa he olivat olleet; heidän sivuille ojennetut kätensä putosivat kupeille, veri ikäänkuin tempautui heidän suonissaan liikkeelle, humala haihtui, ja he seurasivat tyttöä porstuaan.

Vanhatalon Kustaa ja seppä nousivat talon yläkertaan, mutta Hanna ja Verner menivät ulos. Nyt havahtuivat lahkolaisetkin, villi kohahdus löi joukon ylitse ja kuului naisprofeetan ääni:

— Luopio, luopio kävi joukossamme.

Mutta Maria kohotti kätensä kasvoilleen ja itki.

Talon yläkerran huoneessa murjotti kaksi miestä. Kustaa tunsi tulleensa häväistyksi omassa talossaan. Häpeä ja kiukku puistattivat häntä, ja tuon tuosta hän puhkesi kirouksiin ja sadatuksiin, joihin seppä yhtyi. Sitten he taas kotvaksi vaikenivat. Näin kului tunti, pari. Alhaalta kantautui veisuuta ja yksityisiä saarnan sanoja.

Mutta sitten he yht'äkkiä kuulivat kohua ja monien askeleitten ääntä. Talon riivatut vieraat lapautuivat ulos ja kulkivat nyt yli pihan Kustaan heristäessä erästä yläkerran ikkunasta nyrkkiään heidän jälkeensä. Maria oli yhä heidän joukossaan. Vieläkään hän ei ollut saanut rauhaa eikä jättäytynyt taloon, johon nyt humahti pilven tavoin raskas hiljaisuus.

Kohta kuitenkin kuului askeleita yläkertaan johtavilta portailta. Ovi avattiin, ja kamariin astui Kustaan veli vaivaistalosta, Vanhatalon Risto. Hän katsoi vähämielisesti vuoroin veljeensä, vuoroin seppään ja sanoi sitten iloisesti:

— Älkää murehtiko, sillä Kristus on noussut ylös kuolleista. Maria Magdaleena, Johannes ja Simon Pietari kävivät Jeesuksen haudalla ja näkivät sen olevan tyhjän. Vain liinakääreet he näkivät haudassa sekä erikseen kokoonkäärittynä sen hikiliinan, joka oli ollut Jeesuksen päässä. Älkää siis murehtiko, sillä Kristus on ylösnoussut...!

Vanhatalon Kustaa ja seppä katsoivat häneen hölmistyneinä, mitään puhumatta. Mutta Risto tuli peremmälle huonetta, kysyen Hannaa ja tuoden terveisiä köyhäintalosta.

Pääsiäisehtoon sini tummeni. Pehmeä hämärä hulvahti kyliin. Sen helmassa huojuivat ja narisivat taloissa keinut. Kiirasmäellä oli kelakiikku; se teki väljiä kaarteita ilmassa, joka humisi ja soi. Kuului puhetta ja tyttöjen naurua. Mutta mäet ja harjut hukkuivat vahvaan tummuuteen. Lumesta paljastunut multa tuoksui ja sinersi. Vilpoinen, kostea maa henkäili raikkaana ja väkevänä. Tulvainen joki virtasi vaahtoisen peltojen avaraan syliin. Jäät olivat jo kulkeutuneet alemmaksi; vapaana ja mustana joki lainehti keväisessä, kaikuvassa yössä, joksi pitkä pääsiäisilta vähitellen muuttui.

Mutta Vanhatalon ulko-oven pihtipielet oli joku lahkolaisista sivellyt karitsan verellä.

Myöhemmin yöllä tulva joessa nousi yhä. Alavammilla paikoilla vesien paljous syöksyi jo pelloille. Kylissä valvottiin. Valoja tuikki siellä täällä pitkin kohisevaa jokivartta. Kerrottiin, että joen alajuoksun kylissä tyhjennettiin jo rantataloja ja -tönöjä, koska vesi nousemistaan nousi ollen peittä-mäisillään kaikki alleen. Muutamat mustalaisruipat, jotka juuri olivat sieltä suunnalta tulleet, vahvistivat tämän kulkupuheen. Ja vieläkin alem-paa — rantamaailmasta, kaupungin puolesta, missä virta oli jo toinen, suuri ja väljä, mereen laskeva, saapui viestejä tulvasta, jollaista vanhatkaan eivät muistaneet milloinkaan nähneensä. Siellä oli taloja, jotka olivat lähes harjojaan myöten vaipuneet tulva-veteen. Niillä maanteilläkin, jotka seurailivat joen varsia, lainehti paikoitellen vettä. Ja satoja ja taas satoja hehtaareja peltomaita katosi näkyvistä kuin yhdellä pyyhkäisyllä. Se oli kuin mereen uponnut maailma . . . Suuria hevos- ja karjalaumoja liikuskeli valtoimina kylissä hirnuen ja haikeasti ammuen, tulvan säikähdyttäminä. Ruuhkautuneita jäitä räjäyteltiin lakkaamatta. Kova oli hätä näillä suu-rilla jokilakeuksilla pääsiäisen aikaan; tulvaveden pauhu, jättien ryske, itku, meteli ja mökä veivät päivien ja öiden rauhan. Sellaista oli nyt siellä.

Täällä yläjuoksun kylissä ja varsinkin pienten sivujokien varsilla ei hätä sitä vastoin ollut läheskään niin suuri. Mutta kylien riivatut puhuivat siitä

huolimatta uudesta vedenpaisumuksesta, joka uhkasi maailmaa. Jumala oli tehnyt mitättömäksi Liitonmerkin: sateenkaaren taivaalla ja antaisi nyt kaikkien syvyyden vesien tulvia yli maailman, yli syntisen sukukunnan. Arkkia pitäisi uskovaisten ryhtyä rakentamaan, jotta he edes pelastuisivat . . .

Ja kuu syttyi taivaalle, vaaleanpunainen kevätkuu. Mutta samaan aikaan, ikäänkuin kuun sytyttämänä, loimahti palamaan Vanhatalon tuulimylly. Useasta eri kohdasta se syttyi melkein yhtäaikaan, palaen kirkkaalla liekillä. Se oli kuin suunnaton soihtu, jonka itse Jehova oli sytyttänyt valaisemaan pääsiäisyötä. Liekit hulmahtivat punaisina ja hehkuvina mustalle taivaalle. Kuului tulen kuumaa huminaa, joka sekaantui tulvaveden kylmään pauhuun ja tuulen kohinaan mäillä ja peltolakeudella. Kiikut ja keinut pysähtyivät, niiden narina sammui yöhön, nauru kuoli pois. Jäätiin katsomaan tulen loimotusta, ikivanhan tuulimyllyn paloa. Myllymäki hohti punaisena ja kuin kullassa ja tulisessa purppurassa. Palava tuulimylly kuvastui öistä taivasta vastaan liekehtivänä ja hirmuisena niinkuin maailmanlopun merkki.

Myllymäelle kokoontui ihmisiä, miehiä ja naisia, jotka yrittivät sammuttaa tulta, sillä oli olemassa vaara, että palavasta tuulimyllystä lentäisi tuulen mukana kipinöitä alas mäeltä talon rakennuksiin. Murtuneet, tuulien syömät siivet putosivat jo maahan kuin uupuneet linnut, mutta katto sortui sisään.

Ja liekkien leimutessa koko mylly, koko menneisyyden kummitus romahti kasaan. Eikä siitä ollut kohta jäljellä kuin kasa kipinöivää, sammuvaa tuhkaa.

Pääsiäisyö oli taas hyvin tumma, oudosti kajastava. Kuu hohti mustansinisellä taivaalla vaaleanpunaisena. Vanhatalon Kustaa ja seppä harhailivat peikkomaisina autioituneella Myllymäellä. Muitakin siinä vielä seisoskeli ihmettelemässä tapahtumaa. Kuinka oli tuulimylly syttynyt palamaan? Ei tiedetty, mitä olisi siitä arveltu. Kesken tämän kaiken tuli paikalle Vanhatalon Risto, joka vielä viipyi talossa. Ukko oli paljain päin, parta märkä ja takkuinen, silmät hohtivat kuin kekäleet. Huojuen keskelle leimahtelevaa tuhkaa vanhus huusi käsiään huitoen:

— Kristus on ylösnoussut! Hänen hautansa on tyhjä... hikiliina... erikseen kokoonkääritynä...

Hanna, joka oli Vernerin kanssa ollut läheisessä kylässä keinumassa, meni hänen luokseen.

— Setäkulta, pyysi hän, tule pois sieltä. Kuuma tuhka polttaa kenkäsi...!

Ja Hannan ja Vernerin tukemana hoippui vanhus, jota köyhäintalossa sanottiin Nasaretilaiseksi, mäeltä pois.

Mutta pihassa he kohtasivat Marian, Hannan äidin. Hänen hiuksensa riippuivat vanukkeisina kasvoille, silmissä oli synkkä hehku ja jos valaistus olisi ollut vahvempi, Hanna olisi nähnyt, että äidin

kädet olivat noessa ja käsivarsissa siellä täällä palo-
haavoja. Hän katsoi jonnekin pois, jonnekin etäälle.

Ja pääsiäisyö riippui hänen yllään tuskallisena
ja tummana, niinkuin ristillä . . .

Joelta, hyvin loitolta, kantautui kumeita paukah-
duksia. Siellä yhä räjäyteltiin ruuhkautuneita jäitä.
Räjähdykset tapahtuivat sarjoittain, neljä laukausta
aina kerrallaan lyhyin väliajoin. Ne ikäänkuin aukoi-
vat tietä keväälle . . .

Näin päättyi pääsiäinen — Herran ohikäyminen.

NAINEN NOUSEE ÖLJYMÄELLE

ENSIMMÄINEN LUKU.

Vanhatalon tuulimyllyn kummallinen palo pääsiäisyönä säilyi merkillisenä muistikuvana monen mielessä jokilakeudella. Se oli ollut kuin Jehovan soihtu, joka oli äkisti leimahtanut palamaan heleällä liekillä kärsimysjuhlan viimeisenä yönä... Vain raskaat myllynkivet Kustaa oli aamulla löytänyt tuhkan joukosta. Tyhjä oli nyt Myllymäen kumiseva rinne. Jotkut vanhat haavat ja koivut siellä vain uupuneesti humisivat. Ei kangastunut enää taivasta vastaan tuo vanha tuulimylly, joka harmaana ja sammaloituneena oli toista sataa vuotta seisonut mäellä ja ahminut siipiinsä tuulta, joka sitä oli lähestynyt milloin miltäkin sinisen avaruuden kolkalta. Se oli poissa. Ainoastaan kasa tuhkaa osoitti, missä se oli kerran ollut. Nyt tuuli tavoitti mäellä vain haapojen ja koivujen oksistot, joiden läpi se ihanasti humisten kulki. Mutta Myllymäeksi kutsuttiin tuota kanervaista kumpua yhä edelleen ja kutsuttaisiin kai maailman loppuun.

Vahva salaperäisyys verhosi vieläkin tuulimyllyn paloa. Kustaa itse päätteli sen lahkolaisten syyttämäksi. Lisäksi hän tiesi Marian kummallisesti vihan-

neen vanhaa tuulimyllyä, koska hän omituisissa valveunissaan oli siinä näkevinään ikäänkuin suvun alennustilan vertauskuvan, paholaisen temppelin, jonne Kulta-Profeetan väkevä, syntinen henki muka oli siirtynyt. Mutta Maria ei mitään vastannut, kun Kustaa vaimoltaan kysyi, tiesikö hän mitään myllyn palosta. Silloin Kustaa pani hänet pesemään omin käsin karitsanveren ulko-oven pihtipielistä. Ja Maria teki sen. Itkien hän värjötteli porstuanovella monta tuntia ja hankasi kumaraisena pihtipie-
liä. Eläimen veri oli kuin imeytynyt puuhun . . . Mutta Hannaa ei Kustaa päästänyt äitiään autta-
maan.

Sitten myöhemmin keväällä, jolloin pääsiäisen aikainen tulva oli enää vain muisto, kylien lahkolaiset joutuivat joukolla käräjille. Vanhatalon Kustaa oli heidät sinne haastanut kotirauhan rikkomisesta ja väkivallan teosta. Siellä tuli ilmi yhtä ja toista lahkon sisäisestä elämästä, jota ihmeteltiin ja päiviteltiin. Myös tulipalon aikaansaamisesta Kustaa heitä syytti, mutta sitä ei voitu todistaa. Niin asia jäi silleen. Vanhan tuulimyllyn palo pysyi edelleen salaisuutena. Mutta pääsiäispäivän tapauksista Vanhatalossa lahkolaiset saivat sakkoja, joiden johdosta he viettivät jokilakeuden kylissä kirojaisiaan. Vanhatalon Kus-
taa ja seppä tunsivat saaneensa hiukan hyvitystä, ja he juhlivat sitä omalla tavallaan.

Pian näiden tapausten jälkeen Ontuva-Sigrid — Kristuksen sijainen maan päällä — kuoli eräällä saarnamatkallaan. Ennen kuolemaansa hän oli alka-

nut saarnata lahkolaisten uskosta eroavaa oppia ja oli näin menettänyt suurimmaksi osaksi heidän kannatuksensa. Vanhatalon Maria alkoi tästä puolin osittain hoitaa hänen tehtäviään kylien riivattujen keskuudessa. Mutta kauan tämänkin jälkeen Samarin Sigridin lempeä hahmo ikäänkuin huojui heidän yllään, niinkuin jokin kullankeltainen tähti huojuu yksinäisenä, muita tähtiä korkeammalla, väljän pellon yllä . . .

Maria oli muuten muuttunut entistäkin hiljaisemmaksi ja kummallisemmaksi. Oli kuin hän ei olisi enää elänyt tässä maailmassa. Hänen silmiensä tumma sinikin oli tullut kovemmaksi kuin ennen. Eikä se ollut ihme, sillä oudot näyt viilsivät hänen mieltään ja hehkuivat hänen silmissään jo päivälläkin. Uusi Jerusalemi väikkyi alati kuin taivaanrannalla, hohtaen kuin aurinko ja kimmeltäen kuin tähdet . . . Loputonta valoa säteili tuosta näystä kaiken yli.

Yhä syvempi nöyryyskin oli täyttänyt Marian mielen kiirastorstai-illasta lähtien. Vieläkin kaikui hänen korvissaan Kustaan silloiset huudot talon yläkerran huoneesta: »Kenguru, kenguru, kenguru!» Hän tiesi, että Kustaa oli perillä hänen salaisuudesta — millä tavoin tämä sitten olikin ottanut siitä selon. Kustaan silmistäkin hän sen näki; ne olivat niin tarkkaavat, vaanivat ja etäisesti pilkkaavat. Jotakin tulisi pian tapahtumaan, Maria ajatteli. Se raskas kohtalonpilvi, joka ikäänkuin lepäsi talon päällä, olisi kohta purkautuva alas

sateena, myrskynä, salamoina . . . Tuulimyllynkin palo pääsiäisyönä oli kuin juuri tätä kaikkea ennakoinnut.

Hän, Maria, oli sen erään toisen lahkolaisen kanssa sytyttänyt, tahrannut kätensä nokeen ja polttanut ne haavoille. Vihannut hän oli tuota harmaata, sammaloitunutta kummitusta, myllyrotteloaa, jonka seinien jokaisesta rakosesta oli kuin huokunut ulos suvun menneisyys, hänelle vastenmielinen. Sitä paitsi hän oli kerran kuullut Kustaan puhuvan sepälle, kuinka he suvella menisivät yhdessä pitämään kemuja vanhaan tuulimyllyyn, tekisivät siitä jonkinlaisen tuulien kapakan, ja mustalainen Kalle Hagert saisi olla heidän viinankantajanaan. Estääkseen ajoissa tämän uuden hullutuksen ja synnin jakson Maria oli erään uskonveljensä avustamana sytyttänyt tuulimyllyn palamaan, antanut sen mennä yhdessä tulen humauksessa. Se oli samalla ollut kuin tulimerkkinä muille uskonsisarille ja -veljille, piina-
viikon tulimerkkinä. Ja siinä keskellä pääsiäisyötä oli Marialle tullut väkevä halu heittäytyä itse liekkeihin, hän olisi tahtonut nousta niinkuin profeetta Elija tulisilla vaunuilla taivaaseen. Vain vaivoin hän oli pidättäytynyt syöksymästä liekkeihin. Mutta sen sijaan hän oli antanut niiden nuolla käsiään, ja hän oli tuntenut vihlovaa nautintoa sen johdosta. Tulipatsaan hän oli uskonhuumassaan tahtonut pystyttää peltojen keskelle, mutta kaikki oli romahtanut maahan, ja jäljelle oli jäänyt kasa tuhkaa . . .

Ja kevät kului. Eräänä päivänä talon yli lensi kumeasti huutaen kurkien monipolvinen, rauhaton matkakiila ikäänkuin keinuen kiihkojensa rannattomalla merellä . . . Väkevien siipiensä hurmiokkaassa pauhussa ne syöksyivät halki viileästi leimuavan taivaan etäistä, hehkuvaa ilmanranta kohti. Pienet muuttolinnutkin saapuivat. Vanhat pellot kylvettiin. Ja pian täytti pellot ihana, tummanvihreä oras, joka päivien kuluessa kasvoi kasvamistaan, kunnes se oli valmista, kullankeltaista, kahisevaa viljaa. Silloin oli jo suvi . . .

Kerran Hanna keritsi lampaita Myllymäellä haapain alla. Oli elokuu. Päivä oli paahtava. Aurinko loisti tulisena keskitaivaalla. Mäen takaiselta kankaalta nousi kuivista kanervista kirpeää, väkevää tuoksua. Mutta pelloilla säihkyi viljan kulta niin kauaksi kuin silmä kantoi; se välkkyi ja lainehti kuin meri, häviten viimein tummien, metsäisten harjujen taakse.

Keritsemättömät lampaat sekä ne, jotka jo olivat luovuttaneet villansa, makailivat mäessä märehtien ja helteen uuvuttamina. Pienet keväälliset karitsat lepäilivät siellä täällä emojensa kyljissä. Mutta yksi lammas makasi ääneti ja sidotuin jaloin Hannan helmassa, sen kaula oli ojennettu jäykästi eteenpäin, pää oli liikkumaton, ja suuret, kosteat silmät olivat puoliummessa. Keritsimet kalisivat Hannan käsissä, ja villa irroittautui lampaan ruumiista valkeina haituvina. Ylempänä mäellä oleva pärekoppa oli

täynnä kuin valkoista lunta; pehmeää, ihanaa villaa kuohui yli kopan reunojen.

Hanna oli sitonut päänsä ympäri kellahtavan, ristiruudullisen liinan, jonka alta hänen hiuksensa pursusivat näkyville. Hänen kasvonsa, kaulansa ja käsivartensa olivat auringon polttamat. Eläimen ruumis painoi hänen jalkojaan ja siitä huokuva lämpö kuumensi hänen polviaan. Mutta hänen käntensä työskentelivät väsymättä; kumarassa hän työnsi niinkuin kuumalla elopellolla tehdessään sitomia. Haavan lehdet kahisivat hänen lampaan puoleen kumartuneen päänsä yllä. Muuten oli hyvin hiljaista. Alhaalta pihastakaan ei kuulunut ääniä. Vain viljapeltojen etäinen suhina kantautui tytön korviin kuin meren raskas huokailu.

Taivaan holvi syöksyi huikaisevan kirkkaana ja sinisenä mittaamattomiin korkeuksiin. Aurinko kellui alastoman ruumiin lailla tuossa rajattomassa sinessä, kuumana ja ilman pilvien verhoja. Sama sini ympäri tänä päivänä kyliäkin peltojen keskellä ja alempana joen savisilla töyräillä. Ne ikäänkuin uivat siinä pettävän kaukaisina, kangastuksenomaisina, ohuen savun keskellä. Merkillinen ajattomuuden tunnelma hiipi aaltoillen kaikkialle. Ihmiset, eläimet, kukat, humisevat puut, vilja ja ruoho maassa, koko luonto — kaikki tuntuivat yhtyvän tuohon samaan yleistunnelmaan, avaraan, kuumaan poutapäivän henkeen. Kaikki olivat yhtä, hengittivät samaan tahtiin, ja luonnon syvä, kumea sydän ruokki kaikkia verensä virvoittavalla väkevyy-

dellä, kuten äiti syntymätöntä lastaan kohtunsa syvyydessä . . .

Hetket kuluivat. Hanna oli vaihtanut lammasta ja keritsi nyt sen päätä, joka oli hänen helmassaan. Hiljaista oli. Aurinko paistoi edelleen kuumasti. Kaikki oli samoin kuin taannoinkin, eikä kuitenkaan sitä täysin ollut. Jotain oli kuin muuttunut tänä lyhyenä aikana, vaihtanut muotoaan. Alhaalla tiellä kulki joku. Se oli Verner. Hän tuli joelta päin ohi santakuoppien. Nyt hän pysähtyi ja katsoi suoraan ylös Myllymäelle. Hanna ei häntä vielä nähnyt, sillä hän oli kumartuneena lampaan puoleen ja keritsi.

Verner oikaisi halki kanervikon, kuiva mäkiruoho kahisi jo hänen jaloissaan. Mutta puolivälissä Myllymäen rinnettä hän uudelleen seisahtui, heittäytyen sitten maahan. Hän jäi katsomaan ylös keritsijään, Hannaan, joka istui puiden alla märehdivien lampaitten keskellä. Vernerin sopi siihen nähdä tytön kasvot sivulta, hänen pääliinan alta pursuavat hiuksensa, hänen paahtunut kaulansa ja työskentelevät kätensä. Ja vieläkkään hän ei ilmaissut itseään, sillä hän tahtoi ensin tarpeekseen nauttia tästä puhtaasta ja rauhallisesta näystä. Hengittäen syvään hän veti itseensä kanervien, harvan mäkiheinän ja helteisen poutapäivän tuoksuja. Tytön kumarruksissa oleva pää kuvastui taivasta vastaan. Verner katsoi sitä siksi, kunnes tuo nuori, kaunis tytönpää sulautui hänen silmissään uhkuvaan sini-syyteen, haihtui kuin kuuman poutapäivän punerta-

vaan, hulmuilevaan savuun, jota koko maailma oli täynnä. Silloin Vernerä kosketti äkillisen tuskan laine, joka ikäänkuin huuhtoutui hänen ylitseen, ja hän nousi maasta.

Hanna katsahti ylös työstään ja näki lähestyvän Vernerin. Syvä puna täytti tytön kasvot, kuten punainen verho olisi hitaasti vedetty hänen kasvojensa yli. Hän katsoi Verneriin arasti; melkein säikähtyneenä. Lammassakset riippuivat hervottomasti hänen kädessään. Makaavat lampaat nousivat ja vetäytyivät karitsoineen puiden suojaan. Vernerä suretti aiheuttamansa häiriö; hänestä olisi ollut mieluisempaa, jos kaikki olisi pysynyt niinkuin aikaisemminkin — silloin, kun hän katseli tätä kaikkea alhaalta tieltä. Jo loitolle hän oli nähnyt Hannan Myllymäellä keritsemässä lampaista . . .

— Tekö se olette! sanoi Hanna vihdoin, hymyillen ohutta, arkaa hymyä.

— Minähän se olen, vastasi Verner naurahtaen ja tervehti. — Säikytin teidän lampaanne, mutta saanhan siitä huolimatta istahtaa tähän hetkiseksi . . .?

— Saattehan toki, huudahti Hanna. — Minä vain . . . olin hiukan hämmästynyt, kun te niin äkkiä ilmestyitte tänne mäelle.

— Olen pitkällä kävelymatkalla, kertoi Verner, heittäytyen maahan Hannan läheisyyteen. — Harhailin tuolla joen uomassa. Sitten tulin kujaa pitkin tänne päin ja jo kauaksi näin, että joku nainen istui Myllymäellä ja keritsi lampaista. Tiesin jo silloin, että se olitte te eikä kukaan muu. Halusin nähdä

teidät. Tiedättekö, että minä en ole voinut unohtaa sitä pääsiäistä, en myöskään teitä.

— En minäkään ole sitä unohtanut, myönsi Hanna hiljaa ja alkoi jatkaa työtään. — En ole unohtanut, kertasi hän vielä, katsahtaen samalla Verneriin tummin silmin.

— Se oli todellakin merkillinen pääsiäinen, muisteli Verner. — Ne lahkolaiset . . . tulviva joki ja te, Hanna, kaikki jäivät minun mieleeni. Minun ei tarvitse muuta kuin ummistaa silmäni, kun jo taas näen edessäni tuon kaiken: hehkuvan pääsiäistaivaan ja sen alla hurmioituneet lahkolaiset, jotka kiertävät kehässä ja laulavat; pauhaava joki, tulvavettä, rajusti eteenpäin lainehtivaa, auringonlaskun punaamaa . . . ja teidän kasvonne rantakojun hämärässä . . . Kohisevat kevätpuut . . . Karitsan verellä sivellyt oven pihtipielet . . . Vanhan tuulimyllyn palo yöllä . . .

Verner vaikeni ja jäi katsomaan eteensä. Hannan kädessä kalisivat keritsimet, kenties hiukan rauhattomammin kuin taannoin, jolloin hän oli ollut yksin. Epämääräinen jännitys oli humahtanut tytön olemukseen, jännitys ja kiivas odotus. Hanna ei itsekään tiennyt, mitä hän odotti, hän vain tunsu, että jotain hämmentävää liikkui hänen ajatuksiensa lävitse, kuten auringon ja kuun valo hohtaa pelloilla salaperäisesti viljan läpi. Hän istui siinä kuin äkisti esiin leimahtaneessa valossa, tietämättä, mitä hän tuossa valossa tulisi näkemään. Ja vaistomaisesti hän kohotti päänsä ja alkoi katsoa, helmassaan si-

dottu eläin, suureen, liikkumattomaan, leimuavaan aurinkoon. Verner pureskeli maassa heinänkortta nähdessä kuin unessa tuon katseen.

— Kuinka saatatte katsoa suoraan aurinkoon, eikö silmiänne häikäise? kysyi Verner äkkiä.

Hanna naurahti pehmeästi, hämillään.

— Olen siihen tottunut, sanoi hän sitten. — Jo lapsesta lähtien olen katsonut aurinkoa enkä ainoastaan aurinkoa, vaan kaikkia taivaankappaleita. Rakastan aurinkoa, kuuta ja tähtiä! Aluksi niitä kummallisesti pelkäsin, kuvittelin niiden johdosta kaikenlaista. Se oli silloin, kun vähitellen opin tuntemaan niiden kaukaisen läsnäolon. Olin hullu tyttö! Mutta sitten niihin totuin ja opin niitä rakastamaan.

Ja yht'äkkiä hänen mieleensä loimahtivat näiden pienien muistojen mukana lapsuuden ajattomat vuodet, nuo puhtaat päivät, jotka olivat täynnä elämän alkuhämärää, salaperäistä kajoa tulvillaan. Siihen aikaan hän oli pelännyt taivaankappaleita: aurinkoa, kuuta ja tähtiä, varsinkin aurinkoa, joka suurena, tulisena pallona loimotti päivällä taivaalla ja iltaisin laski punaiseen liekkimereen. Mutta kun hän oppi tietämään, että se valo, joka päivällä lainehti ja väreili hänen ympärillään täyttäen maailman kirkkaudellaan, oli kotoisin auringosta, tuosta hehkuvaasta pallosta, joka yksinäisenä kellui avaruuden sinisessä meressä, silloin hän rauhoittui, ja hänet täytti omituinen, raju rakkaus aurinkoa kohtaan. Samoin kuuta ja tähtiä kohtaan. Voi noita etäisiä

syyskesän iltoja, jolloin tähdet ensi kerran loimahtivat näkyville taivaan äärettömään, juhlavaan kupuun! Silloin hän usein juoksi kylmässä, kasteisessa heinässä hiukset hulmuten ja käsiään yhteen lyöden, tähtiä lukien. Hän antoi niille kummallisia nimiä, ja aurinko oli hänen suuri aurinko-veljensä, josta hän oli ylpeä. Kuu piti häntä väliin öisin valveilla, punainen, mutta joskus myös haapea kuu, suuri ja ajoittain sirpiksi kuihtunut. Jokaisen kuun kuolema tuotti hänelle vihlova surua, mutta jokaisen uuden kuun syntyminen villiä iloa, joka huumasi häntä. — Niin se oli silloin. Mutta aurinko oli sen jälkeen noussut ja laskenut, tähdet kulkeneet ratojaan, kuu kuollut ja uudelleen syntynyt, aika vierinyt . . . Yhä vielä hän rakasti tuota kaikkea, imi auringosta voimaa ja elämää, kuusta ja tähdistä äärettömyyden janoa, taivaan nälkää.

— Ettekö te sitten voi katsoa aurinkoa? kysyi Hanna ihmetellen.

— Aurinko häikäisee silmiäni, mutisi Verner. — Kun hetken siihen katson, olen pitkän aikaa sen jälkeen aivan kuin huumaannuksissa. Silmissäni liekehtii, ja koko luonto verhoutuu keltaiseen hämärään, kääntyy kuin ylösalaisin . . . Sitten vähitellen kaikki muuttuu jälleen entiselleen. Onko se teistä kummallista, Hanna?

— En tiedä, ehkäpä se on toisilla niin. — Hanna alkoi taas keritä helmassaan olevaa lammasta, koettaen rauhoittua.

Mutta Verner sanoi:

— Minä olen ehkä silloin jonkinlainen aurinkohullu. Kuumissa maissa saattavat ihmiset toisinaan tulla hulluiksi auringosta, sen pakahduttavasta kuumuudesta ja loputtomasta loistosta; he huutavat, takovat nyrkeillään otsaansa ja heittäytyvät maahan kasvoilleen... Kenties täälläkin voi joskus sattua vähän siihen tilaan verrattavaa... kuumina päivinä...

Oli hetken hiljaista. Maailma heidän ympärillään oli aivan kuin hukunut valoon, ja he olivat jääneet siihen mäelle keskelle tasankojen humisevaa valomerta, vain lampaat seuranaan. Verner katsoi Hannaan mietteissään. Heidän väljissään makasi jaloistaan sidottu eläin. — Mikä tuo tyttö oikeastaan oli? kysyi Verner itseltään. Mitä hän Hannasta tiesi? Ei paljoa. Että tyttö oli kerran, lähinnä äitinsä pakotuksesta, lukeutunut lahkolaisiin, se seikka ei enää merkinnyt mitään. Hän oli ilmeisesti jo kokonaan vapautunut noiden kuumien houreitten kehästä, jotka olivat pitäneet häntä vallassaan. Nyt elämän pyörä oli vuorostaan temmannut hänet mukaansa päihdyttävään pyörteeseensä. Verner tuijotti yhä tyttöä voimatta katsoa muualle. — Niin, mikä hän oikeastaan oli tuo tyttö, joka siinä mäellä keritsi lampaita vanhojen puiden alla? — Verner näki edessään nuoret tytönkasvot, jotka olivat auringossa paahtuneet, nuoret ja nuoruudessaan kauniit kasvot, hiukan surumieliset, sulkeutuneet, salaperäiset. Oliko hän joku uusi auringonpalvoja, joka sielunsa syvyydessä viritti hymnejä maalle, kukille, linnuille,

auringolle . . . ? Ja Vernerin muistojen meressä alkoi yht'äkkiä etäisenä kohista ja kaikua Franciscus Assisilaisen ihana Aurinkolaulu; sen kiitollisuutta tulvivat säkeet havahduttivat hänet niinkuin unesta, ja hän tunsu taas rakastavansa maailmaa, elämää . . .

— Oletteko nyt käynyt katsomassa setäänne? kysyi Verner vihdoin.

— En aivan hiljattain, vastasi Hanna. — Olenkin aikunut sinne pian mennä.

— Tiedättekö, että minä olen sedällemme kiitollinen kahdesta syystä?

— Mistä niin? — Hanna katsahti Verneriin hämmästyneenä. — Mistä syystä setäraukalleni voi olla kiitollinen . . . hullulle ja vaivaistalon hoidokille?

— Kuten sanoin: kahdesta syystä, vastasi Verner lujasti. — Ensiksikin hän oudoilla, synkästi vavahduttavilla puheillaan johdatti minut tutkimaan Ilmestyskirjaa, joka muodostui minulle niin merkilliseksi elämykseksi. Mutta ennen kaikkea olen hänelle kiitollinen siitä, että hän opasti minut teidän pariinne, Hanna. Miksi olette minulle jatkuvasti etäinen? Sanokaa minua Verneriksi, pyydän sitä.

Verner oli puhunut omituisen tukahtuneesti, antaen käsiensä samalla kiivaasti kulkea läpi kuivan, auringon polttaman mäkiheinän, joka kovana ja karkeana viilsi hänen lihaansa. Hän olisi tahtonut pusertaa tytön syliinsä, tuntea huulillaan hänen lihansa maun, kuten tuntee ruohon ja kukkien tuoksun painaessaan kasvonsa niihin. Voi, miten aurinko poltti kasvoja, käsiä, ruumista! Taivas oli aivan

pilvetön rajasta rajaan, taivaanrannasta taivaanrantaan. Olisi tehnyt mieli riisuutua kokonaan alastomaksi auringon edessä, joka tuntui hullaantuneen omasta voimastaan, hehkustaan. Suurena ja huikaisevana se loisti taivaalta kuin tulinen pätsi; sen valo säihkyi puissa, ruohossa, tuleentuneessa, kahisevassa viljassa, tunkeutui kuin kuuma oas lihaan, saaden sen kihelmoimään kuumuuden alla. Taivas oli ikäänkuin astunut alas maahan siniseltä jalustaltaan.

Mutta niinkuin nuolet puhkoivat pääskysten siivet tätä maan yllä humisevaa kuumuuden merta, ne syöksyivät väliin viljan kahiseviin laineisiin kuin tyttöjen hiuksiin, sitten jälleen ponnahtivat ylös auringon piiriin, hohtavaan hiljaisuuteen. Sen mäen ylläkin niitä suhisten lensi, jossa Hanna, Verner ja lampaat olivat. He näkivät niiden siipien välkynnän taivaan lakea vastaan, mutta nopeina kuin salamat ne kiitivät pois. Yli poutaisten kylien ja vainioiden ne lensivät, ikäänkuin ne olisivat kuljettaneet nokassaan pelloilla raataville puolialastomille ihmisille auringon säihkyvää sanomaa, hedelmällisyyden evankeliumia . . . Ja Verner seurasi niiden lentoa kuumalta mäeltä, mutta Hanna oli painanut päänsä syvälle helmassaan olevan eläimen puoleen. Hän keritsi. Sakset kalisivat. Valkea villa irroittautui pehmeinä höyteinä huokailevan lampaan ruumiista.

Vernerin päätä huimasi kuumuus ja hänen omien ajatustensa raskas vellonta. Kummallinen, epätodellinen tila oli vallannut hänet, vähän saman

tapainen tunne kuin toisinaan silloin, kun Hannan setä oli hänelle puhunut Ilmestyskirjasta. Kuten silloin niin nytkin hän tunsu ikäänkuin maan repeävän allaan, huojuvan: mäki irtautui multaisesta alustastaan, kohosi ilmaan, jättäen jälkeensä mustan aukon, tulenliekkejä ja maan pohjaveden kumean pauhun . . . Verner takertui käsin kiinni mäen harvoihin heiniin, jotka olivat kuivia kuin karret; äänettömästi niiden korret katkeilivat hänen sormiensa puristuksessa ja hajosivat maahan tuhkan tavoin. Hän näki edessään auringon hullaantuneet kasvot. Aurinko loisti kuin ensimmäisenä aamuna alkumaailman hämärässä . . . Hanna häipyi hänen edestään väliin kuumaan sineen, väliin tuli esiin äskeistäkin selvempänä. Auringon polttamin kasvoin ja käsivarsin hän odotti siinä, hiusten näkyessä päällinän alta, rintakin puolittain paljaana ja paahutuneena. Ja pääsiäisyönä palanut tuulimylly soitteli risaisin siivin heidän yllään; sen katkonainen humina häipyi maailmankaikkeuden ajattomaan soittoon, joka kaikui heidän ympärillään. Aurinko suureni suurenemistaan, kohta se nielisi heidät . . . Jossakin humisivat puut. Mutta sitten repeytyi kuin verho, ja huojunta taukosi. Verner irroittautui heinistä, tuntien olonsa samassa keveäksi ja vapaaksi; hänestä tuntui kuin hän olisi laskeutunut alas ristiltä maankamaralle lihassaan vielä naulain vihlova kirvely — —.

Ja hän kuuli lampaan määkyvän lähellään. Se oli sidottu lammas, joka makasi Hannan helmassa.

Muut lampaat olivat syöntipuuhiissaan loitontuneet alemmaksi mäelle, ja parhaillaan kerittävänä oleva lammas kaipasi niitä. Sen tähden se määkyi. Mutta sitten se jälleen vaipui omaan kärsivälliseen hiljaisuuteensa, oli niinkuin ainakin lammas, joka keritsijänsä edessä on vaiti.

Paahtava aurinko oli vierinyt lähemmäksi taivaanrantaa; ilma oli vähäisen viilentynyt. Oltiin lähellä iltaa. Myllymäki seisoj lujana ja möhkälämäisenä tasangon äärellä; näkyi kaivonvinttejä, kyliä, keltaisia vainioita, tuuheita metsiä, joen pöimuleva nauha, joitakin kirjavia lehmiä . . . Kaukana kirkon suippo torni. Verner havahtui ja katsoi Hannaan, joka hymyili hänelle haapojen alta. He hymyilivät molemmat ja katsoivat toisiinsa. Ja vaistomaisesti, kuin vastauksena Vernerin äskeisiin sanoihin, Hanna ojensi tälle kätensä yli sidotun lampaan. Verner tarttui siihen ja painoi sen äkisti huulilleen. Siinä kädessä oli nuoren ihon, villan ja eläimen tuoksua.

Taas Verner tunsj kiivasta halua puristaa tytön syliinsä, huumaantua hänestä. Tuo taannoinen epätodellinen tunne, kuumuuden aistiharha oli kokonaan väistynyt hänen mielestään; hän tunsj elämän lähellään, lujana ja ihmeellisenä. Hän suuteli tytön työntekijä-käsiä ja veti hänet lähemmäksi, suudellen hänen kaulaansa ja kasvojaan. Hannan silmät olivat suuret ja salaperäiset. Verner tunsj kummallista hukkumisen tarvetta noihin silmiin katsoessaan.

Hanna, joka oli kumartunut hiukan eteenpäin vastaanottaakseen hänen hyväilynsä, vetäytyi nyt takaisin silmät tummina, rinta kohoillen ja punaiset huulet kosteina.

— Ei, ei, torjui hän, ei enempää. — Ja kun Verner katsoi häneen yhä pyytävästi, liikkumattomana, hän työnsi tämän lempeästi pois.

— Mutta minähän rakastan sinua, sanoi Verner puoliääneen, matalasti.

— Sen sinä olet minulle jo ilmaissut, nauroi Hanna. — En tarvitse parempaa todistusta! Mutta nyt minun täytyy keritä tämä lammaskukka loppuun. Eihän tätä voi tällaiseksi jättää: vasen kylki paljas, oikea villan peitossa.

— Mutta entä sinä? kysyi Verner. — Miten on sinun laitasi? Sinä et ole ilmaissut minulle mitään.

— Enkö ole ilmaissut! ihmetteli Hanna. — Sen tein äskenkin. Mutta hiljaa . . . joku kapuaa mäkeä ylös. Se on äiti; tunnen hänen laahustavat askeleensa.

He olivat hiljaa. Verner lojui pitkällään maassa. Hanna lopetteli keritsemistä. Valkeita ja mustia lampaita vilkkui mäen alla. Enimmäkseen ne olivat kuitenkin väriltään valkoisia.

Vanhatalon Maria sieltä todellakin tuli. Hän oli ollut katsomassa pellavamaataan, kahlannut siellä kullankeltaisessa pellavassa, kulkkujen helinässä, kuuma, poutainen taivas yllään. Tällaiset yksinäiset harhailut olivat vähitellen tulleet hänelle syvästi

rakkaiksi. Hän oli silloin kuin erossa kaikesta, omassa maailmassaan, joka oli niinkuin villi, syksyinen puutarha oudonnäköisine puineen, pensaineen ja kukkineen, mutta jonka yli kaareutui hehkuva taivas luvaten lunastusta ja syntien anteeksi saantia. Kuinka maailma olikaan jo käynyt hänelle vieraaksi, ikäänkuin autioksi; mikään siinä ei enää kiinnittänyt hänen mieltään! Hän kaipasi pois. Toiset maat ja toiset taivaat kangastuivat jo hänen silmiinsä ajattomuuden väkevässä, huikaisevassa valossa. Samalla hän kuitenkin toivoi koko maailman pelastusta, koko ristiä kantavan ihmiskunnan pelastumista. Hän toivoi sen vihdoin jotain oppineen raskaista erehdyksistään ja koettelemuksistaan. Mutta ellei näin olisi tapahtunut, ja siltä todella näytti, se saisi hukua vereen, tulikiven tuikeaan katkuun ja liekkisateen hurjaan huminaan. Ilmestyskirjan tulipunaiset ratsastajat saisivat rajun tuulenpyörteen lailla laukata maailman yli ja polkea kaiken jalkoihinsa, samalla kuin aurinko riippuisi mustana kuin karvasäkki leimuavalla taivaalla... Mutta valitut ja Herran todistajat kulkisivat Karitsan verellä pestyä tietään Uuteen Jerusalemiin...

Kuinka etäälle hän, Maria, oli jo kulkenut omaisistaankin! Hannakin oli tullut hänelle kumman oudoksi sen jälkeen, kun tämä oli eronnut heistä, uskonsisaristaan ja -veljistään, lahkolaisista. Kukaan omaisista ei halunnut eikä tahtonut häntä seurata sille arvoitukselliselle tielle, jota hän oli lähtenyt kulkemaan. Hän oli jäänyt yksin. Ja yhä oudommin

hehkuviksi muuttuivat aurinko ja kuu, samoin tähdet; kaikki mainen muuttui etäiseksi, varjomaiseksi. Hän tiesi, että häntä pidettiin vähämielisenä, mutta se seikka ei häntä koskenut, ei murehduttanut. Hän oli se kuin oli: tuleentunut ihmislyhde, jonka Jumala olisi elämän helteiseltä pellolta kohta korjaava talteensa . . .

Niin, näin oli. Mutta kävellessään äsken pellavamaalla ja kuunnellessaan kulkukujen vienoa helinää Marian mielen olivat täyttäneet aivan odottamatta monet maanpäälliset aistimukset, monet tutut talonpoikaiset näyt. Kullankeltaisten viljapeltojen suhina, korsimeren himmeä leimahtelu auringossa; hiljainen talo navettoineen ja talleineen, kallistuneet aitamäellä; tuleentuva pellava, joka oli saattanut hänen mieleensä riivinpenkin ja paukkuvat loukut syyskuun aamuna — tuo kaikki oli tuonut hänen sieluunsa lohtua, lohtua, jonka hän oli tiennyt maiseksi ja siis pettäväksi, mutta johon hän ei ollut voinut tällä kertaa olla turvautumatta. Tuo tunne oli kuin kannatellut häntä koko sen ajan, minkä hän oli viettänyt pellavamaalla, ja sitten hän oli halunnut mennä saman tien katsomaan myös Hannaa Myllymäelle, että saisiko tyttö ennen ehtoota lampaat kerityiksi, villan kootuksi. Ja niinpä Maria nyt nousi laahustaen ja syvään hengittäen ylös Myllymäen rinteitä, kulki tumman varjon tavoin haapojen ja koivujen alla, jossa oli hiukan vilpoisempaa, ja tuli vihdoin sille paikalle, missä Hanna keritsi lammasta.

Maria ei kohta havainnut maassa makaavaa Vernerää. Hän kysyikin Hannalta, kuten he olisivat olleet kahden:

— Joko pian saat lampaat kerityiksi?

— Kyllä kohta, vastasi Hanna hiljaa. — Tämä lammas on viimeinen. Toiset olen jo kerinnyt.

Hannan äiti näki samassa Vernerin, joka nyt nousi häntä tervehtimään. Maria katsoi häneen syvälle pään sisään vajonneilla mustilla silmillään, joiden ilme oli kummallisen etäinen, ikäänkuin ohi liukuva. Ja hänen äänensäkin, kun hän puhui Vernerille, oli maanalaisen kumea ja läähättävä. He eivät muuten monta sanaa vaihtaneetkaan, sillä Hannan äiti lähti mäeltä pian pois. Huojahdellen hänen tumma hahmonsä eteni kujalla ja viimein hävisi karjapihaan.

Verner, joka oli katsonut vaimon jälkeen niin kauan kuin häntä näkyi, kääntyi nyt jälleen Hannan puoleen. Tämä lopetteli keritsemistä, saaden sen jo tehdyksi. Sitten hän päästi tämän viimeisenkin lampaan jalat nuorista. Lammas nousi ja lähti määkien kummulta alas notkon viileyteen. Mutta tyttö päästi keritsimet kädestään ja alkoi kii-vaasti nyyhkyttää. Vernerin mieltä painosti hänen äskeinen omituinen kohtauksensa Hannan äidin kanssa, ja sitä syvemmin häntä nyt riipoi lisäksi tytön itku. Hanna koetti rauhoittua ja sanoi:

— Anna anteeksi heikkouteni. Mutta minua niin sääliittää äiti ja koko elämämme . . .

Verner katsoi häneen mietteissään ja vaiti. Sitten hän hitaasti siirsi katseensa tytöstä kohti alhaalla pihan takaa näkyvää taloa. Siellä se seisoi tuo haalistunein värein maalattu, kaksikerroksinen rakennus, äänetön talo tasangon äärellä, ja sen takana oli ohdakkeinen puutarha vanhoine omenapuineen, nurmettuneine käytävineen ja villeine kukkineen, jotka taivaan tuuli oli joskus maailmassa sinne kylvänyt . . . Vanha, kummallinen talo! Ja nyt vasta Verner, kuten salaman leimahduksessa, näki kaiken sen kohtalokkuuden, kaiken sen sisäisen taistelun, joka tuohon taloon liittyi. Tuo kaikki makasi kuin sakea pilvi sen yllä. Siitä johtui Hannan salamyhkäinen itseensä sulkeutuneisuus, siitä hänen silmiensä raskas, surumielinen sini. Ja taas Verner tunsii merkillisen epätodellisuuden ja irrallisuuden aallon hipaisevan itseään, lähestyvän häntä kuin kummitus pimeässä. Hannakin, joka nojasi kasvojaan käsiinsä maassa yhä istuessaan, näyttäytyi hänelle kuin sakeassa, hulmuilevassa savussa. Mutta tuon savun Verner tahtoi hajoittaa tytön ympäriltä. Hän tahtoi Hannan kantaa puhtaaseen ja raikkaaseen ilmaan, elämään.

— Minä aavistan jotain, valitti Hanna äkkiä, aavistan pian jotain tapahtuvan. Ja tämä aavistus painaa mieltäni aamusta iltaan, myrkyttää jokaisen hetkeni, täyttää minut pelolla ja vavistuksella. Isä on tullut niin kummalliseksi ja . . . äiti on semmoinen kuin on. Jotain on tämän kaiken pohjalla, mutta mitä, sitä en tiedä.

Silloin Verner astui hänen luokseen, istahti hänen viereensä ja veti hänen päänsä rintaansa vasten. Hän antoi kätensä hiljaa kulkea tytön hiuksista olkapäille. Näin he istuivat pitkän aikaa. Mitään ei puhuttu. Mutta tuossa hiljaisuudessa, yhteisessä äänettömyydessä alkoi kaikua kuin etäisiä ääniä, ääniä, jotka tuntuivat tulevan kaukaa ja syvältä luonnon uumenista. Kuumuus ja kylmyys, tuulen raikkaus ja liekkien raju lämpö tuntuivat vuorotellen kulkevan heidän olemustensa lävitse. He olivat kuin yhtyneet siinä hetkessä vuodenaikojen syvästi kaikuvaan rytmiin, tunteneet itsessään luonnon sisäisten tapahtumien ja muutosten painon. Menneen pääsiäisen näytkin alkoivat jälleen vyöryä Vernerin tajunnan meressä. Silloin hän oli selvimmin tajunnut kiintymyksensä tähän tyttöön, rakkautensa... Hanna taas puolestaan, nojautuessaan Verneeriin ja vaistotessaan tämän ruumiin kuumuuden, tunsii sellaista, mitä hän ei ollut vielä ennen tuntenut. Hän ikäänkuin irtautui omasta itsestään, muuttuen toiseksi, uudeksi minäksi, joka oli yhtäaikaan rakastava nainen ja äiti. Kaikki oli kuin unta, mutta unen tummien vesien yli ajelehti hänen luokseen ennen-tuntemattomia tuntoja, ajatusliikkeitä, uusia mielteitä. Syvä lohdun valo leimahti palamaan hänen mielensä pohjalla, ja sen valossa hän näki tuon toisen, jota vasten hän nojautui.

Vieläkään Hanna ei tahtonut uskoa kaikkea todeksi, ja hän sanoi siitä jotain Vernerillekin, mutta tämä vakuutti kiihkeästi ja kerta toisensa jälkeen sen

olevan totta. Tämän osoittaakseen hän kertoi tul-
leensa Hannan luokse. Sillä kun hän oli nähnyt Han-
nan lampaita keritsemässä Myllymäellä haapojen
alla, hänelle oli silloin kaikki selvinnyt. Hän oli
painavan levottomuuden vallassa harhaillut koko
päivän; nyt hän tunsu itsensä rauhalliseksi ja var-
maksi, ikäänkuin matkaan valmiiksi. Hannaa hän oli
ajatellut monet päivät — aina pääsiäisestä asti ja
sitä ennenkin. Pitkä sarja päiviä, jolloin hän ei ollut
Hannaa nähnyt, oli kulunut tässä odotuksessa. Sen
täytyi tapahtua, hänen täytyi kohdata Hanna ja
puhua hänelle kaikki, selvittää suhteensa häneen.
Ja niin oli nyt tapahtunut.

Hannankin valtasi vähitellen sama elämänlämmin
varmuus kuin Vernerin, ja hän tarjosi raskaat, punai-
set huulensa tämän suudeltaviksi. Tämä yhteys,
tämä läheinen sekä henkinen että ruumiillinen kos-
ketus toiseen ihmiseen, mieheen, joka hänelle oli aivan
uusi, ennentuntematon kokemus, järkytti ja huu-
masi häntä. Hanna melkein huojui, kun hän vihdoin
nousi maasta ja mitään puhumatta kulki villakopan
luo vanhan tuulimyllyn raunioille, jossa kasvaa
rehoitti nokkosia. Vahvoin, ruskein käsivarsin
Hanna kohotti pärekopan selkäänsä, eikä hän vielä-
kään sanonut mitään.

Silloin Verner kysyi:

— Joko sinä lähdet?

— Jo, virkkoi Hanna vain, katsahtaen nopeasti
ja arasti häneen.

— Mutta tapaammehan vielä illalla?

— Ei, minun täytyy nyt olla yksin, koota ajatuksia, miettiä tätä kaikkea. — Hannan ääni oli tukahtunut ja nousi syvältä rinnasta. — Mutta huomenna täällä samassa paikassa, illalla.

— Hyvästi siihen asti; minä ymmärrän sinut, sanoi Verner, ja hän kuuli Hannan hiljaa vastaavan.

Verner katsoi tytön jälkeen tämän laskeutuessa mäeltä alas ja kantaessa hohtavan valkoista kuormaansa. Näin loitompaa katsoen näytti kuin Hannan selässään kantamassa kopassa olisi ollut jotain valkeata kukkautua, jota hän kantoi pois . . .

Hyvän aikaa Verner vielä viipyi mäellä, heittäytyen väliin maahan, väliin taas nousten kiertelemään ruskeanvihreää kumpua. Hän hengitti syvään raikasta, kuivaa mäki-ilmaa. Jostakin kantautui etäistä hevosen hirnuntaa niinkuin toisesta maailmasta. Ilta oli jo lähellä. Paahtava ilma oli muuttunut vilpoisemmaksi. Auringon keltainen, heleä hohde heittäytyi kylien, mäkien ja peltojen yli kuin kullalta välkkyvä vaate. Verner katsoi sitä kohti; se oli nyt melkein lännessä. Se ei ollut enää niin tulinen, niin leimuava kuin mitä se oli ollut silloin, kun hän oli tullut Myllymäelle, mutta sen syvä kirkkaus oli yhtä sokaisevaa. Taas aurinko ikäänkuin kasvoi hänen silmissään suunnattomasti, täytti taivaan ja maan; se oli kuin taivaan sinisessä puutarhassa kasvava jättiläiskukka, joka lakastumisensa hetkellä vielä kerran leimuten aukeaisi, näyttäytyen koko loistossaan ja väririkkaudessaan . . . Kuitenkaan auringonlaskun hetki ei ollut vielä tullut, se

viipyi vielä auringon hullaantuneena polkiessa vanhoja jälkiään, sinisyyden taikaympyrää.

Niin teki nyt Vernerkin. Hänkin kierteli huumantuneena mäellä, jossa hän äsken oli tavannut Hannan, eikä voinut muuta. Kuuman poutapäivän muistot painoivat häntä suloisena taakkana. Valo, auringon ehtymätön lämpö hiveli hänen olemustaan niinkuin vesi; maailma oli tuota valoa täynnä, se väreili kaikkialla, huuhtoi kaikkea kuin vesi maailmaa vedenpaisumuksessa. Ja aurinko oli pysähtynyt länteen niinkuin Noakin arkki Araratin vuorelle. Hehkuva arkki keskellä taivaan tummansinistä merta!

Heikko tuulenhenki alkoi kahisuttaa haavan ja koivun lehtiä. Verner harhaili sinne tänne kankean mäkiheinän lyödessä häntä jalkoihin. Toisinaan hän pysähtyi nojailemaan puihin, ja läpi väreilevän, kuumia kasvoja hivelevän valon hän näki Hannan sellaisena, kuin tämä hänet äsken jätti: Hanna hiljaa mäeltä laskeutuvana, hiukset liinan alta esiin hulmuten ja ylöskohotetuin, auringonpaahtamin käsi- varsin kannatellen pehmeää, valkeaa taakkaa kuin jotain pilveä... Sitten sekin kuva häipyi, jäi vain tuo väreilevä valo ja tuulen hiljainen kahina puissa ja ruosteisessa mäkiheinässä.

Siitä tuli merkillinen ilta. Luode hulmusi peltojen ja jylisevien, metsäisten harjujen takana punaisena kuin veri ja tulisena kuin palava pätsi, kietoen koko tasangon, kylät ja mäet punertavaan hohteeseen,

kultaloimuun. Seutu oli äkkiä kuin sadun hevonen, jonka selkään oli kullalta välkkyvä loimi heitetty, sadun juhta, joka hiljaa rouskuttaen söi hämärän tummia, taivaasta valuvia heiniä. Ja tuon välkähtelevän heinän lävitse kajastui sammuva aurinko ja yön rannaton niitty... Värit pehmenivät kaikkialla. Suhiseva, leimahteleva viljameri näytti jossakin tasangon äärellä sulautuvan taivaanrantaan terävin, tuleentunein tähköpäin, jotka loistivat himmeästi niinkuin lukemattomien lyhtyjen tulet. Taivas kylien yllä ikäänkuin avautui kohdittain, muodostui tulijärviä, veriniittyjä, palavia kaupunkeja, pilvi-vuoristoja, liekehtiviä kuiluja — eriskummallinen, hurja, mielikuvituksellinen maailma, joka kietoutui laskevan auringon tuskan savuun; se oli helvetti taivaassa...

Mutta sitten kaikki himmeni, kääriytyi kuin kokoon. Kylät muuttuivat tummiksi, ja mäet saivat etäisen, pehmeän, sinisen hohteen. Tähkien lyhdyt sammuiivat, ja viljapellot lainehtivat suhisten yön laajaan helmaan kuin joet mereen. Aurinko oli uponnut synnyttämäänsä tulijärveen. Punainen kajo luoteessa ilmaisi, minne se oli vaipunut. Pohjoisten mäkien yllä viipyi kellahtava hohde, joka riutuen sammui. Siellä täällä syöksyi jokin kaivonvintti tasangolla avaraan hiljaisuuteen. Joelta kantautui kaislojen raukeaa kahinaa ja veden vilpoista tuoksua. Hanurin soittoakin jostakin jokivarren tönöstä. Tuulen ajoittaista humua ja kahinaa puissa, kuin puhetta ja kuisketta. Tasanko hukkuu salaperäiseen,

verenkarvaiseen hämärään. Kuin uneen vaipuva ruumis oli tuo väkevä, hedelmällinen lakeus, jonka pinnasta matalat kummut ja mäet kohosivat esiin rintojen tavoin.

Kuu nousi, elonkorjuunajan punainen kuu, värjäten hohdollaan koivujen hiukset. Vilja väreili pelloilla oudosti sen valossa, paikallaan suhisten ja välkkyen. Mäet upposivat siihen kuin läpikuultavaan mereen, ja harjujen poikki menevät valkeat, kumisevat tiet näyttivät kohoavan kuuhun, joka tummanpunaisena riippui niiden yllä. Tomukin, joka tiestä kirvoittui myöhäisen hevosmiehen jäljiltä, näytti sekin nousevan kuuhun harmaanpunervana pilvenä. Maantomua kuun kasvoille!

Hanna kulki ohi Myllymäen joelle päin. Hän tahoi nyt olla yksin omine ajatuksineen, jotka ikäänkuin sulautuivat kuutamoon, olivat osa siitä luonnosta, joka ajattomana eli ja humisi hänen ympärillään, kasvoi ja versoi ja kantoi hedelmää. Ihmeellinen rauhattomuus oli ottanut hänet valtaansa. Siinä kulkiessaankin hän sen tunsi. Ilta-askareensakin hän oli suorittanut kuin unessa.

Palattuaan Myllymäeltä, missä lampaita keritessään oli kohdannut Vernerin, Hanna nousi porsuasta johtavia portaita myöten suoraan ullakolle. Siellä säilytettiin villat siihen asti, kun niitä tarvittiin. Vinnin hämärässä salaperäisesti hohtaen ne jäivät odottamaan sitä aikaa, koppa asetettuna erään kattoa kannattavan pylvään juurelle. Hanna jäi pitkäksi aikaa ullakon hiljaisuuteen, joka humisi ja

soi hänen lähellään joka puolella. Toisinaan häntä melkein sipaisi harhailevan yölepakon siipi, ja silloin hän aina oudosti värähti, kuten joskus pikkutyttöinä myöhäisinä iltoina, jolloin oli puhuttu kuolemasta ja kummituksista. Mutta sitten Hanna kulki läpi vinnin talon päätypuolelle ja painoi kasvonsa ullakon-ikkunaa vastaan. Ilma oli edelleen hyvin kirkas, vaikka siinä tuntuikin jo läheinen henkäys illasta. Hän näki tasangon avaruuden, etäiset mäet, harjut, välkehtivät elopellot, hehkuvan taivaanrannan, mutta aivan lähellä, viistosti nähtynä, kohosi Myllymäen vihreä kumpu auringon pakanallisen kuumuuden ja valon ympäröimänä. Se oli kuin villi saari lainehtivien peltojen kultameressä. Hanna näki Vernerin viipyvän siellä vielä, näki hänen nojailevan mäen vanhoihin, tuulien vääntämiin puihin, joiden lehdet läikkyivät auringossa. Avopäin hän seisoj puiden alla. Ja yht'äkkiä Hannan tajuntaan tunkeutui siellä ullakolla lämmin tietoisuus siitä, että hän rakasti tuota miestä, oli jo kauan rakastanut. Hänen teki mieli mennä takaisin Vernerin luokse mäelle puiden alle, auringon ihanaan valoon ja kuumuuteen, ja sanoa hänelle kaikki. Mutta hetket kuluivat Hannan liikahtamatta paikaltaan, ja vihdoin hän näki ullakon sameitten ikkunaruutujen läpi Vernerin hitaasti, ikäänkuin viivytellen poistuvan mäkeä alas. Kohta häntä ei enää näkynyt. Hän katosi niinkuin aurinkoon, joka suurena ja heleän kirkkaana liekehti jokilakeuden takana. Ja Hannasta tuntui, kuin häntä olisi äsken koskettanut kuuman poutapäivän kan-

gastus, kuin kaikki olisi ollutkin vain unta eikä mitään muuta. Niin, siltä hänestä hetken todella tuntui, ja pettymyksen kiihkossa häntä halutti itkeä. Mutta sitten muistot Vernerin äskeisistä hyväilyistä ja suudelmista havahduttivat hänet syvästi valveille, ja kummallisesti huumaantuneena hän laskeutui talon alakertaan, välttään äitiään, tuota tummaa olentoa, joka liikkui kuin aave askareillaan. Ja sitten tuli ehtoö niinkuin suuri humaus; aurinko laski. Kajastuksen valot sammuiivat vitkaan. Seutu vai-pui äänettömyyteen. Mutta ikäänkuin tämän suuren hiljaisuuden suojassa kimposi taivaalle punainen kuu, kietoen kaiken utuiseen verhoonsa, salaperäiseen, himmeään valoon, jonka helmassa Hanna nyt kulki.

Hän näki santakuoppien tummat aukot kuutamossa. Kankaalla tuoksui kanerva kirpeästi. Mutta Myllymäen alla olevassa vähäisessä notkelmassa kasvoi voikukkia, jotka kuunvalossa hohtivat omituisen etäisinä, jollakin tavoin saavuttamattomina, hänen silmiinsä. Ilmassa tuntui heikkoa kuminan tuoksuakin.

Tuli laidunmaa, jokea kohti viettävä heinäinen vainio ja haka, jossa käyskenteli karjaa, kirjavia lehmiä, joiden käyrät sarvet kiilsivät ja välkkyivät luunkovina kuutamossa. Ne olivat kuin maan päälle pudonneet puolikuut — liikkuvia, himmeästi hohtavia puolikuita pelto täynnä! Haassa kohahti; jokin lintu nousi sieltä räpistelevin siivin lentoön yli puiden tummien latvojen, ja ikäänkuin kuunvalon kannatuksella se liukui suhisten pois . . .

Vihdoin Hanna tuli joelle. Se oli aivan tyyni ja kuin väsynyt, kaislikko välkkyi ja kahisi. Hän istuutui rannalle, melkein vesirajaan. Ja tuntien kasvonsa kuumiksi, aivan kuin auringon puremiksi, hän kumartui lopulta mustana läikkyvää virtaa kohden, painaen kasvonsa veteen. Verner ikäänkuin ui kaiken aikaa hänen silmiensä ohitse, edestakaisin ui. Silloin Hanna vetäytyi hymyillen loitommalle, tuntien äkkiä ihanaa viileyttä, kuten joki olisi hitaasti ja raukeasti virrannut hänen ruumiinsa lävitse. . .

Tunnin ajan, ehkä enemmän, Hanna istui siellä syvällä joenuomassa. Koko ajan hän ajatteli vain Verneria ja sitä, mitä heidän välillään oli tapahtunut Myllymäellä. Kaiken hän eli kuin uudelleen. Hän tunsu sinä lyhyenä aikana ikäänkuin muuttuneensa, ajatuksetkin keinuivat ihmeellisinä ja outoina, samalla kuumina tajunnan syvyydessä. Hiljainen, öinen suhina ympäröi hänet unen tavoin. Jostakin joen takaisesta kylästä kantautui joitakin ääniä, mutta nekin häipyivät pian kuulumattomiin. Kaikki oli hiljaista. Kuu, öinen, raskaasti kimalteleva joki, rannan puut — nuo kaikki sotkeutuivat hänen tämänhetkisiin mielikuviinsa, laajenivat ja kasvoivat. Hän ojenteli maassa käsivarsiaan, joihin karisi kastetta heinän helpeistä. Pisarat hohtivat kuutamossa kuin kiiltomadot hänen ihollaan, ja kuljettaen kuumia huuliaan pitkin käsivarsiensa paahtunutta lihaa hän suuteli ahnaasti kastepisarot pois . . . Ja taas Verner ui hänen luokseen jostakin loitolta — — —

Paluumatkallaan Hanna näki jälleen lehmiä haassa. Ne kulkea kahmivat tai makailivat siellä vaikenneiden puiden alla suviyössä välkähtelevin sarvin. Raskas rauha lepäsi kaiken yllä. Hanna lähestyi noita suuria, hidasliikkeisiä eläimiä, taputteli niiden selkiä, sively kirjavia kylkiä, ja merkillinen ilo ja hellyys lainehti hänen mielensä pohjalla. Hänestä tuntui kuin Verner olisi kaiken aikaa ollut hänen lähellään tässä karjan keskellä, nukkuvien puiden alla. Tummanpunainen kuu loisti oksien lomitse hakaan, valaisten villillä lyhdyllään ruohon, lehtevät puut, lehmät ja niiden keskellä astelevan huumaantuneen tytön. Ja suviyö sulki kaiken helmaansa kuin äiti.

Hanna ei nukkunut sinä yönä.

TOINEN LUKU.

Suvi kului. Maa kantoi runsaan hedelmän sinä kesänä; sadon runsaus yllätti kaikki. Vahvat tuokset aaltoilivat näkymättöminä pilvinä kyliin, huumaten aistit. Päivät kulkivat raukean kuumina ohitse. Joskus satoi ja ukkonen jyrähteli. Salammat leimusivat peltojen yllä.

Vanhatalo seiso i haalistunein värein maalatuin rakennuksin tämän pakanallisen kuumuuden ja suvisen vehmauden ja loiston keskellä. Tasanko näkyi sinne kullankeltaisena viljamerenä, johon sinertävä joki ikäänkuin laski. Mäet ja harjut kietoutuivat usein poutapäivien punertavaan, kuumasti välkeh tivään harsoon, kuin savuun, johon talot ja töllitkin hukkuivat. Mutta viljapeltojen helmoissa työnsivät ihmiset puolialastomina.

Elämä Vanhatalossa ei ollut palautunut ennalleen. Maria liikkui kuin todellisuudesta irrallaan omassa maailmassaan, jonka autuas loisto huikaisi silmiä. Kustaa murjotteli sekä työssä elopelloilla että muulloin. Ainoastaan sepän kanssa ryypiskellessä hänen kielensä kantimet vapautuivat, ja hän saattoi jaaritella asioistaan pitkin ja poikin. Mutta muulloin hän

eli vaipuneena karmean jurouteen ja äänettömyyteen, jolla ei tuntunut olevan rajaa eikä pohjaa. Hän oli kuin joutunut jonkinlaiseen noitapiiriin, jossa tuuli humisi, vilja kahisi ja aurinko paistoi aivan uudella ja oudolla tavalla. Joskus maatessaan elokuorman päällä vankkureilla, jotka parihevosten vetäminä kulkivat kolisten pelloilta kotiin päin, hän tuskissaan mursi raskaita rukiintähkiä hampaillaan. — Vaimo, vaimo, huusi jokin ääni hänen sisällään, miksi minulle tämän kaiken teit...? — Mutta häntä ympäröi hiljaisuus. Vain elovankkurit jyrisivät kumeasti hänen allaan.

Kerran Kustaa aivan ajatuksettomasti hioi veistään, toista tuntia yhteen menoon hän sitä hioi, kunnes yht'äkkiä löi sen kiroten seinään. — Kenguru, kenguru, kenguru! toisteli jokin ääni taas hänen sisällään. Samalla hän muisti sepän puheet eräästä karjakauppiasta, joka kaupungin puolella oli tappanut puukolla vaimonsa, ja hänet valtasi omituinen pelko. Hän vältteli vaimoaan, mutta kuitenkin hän piti tätä alati silmällä. Marian ruumiskin oli tullut hänelle vastenmieliseksi; hän ei yrittänyt eikä tuntenut halua sitä enää lähestyä. Se oli hänelle kuollut.

Toisinaan Kustaa makaili myöhään yöhön pelloilla viljan joukossa tai Myllymäellä puiden alla. Väliin hän nukahtikin kesken vitkallista ajatuskulkuaan, ja kummalliset unikuvat alkoivat silloin usein kiertää tajunnan syvyydessä. Pääsiäisyönä poroksi palanut vanha tuulimylly kuvastui näissä taivasalla nähdyissä raskaissa unissa monissa eri

muodoissa. Se kohosi väliin äkisti maasta hänen eteensä, sen siivet olivat ehjät ja lujat, ja sammal karisi sen harjalta vihreänä sateena hänen päälleen. Tuulimylly alkoi itsestään käydä. Jossakin hyvin korkealla humisivat sen siivet salaperäisen voiman paineessa, liki taivasta ja aurinkoa ne läikkyivät. Toisinaan taas myllyvanhus laskeutui alas mäen multaiselta jalustalta ja lähti huojuen vaeltamaan jokilakeuden viljameressä, hoilaten kulkiessaan kuin juopunut ukko. Ja miljoonat tähkät kumarsivat sille raskaitten jyvien helistessä siemenkoteloissaan niinkuin helmet... Sinne tuo vanha, hoilaava kummitus katosi eikä enää palannut.

Näki hän myös maan avautuvan, ja näin syntyneistä aukoista purkautui ilmoille kummallisia elukoita, lehmien kaltaisia; niiden painavat utareet laahautuivat maassa, kun ne kulkivat sinne tänne ruohikossa ja söivät. Ruusunpunainen valo hohti niiden sarvissa, ja niiden sieraimet olivat punaiset, syvät kuin kuilut ja sinistä savua suitsevat. Ja pitkällä, karheilla kielillään ne hamusivat suuhunsa ruohoa. Mutta sitten ne katosivat yhtä äkisti kuin olivat näyttäytyneetkin, elleivät muuttuneet vanhoiksi akoiksi, joita hän nyt näki niiden sijalla heinikossa. Alasti nuo vaimot hypähtelivät laakealla kedolla, jotta rinnat läiskyivät, ja heidän joukossaan oli myös Maria. Kuin tiineet kengurut he hyppivät milloin sinne, milloin tänne, purskahtaen tuon tuosta kähisevään nauruun. Tämä näky oli Kustalle niin vastenmielinen, että hän heräsi.

Mutta hän näki tällaisia unia ja näkyjä tänä aikana monta.

Päästäkseen edes hetkeksi vaivaavilta ajatuksiltaan rauhaan Kustaa oli toisinaan pelloilla auringon noususta sen laskuun. Aurinko paahtoi hänen muuttuneet kasvonsa kuparinvärisiksi. Ja suvi kului. Vilja leikattiin ja korjuu alkoi.

Hanna ja Verner kohtasivat toisensa melkein joka ilta. Heidän suhteensa oli tullut yhä läheisemmäksi, siihen oli ilmestynyt eräänlaista kuumaa lämpöä, jonka he molemmat tunsivat. Päivisin, jolloin Hanna oli erossa Verneristä, hän ajatteli vain tätä. Ja illalla, kun he jälleen tapasivat toisensa, Hanna tunsu kummallisen kiivaasti Vernerin läheisyyden. He käyskentelivät Myllymäen puiden alla tai alhaalla nummella, jossa kanervien tuoksu tunkeutui kirpeänä heidän sieraimiinsa. Väliin he kulkeutuivat harjulle asti puolisisäisessä yövalossa.

Kerran he löysivät Kustaan nukkuneena Myllymäeltä. Hän oli paljain päin, ja hänen hiuksensa olivat kasteesta märät. Oudot aavistukset ikäänkuin häilyivät tämän taivasalla nukkuvan miehen yllä; ne olivat kuin näkymättömiä lintuja, jotka vaakkuen lensivät sinne tänne. Hanna muuttui silloin äkkiä surumieliseksi, ja kumartuen syvään isänsä yli hän herätti tämän. Kustaa katsoi ensin tyttärensä, sitten Veneriin. Ja ikäänkuin jostakin hämillään vanha mies etsi käsiinsä hattunsa, painoi sen syvälle päähänsä, nousi maasta ja lähti mitään puhumatta

mäeltä pois. Kumaraisena hän katosi heidän näkyvistään — putosi kuin yön pohjattomaan kaivoon.

Hanna katsoi alakuloisena Verneriin, sitten hän painoi päänsä tämän rintaa vasten ja nyyhkytti. Verner antoi kätensä kerta toisensa jälkeen liukua tytön mustia hiuksia pitkin. He eivät tienneet, kuinka kauan he viipyivät Myllymäellä. Aika kuin suli heiltä pois. Yö oli hyvin hiljainen. Tummassa yövalossa säihkyivät heidän yllään koivujen ja haapojen lehdet varhaisisyksyä kuultavina. Ja mäki oli äänetön ja vavahtamaton etäisen, sinertävän taivaan alla.

Mutta Hanna ei sinä yönä voinut olla ajattelematta isäänsä, sitä vanhaa miestä, jonka he äsken olivat tavanneet nukkuneena mäellä ja joka sitten oli kadonnut yön laajaan helmaan unissakävijän tavoin. Jotakin kummallista ja yksinäistä oli ollut tuossa kaikessa, jotakin sellaista, joka lakkaamatta nousi esiin tajunnan syvyyksistä ja riipoi mieltä kuin syksyn tuuli puiden lehtiä. Mutta Hannan hiukset olivat mustat ja kiiltävät, ja Vernerin käsien kosketus oli lohdullinen ja turvallinen. Hänen kätensä upposivat väliin kokonaan tytön hiuksiin niin kuin mustiin laineisiin, jotka himmeinä sulautuivat yöhön. Ja Hanna antautui surumielisenä noiden lohtua tuovien käsien vietäväksi.

Se, mitä Hanna oli jo kauan hämärästi aavistellut, tapahtui sitten eräänä päivänä. Harmaa kohotalonpilvi talon yllä alkoi jyristä ja salamoida. Sattui

niin, että juuri tänä päivänä, illansuussa, piti alkaa jokilakeuden lahkolaisten suuret syysjuhlat, jotka jatkuisivat pari päivää ja yötä. Mariakin oli valmistautunut lähtemään. Hän oli pukeutunut mustiin vaatteisiin, ja hänellä oli kädessä pieni nyytti. Mutta kun Maria oli jo lähdössä, Kustaa astui äkkiä hänen tielleen ja mutisi hampaittensa välistä:

— Sinä et mene enää niiden riivattujen juhliin, et!

Maria ei vastannut siihen mitään, katsoi vain miestänsä kuin jostakin hyvin loitolta. Sitten hän taas oli jo menossa. Mutta silloin Kustaa kävi vaimoonsa käsiksi, nosti hänet koholle ilmaan ja alkoi taakkoineen kavuta portaita ylös ullakolle. Hänen kasvonsa olivat kovat ja harmaat, taipumattomat. Äkillinen viha väänsi ne tuntemattomiksi.

— Etkös jo vähitellen ala uskoa, että ne käynnit on lopetettava, puhui Kustaa käheästi, etkö usko sitä, mitä? Sinä avionrikkoja ja valehtelija! Missä nyt on rakastettusi, Kenguru? Hänen luunsa mätänevät Amerikassa . . .

Maria sulki silmänsä. Kustaa puristi häntä lujilla, pitkillä käsivarsillaan niin, että henki oli salpautua. Hän ei yrittänytään vapautua miehensä otteesta, joka oli kuin kuoleman ote. Syvä voimattomuus oli vallannut hänet. Vaikka Kustaa olisi tahtonut hänet tappaa, hän ei sittenkään olisi kamppaillut vastaan. Hänen olemuksensa oli humahtanut täyteen nöyryyttä ja kuoleman aavistusta. Oli kuin olisi väkevä tuuli puhaltanut hänen ruumiinsa ja sielunsa lävitse.

Vanhan talon yläkerrassa Kustaa työnsi vaimonsa puutarhan puolella olevaan ullakkokamariin ja löi sitten oven kiinni. Mutta hän avasi sen kohta jälleen ikäänkuin jonkin ajatuksen pakottamana. Ja katsoen Mariaan hän kysyi yrmeästi:

— Onko se mielestäsi totta, mitä äsken sanoin, kun kannoin sua tänne, vaimo . . . ?

— On, kaikki on totta, vastasi Maria hiljaa. — Olen suuri syntinen, ristinpuussa kuolleen pahan ryövärin kaltainen.

Silloin Kustaa sulki uudelleen oven. Ja tällä kertaa hän lukitsi sen ja otti avaimen käteensä, mutisten itseksensä jotain sekavaa. Kompuroiden hän lähti laskeutumaan alakertaan. Näin erosivat toisistaan mies ja vaimo. Talo oli sillä hetkellä oudon äänetön, eikä tapausta ollut kukaan nähnyt.

Maria jäi yksin. Ja tuo sama tunne, joka oli vallannut hänet äsken Kustaan tylyjen käsivarsien puristuksessa tämän kantaessa häntä tänne, hallitsi häntä yhä vielä. Hänen päättään huimasi, ja hän nojautui seinään. Tumma hämärä varjosti hänen silmiään. Jotain aaveellista tunkeutui samassa hänen mieleensä. — Hänen luunsa mätänevät Amerikassa, niin Kustaa sanoi. Mutta mistä Kustaa tämän kaiken tiesi? Hän olisi halunnut sitä mieheltään kysyä, mutta tämä oli jo poissa ja ovi lukossa. Ehkä oli niin, että kaikki paljastuisi kerran ja oli pakko paljastua . . . Mielikuva lahkolaiskokouksesta-kin vilahti Marian mieleen; hän näki häikäisevässä valossa uskonsisaret ja -veljet . . . Häntä tu-

kehduitti omituisesti, ja hän meni ikkunan luo ja avasi sen.

Syksyisen puutarhan Maria näki alapuolellaan ja kullankeltaisten lehtien välkkeen. Etäällä jokilakeuden vanhoja peltoja, sinertäviä mäkiä ja tummia syysmetsiä. Mutta eräällä taholla Maria näki punertavan savupilven nousevan metsänreunan yläpuolelle. Siellä suunnalla oli eilisestä asti riehunut metsäpalo. Muuan lapsuudenaikainen muistikuva leimahti sillä hetkellä Marian väsyneeseen mieleen. Hän oli kerran pienenä tyttönä nähnyt viljapellon palavan heleällä liekillä. Se oli syttynyt tuleen niistä kekäleistä, kipinöistä ja liekehtivistä puunoksista, joita tuuli heitti viljan sekaan palavasta metsästä. Kuiva, kahiseva vilja paloi jokeen saakka suurien tähkien hehkuessa kuumina savumeressä. Tuhkaa jäi pellolle, vain tuhkaa ja palanutta multaa... Sitten Maria muisti vanhan tuulimyllyn palon, jonka hän itse oli sytyttänyt pääsiäisyönä. Kuten tulipatsas se oli kohonnut taivaalle. Se oli lisäksi ollut kuin merkinä siitä, että uusi ajanjakso oli koittanut alennustilassa eläneen suvun elämässä. Näin hän oli silloin uskonut.

Mutta nyt Maria värjötteli ypöyksin jossakin talon yläkerran lukitussa huoneessa. Ja äkkiä hänelle selvisi, kuinka yksinäinen ja outo hän oli tässä talossa — omassa kodissaan. Häntä ei sinne enää mikään sitonut, hän saisi jo lähteä, häipyä kuin varjo talosta. — Markus! Niin, Markuksen, joka oli kaukana sotaväessä, hän olisi halunnut vielä nähdä

maallisin silmin, mutta hän ei sitä voinut. Kaikki oli häneltä luisunut pois.

Punertava savupilvi metsänreunan yläpuolella oli hälvenemäisillään; tasangon takainen metsäpalo oli saatu rajoitetuksi. Metsänrantojen yli oli humah-
tanut tumma tyyneys. Mutta läntistä taivaanrantaa alkoi rajusti polttaa auringonlaskun liekehtivä hehku. Siellä huimaavan etäällä oli kuin tulinen portti — Uuden Jerusalemin kultainen portti. Se kasvoi ja laajeni Marian silmissä hetki hetkeltä, sen loisto tuli niin häikäiseväksi, etteivät silmät enää kestäneet siihen katsoa. Kaikki sekosi Marian silmissä äärettömäksi valojen pyörteeksi, hän oli jo ikäänkuin keskellä taivaan humisevaa kehää, jossa hän uudelleen kohtasi vuosien jälkeen Albertin. Koko taivaan valtakunnan hän näki avautuvan eteensä. Ja suuri riemu täytti hänen mielensä. Jos Maria jolloinkin aikaisemmin oli tuntenut eräänlaista hengellistä yllpeyttä, se väistyi nyt hänen mielestään pohjattoman ilon ja nöyryyden tieltä.

Tajuamattaan Maria avasi ikkunan, katsoen yhä taivaanrantaan, joka loisti, hehkui ja kutsui. Elämä ja kaikki hänessä ikäänkuin lakkaamatta virtasi sitä kohti. Hän kumartui syvälle yli ikkunalaudan, ojennetuin käsin, ja huimaava, heijaava tunne paisutti hänen päätään. Eikä hänellä ollut mitään selvää tietoa siitä, mitä hänelle sillä hetkellä todella tapahtui. Jonkinlaisen äkillisen viillon hän tunsu käyvän läpi ruumiinsa, kun hän ikäänkuin liukui ilman halki. Sitten kumea jysähdys, ja kaikki oli hiljaista, juh-

lallisen äänetöntä. Tuulen kahinaa vain vanhoissa jalavissa ja omenapuissa.

Maria makasi maassa, ja hänen päästään, jonka hän pudotessaan oli lyönyt kiveen, valui verta. Hänen harmaantuneet hiuksensa tulivat vähitellen kauttaaltaan punaisiksi, kuten ne olisivat hehkuneet aamunkoiton valossa.

KOLMAS LUKU.

Maria ei kuitenkaan ollut silloin vielä kuollut, kun hänet löydettiin vanhasta, villiityneestä puutarhasta ja kannettiin sisälle taloon. Hän oli vain vaipunut syvälle tajuttomuuden tilaan, josta hän ei enää täysin havahtunut. Ja kun Markus, jolle oli kohta lähetetty tieto tapahtumasta, kahden päivän kuluttua tuli kotiin, hän tapasi äitinsä jo kuolleenä. Näinä kahtena päivänä Marian päätä oli alati polttanut niinkuin tulinen piikkiseppelä. Jonkinlaisina heräämisen hetkinä hän oli nähnyt Kristuksen laskeutuvan kirkkaudessaan Myllymäelle ja odottavan häntä. Kustaa oli pidellyt vaimonsa kättä omassaan, ja sanattomasti he olivat antaneet toisilleen anteeksi, mies ja vaimo, pitkien, raskaitten vuosien ikäänkuin joen tavoin virratessa toinen toisensa jälkeen heidän ohitse. Mutta samalla miehen oli täyttänyt vihlova, katkera tunne, joka oli aiheutunut siitä tiedosta, että kuoleman täytyi ensin tulla, ennenkuin anteeksiänto oli käynyt heidän välillään mahdolliseksi. Ja suru oli saanut Kustaan valtaansa. Syvän tummuuden täyttäessä koko talon, koko jokilakeuden, Maria oli kuollut.

Sitten Marian ruumis pestiin, puettiin kuolinvaatteisiin ja asetettiin arkkuun. Kolmen päivän kuluttua se haudattiin. Nasaretilainen — Vanhatalon Risto — liittyi hautajaissaattoon vaivaistalon kujansuusta. Nojautuen puolittain Hannaan partainen vanhus, jonka silmiä Ilmestyskirjan synkästi hehkuvat näyt olivat polttaneet, veisasi haudalla muiden mukana. Mutta kirkonkellojen kumea kajahtelu, jota hän ei ollut vuosiin kuullut niin läheltä, huumasi häntä kummallisesti, teki syvästi rauhattomaksi. Niin, niin, maasta sinä olet tullut ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman... Paluumatkalla ukko oli kovin uupunut, eikä hän puhunut mitään. Saattoväki vaelsi pitkin maantietä. Aurinko paistoi yli syksyisen tasangon. Ja joki lainehti vanhojen peltojen helmoissa niinkuin maailman loppuun...

Markus katseli ympärilleen talossa, ja hänen silmänsä täytti merkillinen hautavalo, joka verhosi kaiken. Äiti oli poissa, tuo hiljainen, surumielinen nainen. Talo oli äänetön, kuin täynnä tasangon kirpaisevaa varhaisyyksyä — räikeänpunaisia, kosteita puiden lehtiä oli suhisten lentävinään jo sisälle huoneisiinkin, lattioille, pöydille, tuoleille, vuoteisiin... Mutta toisinaan alkoi tämän kumean äänettömyyden takaa ikäänkuin kuulua etäisiä ääniä: sotilaskasarmien humua, komppanioiden marssiastuntaa, ammuntojen kaikuvia ääniä, taisteluharjoitusten pauhua... Ja nuo äänet irroittivat hänet taas hetkeksi pois talon elämästä, kasvavasta syksystä. Hän oli

jälleen kuin kaukana Kannaksella, näki meren, etäällä Kronstadtin, sen punertavat tehtaanpiiput ja merikirkon pyöreän, kimaltelevan kupoolin. Meren rannan kuuma, keltainen hiekka hehkuu . . . Ihmisiä hiekkään kaivautuneina, miehiä ja naisia paljain, paahtunein jäsenin. Nuoria naisia hiekalla, aurin-gossa, meren vaahdossa . . . Soittoa. Hänen silmiensä ohi liukui kuvia tuosta etäisestä maailmasta, johon hän ei päässyt käsiksi. Hän kuvitteli tanssivansa nuorien, ihmeellisten olentojen kanssa lähellä merta . . . Heidän kätensä olivat viileät ja raikkaat, kasvot kuin syvällä unessa . . . Ja heidän hiustensa tuoksuvat hunnut häivähtivät hänen kasvoilleen . . . Mutta sitten hänen eteensä nousi taas äidin tumma hahmo, hiukset veren värjääminä, pää kuin piikki-seppeleen ympäröimänä, vanha, kaunis ja nöyrä pää . . . Hän oli vanhassa talossa, keskellä syksyä, katsellen ympärilleen syvässä hautavalossa. Ja suru sai hänetkin valtaansa.

Hannan näki Markus kuitenkin merkillisesti muuttuneen hänen poissaolonsa aikana. Sisaren olemuksesta humisi nyt kuin uusi elämä. Markus katsoi häntä usein ihmetellen. Ja kerran hän näki Hannan kulkevan Vernerin kanssa harjuille päin. Silloin oli ehto, ja hiekkaiset harjut hohtivat sinipunervassa valossa. Markus seisoj kuolevassa heinikossa ja katsoi heidän jälkeensä niin kauan kuin heitä näkyi. Ja hän ymmärsi yht'äkkiä kaiken Hannaa koskevan. Lämmin hellyys virtasi hänen mieleensä ajatellessaan sisartaan.

Jonakin päivänä Markus harhaili metsäisillä mäillä puiden alla. Päivä oli kaunis. Puiden lehdet hehkuivat helakanpunaisina ja keltaisina sinisessä ilmassa. Jokilakeuden kylistä kantautui puimakoneiden raskasta humua. Seuraavan päivän aamuna Markus lähtisi jatkamaan palvelusaikaansa sotaväessä; loma olisi lopussa. Ja minkälainen loma? Äiti oli poistunut elävien mailta, ennenkuin hän oli ennättänyt kotiin. Kummallinen, syvä hautavalo oli häntä täällä kaiken aikaa ympäröinyt. Mutta äsken hän oli tavannut Stormin Martan, sen saman tytön, jonka kanssa hän oli kerran tanssinut kuumassa, savuisessa tuvassa ja sitten vaellellut joen rannalla ja pimeillä pelloilla sotaväkeen lähtönsä edellisenä iltana. Tytön hän oli kohdannut kuljeskellessaan määrää vailla jokilakeudella ja kuluttaessaan näin lomansa viimeisiä tunteja. Hän oli laskeutunut harjutieltä alas pelloille Markusta kohti niinkuin jostakin toisesta maailmasta, kasvot hoh- taen nuorina auringossa. Stormin talo oli siinä aivan lähellä. Syksyinen karjalauma kierteli moisiolla heidän seisoskellessaan kylään johtavalla oikotiellä. Markus kertoi sotaväestä ja olostaan siellä. Martta kuunteli häntä hymyillen, sanoen silloin tällöin sanan tai pari. Mutta kaiken pohjalla oli sittenkin jotain muuta; se ilmeni vain tuokioittain ja arasti, ikäänkuin jatkoksi jo loitolle jääneen lähtöillan tapauksille. Nuo silloiset pienet tapaukset, jotka he kumpikin hyvin muistivat, kuuluivat edellisen syksyn piiriin, ja nyt oli jo toinen syksy edessä. He kohtaisivat vielä illalla.

Siellä koivujen ja haapojen alla tutuilla mäillä Markus eli tuon taannoisen tapaamisen uudelleen lämpimänä jälkitunteena, joka värähdytti hänen nuorta ruumistaan merkillisesti. Hän oli jälleen näkevinään tytön läheisyydessään sellaisena, kuin hän oli seisonut siellä Stormin talon vaiheilla peltojen keskellä. Martan nuoret, iloiset kasvot ikäänkuin keinuivat hänen edessään jossakin tuolla kosteitten, raskaasti hehkuvien syyslehtien varjossa. Hauta- valo, surun harmaa seitti oheni hänen ympärillään tuon suloisen näyn virvoittaessa hänen mieltään. Ja silmäillessään vanhaa taloa alhaalla pihassa nuorukaisen valtasi äkillinen varmuus. Hänen, Markuksen, täytyi palata sotapalveluksen päätyttyä tänne ja tuoda tuohon suurien peltomaiden liepeillä olevaan taloon uutta elämää.

Ja kun Markus sitten myöhemmin illalla kohtasi Martan, tuo päätös hänen mielessään yhä vahvistui, saaden kuin tukea niistä ohimenevistä hetkistä, jotka hän vietti tytön seurassa. He harhailivat jokilakeudella, ja ehtoö muuttui vähitellen yöksi heidän ympärillään. Ja kerran he heittäytyivät vierekkäin villiin, kuolevaan heinikkoon. Mäet ja harjut verhoutuivat sinertävään tummuuteen. Tähdet syttyivät korkeudessa heidän päittänsä yllä, himmeät syystähdet. Linnut huutelivat silloin tällöin kajakasti jokilakeudella. Sakenevasta tummuudesta kuului hevosten hirnuntaa. Mutta alhaalta joelta kantautui kaikuvia räjähdyksiä, kumeara pauketta ja jylinää. Töiden jouduttamiseksi työskenneltiin

joenperkaus-työmaalla syksyn tullen myös öisin lyhtyjen leimuavassa valossa. Tässä monenlaisten äänien virtailussa, ikäänkuin loputtomassa kajahtelussa he viettivät viimeiset hetket ennen eroamistaan, kylmän, himmeästi yövalossa välkkyvän heidän viiltäessä heidän nuorta, kärsimätöntä lihaansa.

Lehmien ammuessa jokilakeuden vanhoilla pelloilla kauniina, kaikuvana syysaamuna, sinertävien sumujen keskellä, Markus lähti isänsä ja Hannan saattamana. Hän meni suorittamaan sotapalveluksensa loppujaksoa kaikesta huolimatta uuden uskon ja luottamuksen kannustamana. Sillä Markus tunsi selvääkin selvemmin, että uusi elämänjakso odotti häntä miehuuden salaperäisellä, huumaavalla kynnyksellä.

Mutta isä ja tytär palasivat takaisin taloon.

Syksyinen, väriloistoinen ja villiytynyt puutarha oli se hämärä keskus, johon Kustaa poikansa lähdön jälkeen miltei joka ilta palasi, se huokaava, painostava noitapiiri, joka veti häntä oudolla tavalla puoleensa. Ei hän toimittanut puutarhassa hedelmäsadon korjuuta, ei, vaan sama näky kiusasi ja kidutti häntä siellä aina, merkillisesti ahdisti — niin, saattoi epätoivoon. Maria, jonka hän oli teljennyt talon ullakkokamariin, makaamassa ruohikossa kasvot ja mustanharmaat hiukset veren tahraamina . . . Sanoetaan murhamiesten ennemmin tai myöhemmin palaavan takaisin murhapaikalle jonkin selittämättömän voiman pakottamina. Jotain saman suuntaista teki

nyt Kustaakin. Hän uskoi ajaneensa kummallisen, kiihkomielisen vaimonsa itsemurhaan. Kukaan ei tästä kylläkään mitään tietänyt, mutta se ei häntä rauhoittanut. Ja hän saattoi kierrellä omaan loistoonsa pakahtuvassa puutarhassa väliin myöhään yöhön, kunnes hän vihdoin lopen väsyneenä meni nukkumaan tai Hanna tuli häntä noutamaan sisälle. Kerrankin tyttö tuli sinisessä yöpuvussa puutarhaan paljaat jalat kasteesta märkinä ja katsoen isäänsä levottomin, verhoutunein silmin. Syksyn viimeisenä satona kuului vanhojen omenapuiden oksilla raskaita, punaisia hedelmiä, joista Hanna alakuloisena pudotti ohikulkiessaan muutamia maahan. Omenat putoilivat kumahtaen ruohikon tummuuteen, josta tyttö ne kokosi helmaansa. Sitten hän meni isänsä luokse ja otti häntä hymyillen kädestä kiinni, puristaen sitä omassaan. Hetken isä ja tytär seisoivat vierekkäin hiljaisessa puutarhassa, jota kova, sininen tummuus verhosi.

— Miksi te kuljette täällä puutarhassa myöhään yöhön, isä? kysyi Hanna vihdoin.

— En tiedä, vastasi Kustaa vältellen. — Älä siitä välitä. Mutta yöt ovat jo kylmiä, tyttöseni; älä tule enää ulos noin . . . yöpukimissasi!

Ja isä ja tytär menivät sisälle kumpikin tuntien selittämätöntä painoa ja ahdistusta.

Toisinaan Kustaa myös laskeutui vanhoihin santsakuoppiin niinkuin hyljättyihin kaivoksiin, uskoen jo kaiken menettäneensä. Heittäytyen pitkälleen maahan ja takertuen kiinni turpeisiin hän itki ja kiroili

siellä muiden näkemättä. Kuten Job hän kirosi, kirosi vaimonsa muiston, kirosi kaiken, mitä omisti, kirosi pelotkin, jotka olivat hänelle tuottaneet taas kuluneenakin suvena niin runsaan sadon. Mutta heti jälkeensä hän katui ja pyyteli anteeksi vanhalta, hyvältä maalta, mullalta, kuten elävältä olenolta, pyyteli anteeksi kuolleelta vaimoltaankin. Kaiken aikaa kylmä, sininen ilma hänen yläpuolellaan ikäänkuin kajahteli kellojen kumahuksista. Se oli kuin Marian hautajaiskellojen humua . . .

Kerran Kustaa jaaritteli asioistaan taas sepälle. Rommin huumaamana hän kysyi, eikö hänen olisi parasta lähteä jokivarren kyliin, pysähtyä kujille ja teiden risteyksiin ja julistaa kaikille olevansa vaimonsa tappaja, riisua itsensä paljaaksi kaikkien nähden . . . ? Sillä jos hän, Kustaa, olisi antanut Marian vain kulkea omaa tietään, hän eläisi kenties vielä tänäkin päivänä. Mutta seppä varoitti häntä tätä tekemästä. Hän ihan kiivastui ja huusi kimeästi:

— Se nyt on helvettiä, ettet sinä pääse siitä hurskaasta hullusta irti, vaikka hän on jo kuollut ja kuopattu! Anna hänen luittensa lahota rauhassa. Tai oma asiasi . . . sen puolesta . . .

Kustaa vaikenä. Oli ilta, ja auringonlaskun hehku levisi Myllymäen takana kuin taivaan purppuranpunainen huntu. Kuinka olivatkaan ihmeellisiä nuo suurten jokilaaksojen auringonlaskut, jotka muuttivat joetkin punahohtoisiksi! Niinkuin verta olisi hitaasti lainehtinut merta kohti . . . Nytkin ihan silmiä viilsi ja häikäisi. Sepän Milja tuli hiljaa

kävellen sillalta päin pitkin kujaa. Hänenkin nuoret, hauraat kasvonsa hehkuivat ikäänkuin siinä valossa, joka ei ollut kotoisin tästä maailmasta. Olisiko pian tuleva se aika, jolloin korppikin olisi muuttuva valkeaksi? Kaikki väreili, humisi ja keinui. Myllymäki tuolla santakuoppien takana peittyi sinipunervaahan verhoon. Kustaa hieraisi silmiään. Näkikö hän näkyjä? Eikö Maria seisonut Myllymäen rinteellä verisin hiuksin, jotka hulmusivat lieskan taivoin taivasta vastaan...? Varmasti se oli vain näky, vain kangastus, joka kohta huuhtoutuisi pois. Mutta Myllymäki hohti kirkkaassa, helakassa valossa, niinkuin olisi hohtava Öljymäen rinne Herran toisen tulemisen hetkellä...

Viljan puinnin kylissä jatkuessa Kustaa vähitellen rauhoittui. Kaikenhan oli pitänyt käydä juuri niin kuin oli käynyt.

Ja jonakin päivänä ilmestyi taloon kulkukauppias Saarela, tuo merkillinen, hiljainen mies, joka kuljetti kärryjensä pohjilla kauppatavaransa joukossa myös kirjoja. Hänellekin Vanhatalon Kustaa ullakkokamarissa taas kevensi itseään. Partainen vanhus kuunteli häntä tarkkaavaisesti. Hän oli tullut hiukan huonokuuloiseksi, mutta Kustaan puheesta hän kuitenkin sai selvän, ja sen synkkä, omituisen kuuma sisältö murehdutti häntä. He keskustelivat kauan syystuulen puhaltaessa yli vanhan talon. Kun he viimein laskeutuivat kompuroiden alakertaan, Kustaa oli vaitelias ja rauhallinen. Vanhus oli lääkinnyt hänen sisäisiä haavojaan sillä viisaudella,

jonka ihminen saa hellittämättömässä ja läheisessä yhteydessä luonnon kanssa.

Vielä saman päivän iltana ukko lähti muuleineen maantielle. Siellä hän ajoi, vanheneva mies, syys-tähtien alla, väliin torkkuen, väliin miettien. Avaruus kaareutui hänen yläpuolelleen maailman himmeänä, kaukaisena kattona, ja sen alla hän ajatuksissaan pohti niitä kysymyksiä, joiden varaan hän uskoi ihmisen elämän ja hänen maailmankatsomuksensa lähinnä rakentuvan. Ja vaikka maailma oli saastunut ja ihminen loitontunut syvimmästä tarkoituksestaan, hän saattoi näinä yksinäisinä hetkinä kuitenkin tuntea outoa, kirpaisevaa onnea, niinkuin hän olisi päässyt jo lähemmäksi tuota sinistä, etäistä hohtoa, ihmeellistä tähtisumua, joka iäisenä ja koskemattomana lainehtii maailman yllä . . .

Hannaa ympäröi nyt syksyn kova, sininen kirkaus, sen syvä, katoava ihanuus. Se avautui hänelle aivan toisella tavalla kuin ennen, kuuman läheisellä, melkein ahmivalla kiihkolla hän omaksui sen kuin jonkin uuden, esiin nousevan maailman näyt. Hän oli havahtunut niinkuin pitkästä, polttavasta painajaisunesta kirkaaseen, korkenevaan päivään, joka humisi hänen ympärillään täynnä toiveita ja tietoista odotusta. Joskus tämä kaiken tulevan aavistelu uuvutti häntä ihmeellisesti, herättäen hänessä hämärän vastavaikutuksen. Oli hetkiä, jolloin ruumiin omistaminen tuotti hänelle omituista, etäistä kipua. Hän olisi silloin halunnut sulkeutua kuin aarre-

arkku omaan yksinäisyyteensä, jota syksyn oheneva, kirpeä ilma kattoi. Salaperäinen askeettisuuden henkäys saattoi tällaisina hetkinä humauttaa äkillisenä, kylmänä viimana hänen olemuksensa lävitse. Hän olisi tahtonut nousta alastomana Myllymäelle, syyskuun verihaapain ja kasteesta märkien koivujen kultaisen loiston alle, tuntee ruumiissaan, päästä jalkoihin, kylmien tuulien hivelyn, auringon kirpaisevan viillon ja raikkaan maan kosketuksen paljaissa jalkapohjissaan, nauliutua kuin hiljaa kiinni syksyn suureen ristinpuuhun, joka luonnon uumenista nous-
ten kohotti tummaa, ankaraa huippuaan avaruutta kohti. Ja hänen sydämensä oli raskas ja rauhaton. Mutta sitten hän muisti Vernerin, ja kuuma riemu huuhtoutui silloin hänen ylitseen.

Ajatellessaan kadonneita vuosia Hannasta tuntui, kuin hän olisi kulkenut kiirastulen liekkien halki, niin täysin uudistuneeksi ajatuksiaan ja sisäisiä tuntejaan myöten hän nyt tunsu itsensä. Toisinaan hän ei ollut lainkaan itseään tuntea. Lämmin tunteiden virta kulki lakkaamatta hänen lävitseen; hän oli kuin vasta-auennut kukka, joka ahmii sisäänsä ilmaa, valoa, aurinkoa . . .

Usein Hannan tajuntaan nousi tumma, hämmentävä muistikuva äidistä, mutta sitä ympäröi nyt merkillinen ylimaallinen valaistus, ilman katkeruuden häivää. Äidin kiihkomieliisyys, synkkä elämästä etääntyminen, hänen tiedoton itsevaltaisuu-
tensa, mitä hän osoitti halutessaan johdattaa toisen omalle, arvoitukselliselle tielleen, hänen veristen hiuksiensa

muisto — kaikki tuo väistyi vähitellen taka-alalle, jäi vain jonkinlainen kirkastunut mielikuva naisesta, joka ristiänsä kantaen oli vaeltanut yksinäistä kärsimystietään, ikäänkuin alati nousten yhä korkeammalle ja korkeammalle, sinne, missä mainen ilma muuttui kylmäksi ja ohueksi, läpikuultavan kirkkaaksi, elämä kaukaiseksi. Joskus Hanna ajatuksissaan siirtyi elettävien hetkien ulkopuolelle — äitinsä haudalle, missä hän kuuli kellojen kajahtelun ja tunki setävanhuksen nojaavan hänen olkaansa vasten . . .

Verner oli nyt papinapulaisena eräässä lähipitäjässä ja saapuisi talven tullen noutamaan häntä sinne, jolloin heidät vihittäisiin. Siihen asti Hanna olisi täällä, niin oli sovittu. Hanna kävi silloin tällöin tervehtimässä setäänsä ja köyhäntalon johtajatarta, Vernerin äitiä. Rouva Haavas, tuo yksinäinen nainen, oli hänelle tänä aikana tullut jonkinlaiseksi äidin sijaiseksi. Köyhäntalon syksyisessä puutarhassa, jonka loisto vitkaan sammui, he viettivät väliin pitkiä hetkiä yhdessä neuloen ja hiljaisesti keskustellen. Mutta enimmäkseen Hanna oli kuitenkin kotona valmistellen elämänsä lähenevää muutosta ja hoitaen talon emännän tehtäviä.

Näin kului kaunis syksy. Kuu kuoli ja toinen syntyi. Joskus hyvin kauan sitten, pienenä tyttönä, Hanna oli kaikuvina, tummina syysiltoina ollut veljensä kanssa joella ja naaraillut pitkillä saitoilla mustasta virrasta punaista kuuta . . . Tämän Hanna

muisti yht'äkkiä jostakin syystä riipiessään pellavia Myllymäellä. Hän oli yksin. Vielä äsken oli siellä ollut myös Senja, mutta hänen riivinpenkinsä oli nyt tyhjä. Hän oli lähtenyt kylään jollekin asialle. Niin oli Hanna jäänyt yksin mäelle, ja auringonpahtamin käsivarsin hän löi pitkiä, tuoksuvia pellavia riivinrautaan irroittaen niistä siemenet. Pellaivat hän asetti läjiin, jotka sitten sidottaisiin ja vietäisiin jokeen. Niistä tulisi vesipellavia, jotka myöhemmin kuivattaisiin kedolla syysauringon paisteessa.

Päivä oli kovin kirkas, sininen. Hetket kuluivat. Hanna riipi pellavia, löi niitä riivinrautaan. Senjan penkki oli yhäti tyhjänä. Äsken oli lentänyt lauma kurkia etelää kohti. Hanna oli kuulevinaan vieläkin korvissaan niiden kaikuvat huudot ja siipien rajun suhinan. Nuo kadonneet linnut olivat jättäneet Hannan oudosti riipaisevan ja läikähtelevän mielialan valtaan. Hän oli yksin mäellä, keskellä syyskuusten peltojen hiljaisuutta. Kerran suvella, hänen lampaita keritessään, Verner oli ilmestynyt sinne hänen luokseen. Hannasta tuntui, kuin tämä olisi jälleen ollut jossakin hänen lähellään puiden alla ja seurannut katseellaan hänen auringossa välkähtelevien käsivarsiensa liikkeitä, kun hän huimaisi pellavia vasten riivinpenkkiä. Ja sininen ilma soi ja humisi, kuten sekin olisi yhtynyt tähän ripeään työntähtiin ja syksyn surumieliseen riemuun.

Arkipäivän jylhä virta kuljetti Hannaa kuin laineilla. Äidinkin kirkastunut hahmo näkyi mäellä Ontuvan Sigridin rinnalla, ja he katsoivat häneen —

ei tuomiten, hän tiesi sen, vaan iloiten. Sitten he katosivat lainehtivaan valoon. Taivas hohti tuolla vanhojen peltojen takana silmiä huikaisevasti. Ja siinä mäellä haapojen ja koivujen syksyisen loiston alla pellavia riipiessään Hanna tunsi, että kipinä siitä sarastuksesta, joka kerran on leviävä ylitse maiden ja merien — ylitse hautojen, oli singahtanut hänenkin sieluunsa . . . Hän ei ollut turhaan kulkenut kiirastulensa lävitse.

Kaukaa sinisestä tyhjyydestä tulvi yli peltojen ja honkametsien kuin lakkaamaton äänien virta, joka humisi tytön ympärillä. Sanomaton, ihana tyyneys levisi kaikkialle — syksyn tyyneys. Joki välkkyi peltojen helmoissa; väsyneenä se lainehti niinkuin maailman loppuun.

Hanna kumartui jälleen ottamaan maasta käsiinsä kimpun pellavia, vetäen ne sitten kuin unessa hiljaa heläjävän riivinraudan lävitse. Se oli hänen harmaa harppunsa, jota hän soitti arkipäivän jylhässä valossa, mustien kyntömaiden keskellä, syksyn kullassa hehkuvan mäen huipulla.

Suom. Kansakirj. 1.

Hosia

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1694

